

ISSN 2518-7937 (Print)
ISSN 2663-516X (Online)
Индексі 74622
Индекс 74622

**ҚАРАҒАНДЫ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

№ 1(93)/2019

Қаңтар–ақпан–наурыз
30 наурыз 2019 ж.

Январь–февраль–март
30 марта 2019 г.

January–February–March
March, 30, 2019

1996 жылдан бастап шығады
Издается с 1996 года
Founded in 1996

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Қарағанды, 2019
Караганда, 2019
Karaganda, 2019

Бас редакторы

химия ғыл. д-ры, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі

А.Т. Едрисов

Бас редактордың орынбасары **Х.Б. Омаров**, техн. ғыл. д-ры, профессор,

ҚР ҰҒА корр.-мүшесі

Жауапты хатшы

Г.Ю. Аманбаева, филол. ғыл. д-ры, профессор

Редакция алқасы

Б.А.Жетпісбаева, ғылыми редактор пед. ғыл. д-ры
(Қазақстан);

М.Н.Сарыбеков, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Қ.М.Арынғазин, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

С.Т.Каргин, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Л.А.Шкутина, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Г.О.Тәжіғұлова, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Н.Э.Пфейфер, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Ш.М.Мухтарова, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

С.К.Әбілдина, пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);

Н.Б.Михайлова, PhD, профессор (Германия);

А.Миколайчак, PhD, профессор (Польша);

Т.В.Машарова, пед. ғыл. д-ры (Ресей);

И.А.Федосеева, пед. ғыл. д-ры (Ресей);

Д.А.Казимова, пед. ғыл. канд. (Қазақстан);

Т.Ю.Шелестова жауапты хатшы PhD (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 100028, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (ішкі 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторы

Ж.Т.Нурмуханова, И.Н. Муртазина

Компьютерде беттеген

Г.Қ.Қалел

Қарағанды университетінің хабаршысы. «Педагогика» сериясы.

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Меншік иесі: «Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті» РММ.

Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген. 23.10.2012 ж.
№ 13107–Ж тіркеу куәлігі.

Басуға 29.03.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік. Көлемі 18,37 б.т.
Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 17.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ баспасының баспаханасында басылып шықты.

100012, Қазақстан, Қарағанды қ., Гоголь к-сі, 38. Тел. 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Главный редактор

д-р хим. наук, профессор, чл.-корр. НАН РК

А.Т. Едрисов

Зам. главного редактора

Х.Б. Омаров, д-р техн. наук, профессор,
чл.-корр. НАН РК

Ответственный секретарь

Г.Ю. Аманбаева, д-р филол. наук, профессор

Редакционная коллегия

Б.А.Жетписбаева ,	научный редактор д-р пед. наук (Казахстан);
М.Н.Сарыбеков ,	д-р пед. наук (Казахстан);
К.М.Арынгазин ,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.Т.Каргин ,	д-р пед. наук (Казахстан);
Л.А.Шкутина ,	д-р пед. наук (Казахстан);
Г.О.Тажигулова ,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Э.Пфейфер ,	д-р пед. наук (Казахстан);
Ш.М.Мухтарова ,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.К.Абильдина ,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Б.Михайлова ,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак ,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова ,	д-р пед. наук (Россия);
И.А.Федосеева ,	д-р пед. наук (Россия);
Д.А.Казимова ,	канд. пед. наук (Казахстан);
Т.Ю.Шелестова	ответственный секретарь PhD (Казахстан)

Адрес редакции: 100028, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (внутр. 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редактор

Ж.Т.Нурмуханова, И.Н. Муртазина

Компьютерная верстка

Г.К.Калел

Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика».

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Собственник: РГП «Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова».

Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 13107–Ж от 23.10.2012 г.

Подписано в печать 29.03.2019 г. Формат 60×84 1/8. Бумага офсетная. Объем 18,37 п.л. Тираж 300 экз. Цена договорная. Заказ № 17.

Отпечатано в типографии издательства КарГУ им. Е.А.Букетова.

100012, Казахстан, г. Караганда, ул. Гоголя, 38, тел.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Main Editor

Doctor of Chemical sciences, Professor, Corresponding member of NAS RK

A.T. Edrissov

Deputy main Editor

Kh.B. Omarov, Doctor of techn. sciences, Professor,
Corresponding member of NAS RK

Responsible secretary

G.Yu. Amanbayeva, Doctor of phylol. sciences, Professor

Editorial board

B.A.Zhetpisbayeva ,	Science Editor Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
M.N.Sarybekov ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
K.M.Aryngazin ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.T.Kargin ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
L.A.Shkutina ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
G.O.Tazhigulova ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.E.Pfeyfer ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
Sh.M.Mukhtarova ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.K.Abildina ,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.B.Mikhaylova ,	PhD, professor (Germany);
A.Mikolaychak ,	PhD, professor (Poland);
T.V.Masharova ,	Doctor of ped. sciences (Russia);
I.A.Fedosseyeva ,	Doctor of ped. sciences (Russia);
D.A.Kazimova ,	Cand. of ped. sciences (Kazakhstan);
T.Y.Shelestova	Secretary PhD (Kazakhstan)

Postal address: 28, University Str., 100028, Karaganda, Kazakhstan

Tel.: (7212) 77-03-69 (add. 1026); fax: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Web-site: vestnik.ksu.kz

Editor

Zh.T.Nurmukhanova, I.N. Murtazina

Computer layout

G.K.Kalel

Bulletin of the Karaganda University. «Pedagogy» series.

ISSN 2518-7937 (Print). ISSN 2663-516X (Online).

Proprietary: RSE «Academician Ye.A.Buketov Karaganda State University».

Registered by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 13107–Zh from 23.10.2012.

Signed in print 29.03.2019. Format 60×84 1/8. Offset paper. Volume 18,37 p.sh. Circulation 300 copies. Price upon request. Order № 17.

Printed in the Ye.A.Buketov Karaganda State University Publishing house.

38, Gogol Str., 100012, Kazakhstan, Karaganda, Tel.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

---

МАЗМҰНЫ

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ

<i>Жетписбаева Б.А., Оспанова А.К., Дьяков Д.В.</i> Қазақстанда үштілді білім беру аясында тілдік ортаға бірегей ену бағдарламасының артықшылықтары.....	8
<i>Жетписбаева Б.А., Шелестова Т.Ю.</i> Ағылшын тілін оқыту барысында бастауыш сынып оқушыларының жетістігіне визуализация әдісінің беретін әсері	14
<i>Костина Е.А., Кохановер Т.А.</i> Коммуникативтік құзыреттің қарапайым деңгейі мектепке дейінгі кезеңде ағылшын тіліне оқытудың мақсаты ретінде	24
<i>Одинцова С.А., Гаркуша К.Г.</i> Білім мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сынып мұғалімін кәсіби даярлау білім беру бағдарламасын модульдік құру принципін іске асыру.....	30
<i>Хаджаева Ж.Б., Стамбекова А.С., Дринк Б.</i> Бастауыш сыныптарда көптілді білім берудің маңызы.....	38
<i>Жетписбаева Б.А., Шалбаева Д.Х.</i> Қазақстанда инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды шет тілінде оқыту мәселелері.....	45
<i>Телебаев Г.Т., Жилбаев Ж.О., Наурызбай Ж.Ж.</i> «Мәңгілік Ел» идеясының құндылығын патриоттық тәрбиеде пайдалану тұрғысынан әдіснамалық талдау	51

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР

<i>Муканова С.Д.</i> Педагогтардың біліктілігін арттырудың ваучерлік жүйесі: ұйымдастыру тәжірибелері.....	59
<i>Отынишиева М.Т., Сырымбетова Л.С., Станчу Н.</i> Дифференциалды оқыту – үлгермеушілікті жою мақсатында жүргізілетін оқытудың өзіндік түрі	71
<i>Саржанова Ғ.Б., Романенко С.В., Затынейко А.М.</i> Компьютерлік оқыту бағдарламалары негізінде шетел тілін меңгеру мүмкіндіктері.....	79
<i>Таборек Я., Сырымбетова Л.С., Жұман А.Қ.</i> Билингвалды білім берудің ең озық дүниежүзілік тәжірибесін қазақстандық үштілді білім беру жағдайына бейімдеу әдіснамасы зерттеу жұмысының негізгі ұғымдары.....	86
<i>Таженова К.А., Кудусов А.С., Казтаев Р.К., Ибрагимова Г.К.</i> IT-саладағы оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау моделі	93
<i>Глеужанова Г.К., Станчу Н., Мекежанова А.Б.</i> Жаратылыстану ғылыми бағыты студенттерінің тілдік дайындығын үлгілеу.....	100
<i>Серік М., Садвакасова А.К., Култан Я.</i> Академиялық бұлтты құру және оны болашақ информатика мұғалімдерінің оқыту үдерісінде қолдану.....	108
<i>Майгельдиева Ш.М., Архабаева Д.А.</i> Педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі мен құзыреті туралы.....	114
<i>Дүкембай Г.Н., Жақсылық К.Ж.</i> Геймификация екінші шет тілін үйренуге арналған инновациялық білім беру тәсілі ретінде.....	122
<i>Джуманиязова Р.К.</i> Grassroots Projects Орталық Азиядағы дәстүрлі музыка жаһандануының үлгісі және зерттеу тақырыбы ретінде	130
<i>Джуманиязова Р.К., Оспанова А.М.</i> Қазақстандағы креативті индустрия нарығының ағымдағы жағдайын талдау	137
АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР	146

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

<i>Жетписбаева Б.А., Оспанова А.К., Дьяков Д.В.</i> Преимущества программы двустороннего погружения в языковую среду в условиях трехязычного образования Казахстана	8
<i>Жетписбаева Б.А., Шелестова Т.Ю.</i> Влияние метода наглядности на достижения учащихся при изучении английского языка в начальной школе.....	14
<i>Костина Е.А., Кохановер Т.А.</i> Элементарный уровень коммуникативной компетенции как цель обучения английскому языку на дошкольном этапе.....	24
<i>Одинцова С.А., Гаркуша К.Г.</i> Реализация принципа модульного построения образовательной программы профессиональной подготовки учителя начальных классов в условиях обновления содержания образования.....	30
<i>Хаджаева Ж.Б., Стамбекова А.С., Дринк Б.</i> Важность полиязычного образования в начальной школе.....	38
<i>Жетписбаева Б.А., Шалбаева Д.Х.</i> Проблемы методики обучения иностранному языку детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования в Казахстане	45
<i>Телебаев Г.Т., Жилбаев Ж.О., Наурызбай Ж.Ж.</i> Методологический анализ ценностей идеи «Мәңгілік Ел» в контексте использования в патриотическом воспитании	51

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Муканова С.Д.</i> Ваучерная система повышения квалификации педагогов: практики организации	59
<i>Отыңшиева М.Т., Сырымбетова Л.С., Станчу Н.</i> Дифференцированное обучение — программа, обучающая устраниению неуспеваемости.....	71
<i>Саржанова Г.Б., Романенко С.В., Затынейко А.М.</i> Возможности овладения иностранным языком на основе компьютерных обучающих программ.....	79
<i>Таборек Я., Сырымбетова Л.С., Жұман А.Қ.</i> Основные понятия исследования «Методология адаптации лучшего опыта билингвального обучения к условиям трехязычного образования»	86
<i>Таженова К.А., Кудусов А.С., Казтаев Р.К., Ибрагимова Г.К.</i> Модель профессионального самоопределения школьников в IT-сфере.....	93
<i>Глеужанова Г.К., Станчу Н., Мекежанова А.Б.</i> Моделирование языковой подготовки студентов естественнонаучного направления.....	100
<i>Серік М., Садвакасова А.К., Култан Я.</i> Разработка и применение академического облака в процессе обучения будущих учителей информатики	108
<i>Майгельдиева Ш.М., Архабаева Д.А.</i> К вопросу о профессиональной компетентности и компетенции педагога-психолога	114
<i>Дукембай Г.Н., Жаксылык К.Ж.</i> Геймификация как инновационный образовательный подход к изучению второго языка	122
<i>Джуманиязова Р.К.</i> Grassroots Projects как модель глобализации и предмет исследования традиционной музыки в Центральной Азии.....	130
<i>Джуманиязова Р.К., Оспанова А.М.</i> Анализ современного состояния рынка креативных индустрий в Казахстане	137
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ	146

CONTENT

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Zhetpisbaeva B.A., Ospanova A.K., Dyakov D.V.</i> Benefits of the two-way immersion program into language environment in the conditions of trilingual education of Kazakhstan.....	8
<i>Zhetpisbayeva B.A., Shelestova T.Yu.</i> The Impact of Visualization on Student's Achievement in learning English language in Primary School	14
<i>Kostina Ye.A., Kokhanover T.A.</i> Elementary level of communicative competence as the aim of teaching English at preschool stage.....	24
<i>Odintsova S.A., Garkusha K.G.</i> The implementation of modular construction principle of the educational program in primary school teachers' vocational training in the context of	30
<i>Khajayeva Zh.B., Stambekova A.S., Drink B.</i> The importance of multilingual education in primary school.....	38
<i>Zhetpisbayeva B.A., Shalbayeva D.Kh.</i> Problems of foreign language teaching method to children with special educational needs within the inclusive education in Kazakhstan.....	45
<i>Telebayev G.T., Zhilbaev Zh.O., Nauryzbay Zh.Zh.</i> Methodological analysis of the values of the idea «Mangilik El» in the context of application in patriotic education.....	51

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

<i>Mukanova S.D.</i> Teachers Professional Development voucher system: organization practice.....	59
<i>Otyshiyeva M.T., Syrymbetova L.S., Stanciu N.</i> Differentiated teaching is a program that teaches to eliminate academic failure.....	71
<i>Sarzhanova G.B., Romanenko S.V., Zatineiko A.M.</i> Opportunities of foreign language proficiency on the basis of computer training programs	79
<i>Taborek J., Syrymbetova L.S., Zhuman A.K.</i> The main concepts of the research «Methodology of adapting the best international practices of bilingual education to the condition of Kazakhstani trilingual education».....	86
<i>Tazhenova K.A., Kudussov A.S., Kaztaev R.K., Ibragimova G.K.</i> Model of professional self determination of schoolchildren in the IT-sphere.....	93
<i>Tleuzhanova G.K., Stanciu N., Mekezhanova A.B.</i> Modeling of Language Training of the Students of Natural Sciences.....	100
<i>Serik M., Sadvakassova A.K., Kultan J.</i> Development and application of the academic cloud in the process of training future computer science teachers	108
<i>Maigeldieva Sh.M., Arkabayeva D.A.</i> On the issue of professional competence and competency of the educational psychologist	114
<i>Dukembay G.N., Zhaksylyk K.Zh.</i> Gamification as an innovative educational approach to second language learning.....	122
<i>Jumaniyazova R.K.</i> Grassroots Projects as a model for the globalization of Central Asian traditional music and as a subject of research.....	130
<i>Jumaniyazova R.K., Ospanova A.M.</i> Analysis of the current situation of the market of creative industries in Kazakhstan.....	137
INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	146

**ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
МЕН ТЕОРИЯСЫ**
ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ
THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

UDC 371.3: 81'246.3(574)

B.A. Zhetpisbaeva, A.K. Ospanova, D.V. Dyakov

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: glamorous_aida@mail.ru)*

**Benefits of the two-way immersion program into language environment
in the conditions of trilingual education of Kazakhstan**

Authors considered one of the relevant methods of training of foreign languages — the program of two-way immersion into language environment. In the article theoretical aspects of the two-way immersion program into language environment are considered, in particular determination of the essence of the concept and criteria of success of implementation of this program in the educational sphere. This analysis allowed authors to define advantages of the usage of the two-way immersion program into language environment, its focus on development of children's language competences, improvement of quality of knowledge of the second language in addition to the first or native language; formation of the secondary language personality, capable to carry out successful social interaction with other culture. Finally, authors make a conclusion that this program is effective in the field of foreign-language education and can be successfully realized in the system of trilingual education of Kazakhstan.

Keywords: trilingual education, immersion into language, two-way immersion program into language environment, two-way immersion.

Language policy in Kazakhstan is the way of state integration into the world society. This feature is associated with the implementation of the idea of «Trinity of languages» (2007), when the President in the message to the nation of Kazakhstan «New Kazakhstan in the new world» proposed to start multistage plan of implementation of this cultural project [1].

The main purpose of trilingual education is to create needful conditions for the simultaneous acquisition of three target languages in accordance with international standards, namely, Kazakh, Russian and English languages: Kazakh as a state language, the possession of which contributes to the successful civil integration; Russian as a language that is used officially on a par with Kazakh language; English as a mean of integration into the world economy.

Handling of language learning requires taking into account the line between the public interest, taking active measures and creating the necessary conditions from legislative and executive branches, as well as the opportunities, desires and interests of all country's residents. The vast majority of population of Kazakhstan realizes the need of knowing both Kazakh, Russian, English and other foreign languages [2].

Subsequently, a good command of a foreign language will have an impact on the level of General education, economy, culture, reputation and prestige of the state, ultimately, high competitiveness in the global labor market.

Currently, in the conditions of polylinguistic education, there are the main methods and principles of teaching target languages are defined. The most effective is the principle of two-way immersion, i.e. language in the educational process acts as a mean of learning and as a subject of study. Language acts as a mechanism of integration of linguistic subjects with other subjects, so the primary school subjects «Kazakh

language and Kazakh literature» and «History of Kazakhstan» is planned to study in Kazakh language, subjects «Russian language and Russian literature» and «World history» — in Russian. The study of subjects «Informatics», «Physics», «Chemistry», «Biology» in high school, according to the Road map of trilingual education in 2015–2020, is in English [3].

The above-mentioned lead to the tendency of strengthening English language position. Children, starting from preschool age and throughout the period of schooling are involved in the process of foreign language education. This requires the development of new methods, language training programs. In our opinion, the program of double immersion in the language environment (two-way immersion) is one of the actual methods of language teaching practiced in the world.

The program of two-way immersion in the language environment as a method of language teaching is the most effective in achieving the goal of trilingual education, in particular studying English language, namely the formation of a secondary language personality with a sense of respect and understanding other cultures, able to live in peace and harmony with people of different nationalities.

Thus, the increasing relevance of the use of two-way immersion program in the Kazakh education requires a detailed consideration of this issue, the definition of the concept, as well as the criteria for the success of program in the educational sphere.

Language immersion is a method of teaching a second language (not necessarily a «foreign language» for students, it is also a language that is one of the official in the country), in which the teacher gives instructions on the pupils' second language. According to this method, children learn 2 or more languages at once. The main purpose of this method is to maintain bilingualism, in other words, to develop children's language competence or to improve the quality of knowledge of the second language in addition to knowledge of the first or native language. In addition, the development of intellectual abilities is also considered to be a phenomenon of bilingualism.

The first modern language immersion programs appeared in the 1960s in Canada, whose main aim was to improve the quality of French language.

The use of language immersion and studying culture attracted the attention of many scientists (H.H. Anderson, C.N. Rhodes, D.A. Mathers-Gasparian, T.W. Fortune and D.J. Tedick, M. Bostwick, T.H. Korppi, F. Genessee, M. Swain, J. Cummins, M. Byram, C. Morgan). Almost all studies were conducted in the US, Canada, and Western Europe. However, there are still certain contradictions with the views of researchers, the practical use of the immersion method in the process of teaching of foreign language and culture is often unsystematic, without a carefully developed theoretical basis.

However, many scientists interpret the concept of a method of immersion, as well as its application in practice. For example, Fred Genessi, a world figure in the field of language immersion, in his work «Learning through two languages: studies of immersion and bilingual education» gives the following definition «the program is considered to be immersion is necessary that at least 50 percent of the instructions were given in a second language» [4].

As it stated above, this method of language immersion into environment has its roots since the early 1960s, in the city of Quebec (Canada), where an experimental garden for English-speaking children was created. The aim of the program was to achieve a high level of proficiency in both French and English, where the French language strengthened its rights in the political and economic fields.

Based to the Canadian model, the modern educational system classifies language immersion programs into several types of language immersion: Total immersion: almost 100 % of the academic hours during three or four years take place on the foreign language. The studied language is used in almost all academic explanations. Full immersion is the most common method of teaching. In case of a full immersion, the percentage of native and foreign languages is 90/10. Partial immersion: about half of the classes are taught in a second language. The percentage of partial immersion is 50/50. In partial immersion programs, the group consists mainly of students who can't speak on the foreign language or speak partially. Mainly students encounter with the language instruction at school. Bilingual, double or bilingual immersion (two-way immersion): half of students' group consists of native speakers, the rest are native speakers of another language. Teaching is conducted alternately in two languages.

A distinctive feature of two way immersions is the equal number of native and target language speakers. Each language is used approximately 50 % of the time. The advantage of bilateral programs is that both groups of students have the opportunity to communicate with peers – native speakers of the language [5].

A key goals, objectives, and advantages of the program of bilateral immersion (two-way immersion) deals many scientists, teachers. However, the full definition of this concept was given by foreign scientists Christian, Howard, & Loeb; Genesee; Lindholm-Leary.

Thus, according to Kathryn Lindholm-Leary, one of the founders of the program, believes that the goals of such training are to teach and educate relatively balanced bilinguals and achieve bilingual literacy, which is acquired consistently (sometimes simultaneously) in both languages [6]. There are 8 criteria of the successful realization of program into language sphere.

T a b l e

The criteria of successful realization of two-way immersion program into educational sphere

No.	Criteria
1	Programs should provide a minimum of 4 to 6 years of bilingual instruction to participating students
2	The focus of instruction should be the same core academic curriculum that students in other programs experience
3	Optimal language input (input that is comprehensible, interesting, and of sufficient quantity) as well as opportunities for output should be provided to students, including quality language arts instruction in both languages
4	The target (non-English) language should be used for instruction a minimum of 50 % of the time (to a maximum of 90 % in the early grades), and English should be used at least 10 % of the time
5	The program should provide an additive bilingual environment where all students have the opportunity to learn a second language while continuing to develop their native language proficiency
6	Classrooms should include a balance of students from the target language and English backgrounds who participate in instructional activities together
7	Positive interactions among students should be facilitated by the use of strategies such as cooperative learning
8	Characteristics of effective schools should be incorporated into programs, such as qualified personnel and home-school collaboration

F. Genesee, in his work «Dual-language Instruction: A Hand book for Enriched Education» and Calderyn & Minaya-Rowe «Designing and Implementing two-way programs: A Step-by-step Guide for Administrators, Teachers and Parents» indicate the main problems of the bilateral immersion programs, tasks, planning further development of the assessment system, as well as planning lessons for the implementation of this program in the educational process [7].

This program has two types of double immersion. In percentage terms, these two types look like: 90/10 and 50/50. Studies have shown that in the study of English by Spanish-speaking students in the 90/10 program, the results are lower than in the study of English by the same students in the 50/50 program. It should be noted that such differences are observed only at the initial stage of training. There are no such differences at the high primary level or in the second year of the second language. Conversely, English-speaking students in the 90/10 program have higher learning outcomes than those in the 50/50 program. Such results are recorded at all stages of training.

Analyzing and summarizing the above mentioned authors' definitions, we came to the conclusion that this program (two-way immersion) is an educational approach, which includes coalescence of students from two different language groups and simultaneous teaching two languages and other subjects in these languages.

The main three criteria of the definition of a two-way program are: first, the program includes the same number of students in two groups; second, these groups are combined into a single group according to the majors and the third, this program involves the study of majors in two languages.

Despite the advantages of this program in the system of foreign language education, its implementation causes teachers a number of difficulties of pedagogical and organizational nature.

Firstly, teachers have to understand the purpose of the program and satisfy that goal. In addition to the philosophy of the program, which is based on the belief that students must learn two languages and become multilingual and multicultural, the main role plays subject knowledge. The future teacher should have a wide range of teaching methods and strategies.

Secondly, the teachers of the two-way immersion programs emphasize the importance of knowledge of cultures and languages, i.e. future teachers should have basic knowledge of the second language and its culture.

And thirdly, teachers of this program should have the ability to work with parents of different groups. However, working with a parent can create a number of difficulties with realization of this program.

It is noteworthy that teachers help students to learn languages through these languages themselves. Immersion into language environment allows students to understand importance of languages. The difficulty of teaching is the rational use of two languages in the classroom, as well as the use of the translation method, which disturb the natural flow of the teacher's speech. However, this method, translation method, it is possible to use in oral and writing translation and interpretation in high school. Thus, for example, as part of the international education Program in secondary schools in Cambridge, Massachusetts conducted lessons of medical and legal translation, thereby preparing students to future employment in areas where you need knowledge of two languages [8].

The main work of teacher, who works with two-way immersion program, it is necessary to conduct the lesson the available level but at the same time try not to make the learning process too easy for native speakers. They should develop two lesson plans: first, the teacher draws up a lesson plan for the host student, and then reviews and makes adjustments. Thus, it is taken into consideration the knowledge and experience of the students of the two groups, the necessary materials changed radically for lessons' usage, creation of necessary teaching methods for non-native language students, as well as tools for evaluating learning.

The next main problem of the two-way program is the use of the necessary teaching methods, as well as the ability of orientate in them. As you know, there are many methods of language skills development. Among them, the most effective methods are full physical response techniques, memorizing texts, simulations, interviews, group projects, etc.

For example, in the 50/50 school programs of the year of Schaumburg, Illinois, the method of full physical response is used mainly in primary school, because it allows students to develop receptive language skills. Also, the use of the method based on experience is effective at the initial stage, since it contributes to the acquisition of language skills by students in the process of completing tasks [9].

Teachers have to master all techniques and choose a method, depending on the goals. However, teachers apply all these approaches and techniques, changing them so increase student. Planning lessons, it is necessary to set not only the subject purposes, but also language purposes. However, the goals for native and non-native speakers may differ because the levels of language proficiency may differ.

The main advantages of the program in the educational sphere of Kazakhstan include:

- full immersion in the language environment of the target language, thereby mastery English language at a high level, without compromising the knowledge of the native language;
- the possibility of improving vocabulary, namely idioms, expressions, which are used by native speakers;
- the need for communication in a non-native language significantly increases the pace of speech. The main difficulty in studying any language is the language barrier. It disappears with fully immersion into language;
- as well as the formation of individuals' intercultural competence, i.e. interaction with people belonging to different cultures.

Having regard to the above said, it can be concluded that the program of two-way immersion, as a method of teaching languages, is effective in the field of foreign language education, and can be successfully implemented in the system of trilingual education.

References

- 1 Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире», 28.02.2007 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-28-fevralya-2007-g
- 2 Жетписбаева Б.А. К вопросу о методическом обеспечении трёхязычного образования / Б.А. Жетписбаева, А.Е. Кубеева // Вестн. Караганд. ун-та. — 2017. — № 2(86). — С. 138–145.
- 3 Дорожная карта развития трёхязычного образования на 2015–2020 годы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35182262#pos=9;-41.
- 4 Genessee F. Learning through two languages: studies of immersion and bilingual education / F. Genessee. — New York: Wadsworth Pub Co., 1987.

5 Two-way immersion education: the basics [Electronic resource]. — Access mode: http://www.cal.org/twi/toolkit/PI/Basics_Eng.pdf

6 Lindholm-Leary Kathryn. Dual language education [Electronic resource]. — Access mode: file:///C:/Users/USER/Downloads/LindholmLeary2015_TWIDL_ThenAndNow.pdf

7 Espino Calderon Margarita. Designing and Implementing Two-way Bilingual Programs: A Step-by-step Guide for Administrators, Teachers and Parents / Margarita Espino Calderon, Liliana Minaya-Rowe. — USA: Corwin press, 2003.

8 Официальный сайт Американского центра прикладной лингвистики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cal.org/crede/pubs/edpractice/EPR9.htm>

9 Программа двустороннего погружения — практика [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.emsc.nysed.gov/ciai/biling/resource/NLA.html

Б.А. Жетписбаева, А.К. Оспанова, Д.В. Дьяков

Қазақстанда үштілді білім беру аясында тілдік ортаға бірегей ену бағдарламасының артықшылықтары

Авторлар шетел тілдерін оқытудың өзекті әдістерінің бірі — тілдік ортаға бірегей ену бағдарламасын қарастырды. Мақалада тілдік ортаға бірегей ену бағдарламасының теориялық қырлары сараланды, атап айтсақ, аталған ұғымның мәні мен білім беру саласында осы бағдарламаны іске асырудың табыстылық деңгейі анықталды. Аталмыш саралау келтірілген бағдарламаның артықшылықтарын, оның балалардың бойында тілдік құзыреттілікті дамытуға бағытталғандығын, ана тілі мен бірінші тілге байланысты білім деңгейін жоғарылауын, өзге мәдениет өкілдерімен оңай қарым-қатынас жасауға қабілетті қостілді тұлға қалыптасатынын айқындауға мүмкіндік берді. Жалпы, авторлар бұл бағдарлама шеттілдік білім беру саласында тиімді және Қазақстанның үштілді білім беру жүйесінде оңтайлы жүзеге асуы мүмкін деген қорытындыға келді.

Кілт сөздер: үштілді білім беру, тілдік ортаға ену, тілдік ортаға бірегей ену бағдарламасы, екіжақты ену.

Б.А. Жетписбаева, А.К. Оспанова, Д.В. Дьяков

Преимущества программы двустороннего погружения в языковую среду в условиях трехязычного образования Казахстана

Авторами рассмотрен один из актуальных методов обучения иностранным языкам — программа двустороннего погружения в языковую среду. В статье проанализированы теоретические аспекты программы двустороннего погружения в языковую среду, в частности, определение сущности понятия и определение критериев успешности реализации данной программы в образовательной сфере. Данный анализ позволил авторам определить преимущества использования программы двустороннего погружения в языковую среду, ее направленности на развитие языковых компетенций детей, повышение качества знаний второго языка в дополнение к знаниям первого или родного языка; формирование вторичной языковой личности, способной успешно осуществлять социальное взаимодействие с носителями иной культуры. В целом, авторы делают вывод о том, что данная программа является эффективной в области иноязычного образования и может быть успешно реализована в системе трехязычного образования Казахстана.

Ключевые слова: трехязычное образование, погружение в язык, программа двустороннего погружения в языковую среду, двустороннее погружение.

References

1 Poslanie Prezidenta RK N.A. Nazarbaeva narodu Kazahstana «Novyi Kazakhstan v novom mire» 28.02.2007 h. [Message of the President of Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayeva «New Kazakhstan in the new world»]. *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-28-fevralya-2007-g [in Russian].

2 Zhetpisbaeva, B.A., & Kubeeva, A.E. (2017). K voprosu o metodicheskom obespechenii trekhiazychnoho obrazovaniia [On the issue of methodological support of trilingual education]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta – Bulletin of the Karaganda University, Vol. 2(86)*, 138–145 [in Russian].

3 Dorozhnaia karta razvitiia trekhiazychnoho obrazovaniia na 2015–2020 hody [The road map of trilingual education of Kazakhstan on 2015–2020]. *online.zakon.kz*. Retrieved from https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35182262#pos=9;-41 [in Russian].

- 4 Genessee, F. (1987). Learning through two languages: studies of immersion and bilingual education. Cambridge, Mass.: Newbury House Publishers.
- 5 Two-way immersion education: the basics. *cal.org*. Retrieved from http://www.cal.org/twi/toolkit/PI/Basics_Eng.pdf.
- 6 Lindholm-Leary, Kathryn. (2001). Dual language education. Retrieved from file:///C:/Users/USER/Downloads/LindholmLeary2015_TWIDL_ThenAndNow.pdf.
- 7 Espino Calderon, Margarita & Minaya-Rowe, Liliana. (2003). Designing and Implementing Two-way Bilingual Programs: A Step-by-step Guide for Administrators, Teachers and Parents. USA: Corwin press.
- 8 Ofitsialnyi sait Amerikanskoho tsentra prikladnoi linhvistiki [Official page of center of applied linguistics]. *cal.org*. Retrieved from <http://cal.org/crede/pubs/edpractice/EPR9.htm> [in Russian].
- 9 Prohramma dvustoronneho pohruzheniia — praktika [Two-way immersion — practice]. *msc.nysed.gov*. Retrieved from www.emsc.nysed.gov/ciai/biling/resource/NLA.html [in Russian].

B.A. Zhetpisbayeva, T.Y. Shelestova

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: shelestova2009@mail.ru)*

The Impact of Visualization on Student's Achievement in learning English language in Primary School

Student's books are the most important teaching and learning materials. This qualitative study aims to investigate the effect of illustrations and simulation in English Course Books in a Kazakhstani context on primary school students' English language achievement by means of self-developed teaching aids («Dictionary in pictures for primary school», «Grammar in pictures for primary school», «Alphabet and spelling in pictures for primary school»). The literature review showed that simulation and illustrations play a role in primary school students' perceptions of classroom activities (i.e., motivation, interest, challenge and joy). It was also hypothesized that simulation and illustrations affect English language achievement. To do so, the study utilized an experimental design consisting of 116 participants (58 learners in the control group and 58 students in the experimental group). The results demonstrated the positive role of simulation and illustrations in students' language achievement. An interview was also held with a number of teachers to investigate their attitude towards self-developed teaching aids.

Keywords: primary school, early teaching, english language, visualization, pedagogical experiment, language achievement.

Introduction

The development of the modern Kazakhstan is taking place within the framework of the five institutional reforms implementation put forward by the President of the country N.A. Nazarbayev in the adopted program document «One hundred steps of N. Nazarbayev». This plan of reforms has been called by the Head of the State the «Plan of the Nation», the implementation of which should become the «number one» task for the next 10–15 years.

The following steps should be taken in the system of education, in particular, step 79 provides for the gradual transition to the English language of teaching in the education system – in the senior school classes and the higher school.

The problem of teaching foreign languages (hereinafter — FL) in the primary school is especially actual; its strategy should be built in accordance with the new priorities of the school in the 21st century, the school as a source of development of abilities and creative activity of learners capable of independent solving of emerging problems in the form of communication. The educational subject «English language» has great potentialities of the impact on the learner's personality, since all the spheres of human communication are affected and all the spheres of life are covered. The task is complicated by the fact that the State program for the development of education and science of the Republic of Kazakhstan for 2015–2019 provides for a phased transition to the trilingual education.

The analysis of the current situation and the survey of teachers, who teach English in the primary school, allowed us establishing the fact that learners starting to study FL encounter a large number of difficulties affecting motivation and interest in the subject and, accordingly, the effectiveness of mastering FL. The reasons for the difficulties are rooted in the organization of the first year of FL studying, in the insufficient attention to the psycho-physiological capabilities of the junior school age, which are important to take into account in the early FL teaching, in the lack of didactic materials offered in the English language textbooks for the primary school, which correspond to communicative and cognitive interests and needs of learners and their linguistic and speech experience in the native (Russian or Kazakh) and English languages [1].

The analysis of strategic documents in the field of the primary education has made it possible to distinguish between the current State obligatory standards of education, typical curricula and typical educational programs for the transition period and similar documents of 2015, which are as follows:

1) cross-cutting topics are defined for the primary school in the new typical educational programs (2016);

2) for the primary school typical educational programs in the three target languages (Kazakh, Russian and English) set the levels specified in the same way as in the CEFR (Common European Framework of Reference). At the same time, when the level of language proficiency is distributed, English «step» one step behind the Kazakh and Russian languages, since the latter are studied in the natural linguistic environment. Therefore, for the English language in the primary school, an additional level «Work towards A1» is given;

3) level teaching also emphasizes the development of skills in four types of speech activity: listening (comprehension with understanding of oral speech), speaking, reading and writing. At the same time for the early teaching of English the following is conceptually significant: if for the second languages (Kazakh and Russian) all four types of speech activity are allowed, for the third language (English) in the first grade the emphasis is made on two types of speech activity: listening and speaking.

The modern educational process in the primary school should be built on activities that are important for the development of learners: game, communicative, cognitive-research, productive, labor and other.

It should also be noted that the concept of methods, forms of organization of activities at the initial stage of teaching a foreign language has been significantly changed. Today, the main form and the leading type of activity is a game, and the way of organization of types of speech activity is joint (partner) activity with learners.

The peculiarity of teaching English in the 1st grade, according to the State Educational Program for primary education (2016) is the combination of the following characteristics:

- 1) two main types of speech activity - listening and speaking – are the objects of teaching;
- 2) simultaneity in the development of the types of speech activity (listening and speaking) is provided; it means that each type of speech develops from the very beginning of teaching and that the development of one type contributes to the development of others (reading and writing), facilitates their mastery;
- 3) teaching is organized within the framework of a certain sequence-temporal correlation of the types of speech activity (first, listening and speaking, then reading and writing);
- 4) teaching types of speech activity is organized on the basis of the common linguistic material, which should serve as the basis for the development of speech activity;
- 5) teaching is conducted on the basis of exercises.

Undoubtedly, the alignment of activities in accordance with the new requirements identified in the State Educational Program for primary education of 2015 for the majority of teachers is the new task that requires certain knowledge. The new policy has allowed considerable local autonomy in textbooks development. In 2011, the Ministry of Education and Science (MES) of the Republic of Kazakhstan set up a curriculum and instructional kits (CIK) evaluation committee responsible for assessing locally developed textbooks and granting publication permissions. Subsequently, several agencies and institutions were commissioned to develop new English language textbooks for use in primary schools in Kazakhstan [1; 663]. To implement the goal of the early teaching FL registered in the State Educational Program for primary education of 2016 in order to help teachers, the curriculum and instructional kits (CIK) has been developed by the authors of this article.

Our CIK consists of the author's teaching aids («Dictionary in pictures for primary school», «Grammar in pictures for primary school», «Alphabet and spelling in pictures for primary school») for the early teaching the English language to the first grade pupils, which can be used as additional training tools together with the main Course Books recommended by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for the implementation of the state standard in the educational process. These publications have been reviewed in the Scientific and Methodological Council of the university, and received an approving opinion from the regional department of education.

The reference point for writing and compiling teaching aids that regulate the content of the early teaching a foreign language in the primary school was provided by the State obligatory standard of the primary education of 2015, the typical educational program on the subject «English language», the «English language» educational program (in the framework of updating the content of the secondary education, 2016).

Methodology

Experimental work was organized to test the effectiveness of the developed teaching aids. Author's publications were introduced into the educational process and were used as additional teaching aids during the academic year in English classes in the first grades. The experiment was carried out in two schools, one of which formed control groups (Communal public institution «Educational complex «school-kindergarten»

No. 77», Karaganda), the other one - experimental groups (Communal public institution «Gymnasium No. 3», Karaganda).

The peculiarity of the experimental base of our study is that the gymnasium No. 3 of the city of Karaganda was at that time a pilot school for the approbation of the new State obligatory standard of the primary education of 2015.

We took into account the external and internal structures of didactic means (in particular, its publishing and printing features, visualization of speech and grammatical material), when developing the CIK in English. If not to take into account the design of this component during the creation of the textbook / CIK, then the danger is inevitable that the author of the Course Books will concentrate all attention on the selection of linguistic and speech (communicative) material, on the frequency of vocabulary and grammatical phenomena, etc., without taking into account the factors that affect the motivationally-needful and emotional sphere of the learner's activity.

Author's materials contain lexical and grammatical material in pictures (according to the typical educational program on the subject «English language» for grades 1-4). The system of exercises based on activities (simulations) with the visual presentation (pictures, diagrams, etc.) helps children to learn the speech material. The pictures are used in the lesson as a support for the solution of the speech-thinking tasks offered by the teacher, while performing exercises, as well as for reflecting the success of the learners' activity in learning English.

Literature Review

Course materials «play a key role in language education» [2] in teaching and learning processes. Without illustrations, «presenting learning materials merely through textual information may not lead to efficient learning demanded by the excessive amount of information» [3]. Moreover, «even when the text is comprehensible without a picture, pictures can support the comprehension process in many ways» [4]. Çakır also claims that «in order to create a meaningful learning atmosphere and to offer a *comprehensible input*, word and pictures need to be presented simultaneously» [5]. Students' encounters with language in their daily lives are laden with audial and visual input [6]. The availability of such input has facilitative effects on communication both for non-native and native speakers of a given language by enabling the speakers to fully understand the context in which the communication occurs and interpret the message accordingly. When used in course books, illustrations may thus serve a similar purpose, and the benefits of such an inclusion can be twofold: guidance for students and use of authentic sources.

Instruments

Teaching the sound side of the foreign language speech to children with the help of the author's teaching aid «Alphabet and spelling in pictures for primary school» is associated with the development of the foreign speech hearing and the formation of the ability of phonological awareness of the foreign speech without the reliance on the printed text.

We distinguish the following objects of the formation and development: (1) skills of the auditory perception and pronunciation of sounds, words and patterns of communication that contain them; (2) skills of meaning distinguishing / distinguishing between long and short vowel sounds, dental and interdental consonants, etc.; (3) phonological skills «responsible» for the phonological awareness of the foreign language speech.

In accordance with these three objects, we distinguish three groups of exercises. The first group contains exercises on the perception and pronunciation of sounds and words containing them. Here is a fragment of the onomatopoeic game-exercise using the method of the conscious imitation, when children follow the rule and learn to control their articulation organs, when the sound [r] is pronounced.

Teacher: «Guys! Have you heard how a dog growls? Will you also growl, but not loud, in order not to scare the other learners? And Tom's dog does not growl like that – its tongue is located on the ridge behind the upper teeth. Touch the ridge with your tongue and say [r-r-r-r]. Aliya! L1: [r-r-r-r]; Samat! L2: [r-r-r-r]», etc.

The second group is:

a) exercises for differentiating sounds (long and short vowels, interdental, sibilant consonant sounds), words and patterns of communication that contain them by ear;

b) exercises for sound / phonemic analysis of the word - by ear.

Here are some examples.

Teacher: «Tom's watch is fast [tik-tik-tik], then slow: [ti:k - ti:k - ti:k]. Guys, how is Tom's watch fast?» Learners: [tik - tik - tik]. «And how is it slow?» Learners: [ti:k - ti:k - ti:k]. Then learners are asked to clap their hands once, if they hear a word with a short sound [i] and many times if they hear a word with a long sound [i:]. Teacher: «Listen carefully: [milk- mi:t - ti: - it - i:t - ri:d]», etc.

The third group is:

a) to select and correctly pronounce the sound in the beginning of the word. For example: the teacher pronounces the word «window» - the learner pronounces the first sound of the word [w];

b) to hear and reproduce («slam») the rhythmic pattern of the phrase;

c) to combine sounds in one word. For example: the teacher pronounces individual sounds [p - e - n], the learner «collects» them into one word and pronounces - [pen];

d) to recognize the rhyme - the same sounding words. For example: the teacher pronounces four words «cat-fox-duck-hat», and the learners should name two that rhyme with each other (cat-hat).

The development of the lexical level of the foreign language ability through the use in the English classes of the author's teaching aid «Dictionary in pictures for primary school» is connected with teaching a word as a tool of speech activity and is associated with the development of phonetic and grammatical levels of this ability.

The main task in introducing new words is to create motivation for children to learn these words and provide orientation in their use. Words, according to the data of psycholinguistic experiments, undergo a process of generalization and are stored in memory in the form of groups related to the semantic feature; therefore it seems to be methodically expedient to acquaint learners with a group of words (5 +/- 2) related to one or another sphere of reality. It is necessary to enable children to interact and communicate, starting with the first lessons.

Teaching vocabulary begins with the development of the auditory perception as the most important cognitive function - learners perceive words by ear with the support of the visual presentation. To form the motive for acquainting them with a particular group of words, a problem-oriented story method is used, the main task of which is to help children realize the necessity of learning these words, seeing the meaning in their learning. It is possible if the story is very short and its plot is included in the context of the game activity - only in this case there will be the awareness of the importance of the word (group of words) for the transmission of one or another communicative intention. Here is an example of such a story, in order to familiarize learners with new words - food (butter, bread, porridge, meat, tea, juice). The teacher says: «Guys, we need to prepare for a long journey and buy food. Let's see what products are there in the English store: butter, bread, etc.

This technique helps learners to see the point to learn new words and learn how to use them in speech – they should know these words to buy food in the English store and prepare for a trip.

Before children begin to create phrases with new words, it is necessary that words undergo the process of interiorization, in accordance with patterns, which is provided by a system of lexical exercises aimed at the gradual formation of children's ability to independently use words in the composition of various utterances.

In accordance with this, we distinguish the following system of exercises, which are aimed at:

1) the perception of new words by ear and their recognition on the basis of pictures / objects;
2) the perception of words by ear and their recognition on the basis of the performance of actions with objects;

3) the use of words on the basis of pictures / objects;

4) the independent use of a word in the phrase with a choice;

5) the independent use of a word in the phrase without a choice.

For the development of the dialogical speech, we use exercises aimed at:

1) the independent choice of the necessary speech pattern for the answer, question or any other remark in a specially created game situation;

2) the development of skills to ask questions of various kinds and use other remarks-stimuli;

3) the development of skills to expand a response remark in a micro monologue.

For the development of the monologic speech we use the following types of exercises:

1) to stimulate short statements (one sentence long) in connection with the proposed game situation;

2) to clarify or substantiate what has been said that suggests the extension of statements in two or three sentences;

- 3) to independently construct a coherent text (4–5 sentences long):
- a) to prove your own statement;
  - b) to refute the statements of your interlocutor;
  - c) to collectively compile a coherent statement-text;
  - d) to develop speech production.

The formation of the grammatical ability is provided by the developed system of exercises based on the visual presentation and given in the author's teaching aid «Grammar in pictures for primary school», which is aimed at the fact that the mastery of grammar by learners is interconnected with mastering the word and the phoneme as instruments of the foreign speech activity and is included in the process of speaking in another language. For example:

1. Reproductive substitution exercises, which strengthen the children's awareness of the functional aspect of the grammatical phenomenon / speech pattern, help memorize the formal side and develop the ability to use forms on the basis of analogy. Let us give an example of such a game speech-thinking problem using the verb «can» and its solution by the teacher and learners: «A forest fairy will unspell our animals (motive) if we tell what they can do (goal). «First, I will tell», — the teacher gives a sample solution to the problem: My frog can jump. Learner 1: My cat can run. Learner 2: My parrot can fly», etc.

The peculiarity of this and the following types of exercises is that the speech pattern and the speech-thinking task are common to all, but the communicative intention is expressed by each learner individually by telling (rather than imitating the teacher) about something. In this case, children are encouraged not to repeat the speech pattern or to confirm that his/her dog also can run. They are set the task, for example, to unspell their animals, and to do this (and this is the motive, for which they will act), the learners need to tell what their animals can do (this is the goal of this speech action). Both the motive and the goal, presented to the pupils in an understandable way, require the use of the necessary pattern of speech.

2. Exercises for expanding the speech pattern and varying its content by using adjectives, adverbs, numerals;

3. Transformational exercises aimed at the further development of the «function-form» association, at the formation of the skill of choosing a speech pattern in accordance with the speech plan and in accordance with the situation of communication and at the formation of the internal image of the speech pattern.

4. Combination exercises, completing the formation of the grammatical ability.

Speech-thinking problems should be formulated in such a way as to stimulate learners to construct a statement first from two, and then from three speech patterns. Let us give an example. Teacher: «Our time machine will be on a magical island, if we see animals in a window and tell what color they are». Children are offered pictures of different animals. The teacher speaks first: «I see a bear. The bear is brown». Learner 1: I see a crocodile. The crocodile is green. Learner 2: I see a dog. The dog is black, etc.

Grammar exercises are the active means of the cognitive and communicative development of learners in mastering foreign grammar.

The peculiarity is that from the very beginning learners are provided with the opportunity for self-expression within the framework of the solution of the general speech-thinking problem; all exercises have the character of communication, which creates conditions for the involuntary memorization (at the unconscious level) and the sensual mastery of the grammatical form, because children perceive and generate meanings.

Supports in the form of diagrams, models (which at this stage are already feasible to children), tables, pictures and speech patterns with the elements highlighted with different colors serve to better awareness by the learners of the essence of the grammatical phenomenon and «work» to create a more complete and generalized framework.

All three of the above teaching aids were used in the educational process as an additional teaching material in English classes in the first grades.

The experiment was designed for 1 academic year and was conducted in the conditions of the natural educational process in English in the Communal public institution (CPI) «Gymnasium No. 3» and the Communal public institution «Educational complex «school-kindergarten» No. 77» of the city of Karaganda. The number of participants of the educational process, who took part in the experimental teaching, is reflected in Table 1.

Table 1

Contingent of participants in the experiment

No.	Grade/class set	School	Number of learners	Number of teachers
1	1 grade (2)	CPI «Gymnasium No. 3»	58	5
2	1 grade (2)	CPI «Educational complex «School-kindergarten» No. 77»	58	5
Total	4 class sets	2 schools	116	10

The purpose of the experiment was as follows:

– on the basis of the developed criteria to assess the author's teaching aids on English for the primary school by the expert evaluation method and to test their effectiveness in teaching English to the first grade pupils;

– to reveal the dynamics of the formation of the foreign speech activity of the first grade pupils, who used author's teaching aids in the process of teaching English;

– to process the obtained diagnostic results using statistical methods of the descriptive analysis.

The overall direction of the experiment was carried out within the framework of the scientific-research project «Scientific and methodological support of the early teaching foreign languages» funded by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan and was implemented by the scientific-research laboratory on the problems of language education of E.A. Buketov Karaganda State University under the guidance of the doctor of pedagogical sciences, professor B.A. Zhetpisbayeva. Observation of the course and results of the experiment was carried out in the close contact with the teachers-methodologists in the English language of the Communal public institution «Gymnasium No. 3» and the Communal public institution «Educational complex «School-kindergarten» No. 77».

Results

To check the effectiveness of the developed CIK for the early English teaching, control tests have been made for the types of the foreign-language speech activity in the 1st grade (listening and speaking) in order to establish the level of the English language proficiency for the first grade pupils at the end of the academic year and compare the data in the control group (CG) (58 learners) and experimental (59 learners) group (EG).

Assessment of knowledge of the first grade pupils by the types of speech activity (listening and speaking) took place in several stages.

Stage 1 is ascertaining, including the entrance control in the beginning of learning English in the 1st grade (quarter 1) in control and experimental groups.

Stage 2 is final, including the final control at the completion of learning English in the 1st grade in control and experimental groups.

Assessment included data collection and preparation of the assessment report. Report data are the input data for the monitoring process; they included:

– contingent of learners;

– criteria for assessing listening and speaking, according to the requirements of the State obligatory standard of the primary education of 2015 and CEFR;

– analysis of the data collected, interpretation of results;

– conclusions and recommendations obtained on the basis of the assessment of the formation of the types of speech activity in English (listening and speaking) after completing the English language learning in the 1st grade using the methods of testing, data collection, observation.

The ascertaining experiment was carried out in the 1st grade at the end of the 1st quarter according to the results of listening and speaking as the types of speech activity. On the basis of the results of teaching in the 1st quarter, control tests on the types of speech activity were made in the classes of experimental schools. Control works were developed in accordance with the requirements of the English language program and included not only tasks, but also methodological guidelines for their conduct and calculation of results.

The objective analysis of the results of the ascertaining experiment has shown that, in general, the level of the foreign language skills in the control and experimental groups is the same, which is reflected in Table 2.

**The results of the ascertaining experiment by the types of speech activity
(1st quarter, 2015–2016 academic year), %**

Levels	Speaking				Listening	
	Dialogical speech		Monologic speech		CG (58 learners)	EG (58 learners)
	CG (58 learners)	EG (58 learners)	CG (58 learners)	EG (58 learners)		
High	3	2	3	3	2	2
Medium	25	31	23	29	16	18
Low	72	66	74	68	82	80

The materials reflected in the table above show that in the beginning of the experimental work in mastering by the learners of the control and experimental groups the types of speech activity (speaking and listening), no significant differences have been found.

At the final stage of the experiment, the effectiveness of teaching English to the first grade pupils was tested.

The indicator of the foreign speaking ability in the 1st grade is the ability of learners in the types of speech activity: listening and speaking, the level of the formation of which is set by the typical educational program on the subject «English language», the State obligatory standard of the primary education of 2015 and CEFR (A1), which were tested with the help of the control tasks developed by us.

Here is an example of the task to check a learner's ability to understand an authentic text by ear with the extraction of general and detailed information.

The control work was carried out as follows. The teacher handed out to each learner a sheet with the tasks «Listening Paper», in which they marked the correct answers after listening to the text. Estimated time for performing the task was 15 minutes. After completing the task, the learners listened to the text a second time and checked the correctness of the work done.

Here is the task before listening to the text: «Listen to the story of how the girl Polly dressed up in the store. Complete the tasks individually after listening to the text».

Example: The text for listening

Polly is a little girl. Polly wants to have a new dress. «Mum», she says, «Let's go to the shop. I want to have a new dress».

«Let's go!» says Polly's mother. So they go to the shop.

«What dress do you want, Polly?» asks Polly's mother in the shop.

«I want a red dress», says Polly.

«All right, Polly, take it please», her mother says. Polly puts the dress on.

«And this dress I want too, Mummy! This yellow dress with red flowers!»

«All right, take it please», says Polly's mother. Polly puts one more dress on.

«Mummy, and that green dress is beautiful too! I want it very much! May I also put it on?»

«Yes, Polly, you may», says Polly's mother, «but now you are not a little girl, you are a little cabbage!»

After listening to the text, each learner received a sheet with the tasks «Listening Paper». Teacher read out tasks to learners and variants for answers, and learners chose the right answer using the visual prompts. The maximum number of scores for all the tasks was 10.

Guided by the scale of assessing the development of learners' ability to listen in the foreign language, the results for each learner were recorded separately.

The main purpose of the control tasks for speaking is to check the degree of the learners' formation of the ability to build independent statement in the dialogical and monologic form in accordance with the program requirements. In the first task, the object of the check was the ability of learners to build a monologic utterance, using one of the basic communicative types of speech: description, message, and story.

In the second task, the object of control was the ability of learners to construct dialogical utterances, using dialogue-inquiry, dialogue-exchange of opinions, and dialogue-incentive for action. The tasks were offered in the Russian and English languages. The teacher formulated the task in Russian or English at his/her own discretion, depending on the level of the group's preparation.

The conditions for carrying out this type of control were as follows.

Control was conducted in the game form. The teacher described the game situation, formulated the task, offered the learners the necessary means of the visual presentation and played the role of fairy-tale characters, who participated in the control situation. The results of the check were entered in the table.

In contrast to the listening control, which had a frontal form of check, control of speaking was carried out individually with each learner. The dialogical speech control was conducted in pairs. The control was carried out in the form of the game.

Let's give an example of tasks for checking the monologic (task 1) and dialogical (task 2) speech. In the first task, the learner's ability to construct a monologic utterance was tested. In the second task it was the ability of learners to conduct a dialogue-inquiry.

Task 1 for the learner: Winnie the Pooh (or any other character) came to visit us. He wants to get acquainted with you. Tell him about yourself, your family, about what you can do and what you love.

Task for the learner: Today Alina is a seller in a toy store. Alina politely asks children what they want to buy, and offers them various toys.

Monitoring was carried out in the form of the game «In a toy (stationery, furniture, clothing) store». All the learners took turns in the role of the seller.

Means of visual presentation: the component of the author's EMC («Dictionary in pictures for primary school»), pictures of toys, stationery, clothing, furniture. Pictures were laid out on the desk, as in the shop window, in front of the learners.

Guided by the scale of assessing the development of learners' ability to speak in the foreign language, the results for each learner were recorded separately.

Figure, presented below, shows the results of the analysis of the formation of skills of the foreign language speaking in the first grade pupils.

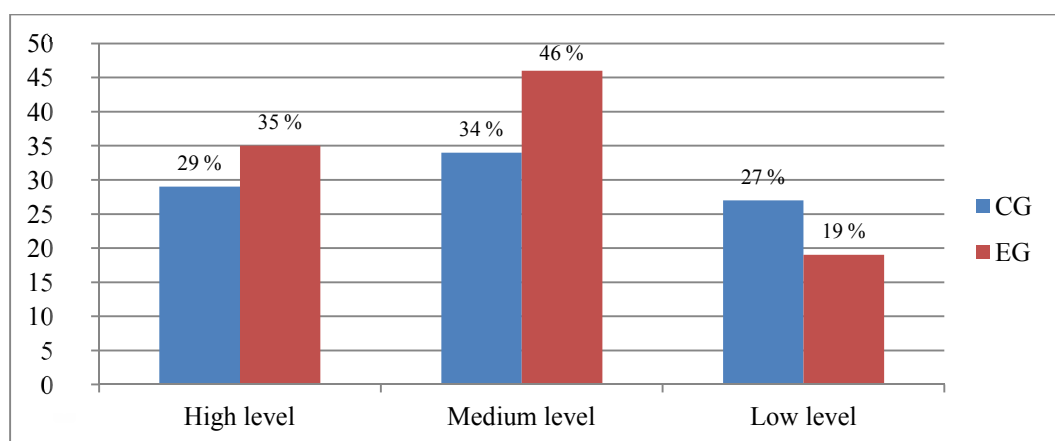

Figure. Indicators of the formation of foreign language speaking skills in Primary school children, %

According to the data obtained, the share of EG learners with high results of the formation of the ability to speak was 35 %; with medium results — 46 %; with low results — 19 %.

The formation of the ability to speak in CG is a little bit lower. The high level was demonstrated by 29 % of learners, the medium and low levels — by 34 % and 27 % respectively. This indicates an improvement in the quality of the formation of the foreign language speaking among all learners, although the percentage of increase is not as high as in listening.

Conclusion

Thus, the developed author's CIK contribute to the development of the foreign language speech activity of the primary school learners, and also motivate learners to study FL, as evidenced by the comments of school teachers. The analysis of the results of the diagnostic study allows us to conclude that the data of the expert evaluation of the CIK by the teachers of the schools testify to the effectiveness of its practical application. The carried out research also testifies to the validity of the diagnosis of the assessment of the educational results of the junior school children achieved in the process and result of learning English in the primary foreign-language education.

The obtained data on the formation in junior schoolchildren of the skills of foreign language listening and speaking in accordance with the program requirements testify in aggregate to the increase in the qualitative indicators of the development of the foreign speech ability in all the subjects and the positive dynamics of the formation of their foreign language speech activity by using author's teaching aids as additional resources that expand the possibilities of the educational process of teaching the foreign language.

References

- 1 Zhetpisbayeva, B.A., Shelestova, T.Yu. & Abildina, S.K. (2016). Examining teachers' views on the implementation of English as L3 into primary schools: A case of Kazakhstan. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8(4), 659–674.
- 2 Basal, A. (2013). ELT teachers as online material developers. *The Online Journal of Distance Education and e-Learning*, 1(2), 8–12.
- 3 Kuzu, A., Akbulut, Y., & Sahin, M.C. (2007). Application of Multimedia Design Principles to Visuals Used in Course-Books: An Evaluation Tool. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 6(2), 8–14.
- 4 Molitor, S., Ballstaedt, S.P., & Mandl, H. (1989). Problems in Knowledge Acquisition from text and Pictures. In H. Mandl, J.R. Levin (Eds). *Knowledge Acquisition from text and Pictures*, 3–35. North Holland: Amsterdam, New York, Tokyo. Retrieved from [http://dx.doi.org/10.1016/S0166-4115\(08\)62145-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0166-4115(08)62145-7)
- 5 Çakır, I. (2015). Instructional Materials Commonly Employed by Foreign Language Teachers at Elementary Schools. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8(1), 69–82.
- 6 Domin, E.A. (2007). On application of visuals in teaching English: Selected Issues. *mail.publikacje.edu*. Retrieved from <http://mail.publikacje.edu.pl/pdf/8385.pdf>

Б.А. Жетписбаева, Т.Ю. Шелестова

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖЕТІСТІГІНЕ ВИЗУАЛИЗАЦИЯ ӘДІСІНІҢ БЕРЕТІН ӘСЕРІ

Мектеп оқулығы оқу үрдісінде маңызды орын алады. Мақала ағылшын тілін оқытуда әзірленген оқу құралдар арқылы визуализация әдісінің қолдану тиімділігін зерттеуге арналған («Бастауыш сыныптарға арналған суреттер жиынтығы бар сөздік», «Бастауыш сыныптарға арналған грамматика суреттер жиынтығы», «Бастауыш сыныптарға арналған суреттер жиынтығы бар әліпби»). Оқу материалында визуализацияны қолдану әдісі лексиканы неғұрлым тезірек меңгеруге ықпал етеді, сондай-ақ ағылшын тілін үйренуге деген қосымша ынтамен қамтамасыз етеді. Оқушылардың ағылшын тілін меңгеру деңгейін арттыратын әдіс ретінде визуализацияны қолданудың тиімділігін тексеру мақсатында тәжірибе өткізілді, оған 116 бастауыш сынып оқушылары (бақылау тобында 58 оқушы және эксперименталды топта 58 оқушы) қатысты. Эксперименталды және бақылау топтарының нәтижесіндегі айырмашылық 1-сынып оқушыларының оқу материалында визуализация әдісін қолдана отырып, ағылшын тілін оқу процесінде тілдік іс-әрекетінің дамуы сәтті өткенін дәлелдейді. Тәжірибе нәтижелері бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытуда визуализация әдісін қолданудың тиімділігін айқындады.

Кілт сөздер: бастауыш мектеп, ерте жастан оқыту, ағылшын тілі, визуализация әдісі, педагогикалық тәжірибе, оқыту нәтижелері.

Б.А. Жетписбаева, Т.Ю. Шелестова

Влияние метода наглядности на достижения учащихся при изучении английского языка в начальной школе

Школьный учебник играет основную роль в учебном процессе. Данная статья посвящена исследованию эффективности применения визуализации как метода организации учебного процесса при обучении английскому языку посредством разработанных учебных пособий («Словарь в картинах для начальной школы», «Грамматика в картинах для начальной школы», «Алфавит в картинах для начальной школы»). Использование приема визуализации учебного материала способствует более эффективному усвоению лексики, а также обеспечивает дополнительный стимул и мотивацию к изучению английского языка. С целью проверки эффективности применения визуализации как метода, повышающего уровень освоения учащимися знаний в области изучения английского языка, был проведен эксперимент, в котором приняли участие 116 учащихся начальной школы (58 учеников в контрольной группе и 58 учеников в экспериментальной группе). Разница в результатах экспериментальной и кон-

трольной групп убедительно свидетельствует, что развитие иноязычной речевой деятельности учащихся 1-го класса в процессе обучения английскому языку с использованием приема визуализации учебного материала протекало успешнее. Результаты опытного обучения доказали эффективность использования метода визуализации при обучении английскому языку в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, раннее обучение, английский язык, метод визуализации, педагогический эксперимент, результаты обучения.

Ye.A. Kostina, T.A. Kokhanover

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: ztan@mail.ru)*

Elementary level of communicative competence as the aim of teaching English at preschool stage

Article is devoted to studying of the concept «elementary level of communicative competence» on the basis of the international classification of levels of proficiency in English and the standard training program of preschool institutions of the Republic of Kazakhstan. As a result of comparison of these documents was given the definition of a concept and offered the description of elementary level of communicative competence in preschool organizations of Kazakhstan. On the basis of contradiction, found in the standard program and the international requirements to training in English at this step, the content of training in English in preschool institutions providing not only qualitative results of training, but also preparation for assimilation of the school program.

Keywords: elementary level of communicative competence, preschool education, levels of proficiency in English.

*Take care of the first two stages
and the rest will take care of itself.*

G. Palmer

Introduction

Introduction of trilingual education in elementary school is reasoned by the experimental data of modern science demonstrating intensity of informative processes of formation of language competence at school students of elementary grades. Besides especially didactic aspect, trilingual program forms feeling of the invariance and firmness of ethnic characteristics, psychological and intellectual openness to other languages and cultures in the identity of school students that is an important element in education and training of younger generation in the modern globalized world. Implementation of the trilingual educational program meets priorities of language policy in RK and is aimed at formation of polylingual culture of the modern citizen of Kazakhstan. Practice of teaching languages at elementary school confirms high extent of assimilation of a foreign language and formation of motivation to further studying of languages [1].

Since 2016 studying of English is obligatory also at a preschool stage in quality of training of children to successful assimilation of the school program. According to the research conducted among elementary school teachers only of 4,5 % of respondents have expressed negative attitude to early preschool training in English [2]. However, as the researchers conducted in preschool educational institution of the Karaganda region at this grade level have shown results to language there is a number of problems, such as lack of qualified personnel, lack of unified methodical base and didactic providing [3]. The problem of ensuring continuity of programs of preschool and school training in English is also relevant and requires the solution, so currently programs are completely duplicated.

Proceeding from the foresaid, an attempt to determine the content of training in English at a preschool stage, by studying the international classification of levels of proficiency in English and to give definition to the concept «elementary level of communicative competence» is made.

An attempt to create classification of levels of proficiency in a foreign language has been made by foreign scientists within activity of the Common European Framework [4]. Initially the problem consists first of all in determination of amount of level categories. If to use a small amount of level categories, then the accuracy, validity of determination of level of proficiency in a foreign language will be sacrificed to reliability. More flexible approach to allocation of so-called conventional levels was required. Many systems of levels are focused (in the practical purposes) on three main levels:

- elementary;
- intermediate;
- advanced, which can be subdivided to sub-levels depending on the aim of level definition.

As a result, appeared six levels where each of three main shares on one more advanced and one less advanced, in comparison with basic level of possession of language. The following levels concern them: 1. A1 - Breakthrough. 2. A2 - Waystage. 3. B1 - Threshold. 4. B2 - «Threshold advanced» (Vantage). 5. C1 - «High» (Effective Proficiency). 6. C2 - «Language proficiency in perfection» (Mastery).

Each of these six levels costs above or below the corresponding classical division into basic, intermediate and advanced levels. Specialists of the Council of Europe have offered the terms designating three main categories of the user of foreign language such as: «A» - Basic User, «B» - Independent User and «With» - Proficient User that assumes broader understanding of each of three main levels. It can be presented in the form of the following scheme:

A		B		C	
Basic User		Independent User		Proficient User	
A1	A2	B1	B2	C1 (Effective Proficiency)	C2
(Breakthrough)	(Waystage)	(Threshold)	(Vantage)		(Mastery)
<i>Method</i>					

Allocation of levels in the system of mastering foreign-language communication is extremely important as it shows dynamics of formation of speech and educational and speech actions by each type of speech activity not only within one level, but also between them; allows to operate training; gives to the teacher and students an opportunity to depart from concrete material of a certain year of training and to study a foreign language at speed, the most acceptable for specific collective or certain pupils (to reduce/increase training terms).

The system of levels of proficiency in a foreign language is closely connected with the control system, estimates and self-assessments of level of formation of foreign-language communicative competence. And if language competence and also abilities of reading and audition can be estimated depending on percent of correlation of a task to total assessment, then to assessment of speech and sociocultural competence there can't be «a formalistic approach with samples» [5]. Qualitative criteria are necessary. The scales consisting of the description of foreign-language knowledge, skills and abilities within this or that level can be those. To each type of foreign-language communicative competence there corresponds the level to proficiency which differs on final purposes. Proficiency level (the planned result) is a purpose projection to the content of training and assumes accounting of conditions of training.

The similar system of levels of proficiency in English at the age of 5–12 has been developed for students by the center of qualification of the Cambridge university and includes 3 levels Pre A1 Starters, A1 Movers, A2 Flyers which correspond to the levels pre A1, A1 CEFR. The expected results of training according to levels, are presented in the Table.

Table

The expected results of levels of proficiency in English at the age of 5–12

Pre A1 Starters	
1	1
Listening and Speaking	Reading and Writing
CAN understand letters of the English alphabet when heard CAN understand some simple spoken instructions given in short, simple phrases CAN understand some simple spoken questions about self – such as name, age, favourite things or daily routine CAN understand some very simple spoken descriptions of people – such as name, gender, age, mood, appearance or what they are doing CAN understand some very simple spoken descriptions of everyday objects – such as how many, colour, size or location CAN understand some very short conversations that use	CAN read and understand some simple sentences, including questions CAN follow some very short stories written in very simple language CAN write the letters of the English alphabet CAN write name using the English alphabet CAN copy words, phrases and short sentences CAN spell some very simple words correctly

1	1
<p>familiar questions and answers CAN name some familiar people or things – such as family, animals, and school or household objects CAN give very basic descriptions of some objects and animals – such as how many, colour, size or location CAN respond to very simple questions with single words or a ‘yes/no’ response</p>	
A1 Movers	
<p>CAN understand very simple spoken dialogues about familiar topics with the help of pictures CAN understand very simple spoken descriptions about people and objects CAN express agreement or disagreement with someone using short, simple phrases CAN respond to questions on familiar topics with simple phrases and sentences CAN give simple descriptions of objects, pictures and actions CAN tell a very simple story with the help of pictures CAN ask someone how they are and ask simple questions about habits and preferences</p>	<p>CAN understand some simple signs and notices CAN read and understand some short factual texts with the help of pictures CAN read and understand some short, simple stories about familiar topics with the help of pictures CAN write short, simple phrases and sentences about pictures and familiar topics CAN write simple sentences giving personal details CAN write short, simple sentences about likes and dislikes</p>
A2 Flyers	
<p>CAN understand instructions given in more than one sentence CAN understand simple spoken descriptions of objects, people and events CAN understand simple conversations on everyday topics CAN ask basic questions about everyday topics CAN tell short, simple stories using pictures or own ideas CAN give simple descriptions of objects, pictures and actions CAN talk briefly about activities done in the past</p>	<p>CAN understand simple written descriptions of objects, people and events CAN understand simple, short stories containing narrative tenses CAN read and understand short texts, even if some words are unknown CAN link phrases or sentences with connectors like ‘and’, ‘because’ and ‘then’ CAN write simple descriptions of objects, pictures and actions CAN write a short, simple story using pictures or own ideas</p>

As it was told above, the-level system is connected with the control system, i.e. the assessment system of formation of foreign-language communicative competence. It is possible to distinguish the following from the criteria allowing to evaluate level of language proficiency:

- the correctness of lexical and grammatical, intonational and syntactic and phonetic execution of the foreign-language speech;
- the acceptability and expediency of the used strategy of speech behavior;
- the ability to communicative partnership;
- the communicative expediency of use of language means of execution of the speech;
- the acceptability of language means and speech behavior in the sociocultural plan;
- the existence of sociocultural awareness on the country of the learned language [5].

Considering the questions connected with the assessment system of foreign-language knowledge, skills and abilities (definition is more whole, contents, a format of examinations, evaluation criteria), it is necessary to consider both the international standards of level of proficiency in a foreign language, and the modern domestic requirements presented in training programs and textbooks on a foreign language. In other words, all components of foreign-language communicative competence have to become subject to control. In view of stated (characteristics of component structure of foreign-language communicative competence, experience

of development of new models of control), it is possible to allocate the parameters and criteria necessary for assessment of level of formation of foreign-language communicative competence of trainees.

The concept «competence» accepted by scientific community thanks to works of the American linguist N. Chomsky (1972) is used in teaching language methodology when determining the common and private goals and the content of training. One of the values of the term competence recorded in dictionaries is area of questions in which someone is well informed, has knowledge, experience on which someone has good knowledge [6]. In modern methodical science the communicative competence when training in a foreign language is a set of knowledge of the system of language and its units, their construction and functioning in the speech, about ways of formulation of thoughts in the learned language and understanding of judgments of others, about national and cultural features of carriers of the learned language, about specifics of various types of discourses; it is ability learning language his means to carry out communication in different types of speech activity according to solvable communicative tasks, to understand, interpret and generate coherent statements.

The leading for a modern methodology of teaching foreign language is the communicative competence which includes:

- linguistic (language);
- speech (sociolinguistic);
- discursive, strategic (compensatory);
- social (pragmatical);
- sociocultural;
- subject;
- professional competences.

In the model offered by Common European Framework in foreign-language communicative competence are allocated:

- language;
- pragmatical;
- sociolinguistic competences.

The fullest and functional model, in our opinion, is the communicative competence model offered by V.V. Safonova that consists from:

- language;
- speech;
- sociocultural, including sociolinguistic, subjective, common cultural and lingvocultural competences.

The formation of foreign-language language competence is one of problems of language training of pupils at all steps of education. From among the components of language competence allocated by V.V. Safonova [7] in the conditions of preschool education, according to us, it is necessary to create the following knowledge:

- about alphabetic structure of language;
- about creation of a simple sentence
- about creation of a question

Results

High level of language competence doesn't provide efficiency of speech interaction of participants of communication according to V.V. Safonova. Therefore formation and improvement of language competence need to be carried out in a complex with speech and sociocultural [7]. The foreign-language competence assumes ability to consider communication conditions (a situation, the communicative purposes, intentions, social and functional roles of participants of communication) and according to them to choose a necessary language form and a way of expression of the thoughts, creating own variant of foreign communicative competence [8].

To the main components - for the conditions of preschool training it is possible to carry the following to the main components:

- to recognize lexically and grammatical acceptable statements in a foreign language aurally;
- to distinguish letters aurally and visually;
- to describe objects and actions by 1–2 phrases.

The sociocultural competence includes:

- knowledge of rules of speech and nonverbal behavior in a new sociocultural context;
- knowledge of realities of foreign-language culture which can occur in authentic texts and movies.

Discussion

The offered classification describes the elementary level of communicative competence representing set of the language, speech and sociocultural components corresponding to psychological development of children 5–7 summer age, forming the basic knowledge about language and culture allowing to carry out elementary communication (to define a subject and action, to give the characteristic, to ask a question) on the subjects falling within the scope of their interests and motivating to further acquisition of a foreign language.

Thus, the purpose of training in a foreign language of preschool children is formation of elementary level of communicative competence at the level, available to him, of main types of speech activity: audition, speaking. Development of writing skills and reading is also relevant for this stage, but at a stage of writing and recognition of letters and short words.

Conclusion

The elementary communicative competence is understood as ability and readiness of the preschool child to carry out interpersonal and cross-cultural communication in a foreign language in a limited circle of the typical situations and spheres of communication available to the child. Therefore, the learning of foreign language in kindergarten is directed to achievement of the following purposes:

- formation of ability to communicate in a foreign language, at the elementary level taking into account speech opportunities and needs of preschool children in oral (audition and speaking) a form;
- familiarizing of children with new social experience with use of a foreign language: acquaintance of preschool children to the world of foreign peers, to foreign children's folklore and available; education of the friendly attitude towards representatives of other countries.
- development of speech, mental and informative abilities of younger school students; development of motivation to further acquisition of a foreign language;
- education and versatile development of the preschool child by means of a foreign language.

Within the program children have to get acquainted with national and cultural traditions of the country of the learned language, to seize enough lexical units. The program has to be directed to education of interest in acquisition of a foreign language, formation of the harmonious personality, to development of mental processes and also informative and language abilities; contributes to the development of the active and passive speech, the correct sound pronunciation at the conscious level.

References

- 1 Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499 «Об утверждении Типовой учебной программы дошкольного воспитания и обучения» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/V1600014235>.
- 2 Zhetpisbayeva B.A. Examining teacher's views on the implementation of English as L3 into primary schools: A case of Kazakhstan / B.A. Zhetpisbayeva, T.Y. Shelestova, S.K. Abildina // IEJEE. — 2016. — Vol. 8, 4. — С 659–674.
- 3 Zhetpisbayeva B.A. Problems of continuity of English language curricula of preschool institutions and elementary schools in Kazakhstan / B.A. Zhetpisbayeva, T.A. Kokhanover, T.D. Assylbek // Наука и жизнь Казахстана. — 2018. — № 1(54). — С. 104–108.
- 4 Common European Framework of Reference Learning, Teaching, Assessment [Electronic resource]. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001. — Access mode: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680459f97>.
- 5 Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / П.В. Сысоев // Иностранный язык в школе. — 2001. — № 4. — С. 12–15.
- 6 Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. — М.: Изд-во МГУ, 1972. — 123 с.
- 7 Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях / В.В. Сафонова. — М.: Изд-во НИЦ «Еврошкола», 2004. — С. 13–44.
- 8 Кобзева Н. А. Коммуникативная компетенция как базисная категория современной теории и практики обучения иностранному языку / Н.А. Кобзева // Молодой ученый. — 2011. — № 3. — Т. 2. — С. 118–121.

Е.А. Костина, Т.А. Кохановер

Коммуникативтік құзыреттің қарапайым деңгейі мектепке дейінгі кезеңде ағылшын тіліне оқытудың мақсаты ретінде

Мақала Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі мекемелердің типтік оқу бағдарламасы мен ағылшын тілін меңгеру деңгейінің халықаралық жіктемесі негізінде «коммуникативтік құзыреттің қарапайым деңгейі» анықтамасын зерттеуге арналған. Аталған құжаттарды салыстыру арқылы коммуникативтік құзыреттілік деңгейі анықталып, сипаттама берілді. Мектепке дейінгі кезеңде жоғарыда аталған екі құжатта аңғарылған қарама-қайшылықтар осы мекемелерде ағылшын тілін оқытудың жаңа мазмұнын ұсынуға негіз болып табылады. Өз кезегінде, ол оқытуда сапалы нәтижеге қолжеткізіп, мектеп бағдарламасын меңгеруге септігін тигізері анық.

Клт сөздер: коммуникативтік құзыреттің қарапайым деңгейі, мектепке дейінгі оқыту, ағылшын тілін меңгеру деңгейлері.

Е.А. Костина, Т.А. Кохановер

Элементарный уровень коммуникативной компетенции как цель обучения английскому языку на дошкольном этапе

Статья посвящена изучению понятия «элементарный уровень коммуникативной компетенции» на основе международной классификации уровней владения английским языком и типовой учебной программы дошкольных учреждений Республики Казахстан. В результате сопоставления этих документов даны: определение понятия и характеристики элементарного уровня коммуникативной компетенции. На основании противоречий, обнаруженных в типовой программе и международных требованиях к обучению английскому языку на данной ступени, предложено содержание обучения английскому языку в дошкольных учреждениях, обеспечивающее не только качественные результаты обучения, но и подготовку к усвоению школьной программы.

Ключевые слова: элементарный уровень коммуникативной компетенции, дошкольное обучение, уровни владения английским языком.

References

- 1 Prikaz Ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan «Ob utverzhenii Tipovoi uchebnoi prohrammy doskolnoho vospitaniia i obuchenii» [Standard training program of preschool education]. (12.08.2016). *zakon.uchet.kz*. Retrieved from <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/V1600014235> [in Russian].
- 2 Zhetpisbayeva, B.A., Shelestova, T.Y., & Abildina, S.K. (2016). Examining teacher's views on the implementation of English as L3 into primary schools: A case of Kazakhstan. *IEJEE, Vol. 8, 4*, 659–674.
- 3 Zhetpisbayeva, B.A., Kokhanover, T.A., & Assylbek, T.D. (2018). Problems of continuity of English language curricula of preschool institutions and elementary schools in Kazakhstan. *Nauka i zhizn Kazakhstana, Vol. 1, 54*, 104–108.
- 4 Common European Framework of Reference Learning, Teaching, Assessment. (2001). Cambridge: Cambridge University Press. *rm.coe.int*. Retrieved from <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680459f97>.
- 5 Sysoyev, P.V. (2001). Yazyk i kultura: v poiskakh novoho napravleniia v prepodavanii kultury strany izuchaemogo yazyka [Language and culture: in search of the new direction in teaching culture of the country of the learned language]. *Inostrannyi yazyki v shkole – Foreign language at school, Vol. 4*, 12–18 [in Russian].
- 6 Chomsky, N. (1972). *Yazyk i myshlenie [Language and thinking]*. Moscow: Izdatelstvo Moskovskoho universiteta [in Russian].
- 7 Safonova, V.V. (2004). *Kommunikativnaia kompetentsiia: sovremennye podlkhody k mnohourovnevomu opisaniiu v metodicheskikh tseliakh [Communicative competence: modern approaches to the multilevel description in methodical purposes]*. Moscow: Izdatelstvo NITs «Evroshkola» [in Russian].
- 8 Kobzeva, N.A. (2011). Kommunikativnaia kompetentsiia kak bazisnaia katehoriia sovremennoi teorii i praktiki obucheniiia inostrannomu yazyku [Communicative competence as basic category of the modern theory and practice of training in a foreign language]. *Molodoi uchenii – Young scientist, Vol. 3, 2*, 118–121 [in Russian].

С.А. Одинцова, К.Г. Гаркуша

*Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Казахстан
(E-mail: o.svetla@mail.ru)*

Реализация принципа модульного построения образовательной программы профессиональной подготовки учителя начальных классов в условиях обновления содержания образования

Необходимость разработки новых образовательных программ обусловлена современными требованиями к подготовке учителя начальных классов, отвечающего социальному заказу и потребностям рынка труда. В статье раскрыта сущность модульного принципа построения образовательной программы, который позволяет обеспечить гибкость и свободу выбора учебного контента на основе сочетания инвариантной (обязательной) и вариативной (по выбору) части изучаемых дисциплин. Раскрыты основные трудовые функции будущего учителя начальных классов. Авторы выделяют и дают характеристику видам профессиональной деятельности учителя начальных классов (конструктивная, коммуникативная, организационно-управленческая, диагностическая, творческая, исследовательская). В аспекте совершенствования профессиональной подготовки учителя начальных классов в КарГУ им. Е.А. Букетова разработана новая образовательная программа специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения», построенная по модульному принципу в контексте обновления содержания образования. В программу входят организационно-методические модули: общественно-политический; естественно-гуманитарный; профессионально-языковой; педагогический; профессиональный; методика преподавания образовательных областей в контексте обновления содержания среднего образования; технология активного и интерактивного обучения; теория и практика обучения навыкам речевой деятельности; дополнительные виды обучения; итоговая аттестация.

Ключевые слова: учитель начальных классов, профессиональная подготовка учителя, виды профессиональной деятельности учителя начальных классов, обновление содержания образования, высшее образование, учебный процесс вуза, инновационные технологии в образовании, модуль, модульное обучение, образовательная программа специальности, модульный принцип построения образовательной программы, подготовка бакалавра, профессиональные компетенции.

В условиях реформирования системы образования в Республике Казахстан, обновления его содержания новые требования предъявляются к подготовке учителя начальных классов, его профессиональным компетенциям. Стратегические цели и задачи профессиональной подготовки учителя начальных классов, обусловленные социальным заказом, реализуются в системе высшего образования, деятельность которой регулируется на государственном уровне Законом Республики Казахстан «Об образовании» [1], Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы [2], Государственным общеобязательным стандартом высшего образования [3], профессиональным стандартом «Педагог» [4] и другими нормативно-правовыми документами.

Перед системой высшего образования стоят задачи создания условий «для получения качественного образования, направленного на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики» [1; ст. 11]. В качестве приоритетов выдвигаются стратегии, обеспечивающие новое качество подготовки педагогических кадров, высокообразованных, конкурентоспособных на рынке образовательных услуг, открытых и восприимчивых к достижениям науки и культуры, могущих выдержать глобальные вызовы современности, готовых к переменам, которые «несет новый технологический уклад» [5, 6].

Новые требования предъявляются к личности и профессиональной подготовке учителя начальных классов, от которого во многом зависит уровень образования общества в целом и в чьи профессиональные задачи входит реализация общеобразовательных учебных программ начального образования, ориентированных «на формирование личности ребенка, развитие его индивидуальных способностей, положительной мотивации и умений в учебной деятельности» [1; ст. 16], необходимых для осуществления дальнейшей учебной деятельности.

Изменения, происходящие в современной системе образования, характеризующиеся обновлением его содержания, требуют от выпускников специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения» — будущих учителей начальных классов — владения профессиональными компетенциями, позволяющими осуществлять педагогическую деятельность в организациях образования, действующих в инновационной среде.

Сегодня в профессиональной подготовке учителя начальных классов актуальны такие технологии, которые позволят обеспечить системный подход к построению обучения, гибкость и определенную свободу в выборе учебного контента, его комплектации с учетом обновленных потребностей рынка труда в квалифицированных педагогических кадрах. Этим требованиям во многом отвечает модульное обучение, сущность которого заключается в структурировании содержания обучения по организационно-методическим модулям — относительно самостоятельным единицам, объемом которых, в свою очередь, может вариативно наполняться новым содержанием, определяемым дидактическими целями профессиональной подготовки учителя начальных классов новой формации [7].

В профессиональном стандарте «Педагог» определены ценности педагогической профессии, отражающие современные реалии и ориентированные на формирование: уважения к личности обучающегося, его прав и свобод; толерантности к другим убеждениям, взглядам на мир и обычаям; открытости к культурному многообразию; гибкости, адаптируемости, способности к эмпатии; понимания ценностей личности, языка и коммуникации; навыков самообучения, аналитического и критического мышления; коммуникативных и языковых навыков; навыков сотрудничества, умения разрешать конфликты [3].

К числу основных трудовых функций будущего учителя начальных классов отнесены: обучающая, которая транслирует учебную информацию, учит самостоятельно добывать знания; воспитывающая, приобщающая обучающихся к системе социальных ценностей; методическая, осуществляющая соответствующее методическое обеспечение образовательного процесса; исследовательская, изучающая уровень усвоения обучающимися содержания образования, исследующая образовательную среду; социально-коммуникативная, направленная на осуществление взаимодействия с профессиональным сообществом в целом и со всеми заинтересованными сторонами системы образования [3].

К основным видам многоплановой и многогранной профессиональной деятельности учителя начальных классов относятся: конструктивная, коммуникативная, организационно-управленческая, диагностическая, творческая, исследовательская.

Конструктивная деятельность предполагает проектирование, планирование и построение урока на основе определенной идеи и логики развития, конкретизации педагогических задач в контексте обновления содержания образования, самостоятельный выбор методов и средств обучения в соответствии с индивидуальностью личности учителя, конкретными условиями проведения урока, составом обучающихся, их индивидуальными способностями, интересами, жизненным и учебным опытом.

Коммуникативная деятельность учителя начальных классов заключается в его умении выстроить коммуникацию, общение со всеми субъектами образовательного процесса на основе толерантности, диалога и сотрудничества, организовать на уроке коллаборативную среду, способствующую результативности учебной деятельности, вовлечению школьников в творческое взаимодействие, ориентированное на раскрытие и развитие их интеллектуального и творческого потенциала.

Организационно-управленческая деятельность учителя начальных классов направлена на упорядочение структур, процессов и действий, на выработку стратегий, ведущих к совершенствованию учебного процесса, взаимодействию его субъектов, их координации, на реализацию управленческих функций. Она заключается в организации педагогического процесса в начальной школе, управлении учебно-познавательной деятельностью младших школьников, планировании и реализации учебного процесса на основе инновационных технологий, проектировании эффективной самостоятельной работы обучающихся по учебным предметам, организации учебного сотрудничества, ориентированного на результат.

Диагностическая деятельность учителя начальных классов заключается в систематическом наблюдении учителя за своими учениками, она ориентирована на получение полной и объективной

информации об исходном состоянии и динамике развития личности обучающихся, условий осуществления учебной деятельности и повышения ее продуктивности, оценке эффективности определенных действий педагога. Использование учителем психолого-педагогической диагностики предполагает четкое определение целей и ожидаемых результатов развития личности обучающегося в учебно-воспитательном процессе. Это требует использования современных методов измерения, позволяющих не только получать результаты изменений изучаемого свойства личности, но и диагностировать сам процесс изменений.

Творческая деятельность учителя начальных классов обусловлена спецификой педагогической деятельности, которая носит публичный характер, осуществляется в определенных условиях и конкретной ситуации, требует навыков управления своими чувствами и настроениями. Педагогический процесс связан с постоянным творческим поиском, приобретающим двусторонний характер: с одной стороны, это творчество учителя, с другой – творческая деятельность обучающихся, возникающая в результате применяемых учителем активных и интерактивных методов обучения и воспитания.

Исследовательская деятельность учителя начальных классов предусматривает изучение и анализ педагогической реальности, осмысление новой парадигмы развития общества и образования в условиях глобализации и информатизации, осознание необходимости выработки новых подходов и методов осуществления педагогического взаимодействия субъектов образовательного процесса с учетом обновления содержания образования. К исследовательской деятельности учителя начальных классов относится: способность видения проблемы в системе начального образования, формулировки гипотезы, анализа фактов, выявления причинно-следственных связей, аргументации собственных выводов и обобщений, проведения опытно-экспериментальной работы, разработки практических рекомендаций для совершенствования учебно-воспитательного процесса в начальной школе.

Таким образом, в комплексной и многогранной педагогической деятельности учителя начальных классов по реализации обновленного содержания образования в начальной школе объединяются конструктивная, коммуникативная, организаторская, диагностическая, творческая и исследовательская, составляющие основу его профессиональной компетентности, формируемой в учебном процессе вуза.

В аспекте совершенствования профессиональной подготовки учителя начальных классов в КарГУ им. Е.А. Букетова важной стала задача разработки новых образовательных программ специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения», построенных по модульному принципу в контексте обновления содержания образования. Модули образовательной программы «Профессиональная подготовка учителя начальных классов в условиях обновления содержания образования» по специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения» составлены из инвариантной (т.е. обязательной) части и вариативного компонента (дисциплин по выбору), учитывающего потребности рынка труда, работодателей и студентов.

Каждый организационно-методический модуль образовательной программы имеет результативную направленность, т.е. ориентирован на достижение желаемых результатов обучения, которые в соответствии с Дублинскими дескрипторами выражены в следующих уровнях:

- 1) знание и понимание;
- 2) применение знаний и пониманий;
- 3) формирование суждений;
- 4) коммуникативные способности;
- 5) навыки обучения.

При этом в разработке модулей реализован принцип содержательного единства учебных дисциплин, их «горизонтальной» и «вертикальной» согласованности. Результаты обучения студентов сформулированы как по отдельной дисциплине, так и по каждому модулю и по всей образовательной программе.

На рисунке представлены организационно-методические модули образовательной программы «Профессиональная подготовка учителя начальных классов в условиях обновления содержания образования» специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения».

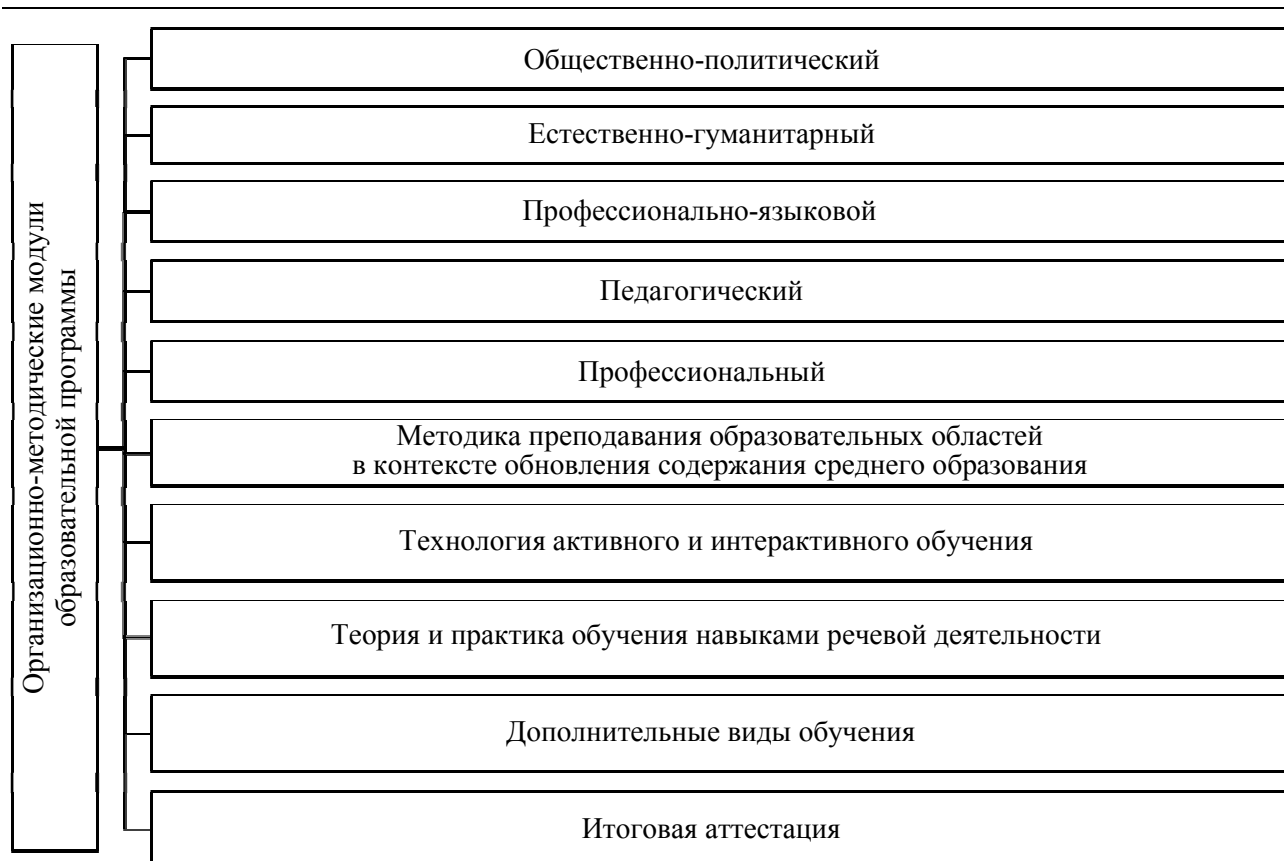

Рисунок. Организационно-методические модули образовательной программы
«Профессиональная подготовка учителя начальных классов в условиях содержания образования»
специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения»

Первый модуль имеет общественно-политическую направленность и реализуется через изучение следующих дисциплин: «Современная история Казахстана», «Философия», «Основы политологии и социологии», «Духовное наследие казахского народа», «Рухани жаңғыру».

Естественно-гуманитарный модуль ориентирован на изучение основ права и антикоррупционной культуры, экологии и основ безопасности жизнедеятельности, основ экономики, прикладного бизнеса, его правового обеспечения, информационно-коммуникационных технологий.

Профессионально-языковой модуль реализуется в контексте политики трехязычия посредством изучения профессионально ориентированных казахского, иностранного, современного русского языков, делопроизводства на государственном языке, латинской графики.

Педагогический модуль ориентирован на изучение научно-теоретических и методологических основ педагогики и психологии младшего школьника, содержания процесса обучения и воспитания в их историческом развитии и на современном этапе в контексте национальной идеи «Мәңгілік Ел» [8], приобретение теоретических знаний и практических навыков в сфере менеджмента в образовании, технологии критериального оценивания, методики организации и проведения научно-педагогического исследования, основ педагогического мониторинга. Закрепление теоретических знаний студентов, полученных ими умений, навыков, компетенций происходит в ходе учебной и педагогической практик, организуемых в различных по типу учебных заведениях, независимо от форм собственности и ведомственной подчиненности – общеобразовательных школах, гимназиях, школах-лицеях, что создает базу для формирования конкурентоспособности выпускников на рынке труда в сфере образования и обеспечивает возможность их трудоустройства по специальности.

Профессиональный модуль охватывает дисциплины, содержание которых направлено на формирование компетенций, позволяющих применять полученные знания, умения, навыки в реальном педагогическом процессе инновационного учебного заведения, осуществлять учебно-воспитательный процесс в условиях малокомплектной начальной школы, планировать самостоятельную работу младших школьников, организовывать воспитательные мероприятия в начальной школе, реализовать

прикладные задачи в условиях инклюзивного образования, разрабатывать траекторию самообразования и совершенствования собственного педагогического мастерства.

Следующий модуль включает дисциплины, формирующие компетенции в сфере методики преподавания образовательных областей и учебных предметов в контексте обновления содержания среднего образования: Методика обучения математике; Методика преподавания образовательной области «Естествознание» в начальной школе; Методика преподавания образовательной области «Человек и общество» в начальной школе; Методика преподавания художественного труда в начальной школе; Методика преподавания «Музыки» в начальной школе; Методика преподавания образовательной области «Физическая культура» в начальной школе. В модуль входят элективные курсы, ориентированные на обучение студентов составлению заданий по уровням мыслительных навыков младших школьников, применение цифровых образовательных ресурсов и ИТ-технологий в образовании, формирование культуры и навыков здорового образа жизни у младших школьников, методики организации учебного сотрудничества в начальной школе и другие. Производственная (педагогическая) практика демонстрирует взаимосвязь и единство целей с учебными дисциплинами данного модуля и предусматривает практическое применение полученных знаний, умений, навыков, компетенций в реальных условиях профессиональной деятельности учителя начальных классов, в проведении уроков по учебным предметам начальной школы.

В модуль «Технология активного и интерактивного обучения» входят учебные курсы, формирующие компетенции в сфере инновационных технологий организации учебного процесса в школе, технологии проектного и проблемного обучения, развития критического мышления младших школьников, технологии взаимодействия школы и семьи, игровых технологий в начальной школе. В ходе изучения дисциплин данного модуля студенты овладевают инновационными педагогическими технологиями, новыми подходами в преподавании и обучении в контексте семи модулей «Программа дополнительного профессионального образования студентов выпускных курсов вузов, осуществляющих подготовку педагогических кадров, разработанная на основе уровневых программ повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан» [9], стратегиями развития критического мышления младших школьников, навыками конструирования учебного процесса с использованием активных и интерактивных методов обучения, инновационных формами взаимодействия начальной школы и семьи, коммуникативными технологиями, позволяющими строить общение на гуманной, демократической основе, руководствоваться принципами и правилами профессиональной этики, утверждать личностное достоинство каждого обучающегося, организовывать сотрудничество, инициировать благоприятный климат в коллективе, навыками рефлексии собственной педагогической деятельности.

Следующий модуль «Теория и практика обучения навыкам речевой деятельности» охватывает дисциплины (Теория и практика образовательной области «Язык и литература», Методика развития речи, Методика обучения грамоте, Детская литература и др.), формирующие языковые компетенции, лингвометодические основы обучения казахскому (русскому) языку в начальных классах, навыки использования традиционных и интерактивных форм, методов и средств обучения казахскому (русскому) языку и получения обратной связи в процессе обучения основным видам речевой деятельности – слушанию, говорению, чтению, письму, специфики и содержания детской литературы, способствующие формированию навыков общения, развитию функциональной грамотности обучающихся, использованию языков как средства решения коммуникативных задач в сфере будущей профессиональной деятельности.

В модуль «Дополнительные виды обучения» включен учебный курс «Физическая культура», содержание которого ориентирует на понимание роли физической культуры и спорта в общей культуре человека, формирование потребностей и навыков здорового образа жизни, совершенствование физических качеств обучающихся, организованности, дисциплинированности, настойчивости, воли и других черт характера.

Завершающий модуль образовательной программы – итоговая аттестация. Он предусматривает написание и защиту дипломной работы (проекта) или подготовку и сдачу комплексного экзамена. В ходе итоговой аттестации, на защите дипломной работы или на комплексном экзамене студент демонстрирует значимые для будущей профессиональной деятельности учителя начальных классов результаты обучения, сформированные мировоззренческие позиции, фундаментальные научно-теоретические знания, умения и навыки в области методологии педагогики, методики преподавания образовательных областей в контексте обновления содержания среднего образования; овладение гу-

манитарной культурой, этическими и правовыми нормами, регулируемыми отношения к человеку, обществу, окружающей среде, навыками самообразования и научной организации труда; сформированность профессиональных компетенций, готовность применять коммуникативные навыки, информационные и инновационные педагогические технологии, обеспечивающие полноценную социализацию, интеграцию и личностное развитие младших школьников.

Таким образом, модульный принцип построения образовательной программы специальности 5В010200 — «Педагогика и методика начального обучения», обеспечивающий структурирование содержания обучения студентов на основе взаимодействия и сочетания инвариантной (обязательной) и учитывающей потребности рынка вариативной части учебных дисциплин, позволит реализовать подготовку высококвалифицированных и конкурентоспособных учителей начальных классов, готовых к эффективной профессиональной деятельности в начальной школе в условиях обновления содержания образования.

Список литературы

- 1 Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III. — Правовой справочник «Законодательство». — Астана: Юрист, 2016.
- 2 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы [Электронный ресурс]. — Астана, 2016. Эділет. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U160000205>.
- 3 Государственный общеобязательный стандарт высшего образования, утвержденный Постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080, приложение 7 к Приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 г. № 604 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://online.zakon.kz/>.
- 4 Профессиональный стандарт «Педагог» № 133 от 8 июня 2017 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://atameken.kz/uploads/content/files/ПС Педагог.pdf>.
- 5 Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания [Электронный ресурс] / Н.А. Назарбаев. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obschestvennogo-soznaniya.
- 6 Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 5 октября 2018 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-5-oktyabrya-2018-g.
- 7 Об утверждении Правил организации учебного процесса по кредитной технологии обучения от 20 апреля 2011 г. № 152. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 12.10.2018 г. № 563 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35149233#pos=0;100
- 8 Касымбеков М.Б. Мәңгілік Ел: учебник / М.Б. Касымбеков, С.Ж. Пралиев, К.К. Жампеисова и др. — Алматы: Ұлағат, 2015 — 336 с.
- 9 Программа дополнительного профессионального образования студентов выпускных курсов вузов, осуществляющих подготовку педагогических кадров, разработанная на основе уровневых программ повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2015. — 43 с.

С.А. Одинцова, К.Г. Гаркуша

Білім мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сынып мұғалімін кәсіби даярлау білім беру бағдарламасын модульдік құру принципін іске асыру

Білім бағдарламаларын жаңадан әзірлеу қажеттілігі әлеуметтік тапсырыс пен еңбек нарығының қажеттіліктеріне жауап беретін бастауыш сынып мұғалімін дайындауға қойылатын заманауи талаптарға негізделген. Болашақта оқытылатын пәндердің инвариантты (міндетті) және вариативті (таңдау бойынша) бөлігі негізінде оқу контентін таңдаудың икемділігі мен еркіндігін қамтамасыз ететін білім беру бағдарламасын құрудың модульдік қағидатының мәні ашылды. Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімінің негізгі еңбек функциялары берілген. Авторлар бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби қызмет түрлеріне (конструктивтік, коммуникативтік, ұйымдастырушылық-басқару, диагностикалық, шығармашылық, зерттеу) сипаттама береді. Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ-да бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби даярлығын жетілдіру аспектісінде 5В010200 — «Бастауыш оқудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының білім беру мазмұнын жаңарту мәнмәтінінде модульдік қағида бойынша құрылған жаңа білім беру бағдарламасы әзірленді. Бағдарламаға келесі ұйымдастырушылық-әдістемелік модульдер кіреді: қоғамдық-саяси; жаратылыстану-гуманитарлық;

кәсіби-тілдік; педагогикалық; кәсіби; орта білім мазмұнын жаңарту контекстінде білім беру салаларын оқыту әдістемесі; белсенді және интерактивті оқыту технологиясы; сөйлеу қызметінің дағдыларына оқытудың теориясы мен практикасы; оқытудың қосымша түрлері; қорытынды аттестация.

Кілт сөздер: бастауыш сынып мұғалімі, мұғалімді кәсіби даярлау, бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби қызметінің түрлері, білім беру мазмұнын жаңарту, жоғары білім беру, жоғары оқу орнындағы оқу үдерісі, білім берудегі инновациялық технологиялар, модуль, модульдік оқыту, мамандықтың білім беру бағдарламасы, білім беру бағдарламасын құрудың модульдік принципі, бакалаврды дайындау, кәсіби құзыреттіліктер.

S.A. Odintsova, K.G. Garkusha

The implementation of modular construction principle of the educational program in primary school teachers' vocational training in the context of educational content updating

Modern requirements for teacher training meeting social order and demands of the labor market have highlighted the need to develop new educational programs. The authors reveal the essence of modular construction principle of the educational program that provides the flexibility and free choice of educational content based on the combination of the compulsory subjects and elective courses. The main labor functions of a future teacher of primary school are described. The authors identify and characterize the types of professional activities of a primary school teacher (constructive, communicative, organizational and management, diagnostic, creative, research). A new educational program on the speciality 5B010200 — «Pedagogy and methodology of primary education» has been established in the KarSU in the aspect of improving primary school teachers' training. It has been built on a modular principle in the context of educational content updating. The program includes organizational and methodological modules: social and political; natural humanitarian; professional and linguistic; pedagogical; professional; teaching methodology of educational areas in the context of secondary educational content updating; technology of active and interactive learning; theory and practice of speech skills training; additional types of training; final attestation.

Keywords: primary school teacher, teacher professional training, types of professional activities of a primary school teacher, educational content updating, higher education, university educational process, innovative technologies in education, module, modular education, educational program of a speciality, modular construction principle of the educational program, training of bachelor, professional competences.

References

- 1 Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 г. № 319-III [The Law of the Republic of Kazakhstan «On education», dated 27 July, 2007, No. 319-III]. *Pravovoi spravochnik «Zakonodatelstvo» – Legal reference «Legislation»*. Astana: Yurist [in Russian].
- 2 Hosudarstvennaia programma razvitiia obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan na 2016–2019 hody (2016) [State program of education development and science in the Republic of Kazakhstan for 2016–2019]. Astana. Publisher «Adilet». Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U160000205> [in Russian].
- 3 Hosudarstvennyi obshcheobiazatelnyi standart vyssheho obrazovaniia, utverzdennyi Postanovleniem Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ot 23 avhusta 2012 hoda № 1080. Prilozhenie 7 k Prikazu Ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan ot 31 oktiabria 2018 hoda № 604 [Compulsory state standard of higher education, approved by the Government of the Republic of Kazakhstan, dated 23 August, 2012, No.1080. Appendix 7 to the Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated 31 October, 2018 No. 604]. *online.zakon.kz*. Retrieved from <http://online.zakon.kz/> [in Russian].
- 4 Professionalnyi standart «Pedahoh» № 133 ot 8 iyunia 2017 hoda [Professional standard «Teacher» No. 133, dated 8 June, 2017]. *atameken.kz*. Retrieved from <http://atameken.kz/uploads/content/files/ПС Педагог.pdf> [in Russian].
- 5 Nazarbaev, N.A. (2017). Vzhliad v budushchee: modernizatsiia obshchestvennogo soznaniia [Course towards the future: modernization of Kazakhstan's identity]. *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/en/events/akorda_news/press_conferences/course-towards-the-future-modernization-of-kazakhstan-identity [in Russian].
- 6 Nazarbaev, N.A. (2018) Rost blagosostoianiia kazakhstanstsev: povyshenie dokhodov i kachestva zhizni. Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana ot 05 oktiabria 2018 h. [Growing welfare of Kazakh citizens: increase in income and quality of life. State of the Nation Address of President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev of 05 October 2018]. *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-5-oktyabrya-2018-g [in Russian].
- 7 Ob utverzhenii Pravil orhanizatsii uchebnogo protsessa po kreditnoi tekhnologii obuchenii ot 20.04.2011, 152. Prikaz Ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan ot 12.10.2018, 563 [On approval of the Rules for organizing the teaching process on the credit technology of April 20, 2011, 152. Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan of 12.10.2018, 563]. *online.zakon.kz*. Retrieved from http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35149233#pos=0;100 [in Russian].

8 Kasymbekov, M.B., Prahev, S.J., Jampisova, K.K., & et al. (2015). *Mángilik El [Mángilik El]*. Almaty: Ulahat [in Russian].

9 Prohramma dopolnitelnoho professionalnoho obrazovaniia studentov vypusnykh kursov vuzov, osushchestvliaiushchikh podgotovku pedahohicheskikh kadrov, razrabotannaia na osnove urovnevykh prohramm povysheniia kvalifikatsii pedahohicheskikh rabotnikov Respubliki Kazakhstan (2015) [The Program of additional professional education for graduate students of universities, carrying out training of teaching staff, developed on the basis of multilevel programs of training of the teaching staff of the Republic of Kazakhstan]. Astana: Tsentr pedahohicheskoho masterstva AOO «Nazarbaev Intellektualnye shkoly» [in Russian].

Ж.Б. Хаджаева¹, А.С. Стамбекова¹, Б. Дринк²

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан;

²Лейпциг университеті, Германия
(E-mail: zhamilyakhajayeva@gmail.com)

Бастауыш сыныптарда көптілді білім берудің маңызы

Мақалада әлемдік тәжірибемен қатар, Қазақстандағы бастауыш сыныптағы көптілді білім берудің сипаты мен ролі қарастырылған. ХХІ ғасыр білім беру кеңістігінің жаңа парадигмалармен өзгеруі мен жанаруы белсенді өтуде, білімінің құрылымы мен функциясы, сол сияқты білімнің мазмұны мен оқытудың технологиясы жаңа сипаттамаларға еніп отыр. Қазақстан Республикасының көптілді мемлекет ретінде дүние жүзіне танылуы мен үштілді білім беруде жинақталған тәжірибе мен мәселелердің алуантүрлілігі, әсіресе тілдерді оқыту барысындағы туып отырған ерте жастан оқыту мәселелері елімізде көптеген пікірталастарға әкелуде, мақалада ерте жастан оқытудың жағымды және кері әсерлері туралы алыс және шетелдік ғалымдардың пікірлеріне теориялық талдау жасалып, әлемдік тәжірибе мен қазақстандық жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша көптілді оқытудың тиімділігі көрсетілген. Сондықтан қазіргі таңда мектептерде шет тілдерін бастауыш сыныптардан, мүмкін болса, балабақшадан бастап оқыту енгізілуде. Себебі шетел тілдеріне ерте жастан оқытудың тілді оңай әрі еркін меңгеруге тигізер ықпалы орасан зор. Көпжылдық зерттеу көрсеткендей, ағылшын тіліне ерте жастан оқыту балалардың жеке тұлғалық және тілдік қалыптасуын реттейді, балаларды өзге ұлт мәдениетін білуге және толерантты болуға үйретеді. Дегенмен, сол көптілділік іргетасы ана тілден қалануы керектігін ұмытпаған жөн.

Кілт сөздер: көптілділік, бастауыш мектеп, тілдерді ерте оқыту, жаңартылған білім мазмұны, тілдік оқыту, білім беру бағдарламалары, шет тілі.

Жаһандану дәуірінде білім берудің маңыздылығы сөзсіз. Білім берудің орны мен рөлінің қоғам талабына сай дамуы ғылыми-техникалық жаңалықтардың артуы мен өрлеуіне әкелді. Дүниежүзілік жетістіктердің қатарында жоғарғы дамыған техника мен ақпараттық технологиялардың жедел өрлеуі, қоғамдағы ілгері тұрған мәселелерді шешкенмен, әлемде белен алған мәдени-рухани дамудың әлсізденуі адамзаттың рухани дамуын тежегендей болды. Сол себепті де, заман талабына сай білім заңдылықтары өзгеріп отырады, оның барлығы қоғам мен мемлекеттің тығыз жұмысында. Сондықтан қазіргі таңда еліміздің білім жүйесіндегі саясаты әлем білім кеңістігімен қатар жүруде. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылдың 12 сәуірінде «Егемен Қазақстан» газетінде жарияланған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы соның дәлелі ретінде, көрсетілген алты бағыттың төртіншісі: «Білімнің салтанат құруы», онда: «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы — білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді». Білім беруді құндылық ретінде қарастырудың мәні неде? Құндылық – кез келген индивид, топ, ұжым, этнос, тағы басқа үшін өмірлік маңызы жоғары материалдық немесе рухани нысаналар. Сондықтан білім беру немесе білім алу үлкен құндылық деп есептеледі [1].

Бүгінгі таңда әлемдік білім беру үрдісінде білім беру құндылықтары мен мақсаттары мен мазмұны жаңа жүйесі жан-жақты талқыланып, табиғат, мәдениет және жеке даму идеялары негізінде жеке тұлғаның ұғымы қайта жанданды. Білім берудің жаңа парадигмалары пайда болды, онда педагогикалық шындық жаңа ғылым тілі арқылы көрініс табады. Ғылыми айналымға көптілділік, білім кеңістігі, көп мәдениетті білім беру ортасы, білім беру технологиялары сияқты ұғымдар кеңінен қолданысқа енді. Осыған орай ҚР Үкіметінің 13.05.2016 ж. № 292 Қаулысымен енгізіген жаңартылған оқу бағдарламасы қабылданды, бұл бағдарлама Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 1 наурызындағы Жарлығымен «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының қабылдануы аталған стандарттың жүзеге асуында елеулі орын алады [2].

Әртүрлі санаулар бойынша әлемде 6000-нан 7000-ға дейін тілдер бар. Бүгінде бұл әртүрлілікті қорғау — біздің әлем алдында тұрған ең өзекті мәселелердің бірі. Ғалымдардың бағалауы бойынша, олардың кем дегенде жартысы алдағы жылдары жоғалу қауіпіне ұшырайды [3]. Кейбір елдер, Исландия секілді, лингвистикалық тұрғыда біртекті болғанымен, көптеген елдер мен өңірлер тілдік әртүрлілігін көрсетеді. 700-ден астам тілімен Индонезия, Папуа-Жаңа Гвинеяның 800-ден астам

тілдік алуантүрлілік байқалады [4]. Нақтырақ айтқанда, тілдік алуантүрліліктің таралуы біркелкі емес. Әлемдегі барлық тілдердің 70 пайыздан астамы, әлемнің ең кедей елдерін қоса алғанда, 20 ұлттық мемлекетте ғана табылған. Алайда, тұтастай алғанда, екі тілді және көптілді контекстінде, яғни бір елде тұратын түрлі тіл топтарының болуы, Солтүстік және Оңтүстік елдерде ғана емес, қалыпты жағдай болып есептеледі. Екі тілді және көптілді білім беру, яғни күнделікті өмірде де бірнеше тілдерді қолдану, осы тұрғыда әдеттегі тәжірибе болады [5]. «Тіл халық – рухы», — деген неміс ойшылы В. Гумбольдт. Тіл дегеніміз тек қана мәдениетіміздің айнасы ғана емес, сондай-ақ көптеген ғылымдардың негізі болып табылады. Тіл – адам баласының ең басты қатынас құралы бола тұрып, философиялық сөздікке жүгінсек, ол — ақпарат алмасу мақсатында және танымдық процестерді дамыту үшін қолданылатын таңбалау жүйесі [6]. Сондықтан да тілдерді меңгеру тек қана заман талабы ғана емес, тұлғаның өзінің ішкі қажеттілігіне, сол сияқты өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі жанаша деңгейде ашуды білдіреді. Индивидтің тілдерге деген қызығушылығының болуы, тілдерге деген біліктілігін сезе отырып, сол арқылы өзін-өзі аша түсуін қанағаттандырады. ХХ ғасырдың басында білім беру жүйесінде бір тілділікке негізделген және бір тілділік мақсат болған. Бірақ ХХ ғ. 50 жж. бастап бұл жағдай елеулі өзгерді, білім беру жүйесінде қос тілділік пайда болды. Бұл өзгерістердің бір себебі ретінде, дүние жүзі мемлекеттерінің өсіп келе жатқан байланыстары шетел тілдерін меңгеру талап етіледі және соның ішінде ағылшын тілі халықаралық қатынас құралына айналып отыр. Тілдерді меңгеру дегеніміз тілдер мәдениетіне әуестік тартады, сондықтан да ЮНЕСКО оқушыларды, ең алдымен, ұлттық таныс орта мәдениетімен таныстырып, одан ары қарай бұдан кеңірек, яғни көпұлтты мемлекеттен құралған үлкен ұлттың мәдениетіне өту керек [7].

Ең алдымен, үштілді білім берудің мәселелерін қарастырған ғалымдардың жұмысын талдауды қарастырамыз. Көптілді білім беру мәселесін зерттеуде алыс және жақын шетелдік, отандық ғалымдар өз үлестерін қосқан: М.П. Алексеев, А. Мартине, Ф.П. Филин, В.Г. Костомаров, Я.А. Коменский, Ж. Пиаже, Л.С. Выготский, Л. Балаян, Ю.Д. Дешериев, Б. Хасанов, Қ.С. Мусин, К.Ж. Кожакметова, Б.А. Жетпісбаева, В. Maria Estela, Christian Dorna S.L. Walter, тағы басқалар.

Екі тілде сөйлейтін адамдар билингвтер, үш тілді меңгергендер полилингвистер, үш тілден көп меңгерген — полиглоттар. Тіл әлеуметтік топтардың функциясы болғандықтан, екі тілде сөйлейтін адам бір мезгілде екі түрлі әлеуметтік топқа тиесілі бола алады [8; 313].

Екі- және көптілді білім беру екі немесе одан да көп тілдерді оқу құралы ретінде пайдалануды білдіреді. Алайда ЮНЕСКО 1999 ж. Бас конференцияның 12 қарарында кем дегенде үш тілде, ұлттық, аймақтық немесе ұлттық тілде және білім берудегі Халықаралық тілде қолдануды білдіретін «көп тілді оқыту» терминін қабылдады [3].

Әлемдік екі немесе одан көп тілдерді оқыту тәжірибесіне жүгінсек, Еуропа мемлекеттерін қарастыруға болады. Еуропалық өңірлер арасында қазіргі таңда барлық мемлекетаралық шекаралар өшіп барады, бірақ тілдік шекаралар сол қалпында қала беруде, бұл жағдай еуропалық қауымдастықтың дамуына кері әсерін туғызады. Бүгінгі күнде Еуропалық экономикалық кеңес мемлекеттерінде мына тілдер мемлекеттік деп саналады, олар ағылшын, француз неміс, итальян, испан, португалдық, нидерландық, даттық, грек, ирлан тілдері. 1990 ж. қауымдастықпен «Лингва» бағдарламасы іске қосылды, бұл бағдарламаның басты мақсаты — осы тілдердің Батыс Еуропа мемлекеттерінде өзара оқытуларын ынталандыру. Бұл бағдарлама бойынша оқу жоспарларына бастауыш сыныптар мен орта білім беретін мектептерде шетел тілін оқытуды енгізу. Ал, 1987 ж. осы бағдарламаның алдында енгізілген «Эразм» (Erasmus) бағдарламасында 33 мемлекеттерден 4 мыңнан аса білім беру институттары қатысты. Бұл бағдарламаның ашылуынан бастап, 2,2 миллионнан аса студент қатысқан. 2010–2011 жж. аралығында Еуропа студенттерінің 231 мыңы оқу гранттары мен шетелдік тағылымдамаларға ие болды. Осы орайда Германия мемлекетін қарастыратын болсақ, онда, 16 федеративтік жерлердің білім саясаты әртүрлі әдістер мен білім мазмұнын қолданғанымен, білім құрылымы бірдей. Тілдерді оқытуда бастауыш сыныптан басталады. Ал, біздің елдегі бастауыш сыныптардың білім жағдайы қандай?

2018–2019 оқу жылында 1–3-сыныптар жаңартылған білім мазмұнының оқу бағдарламаларымен және жоспарларымен оқытын болады.

Еліміздің жалпы білім беру ұйымдарының бастауыш мектебінде оқу процесі ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілген Мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандартына сәйкес жүзеге асырылады.

ББ МЖМС талаптарын негізге ала отырып, бастауыш білім беру білім алушыларды жан-жақты дамытуды, қоғамда өзіне лайықты орнын табуға қабілетті жеке тұлғаның қалыптасуы үшін негіз

калауды, оқыту мен тәрбиелеу сапасын арттыруды, қолданбалы сипаттағы тапсырмаларды шешу үшін алған білімдерін қолдана білуін дамытуды қамтамасыз етуі тиіс.

Бастауыш сыныптардағы білім беру процесі ҚР білім беру саласындағы қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаға сәйкес жүзеге асырылады.

Оқу пәндері бойынша жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұны ерекшеліктері:

– оқу бағдарламасы «шиыршық қағидаты» негізінде әзірленген, яғни тақырыптар мен сыныптар бойынша білім мен білік бірте-бірте өсіп, дағдылар күрделеніп отырады;

– оқыту мен тәрбие бірлігі қағидатын іске асыруды қамтамасыз етеді;

– үштілді білім беруді іске асыру көзделген;

– пәндер бойынша күтілетін нәтижелер түрінде оқыту мақсаттарының жүйесі берілген;

– пәндік білім, білік және дағдылардың кең спектрін қалыптастыруға бағытталған: білімдерін функционалдық және шығармашылық қолдану, сын тұрғысынан ойлау, жобалау және зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынастың әртүрлі тәсілдерін қолдану, жеке және топта жұмыс жасай білу, проблемаларын шешу және шешім қабылдау;

– ортақ тақырыптардың болуы;

– негізгі құндылықтар негізінде кең спектрлі дағдылармен бірлікте жеке тұлғалық қасиетті дамыту: «қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік», «құрмет», «ынтымақтастық», «еңбек пен шығармашылық», «ашықтық», «өмір бойы білім алу» [9; 160].

Осындай ерекшеліктердің енуі бастауыш сынып оқушыларының «әлем азаматы» мен мемлекеттердің дамуының алдыңғы көрсеткіштерінің бірі — «адами капиталды», адами құндылықтар сапасын негізін қалайтын бастапқы сатысы. Жоғарыда айтылғандай, үштілді білім беру әлемдік тәжірибеде кең таралғанымен, Қазақстан үшін үш тілде білім берудің негізгі стратегиялық мақсаты — қазақстандықтардың бір уақытта үш мақсатты тілді халықаралық стандартқа сай меңгеруіне қажетті жағдай жасау, нақты айтқанда:

– қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде білу, ол азаматтардың үйлесімді бірлесуіне ықпал етеді;

– орыс тілі, қазақ тілімен қатар қолданылатын, ресми тіл ретінде;

– ағылшын тілін әлемдік экономикаға бірігу құралы ретінде үйрену.

Білім процесінде барлық үш тіл (екінші және үшінші тілдер, яғни, қазақ тілі (Т2), орыс тілі (Т2), ағылшын тілі (Т3) бәсекелестікте емес, бірлікте дамуы тиіс. Осыған орай үш мақсатты тілге оқытудың негізгі тәсілдемесі белгіленді [10; 7]. Дегенменде Орта Азиядағы CIMERA халықаралық ұйымының зерттеулеріне назар аударсақ, бұл өңірлерде, әсіресе екітілдік басым, тіпті кейбір жағдайларда аталған елдерде орыс тілінің үстемдігін байқауға болады. Үштілді білім берудің мақсаты тілдердің «үштұғырлығы» болғандықтан, оқу барысында оқушыларға тілдерді меңгеруге үлкен талап қойылады және тілдерді оқуда бірдей коммуникативті, белсенді және тұлғаға бағытталған тәсілдердің қолдануы байқалады. Оны 2018–2019 жылдарға арналған «Тіл және әдебиет» білім саласы» пәндерінің әдістемелік нұсқаулығынан көруге болады (кестені қара):

К е с т е

2018–2019 жылдарға арналған «Тіл және әдебиет» білім саласы» пәндерінің әдістемелік нұсқаулығы

Пән атауы	Оқу жүктемесі	Тілдік бағдарлама білім алушыларға төмендегі тәсілдер арқылы тілді меңгертуге бағытталған
1	2	3
Сауат ашу	Аптасына 6 сағаттан, оқу жылына 198 сағатты құрайды	«Сауат ашу» пәні – «Қазақ тілі», «Әдебиеттік оқу» пәндерінің құрамдас бөлігі, бұдан әрі тілдік және әдебиеттік білімге дайындық кезеңі, сондай-ақ одан кейінгі оқытудың негізі болып табылады. Пәнді оқытудың ерекшелігі білім алушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын меңгеру процесінде функционалдық сауаттылығын қалыптастыру болып табылады, ол оқу мен жазу бойынша алған білім, білік, дағдыларын түрлі өмірлік жағдаяттарда пайдалануға мүмкіндік береді

1	2	3
Қазақ тілі	1) 2-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 136 сағатты; 2) 3-сыныпта – аптасына 4 сағаттан, оқу жылында – 136 сағатты құрайды	Сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану
Әдебиеттік оқу	1) 2-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 102 сағатты; 2) 3-сыныпта – аптасына 3 сағаттан, оқу жылында – 102 сағатты құрайды	Бастауыш сынып білім алушыларының көркем шығарманы сезіммен қабылдауы, түсінуі, санасында қайта жаңғырта алуы және шығармандан қабылдағанын өзінің шығармашылық әрекетінде жүзеге асыруға ұмтылуы арқылы функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқу бағдарламасында әдеби-шығармашылық қабілеттерін дамыту қарастырылған
Орыс тілі	1) 1-сыныпта - аптасына 2 сағат, оқу жылы бойынша - 66 сағат; 2) 2-сыныпта аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 68 сағат; 3) 3-сыныпта - аптасына 2 сағат, оқу жылы бойынша 68 сағат	Ауызша және жазбаша сөйлеуде қарым-қатынас дағдыларын дамыту; келісілген сөйлеуді дамыту (монолог, диалог, әңгіме); саналы, дұрыс, еркін сөйлейтін, мәнерлі оқуды дамыту; шығармашылық қиялды дамыту
Шетел тілі	1) 1-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында 66 сағатты; 2) 2-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты; 3) 3-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағатты құрайды	Талдау, бағалау және шығармашылық ойлау дағдыларының дамуына ықпал ететін әртүрлі тапсырмалар; ауқымды жазбаша және ауызша дереккөздермен жұмыс жасау

Алайда бастауыш сынып ағымдағы ахуалды талдау, шет тілін меңгерудің тиімділігі мен сапасын төмендететін себептер шешілмеген проблемалар жатыр: бастапқы бастауыш білім беру жүйесінде шет тілін оқыту ерекшелігін анықтау; бастауыш сынып жасындағы балалардың шет тілін меңгеру үрдісінің табысын айқындайтын психолінгвистикалық үлгілерді зерттеу; оқушылардың оқу үдерісінде кіші сынып оқушыларының шет тілін білуін табысты қамтамасыз ететін қабілеттерді зерттеу; оның моральдік-танымдық даму ерекшеліктері мен критерийлерін анықтау; бастауыш білім берудің шет тілдері саласындағы дамуының әсерін бағалау. Бұл себептер сондай-ақ тілді меңгерудің технологиясын құрастыру кезінде қарастырылуы тиіс психофизиологиялық және нейрофизиологиялық ерекшеліктер мен мектеп жасындағы балалардың мүмкіндіктеріне жеткіліксіз көңіл бөледі [11; 134]. Осы сияқты мәселелердің туындауы мен шешуін талап ету бастауыш сыныпта шет тілдерін оқытудағы зерттеулерді талдауды міндеттейді. Осыған орай бүгінгі таңда шет тілін ерте меңгерудің маңыздылығы мен қажеттілігін теориялық негіздеу өте көп (А.М. Шахнарович, Е.И. Негневицкая, Н.П. Каменецкая, Г.В. Яцковская, Л.И. Айдарова, Н.Д. Галскова, Е. Соловцова, Ф. Хабибрахманова, Р.П. Құнанбаева, Т.Ю. Шелестова). Шет тілдерін ерте үйренуге пайда болатын дәлелдердің жиынтығы үш топқа бөлінеді:

- саяси-экономикалық;
- әлеуметтік-мәдени;
- психологиялық-педагогикалық зерттеулер.

Елдер арасындағы ынтымақтастықты кеңейту балаларды ерте жастан бастап шет тілін үйренуге және мәдениетаралық түсіністікті жүзеге асыруға дейінгі барлық мүмкіндіктерді жасайды. Бұл баланың жеке тұлғасын тәрбиелеуге, ортақ және әртүрлі мәдениеттер туралы түсінік алуға және жаңа мәдениеттің танылуына жол ашады. Мектепке дейінгі тәрбие бастауыш сыныппен бірге баланы шет тілін меңгеруді енгізу арқылы қоғамдағы әлеуметтік тәртіпті жүзеге асыруға негіз болады және балаға толыққанды даму үшін қосымша мүмкіндіктер береді [12; 5].

Томас пен Коллидің зерттеулерінде бала тілінің қалыптасу кезеңдерін байқауға болады. Педагогикалық тұрғыдан қарағанда, тұлғаны қалыптастыруда, тәлім-тәрбие беруде және заманға сай

білім беруде баланың жастық шағы өте маңызды. Сондықтан да баланың тәрбиесі, білімі, мінезі, қабілеті, көзқарасы, мәдениеті т.с.с адамгершілік қасиеттері негізделетін іргетасын қалау қажет. Ол үшін баланың ұлттық куәлігін (national identity) қалыптастыру қажет. Ұлттық куәлік ұлттық тіл, мәдениет, салт дәстүр, тарих, мәдениет, әдебиет т.с.с. ұлттық құндылықтарды қамтиды. Балаға көптілде білім беру үшін немесе шетел тілін үйрету үшін алдымен баланың өзінің ұлттық ерекшеліктерін білу керек [13; 16]. Осылайша баланың, баланың қай тілде білім алғанына қарап, оның білім деңгейін анықтауға болады. Әуел баста, басқа тілде білім алған баланың білім деңгейі төмен (11–22 %). Үшінші сыныпқа дейін ана тілде білім алған баланың деңгейі орташа (24–33 %). Алтыншы сыныпқа дейін ана тілінде білім алған баланың білім деңгейі орташадан бірсыпыра жоғары (54 %). Ал көпұлттық сыныпта бір уақытта екі оқытушы екі тілде білім берсе, оқушылардың білім деңгейі жоғары болады (70 %) [14]. Осы айтылған ойды педагог-ғалым К.Д. Ушинский «Избранные педагогические произведения» атты кітабында «Родное слово» мақаласында [15; 254] көруге болады: «Изучение иностранных языков не должно начинаться очень рано и никак не прежде того, пока будет заметно, что родной язык пустил глубокие корни в духовную природу дитяти. Постановить какой-нибудь общий срок в этом отношении нельзя. С иным ребенком можно начать изучение иностранного языка в 7 или 8 лет (никогда ранее), с другим — в 10 и 12; с детьми, обладающими крайне слабой восприимчивостью, лучше не начинать никогда: иностранный язык только подавит окончательно и без того слабые его способности. Изучение того или иного иностранного языка должно идти по возможности быстро, потому что в этом изучении ничто так не важно, как беспрестанное упражнение и повторение, предупреждающее забвение». Ал Ахмет Байтұрсыновтың «Тіл тағылымы» еңбегінде: «Бастауыш сыныптан оқығандар писарь, учитель, фельдшер, адвокат, содия, инженер, агроном болар демей, ең әуелі, қазақша толық хат білетін дәрежеде болуын көздеу керек. Солай ойлағанда көңілге ұнамды мектептің түрі, біздің ойымызша, мынау: бастауыш сынып қазақ үшін 5 жылдық боларға тиіс. Әуелгі 3 жылда балалар кілең қазақша оқу керек. Соңғы екі жылда кілең орысша оқу керек» [16; 434, 437]. Ерте жастан шетел тілін оқуды құптамайтын ғалымдар баланың өз ана тілі мен ұлттық мәдениетін толықтай сусындап, түсінуге мүмкіндіктері төмен болады деп есептейді. Әрине, шетел тілдерін оқытуды ерте жастан оқуды қолдайтын ғалымдарда баршылық. Шетел тілін бастауыш сыныпта оқыту мәселесі мен мұғалімдердің алған тәжірибесін дамытуға ғалымдардың қосқан үлесіне қарамастан, шет тілдері бойынша бастауыш білім берудің тиімділігі жеткіліксіз деп танылды [17; 2–5]. Ана тілін оқуға ерекше көңіл бөлінгенімен, шетел тілдерін оқытуды ерте жастан қолдайтын Л.С. Выготский, И.А. Зимняя, Г.В. Рогова, Н.И. Гез. Ерте жастан бастап оқыған шет тілі тілдік қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді: әлемнің тілдік бейнесі қалыптастырады, бала екі тілді салыстыруды үйренеді, соның нәтижесінде ойлау көп сатылы болады, өйткені бала белгілі бір тілден дерекнамаларды; басқа мәдениетпен танысып, бала толеранттылыққа үйренеді, конверсия қабілеттерін дамытады [18; 219].

Мақалада айтылған теориялық талдаулар мен шетелдік тәжірибе Қазақстанда бастауыш сыныпта үштілді білім берудің оқыту үдерісі мен жеке тұлғаның қалыптасуында маңызды рөл атқаратындығы сөзсіз. Алайда шет тілдерді меңгеру барысында оқушы тілдік оқудың бірізділігі мен тілдік сананың қалыптасуымен қатар, өзінің ұлттық табиғи тәрбиесін, мәдени-тілдік инофонын түсінуі керек [19].

Әдебиеттер тізімі

- 1 Таубаева Ш.Т. Педагогика: учеб. / Ш.Т. Таубаева, С.Т. Иманбаева, А.Е. Берикханова. — Алматы: ОНОН, 2017. — 340 с.
- 2 «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016–2019 жылдарға» арналған Мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурс]. — Қолжеткізу тәртібі: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205>.
- 3 Wurm S. Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing: учеб. пос. [Electronic resource] / S. Wurm. — Paris: UNESCO Publishing, 2001. — 90 p. — Access mode: <http://www.unesco.org/languages-atlas/>.
- 4 Wurm S.A. Northern minority languages / S.A. Wurm // Problems of survival and ethnological studies. — 1997. — No. 44. — P. 35–53.
- 5 Resolution 12 «Worldwide Multilingualism» www.unesco.org [Electronic resource]. — Access mode: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129728>.
- 6 Азимов Г. Новый словарь методических терминов и понятий: теория и практика обучения языкам / Г. Азимов, А.Н. Щукин. — М.: Изд-во «ИКАР», 2009. — С. 448.
- 7 Resolution «Education in a multilingual world. Education Position paper» www.unesco.org [Electronic resource]. — Access mode: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129728>.

- 8 Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. — Л., 1974. — 428 с.
- 9 Әдістемелік-нұсқау хат «2017–2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» [Электрондық ресурс]. — Қолжеткізу тәртібі: <http://nao.kz/loader/fromorg>.
- 10 Әдістемелік-нұсқау хат «2018–2019 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» [Электрондық ресурс]. — Қолжеткізу тәртібі: <http://nao.kz/loader/fromorg2>.
- 11 Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях: для учителей и студентов пед. вузов: учеб. пос. / Г.В. Рогова, И.Н. Верещагина. — М.: Просвещение, 2000. — 232 с.
- 12 Нельзина Е.Н. Обучение дошкольников иностранному языку на интегративной основе: на материале немецкого языка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Е.Н. Нельзина. — Пермь, 2000. — 56 с.
- 13 Гаипов Д.Э. Қазақ-түрік лицейлерінде ағылшын тілін оқытудың үлгісін жасау арқылы көптілді білім берудің ұтымдылығын арттыру: пед. ғыл. канд. ... дис.: 13.00.01 – «Жалпы педагогика, педагогика және білім беру тарихы» / Д.Э. Гаипов. — Астана, 2007. — 152 б.
- 14 Thomas, Wayne. School effectiveness for language minority students: учеб. пос. [Electronic resource] / Thomas Wayne, Virginia Collier. — Washington D.C., 1997. — Access mode: http://www.thomasandcollier.com/assets/1997_thomas-collier97-1.pdf.
- 15 Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / К.Д. Ушинский // Родное слово. — 2004. — № 2. — С. 254–256.
- 16 Байтұрсынов А. Тіл тағылымы: оқу құралы / А. Байтұрсынов. — Алматы: Ана тілі, 1992. — 448-б.
- 17 Бим И.Л. Модернизация структуры и содержания школьного языкового образования / И.Л. Бим // Иностранные языки в школе. — 2005. — № 8. — С. 2–6.
- 18 Слостенин В.А. Педагогика: учеб. пос. / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов. — М.: Изд. центр «Академия», 2013. — 576 с.
- 19 Барышникова Н.В. Особенности межкультурной коммуникации при совершенном владении иностранным языком / Н.В. Барышникова // Обучение межкультурной коммуникации в различных условиях: сб. науч. ст. — Пятигорск, 2000. — С. 68–70.

Ж.Б. Хаджаева, А.С. Стамбекова, Б. Дринк

Важность полиязычного образования в начальной школе

В статье проанализированы мировой опыт, а также сущность и роль полиязычного образования в начальной школе в мире и в Казахстане. Новые парадигмы образования XXI в. преобразовывают и модернизируют структуру и функции образовательной системы, кроме того, содержание образования и технологии обучения приобретает новые характеристики. Признание мира Республики Казахстан как многоязычного и полиэтничного государства выявляет широкий спектр проблем в трехязычном образовании, особенно в начальной школе, вызывает много противоречивых вопросов в стране. В статье проанализированы мнения зарубежных и отечественных ученых о положительном и отрицательном влиянии полиязычного образования в раннем детстве. Данное направление дополняется рассмотрением эффективности полиязычного образования в мировой практике, а также программы обновленного содержания образования в Казахстане. В настоящее время в школах вводят иностранный язык в начальных классах, а также в детских садах. Причина в том, что раннее изучение иностранных языков оказывает глубокое влияние на становление личности. Многолетние исследования показывают, что образование в раннем детском возрасте регулирует физическое и языковое развитие детей, учит детей изучать культуру других народов и проявлять толерантность. Однако не следует забывать, что основой этого многоязычного образования должен быть родной язык.

Ключевые слова: полиязычие, начальная школа, раннее обучение языкам, обновленное содержание образования, преподавание языка, образовательные программы, иностранный язык.

Zh.B. Khajayeva, A.S. Stambekova, B. Drink

The importance of multilingual education in primary school

The article also discusses global experience, as well as the nature and role of multilingual education in primary schools in the world and in Kazakhstan. New paradigms of education of the 21st century transform and modernize the structure and functions of the educational system, as well as the content of education and educational technologies acquire new characteristics. The recognition of the world of the Republic of Kazakhstan as a multilingual and multi-ethnic state reveals a wide range of problems in trilingual education, especially in primary school, raise many controversial issues in the country. The article analyzes the opinions of foreign and domestic scientists about the positive and negative effects of multilingual education in early childhood.

This direction is complemented by a review of the effectiveness of multilingual education in world practice, as well as a program of updated content of education in Kazakhstan. Currently, schools introduce a foreign language from primary school, even in kindergartens. The reason is that the early learning of foreign languages has a profound influence on the development of a personality. Long-term studies show that early childhood education regulates the physical and linguistic development of children, teaches children to study the culture of other nations and to show tolerance. However, one should not forget that the basis of this multilingual education should be based on the native language.

Keywords: multilingual education, primary school, early language teaching, updated educational content, language teaching, educational programs, foreign language.

References

- 1 Taubaeva Sh.T., Imanbaeva S.T., & Berikkhanova, A.E. (2017). *Pedahohika [Pedagogics]*. Almaty: ONON [in Russian].
- 2 Kazakstan Respublikasynda bilim berudi zhane hylymdy damytudyn 2016–2019 zhyldarha arnalhan memlekettik bahdarlamasy [State program of education and science development in the Republic of Kazakhstan for 2016–2019]. (n.b). *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205> [in Kazakh].
- 3 Wurm, S. (2001). Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing. Paris: UNESCO Publishing. *unesco.org*. Retrieved from: <http://www.unesco.org/languages-atlas/>.
- 4 Wurm, S. (1997). Northern Minority Languages. – Problems of survival seni ethnological studies, 44, 35–53.
- 5 Resolution 12 «Worldwide Multilingualism». *unesco.org*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129728>.
- 6 Azimov, E.G., & Shchukin, A.N. (2009). *Novyi slovar metodicheskikh terminov i poniatii (teoriia i praktika obucheniia yazykam) [New vocabulary of methodical terms and concepts (theory and practice of language teaching)]*. Moscow: Izdatelstvo «IKAR» [in Russian].
- 7 Resolution «Education in a multilingual world. Education Position paper». *unesco.org*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129728>.
- 8 Shcherba, L.V. (1974). *Yazykovaia sistema i rechevaia deiatel'nost' [Language system and speech activity]*. Leningrad [in Russian].
- 9 Adistemelik-nuskau khat «2017–2018 oku zhylynda Kazakstan Respublikasynyn zhalpy orta bilim beretin uymdarynda oku protsesin uymdastyrudyn erekshelikteri turaly» [Instructive and methodological letter on the peculiarities of organization of educational process in schools of the Republic of Kazakhstan in 2017–2018 in educational year]. (n.d.). *nao.kz*. Retrieved from: <http://nao.kz/loader/fromorg/2> [in Kazakh].
- 10 Adistemelik-nuskau khat «2018–2019 oku zhylynda Kazakstan Respublikasynyn zhalpy orta bilim beretin uymdarynda oku protsesin uymdastyrudyn erekshelikteri turaly» [Instructive and methodological letter on the peculiarities of organization of educational process in schools of the Republic of Kazakhstan in 2017–2018 in educational year]. (n.d.). *nao.kz*. Retrieved from <http://nao.kz/loader/fromorg/2/24> [in Kazakh].
- 11 Rogova, G.V. (2000). *Metodika obucheniia anhliiskomu yazyku na nachalnom etape v obshcheobrazovatelnykh uchrezhdeniakh [The Method of Teaching English at the Initial Stage in General Education Institutions]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 12 Nelzina, E. (2000). Obuchenie doskolnikov inostrannomu yazyku na intehrativnoi osnove: na materiale nemetskogo yazyka [Teaching preschoolers a foreign language on an integrative basis: On the material of the German language]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Perm [in Russian].
- 13 Gaipov, D.E. (2007). Kazakh-turik listeilerinde ahilshin tilin okytudin ulhisin zhasau arkili koptildi bilim berudin utymdilihini arttyru [Increasing the level of multilingual education through teaching english at Kazakh Turkish leseums]. *Candidate's thesis*. Astana [in Kazakh].
- 14 Thomas, Wayne & Virginia, Collier (1997). School effectiveness for language minority students. Washington D.C. *thomasandcollier.com*. Retrieved from http://www.thomasandcollier.com/assets/1997_thomas-collier97-1.pdf.
- 15 Ushinsky, K.D. (2004). Izbrannye pedahohicheskie proizvedeniia [Selected pedagogical works]. *Rodnoe slovo – Native Word*, 2, 254–256 [in Russian].
- 16 Baytursyn, A. (1992). *Tyl tahhylym [Linguistics]*. Almaty: Ana tili [in Kazakh].
- 17 Bim, I.L. (2005). Modernizatsiia struktury i sodержaniia shkolnoho yazykovoho obrazovaniia [Modernization of the structure and content of school language education]. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign languages at school*, 8, 2–6 [in Russian].
- 18 Slastenin, V.A., Isayev, I.F., & Shiyarov, Ye.N. (2013). *Pedahohika [Pedagogics]*. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiia» [in Russian].
- 19 Baryshnikova, N.V. (2000). Osobennosti mezhkulturnoi kommunikatsii pri sovershenom vladenii inostrannym yazykom [Features of intercultural communication with a complete knowledge of a foreign language]. *Obuchenie mezhkulturnoi kommunikatsii v razlichnykh usloviakh – Teaching intercultural communication in various conditions*, 68–70 [in Russian].

B.A. Zhetpisbayeva, D.Kh. Shalbayeva

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: dinara.shalbaeva@mail.ru)*

Problems of foreign language teaching method to children with special educational needs within the inclusive education in Kazakhstan

Inclusive education is an innovation for the Republic of Kazakhstan, and essential legal acts regulating its organization have currently been developed. The implementation of inclusion principles and inclusion of children with disabilities into general education class allows them to go through social adaptation more successful, as in contrast to special school conditions, in comprehensive one they are closest to real ones. However, one of the most important problems is a lack of foreign language tested teaching methods for students with special educational needs. There is a need to develop such a foreign language teaching method, taking into account psychological and pedagogical features of children with special educational needs, which would allow to include in collaboration all participants of the educational process for achieving a certain level of foreign language proficiency as well as their successful socialization, taking into consideration the fact that knowledge of a foreign language is also a need of many children, irrespective of their disabilities.

Keywords: a foreign language, a foreign language teaching, foreign language teaching methods, inclusive education, a special school, a general education school, teaching children with special educational needs.

Currently, one of the main tasks of modern education in almost all countries of the world is to ensure an access to education for each child, taking into account his individual needs and the principles of equality on a non-discriminatory basis. Thus, the concept of inclusive education is being introduced and developed in many countries of the world as one of the quality education components. This approach meets the educational needs of each individual, taking into account its developmental disorders without leaving the usual social environment [1; 2].

The State Program of Education and Science Development of the Republic of Kazakhstan for 2016–2019 provided for the inclusive education development as ensuring all students' access to education, taking into account the features of their educational processes. The documents and methodological recommendations have been developed and introduced at secondary schools within the framework of this Program, which allowed forming special conditions in obtaining quality education by students with disabilities, correction of developmental disorders and social adaptation at all educational levels [2].

Inclusive education serves as a certain innovation for Kazakhstan education system, which has begun developing since 2015, and therefore, it requires competent management at all stages of its modeling and implementation. The main feature of the inclusion of children with special educational needs in the inclusive education process is as follows: in the past century all students were divided into «taught» and «non-taught» and were given to relevant educational institutions. The child who considered being «non-taught» due to medical reasons, found himself in an environment just like him, which significantly reduced his chances for further successful social adaptation. But nowadays in the Republic of Kazakhstan this adaptation starts at preschool age, when a child with special health needs is among others.

This suggests that the effectiveness of a child's rehabilitation taught in general education school within inclusive education is much higher than a child taught in special school. This is due to the fact that children with disabilities have poorly developed communication skills with people in special school. They begin using them after leaving such an educational institution unlike general academic school.

Therefore, the school's main task at this stage of education development is to create conditions conducive to child development regardless of their educational needs. Inclusive education effectiveness involves the development of conditions among which the main ones are: specialist's willingness to implement an inclusive pedagogical process (includes such types of readiness as personal, professional, psychological, etc.), humanistic education system, including moral and psychological climate development in a team; correctional assistance organization and psychological and pedagogical support of a child development and socialization as well [3].

All special children need to enrich the experience of social and educational interaction with their normally developing peers, but each child must be chosen an educational model which is accessible and useful for his development. Therefore, the main goal is personal self-fulfilment in social inclusion. It does not con-

cern just their passive integration into the world, but young people with disabilities are equal members of our society, worthy of not only pity and compassion but of equal partnership.

This is achievable if an educational process is based on a comprehensive study of the student's personality by enhancing student counseling service at school, measuring based on science, analyzing the developmental dynamics of each child, developing appropriate conditions to meet his growing needs and active participation in social life.

In order to include a «special» child in society, it is necessary to develop an effective system of his education. It is necessary to include such children in pre-school institutions, and conditions developed by the educational organization should not single out such a child in any way so that he could fully realize himself. The difficulty of including a child with special health needs in the general education class is in leniency towards him. Teaching a child with special needs in a general classroom is not a charity. He studies there because other children study there and this is the best approach to learning and the best place where children meet each other most often [4].

The practice gained so far shows that the inclusive education organization is a complex process that requires both management decisions and a large number of scientific and methodological resources. Currently, teachers and management of general education schools are in dire need of organizing the pedagogical process, working out the interaction mechanism among all participants in the educational process, taking into consideration special needs of all students.

First, it is necessary to create special conditions for training students with special health needs. It should include: the use of special curriculum, teaching and education methods, special textbooks, training aids and didactic materials, special training technical tools for common and individual use, assistant service providing pupils with necessary technical assistance, conducting group and individual special education classes, providing an access to the institutions carrying out educational activities and other conditions, which make children with special education needs difficult to master educational programs [3].

Secondly, taking into account the educational process features within inclusive education, teachers of educational institutions are required not only subject and methodological knowledge, but also a deep knowledge of special psychology and correctional pedagogy, knowledge of subject teaching methods within inclusive education to ensure all students equal access to quality education, taking into account the educational needs of each child.

This type of education approach poses certain challenges to the modern education system of Kazakhstan: training and professional development of teachers at all educational levels are necessary due to the fact that most of them have no idea how to work in educational mainstreaming (a child with special education needs, a talented or a gifted child, a repatriated child, a deviant child).

Undoubtedly, the current child as a product of centuries-old evolution masters the principles of working with a cell phone, tablet or computer quickly enough, but at the same time he gets everything ready: watching cartoons and colorful games prevent the child from developing his creativity and imagination, which is an important condition for forming visual and abstract thinking.

In addition, most cartoons do not require feedback from a child and to pronounce some words or repeat the names of objects, color, etc., or the child cannot touch the objects he sees in the cartoon. Thus, the child does not get the necessary communication, contact with the outside world and conversation.

Therefore, when the child's inductive reasoning should be formed, his pre-operative thinking is poorly developed: he simply does not know many of the concepts he needs for further development. In addition, the brain deprived of information important for him, is poorly developed for further learning.

Foreign language teachers are also experiencing difficulties in training within the framework of inclusive education, as there is still no special foreign language teaching method, for example, for children with mental retardation, hearing disorder, speech disabilities and visually impaired. In Kazakhstan, children with special educational needs also include repatriated Kazakhs, who often have weak linguistic competence, and have difficulties not only with foreign language learning, but Kazakh and Russian languages as well.

Moreover, until recently, a teacher, who was the main knowledge source, required a differentiated approach to each child, which created certain sorts of difficulties. For example, he was always short of time in paying attention to each child, taking into account his educational needs. The teacher was required different tasks for gifted students, medium students, weak students and students with special health needs. In addition to the above, much attention was paid to medium students, whereas the others were given individual tasks, which they did independently.

In this case, we can't tell about equal opportunities or successful inclusion of all students in the educational process, irrespective of their educational needs: only medium students were included in it, the rest were excluded from general learning process with their individual tasks.

The education approach, when a teacher is not the center of educational process and the main source of knowledge, allows involving all participants in the learning process. The teacher's task is to direct a student in getting such a knowledge which he must learn in accordance with his knowledge, experience and pace of work.

But even under such conditions, there is a number of problems faced by the foreign language teachers. For example, school teachers are often not ready for the fact that a little motivated child to learning a foreign language might be a talented artist. In class, such children tend to learn in the same parallel as the weak students. At best, they do the task at the lowest level; at worst, they lose interest in learning a foreign language and drop out of the learning process.

Or the teacher does not know what to do with a special needs child, who is recognized as capable of learning in general education school according to psychological, medical and education commission recommendation, but at the same time such child has difficulty in mastering the first language (Kazakh or Russian), not to mention the second and the third one (foreign).

Most of these children either receive an individual task and drop out of general class work, or they are required to work on a par with the other students, which complicates their positive perception of a foreign language as a school subject and cannot put them into a successful situation, which is considered as a necessary condition of modern education requirements.

Or how to use the communicative method at a foreign language lesson if there is a child with hearing and speech impairment in the classroom? It is unknown how likely it is that such a student will learn in a class with ordinary children at general education school in Kazakhstan? Because there is no clear legislative definition of what type of disabilities students with special education needs can learn in a secondary school. The decision on whether a child is able to get a general secondary education in a comprehensive school is issued on the basis of psychological, medical and pedagogical advice (PMPA) [5].

How to teach a repatriated Kazakh child to phonetics? Such sounds as ([l], [h], [ŋ], [r]) cause individual students' pronunciation difficulties. For example, when teaching English, the sound [l] may be pronounced too softly. And on the contrary, the sound [h] in German, English and French is pronounced very hard.

It also caused difficulties when explaining the foreign language verb tense category according to traditional education, as the students did not know it in their native language. This problem has almost been solved in the updated education program, when learning is not based on knowledge gained in studying the first and second language. The grammar explanation has been simplified and comes to situational moments where this or that form should be used. For example, we say: «He goes home every day» and «He is going home right now».

How to teach a gifted or a highly motivated child a foreign language? What tasks should be given to such children not to allow them dropping out of general learning process and falling to a medium student level?

Such questions lead to the need to develop effective methods of teaching a foreign language within inclusive education, which will be used at a foreign language lesson taking into account the educational needs of both ordinary students and students with special educational needs, which requires a foreign language teacher to do the following:

- to analyze current foreign language methods, developed without special educational needs for ordinary students;
- to study teaching features in inclusive education, taking into account each student's educational needs;
- to study psychological and pedagogical features of children with special educational needs of all categories;
- to develop new methods of teaching foreign languages within inclusive education, taking into consideration all educational needs of each student.

To solve and eliminate contradictions and problems revealed, it is necessary: to develop a system of children and adolescents' psychological and pedagogical support for their further socialization; to improve parental universal education, to use forms and methods of activities that would increase children's interest in the learning process. Cooperation within inclusive education should be carried out in the following forms: collective teachers council and meetings, teacher-parent meetings, educational activities, future first-grader

classes; a comprehensive and multi-level support for educational process participants: a teacher (a tutor, school office), child education (a special education teacher, an assistant, a psychologist, parents) and a child socialization (psychologist, parents, volunteers).

The support of educational process participants is carried out through the following innovative technologies, which together make the complex multi-level support of its participants: technology of a child adaptation to a new educational level; a teacher support technology; a child assistance technology in the learning process; a family interaction technology; personal education technology [3].

The history of inclusive education development in such countries as Finland, New Zealand is much older than in our country, and many countries have gained a rich and successful experience in child inclusive education. However, an analysis of foreign research literature has shown that the choice of an effective technology for teaching foreign languages to children with special education needs within inclusive education is still important.

Sigal N.G. believes that, on the one hand, this problem is caused by traditionally established view in the educational system that foreign language learning is a complex process, especially for children with various mental and physical disabilities. Until recently it was considered improper to teach children with special education needs a foreign language as an additional one, motivated primarily by the interests of this category of children [6; 13].

Foreign language learning within inclusive education is necessary because it forms communication skills not only with the immediate environment, but also allows getting in touch with another culture, allows students with various disabilities to socialize successfully, to be equal in the educational process while working with other people.

In this regard, the interest of children with special education needs is important. According to foreign researchers, these children show an interest in a foreign language learning to the same extent as their healthy peers: a successful career, a learning perspective in various international educational programs, an opportunity to communicate with foreign friends, a foreign language culture learning. Certainly, among children with disabilities there are those, who like their healthy peers, show no interest in a foreign language learning. But in general, the motivation depends on the environment in which the student is outside the classroom and on the teacher's ability to interest the students in his subject.

Here, it should be noted that the ability to learn a language is laid by nature. A person cannot master any language if his certain brain areas are damaged. On the other hand, teachers' attention is often focused on the psychophysical impairment diagnosis in a child development, which is certainly important at an early education stage. But, if diagnosis is as a goal in itself and is not the basis for developing a student's individual educational path in accordance with his abilities, then, in this case, a foreign language learning, like other general educational subject learning, is impossible.

When teaching a foreign language within inclusive education, it is necessary to use such methods that would allow a student to remain included in the learning process, but at the same time he would not have more difficulties than other participants [7]. One of cross-curricular methods that allow different students to obtain knowledge within inclusive education is the so-called «scaffolding», which serve as a way to overcome the «zone of proximal development» [8; 15]. Such scaffoldings can be: classmates' help, teacher's prompt, the use of various tables and charts, which can be developed both by the teacher and students themselves, the use of additional technology, for example, amplifying the sound for hearing impaired, or a «loop» tool on the computer monitor for visually impaired; the use of graphic text options or audio tests for hearing impaired students.

Independent determination of which «scaffolding» is necessary to use in a foreign language learning process will allow a learner to estimate his weaknesses and draw up, for example, tables and charts in such a way that he could use them in the future.

Inclusive education development and emergence in some countries and the UN has led to the fact that it has become a global trend and has launched complex processes on developing new standards, methods and approaches to education in most countries of the world, with the exception of a small minority. Kazakhstan also took an active part in changing the approach to education and the inclusion of all students, regardless of their needs. The advanced education, changing approaches to education and teaching has become a reason of such processes that occur within the framework of humanization throughout the world. Children with special education needs stop being excluded from society and all conditions for them are being created.

Inclusion of children with special education needs does not refer only to disabled children but it includes all children, irrespective of their educational needs, for example, ungraded school children,

or repatriated Kazakh children. The work within inclusive education has shown that it is necessary to develop methodological regulations and their gradual implementation in order to take into account the peculiarity of mastering a foreign language by children with various special educational needs which is a prerequisite for learning a foreign language in an inclusive education.

References

- 1 Давыденко А.В. Методологические принципы инклюзивного образования: определение понятий [Электронный ресурс] / А.В. Давыденко // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. — 2014. — Вып. № 12. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskie-printsipy-inklyuzivnogo-obrazovaniya-opredelenie-ponyatiy>.
- 2 Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 июля 2018 года № 460. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>.
- 3 Серикбаева А.Б. Особенности включения инклюзивного обучения в образовательный процесс [Электронный ресурс] / А.Б. Серикбаева // Образование. — 2012. — Режим доступа: <https://articlekz.com/article/5824>.
- 4 Скрябинина Д.Ю. Особенности организации инклюзивного образовательного пространства в учреждениях для обучающихся, воспитанников с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс] / Д.Ю. Скрябинина // Современные проблемы науки и образования. — 2015. — Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=23641>.
- 5 Закон Республики Казахстан от 11 июля 2002 года № 343-III «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» (с изм. и доп. по состоянию на 02.07.2018 г.).
- 6 Сигал Н.Г. Инклюзия сегодня: за и против / Н.Г. Сигал. — Казань: Отечество, 2017. — 200 с.
- 7 Кортунова Л.Н. Работа с одаренными детьми на уроках русского языка (из опыта работы) [Электронный ресурс] / Л.Н. Кортунова. — Режим доступа: <https://nsportal.ru/shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/library/2015/01/17/rabota-s-odarennymi-detmi-na-urokakh>.
- 8 Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С. Выготский. — М.: Лабиринт, 1999. — 352 с.

Б.А. Жетписбаева, Д.Х. Шалбаева

Қазақстанда инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды шет тілінде оқыту мәселелері

Мақалада Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беруді қажет ететін балаларға шет тілін оқыту мәселелері қарастырылды. Қазақстан Республикасы үшін инклюзивті білім беру инновация болып табылады және қазіргі таңда оны ұйымдастыруды реттейтін қажетті нормативтік-құқықтық актілер әзірленді. Инклюзивті принциптерін іске асыру және мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру сыныбына қосу оларға әлеуметтік бейімделуден табысты өтуге мүмкіндік береді, себебі, түзету мектебінің жағдайына қарағанда, олар жалпы білім беру жүйесінде нақты жағдайға барынша жақын. Дегенмен, ерекше білім беру қажеттілігі бар білім алушыларға шет тілін оқытудың сыннан өткен әдістемесінің болмауы маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Атап өткендей, ерекше білім беру қажеттілігі бар барлық балалардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескере отырып, шет тілін оқытудың осындай әдістемесін жасау қажеттілігі туындап отыр. Бұл шет тілін меңгерудің белгілі бір деңгейіне қолжеткізу және шет тілін білу көптеген балалардың қажеттілігі болып табылатындығын есепке ала отырып, оларды табысты әлеуметтендіру үшін, білім беру үдерісінің барлық қатысушыларына, ерекшеліктеріне қарамастан, бірлескен жұмысқа қосуға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: шет тілі, шет тілдерін оқыту, шет тілін оқыту әдістемесі, инклюзивті білім беру, түзету мектебі, жалпы білім беру мектебі, ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту.

Б.А. Жетписбаева, Д.Х. Шалбаева

Проблемы методики обучения иностранному языку детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования в Казахстане

Инклюзивное образование является инновацией для Республики Казахстан, и в настоящее время разработаны необходимые нормативно-правовые акты, регулирующие его организацию. Реализация принципов инклюзии и включение детей с ограниченными возможностями

здоровья в общеобразовательный класс позволяют им успешнее проходить социальную адаптацию, так как, в отличие от условий коррекционной школы, в общеобразовательной они наиболее приближены к реальным. Тем не менее одной из важнейших проблем является отсутствие апробированной методики преподавания иностранного языка обучающимся с особыми образовательными потребностями. Отмечено, что назрела необходимость создания такой методики обучения иностранному языку с учетом психолого-педагогических особенностей детей с особыми образовательными потребностями, которая позволила бы включать в совместную работу всех участников образовательного процесса для достижения определенного уровня владения иностранным языком и их успешной социализации с учетом того, что знание иностранного языка является также потребностью многих детей, несмотря на их особенности.

Ключевые слова: иностранный язык, обучение иностранным языкам, методика преподавания иностранного языка, инклюзивное образование, коррекционная школа, общеобразовательная школа, обучение детей с особыми образовательными потребностями.

References

- 1 Davydenko, A.V. (2014). Metodologicheskie printsipy inkluzivnogo obrazovaniia: opredelenie poniatii [Methodological principles of inclusive education: definition of concepts]. *Humanitarnye, sotsialno-ekonomicheskie i obshchestvennye nauki – Humanities, social-economic and social sciences, Vol. 12-2014*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologicheskie-printsipy-inkluzivnogo-obrazovaniya-opredelenie-ponyatiy> [in Russian].
- 2 Postanovlenie Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ot 24 iulia 2018 hoda № 460. Ob utverzhdenii Hosudarstvennoi prohranny razvitiia obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan na 2016-2019 hody [Government Resolution of the Republic of Kazakhstan of July 24, 2018 № 460. On Approval of the State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019]. *adilet.zan.kz*. Retrived from <http://adilet.zan.kz> [in Russian].
- 3 Serikbaeva, A.B. (2012). Osobennosti vklucheniia inkluzivnogo obucheniia v obrazovatelnyi protsess [Peculiarities of inclusive education in the educational process]. *Obrazovanie – Education*. Retrieved from <https://articlekz.com/article/5824> [in Russian].
- 4 Skriabina, D.Iu., & Korliakova, Ia.E. (2015). Osobennosti orhanizatsii inkluzivnogo obrazovatelnoho prostranstva v uchrezhdeniakh dlia obuchaiushchikhsia, vospitannikov s ohranichennymi vozmozhnostiami zdorovia [Organization features of inclusive education in the institutions for students with special educational needs]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniia – Modern problems of science and education*. Retrieved from <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=23641> [in Russian].
- 5 Zakon Respubliki Kazakhstan ot 11 iulia 2002 hoda № 343-II «O sotsialnoi i mediko-pedahohicheskoi korrektsionnoi podderzhke detei s ohranichennymi vozmozhnostiami» [The Law of the Republic of Kazakhstan of July 11, 2002 № 343-II «On social medical and pedagogical correctional support for children with special education needs»] [in Russian].
- 6 Sigal, N.G. (2017). *Inkluziia sehodnia: za i protiv [Inclusion today: Pros and Cons]*. Kazan: Otechestvo [in Russian].
- 7 Kortunova, L.N. (2015). Rabota s odarennymi detmi na urokakh russkogo yazyka (iz opyta raboty) [Work with gifted children at Russian language lessons (according to work experience)]. *Sotsialnaia set rabotnikov obrazovaniia – Social network of educators*. Retrived from <https://nsportal.ru/shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/library/2015/01/17/rabota-s-odarennymi-detmi-na-urokakh> [in Russian].
- 8 Vygotzky, L.S. (1999). *Myshlenie i rech [Thinking and speech]*. Moscow: Labirint [in Russian].

Г.Т. Телебаев¹, Ж.О. Жилбаев², Ж.Ж. Наурызбай²

¹Библиотека Первого Президента РК – Елбасы, Нур-Султан, Казахстан;

²Национальная академия образования им. Ы. Алтынсарина, Нур-Султан, Казахстан
(E-mail: telebaev@gmail.com)

Методологический анализ ценностей идеи «Мәңгілік Ел» в контексте использования в патриотическом воспитании

Статья посвящена анализу методологических оснований патриотического воспитания школьников. Авторами определены особенности патриотического воспитания в контексте методологических установок. Обращено внимание на центральный принцип патриотического воспитания – опора на этнокультурные особенности страны. Этот принцип позволяет структурировать методологическое поле анализа. Основное внимание уделено ценностям, которые содержатся в общенациональной идее «Мәңгілік Ел» и патриотическом акте. Ценности эти рассмотрены в методологическом ключе, каждая проанализирована с точки зрения того, как ее необходимо преподнести школьникам с учетом их возрастных особенностей. Кроме того, все ценности включены в контекст воспитательного процесса. Ценности «Мәңгілік Ел» подробно проанализированы с позиции патриотического воспитания школьников. В статье данные коннотации представлены в конкретном ключе. Результаты исследования могут быть полезны учителям школ, родителям, преподавателям педагогических специальностей вузов.

Ключевые слова: методологический анализ, ценности, патриотическое воспитание школьников, патриотическая идея «Мәңгілік Ел», независимость, национальное единство, светское сознание, высокая духовность, экономический рост, ценность труда, общность истории, национальная безопасность.

Патриотическое воспитание школьников является обязательным элементом воспитательной работы в средней школе. Именно патриотизм – любовь к родине, к стране и в целом к миру — формирование других позитивных качеств личности: уважение к старшим, учителям, родителям; бережное отношение к природе, ее богатствам; экономное использование ресурсов: воды, света, времени; ответственное отношение к учебе, к жизни в целом. Все эти качества могут быть и должны быть поняты в контексте отношения к родной земле, частью которой являются все ее граждане, сама личность, природа и ее составляющие.

В патриотическом воспитании важны несколько аспектов: образовательный, подражательный, практический. Поскольку речь идет о формировании и становлении личности, прежде всего, необходимо рассказать школьникам о том, какое значение имеет для каждого человека родная земля, страна где человек родился. Образовательный аспект особенно интенсивно может быть реализован через такие предметы, как география, история страны, литература, родной язык.

Очень важен в патриотическом (как и в любом другом) воспитании аспект подражательный. Взрослые – родители, учителя, родственники – должны на собственном примере показывать уважительное отношение к стране, ее обычаям и традициям, языку, природе. При этом особенно важно, чтобы наши благие призывы никогда не расходились с нашей же позицией по всем, даже самым мелким вопросам. Например, если вы объясняете своим детям о величии казахского народа и в то же время пренебрежительно отзываясь о соседе, который из другого рода, то такое воспитание даст обратный эффект.

Наиболее важным является практический аспект, ведь мы должны не только и не столько рассказывать и призывать, а на практике, вместе с детьми, реализовывать свою патриотическую интенцию. Например, вместо многих слов о любви к природе более полезны совместные походы, работа в саду или в огороде, защита деревьев от вредителей или от мокрого снега зимой.

В этом отношении большое подспорье – это ценности «Мәңгілік Ел». Каждая из ценностей может быть интерпретирована в контексте патриотизма и использована в патриотическом воспитании. Например, когда мы говорим об Обществе Всеобщего Труда, мы непременно имеем в виду и наше собственное отношение к труду как ценности, к трудолюбию как родовому качеству человека, воспитываем на собственном примере уважительное отношение к домашнему труду, труду в школе, на приусадебном участке.

Основной смысл заключается в том, чтобы ценности общенациональной идеи не были для школьников сухими, безжизненными идеологическими постулатами, а стали определяющими принципами в их повседневной поведенческой практике.

Ценностями в научном смысле занимается такая часть философского знания, как аксиология. Она изучает ценности в качестве основополагающих, смыслообразующих конструктов в формировании личности. С этой точки зрения именно ценности определяют, каким будет человек, как сложится его судьба, карьера, личная жизнь и т.д. Все больше людей в современном мире понимают, что ценности – это не материальные блага: деньги, золото, дорогие машины, дома и пр., а наши принципы, наше отношение к жизни и простые («человеческие») ценности: уважение детей и любовь близких, семейное счастье, хорошие отношения с родственниками, соседями, коллегами, уважение других людей и т.д.

Подобная методологическая установка предполагает, что процесс воспитания и есть процесс привития ценностей. При этом ценности имеют несомненное культурно-историческое содержание, поскольку сформированы в длительном процессе становления народа и отражаются предметно в обычаях и традициях, формах общения, песнях и обрядах, народных играх и многом другом.

Безусловно, никто не собирается отменять общечеловеческие ценности, их принятие является неотъемлемой частью всех мировых культур. Однако это лишь самые общие принципы, которые имеют в своем содержании родовые качества человека как такового: его жизнь, свободу, достоинство, личное пространство и имущество. Многие другие ценности имеют этническое происхождение и могут значительно различаться от культуры к культуре. Поэтому никакой глобализацией нельзя оправдывать навязывание ценностей, к примеру, западной цивилизации всем жителям земли.

Некоторые из ценностей западного мира в своей радикальной, абсолютизированной форме могут порождать проблемы, существующие сегодня в молодежной среде. Так, ценность личной свободы при абсолютизации может порождать такие негативные явления, как склонность к суициду и насилию, наркомания и проституция, неуважение к родителям и другие.

Таким образом, основным методологическим принципом при использовании ценностей в воспитательном процессе является акцентирование на их конкретно-историческом содержании, опора на традиции и обычаи народа, на особенности этнической ментальности [1].

В настоящем исследовании мы предполагаем провести подробный методологический анализ семи ценностей идеи «Мәңгілік Ел» в разрезе их особенностей с точки зрения использования в патриотическом воспитании. Как известно, это государствообразующие, общенациональные ценности: Независимость Казахстана и Астана; национальное единство, мир и согласие в нашем обществе; светское общество и высокая духовность; экономический рост на основе индустриализации и инноваций; Общество Всеобщего Труда; общность истории, культуры и языка; национальная безопасность и глобальное участие нашей страны в решении общемировых и региональных проблем [2].

Независимость как ценность может восприниматься в основном в двух уровнях: личная независимость и свобода, независимость страны. Для нашей ментальности независимость страны есть необходимое условие личной свободы [3]. Это связано с особенностями кочевой формы хозяйствования, при которой индивид в одиночку не мог не только вести хозяйство, но и элементарно выжить.

Независимость страны есть ценность для многих народов, но особенно чувствительны к ней этносы, которые долгое время ее не имели. Наша недавняя (по историческим меркам) история, когда мы находились в составе Российской империи, а затем – Советского Союза, достаточно убедительно доказала нам, что только независимое развитие может привести к развитию народа, к углублению его исторического самосознания, к обретению им национального достоинства. Современные школьники могут не понимать значимости независимости именно потому, что они родились уже в независимом государстве. Поэтому для современной молодежи аргументационная база в определении ценности независимости будет несколько иной, чем для старшего поколения. Молодежи, во-первых, надо показывать преимущества независимого развития государства в контексте современных процессов. Например, только независимое государство может быть членом международных организаций, иметь посольства в разных странах мира, защищать своих граждан вне зависимости от того, где они находятся. Во-вторых, государственная независимость должна сопрягаться с личной свободой и независимостью. В этом плане можно привести немало примеров того, как независимое государство обеспечивает своим гражданам свободу перемещений в мире, возможность обучения в престижных университетах, свободу творческого самовыражения и др.

Независимость страны связана с Астаной в двух аспектах. Прежде всего, Астана – это главный город, который обеспечивает нашу независимость, т.е. в Астане принимаются наиболее важные политические решения, которые укрепляют экономическую, политическую, духовную независимость страны.

Далее, сам перенос столицы государства в Астану стал возможен только в условиях независимости и, в то же время, выступил наиболее ярким символом независимой государственной политики.

В практическом ключе независимость означает, прежде всего, ментальную свободу. Необходимо прививать школьникам критическое мышление и творческий подход. Это может начинаться с самых простых вещей: умение сомневаться, задавать вопросы, попытаться самому разобраться в любом сложном вопросе. Творческий же настрой может проявиться тоже в элементарных поделках, рисунках, стихах и т.д.

Сегодня во многих музеях страны есть разделы или отдельные стенды, посвященные Астане. Посещение школьниками музеев, а также рассказы о столице в школьных курсах географии, истории станут практическими способами формирования патриотического восприятия главного города страны. В этом контексте, на наш взгляд, было бы правильно организовать в столице музей города, музей Астаны и показать в нем историческую хронологию становления столицы Казахстана.

Ценность национального единства в таком полиэтническом государстве, как Казахстан трудно переоценить [4]. При этом с самых ранних лет необходимо объяснять, что национальное единство означает единство гражданское, единство всех граждан страны, независимо от их этнической принадлежности.

Национальное единство должно иметь точкой концентрации тюркскую конно-кочевую цивилизацию, ценности тюркского мира, казахские традиции и обычаи, государственный язык. Это обычная мировая практика, когда в унитарном государстве ценности государствообразующего этноса становятся общепринятыми.

Вместе с тем, мир и согласие, бесспорно, невозможны без толерантного отношения всех этнических групп друг к другу, без уважения к языкам этнических групп страны, их культуре и обычаям [5].

Особое значение в воспитательной работе имеет использование праздничных дат. Например, в контексте формирования ценности национального единства большое значение и смысл приобретают празднование Наурыза (21–23 Марта), Дня благодарности (1 Марта), Дня единства народа Казахстана (1 Мая). В День благодарности можно посетить со школьниками Монументы «Қазақ халқына мың алғыс», которые сегодня есть в нескольких городах страны. В День единства можно организовать фестивали этнических костюмов и этнической кухни.

При этом надо обратить внимание на то, что такая очень важная и требующая неустанных усилий ценность, как национальное единство должна формироваться в каждодневной практике общения. Уважительное отношение к каждому школьнику, к его этнической принадлежности, языку, культуре и обычаям, недопущение насмешек и неуместных шуток — все это позволит сформировать толерантную среду общения школьников.

Казахстан – светское государство, так записано в нашей Конституции [6]. Поэтому у школьников необходимо формировать светское сознание, которое отличается двумя особенностями. Первое – светское сознание не означает антирелигиозное; это сознание, признающее существенную роль религии в нравственном воспитании, в приоритете духовных ценностей. Светское сознание должно сочетаться с уважением к религиозному выбору школьников.

Второе — светское сознание не допускает «выпячивания» религиозной принадлежности, ее нарочитой манифестации. Светское сознание не совместимо с мнением о превосходстве какой бы то ни было религии, оно признает равно уважительное отношение ко всем религиям, а также к нерелигиозности, атеистическому мировоззрению [7].

Эти методологические установки важно прививать именно в школьном возрасте, когда формируются мировоззренческие установки личности. Другое обстоятельство – распространение в Интернете множества ложных сведений о религии, о вере в целом, о религиозных конфессиях, «истинной вере» и других.

Светское сознание способствует патриотическому воспитанию, поскольку формирует адекватное восприятие традиционных религий, основанное на тесной связи религии с культурой этноса, с его обычаями и традициями. Кроме этого, многие нетрадиционные течения пытаются заманить молодежь разными способами: открытием курсов иностранных языков, участием в молодежных лагерях, красочными брошюрами и интересной музыкой. Все это должно поставить воспитательную работу в школе и формирование светского сознания на приоритете традиционных религиозных ценностей, многие из которых являются общечеловеческими ценностями.

Сегодня в школах стоит острая проблема с религиозной одеждой и атрибутикой. Приверженцы ислама, причем его радикальных форм, настаивают на посещении школ в хиджабах и никабах. Одна-

ко согласно внутреннему распорядку школ, которые имеют обязательную силу, одежда школьников не должна подчеркивать их религиозную принадлежность. Это не имеет отношения к свободе совести, а означает, что в Казахстане школа является светским учреждением [8].

Очень важная ценность – высокая духовность. В общем, она понимается как наличие высоких нравственных качеств у личности, с одной стороны, и стремление к знаниям, образованность и широкий кругозор — с другой. Для школьников высокая духовность выступает в качестве первостепенной ценности, потому что именно в этот период жизни приобретение знаний и воспитание лучших качеств является их смысложизненной ориентацией.

Высокая духовность есть стержень патриотического воспитания, поскольку для уверенного развития стране нужно образованное, высокопрофессиональное, с крепкими моральными устоями молодое поколение.

Ценность экономического роста необходимо показывать через его связь с социальным благополучием казахстанских семей. Школьникам должно быть ясно, что только экономический рост может способствовать развитию всех сфер общества: образования, здравоохранения, наличию хороших дорог и комфортного жилья, а также росту материального благосостояния граждан.

Устойчивый экономический рост, который приводит к росту ВВП, является основным индикатором, определяющим место страны в мировой «Табели о рангах». Поэтому чувство патриотической гордости за страну должно основываться именно на таких измеряемых индикаторах, как уровень ВВП на душу населения, или рейтинг страны по показателю Doing Business.

Также очень важно со школьных лет воспитывать склонность к инновационному мышлению. От идеи о том, что только основанный на инновациях экономический рост будет продолжительным, постоянным и эффективным, необходимо плавно перейти к мысли о жизненной важности инновационности [9]. Инновационное мышление, нацеленность на придумывание чего-то нестандартного, креативность помогают не только в повседневной жизни, но и в овладении знаниями, при профессиональном росте.

Одна из важнейших ценностей для подрастающего поколения – ценность труда, трудолюбие [10]. Важно воспитывать трудолюбие как в школе, так и в семье. Только совместные усилия родителей, учителей помогут воспитать в детях уважительное отношение к труду.

Необходимо, прежде всего, воспитать отношение к учебе как к труду (а не только как к игре), обозначая четко необходимость воспитания в себе упорства и решительности, стремления к преодолению трудностей, последовательности. Надо формировать уважение к труду учителя, педагога, к интеллектуальному труду в целом. Необходимо напоминать, что только наличие большого числа интеллектуально развитых, занимающихся наукой, творчеством, другими инновационными видами труда граждан может сделать страну процветающей.

Вместе с тем, нельзя забывать и о физическом труде. Физический труд для школьников должен стоять на той же высоте, что и труд интеллектуальный. Этого добиться непросто, особенно в наш век бурного роста информационных технологий, однако совместные усилия семьи и школы дадут результаты. Прежде всего, важно воспитывать уважительное отношение к домашнему труду, обязательно вовлекать детей в домашние дела по уборке квартиры или дома, приготовлению пищи, уходу за одеждой и т. д. Очень полезна работа на приусадебном участке, в саду и огороде, в уходе за домашними животными. Во многих аспектах высок воспитательный эффект от участия детей в воспитании младших братьев и сестер.

Дети, получившие такое трудовое воспитание в семье, отнесутся с пониманием и к физическому труду в школе. Родители при этом должны понимать, что ребенок, участвующий в уборке снега или класса, будет помогать и дома, в целом вырастет трудолюбивым.

Также очень важно сформировать у школьников понимание труда как всеобщей ценности, т.е. нужен и почетен любой труд: дело не столько в профессии, сколько в отношении к ней как к своему любимому делу. Поэтому надо ориентировать школьников на получение не только высшего образования. Профессионально-техническое образование, которое с 2017 г. в Казахстане бесплатно, гораздо лучше, чем безработица.

Ценность общности истории, культуры и языка весьма высока у нас в стране. Эта общность имеет несколько измерений и формировалась весьма длительное время. Прежде всего, у нас в стране надо говорить об общности истории, культуры и языка тюркских народов. История тюркских народов уходит корнями в эпоху тюркских каганатов, а если брать во внимание историю предков, тех племен, которые населяли Казахстан издревле, то это история гуннов, саков и других народов. Культура,

обычай и традиции, памятники письменной культуры, устные предания являются общим наследием всех тюркских народов.

Здесь очень важен такой методологический подход к истории и культуре, как общность культурного наследия. Поэтому именно для школьников важно донести того, что великие аль-Фараби и Жусуп Баласагун, Махмуд Кашгари и Кожа Ахмет Яссауи, Ибн-Сина и Низами не принадлежат какому-то одному народу, их неверно причислять к современным казахам, уйгурам, узбекам или таджикам. Они общее интеллектуально-культурное достояние всего нашего региона, Центральной Азии.

Общность тюркских языков с времен тюркских каганатов нашла отражение в общих для наших народов Орхоно-Енисейских письменных источниках. Усилению патриотического воспитания будет способствовать знакомство школьников с образцами тюркской литературы, начиная с Орхоно-Енисейских памятников до произведений на тюркском языке периода Золотой Орды и позже.

Общность истории и культуры связывает не только тюркские, но и другие этносы страны. Наша общая история началась с начала XX в., когда вначале русские и украинские переселенцы, затем репрессированные этносы, потом участники целины и комсомольских строек заселяли территорию современного Казахстана, и только братская помощь казахов помогла выжить в те тяжелые годы корейцам и немцам, чеченцам и ингушам, туркам и балкарцам и др. Поэтому всех казахстанцев сегодня объединяет общность истории в XX в.

Национальная безопасность есть одна из значимых ценностей в контексте патриотического воспитания. Именно сохранение безопасности есть первое условие для развития государства. Эту патриотическую идею очень важно доносить до современных школьников. Необходимо показывать, что, несмотря на глобализацию как тренд в международных отношениях, на мирную и многовекторную внешнюю политику нашей страны, добрососедские отношения с соседними государствами, национальная безопасность требует укрепления. Необходимо ответственное отношение к нашим границам, которые со всеми нашими соседями не только прошли делимитацию, но и демаркацию. Требуют постоянного внимания и укрепления наши Вооруженные силы. Кроме того, есть ряд специфических аспектов укрепления национальной безопасности (например, разведка и контрразведка), которые также должны быть знакомы школьникам в меру доступности информации в открытых источниках. Это позволит пробудить интерес у школьников к военным профессиям, что может сыграть весьма важную роль как в усилении их патриотических настроений, так и при выборе жизненного пути.

Таким образом, проведенный анализ позволил прийти к следующим выводам.

Патриотическое воспитание школьников является одной из наиболее важных задач современной школы и родителей. Патриотическое воспитание должно быть основано на ценностном подходе. Наиболее значимыми ценностями для нас являются те, что обозначены в общенациональной патриотической идее «Мәңгілік Ел».

Каждая из ценностей может и должна быть использована в учебном и воспитательном процессе в контексте патриотического воспитания. Для большей эффективности нужен тщательный анализ учебного материала гуманитарных и общественных дисциплин в контексте задач патриотического воспитания школьников. Кроме того, необходимо изучение форм и методов внеклассной работы в контексте патриотического воспитания.

Обновление содержания учебных дисциплин предполагает включение в содержание учебного процесса тем «Мәңгілік Ел» в контексте идей Главы государства Н.А. Назарбаева в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». Кроме того, многие темы могут быть дополнены или пересмотрены. В контексте открытости сознания и других идей Елбасы должны быть переосмыслены методы и формы воспитательной работы школьников.

Актуальными остаются вопросы выработки практических предложений по обновлению содержания и модернизации форм и методов обучения и воспитания обучающихся в контексте ценностей общенациональной идеи «Мәңгілік Ел» и Программы «Рухани жаңғыру» [11].

Статья подготовлена в рамках реализации проекта «Методология патриотического воспитания школьников на основе ценностей «Мәңгілік Ел» гранта Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Статья подготовлена в рамках реализации проекта «Методология патриотического воспитания школьников на основе ценностей «Мәңгілік Ел» гранта Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Список литературы

- 1 Телебаев Г.Т. «Мәңгілік Ел» идеясы — ұлттық бірегейлігіміздің мызғымас негізі / Г.Т. Телебаев // MIRAS NN journal. — 2018. — № 3(47). — 2018. — Астана, 2018. — 41–46 б.; Телебаев Г.Т. Мәңгілік Ел» идеясы және Наурыз мейрамы. «Наурыз — Ел ұлықтаған Ұлы күн» атты респ. ғыл. конф. материалдары. — Астана, 2018. — 296 б. — 247–251 бб.
- 2 Послание Президента Республики Казахстан — Лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан–2050»: новый политический курс состоявшегося государства». — 2012. — 14 дек. // Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.akorda.kz; Выступление Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева на XX сессии Ассамблеи народа Казахстана «Стратегия «Казахстан — 2050»: один народ — одна страна — одна судьба». — Астана, 2013. — 24 апр. / Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.akorda.kz; Послание Главы государства народу Казахстана «Казахстанский путь–2050: единая цель, единые интересы, единое будущее». — 2014. — 17 янв. // Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.akorda.kz.
- 3 Слово о Независимости: выступление Президента Республики Казахстан на торжественном собрании, посвящ. Дню Независимости РК 15 декабря 2014 г. // Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.akorda.kz; Декларация двадцатипятилетия Независимости Республики Казахстан. — Астана, 2016. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://online.zakon.kz>; Телебаев Г.Т. Мәңгілік Ел: Елбасы идеясының тарихи тамыры // Первый Президент Республики Казахстан — Елбасы: стратегия государственного управления и феномен лидерства: сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. (Алматы, 11 ноября 2017 г.) / под общ. ред. М.Б. Касымбекова. — Астана: Библиотека Первого Президента Республики Казахстан — Елбасы, 2018. — 67–75-б.; Телебаев Г.Т. Конфессиональный фактор в обеспечении национальной безопасности государства // Национальная безопасность Республики Казахстан: политика, экономика, информация: сб. науч. тр. / под ред. проф. Л.М. Иватовой и проф. Г.О. Насимовой. — Алматы, 2016. — 600 с. — С. 95–103.
- 4 Телебаев Г.Т. Жас ұрпақты қазақстандық біртектілік тұрғысынан тәрбиелеу: жалпыұлттық «Мәңгілік Ел» идеясы / Г.Т. Телебаев // Білім — Образование. — 2017. — № 1 (80). — Астана, 2017. — 50–56-б.
- 5 Телебаев Г.Т. Казахстанская модель межэтнической толерантности в условиях глобализации // XI Конгресс антропологов и этнологов России: сб. материалов. (Екатеринбург, 2–5 июля 2015 г.) / отв. ред.: В.А. Тишков, А.В. Головнёв. — М.; Екатеринбург: ИЭА РАН, ИИиА УрО РАН, 2015. — 504 с.; Телебаев Г.Т. Межэтническое согласие через систему образования: казахстанская модель толерантности // К саммиту ШОС. Россия и Казахстан: проблемы и перспективы межгосударственного сотрудничества в образовательном пространстве: сб. науч. ст. Междунар. науч.-практ. конф. (18–20 февраля 2015 г.). — Уфа: Информреклама, 2015. — 352 с. — С. 284–288.
- 6 Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://online.zakon.kz/>.
- 7 Алияров Е.К. Межконфессиональные и межэтнические отношения в Казахстане: состояние и перспективы развития [Электронный ресурс] / Е.К. Алияров, Т.Б. Калжеков. — Режим доступа: <http://www.sagap.kz/index.php/ru/pol-ob/religiya-i-obshestvo/336>.
- 8 Закон Республики Казахстан «О религиозной деятельности и религиозных объединениях» от 11 октября 2011 года № 483-IV [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://kodeksy-kz.com/ka/o_religioznoj_deyatel_nosti.htm.
- 9 Текуева М.Т. Инновации как инструмент обеспечения устойчивого роста экономики // Экономическая система XXI века: проблемы и перспективы развития: IV Междунар. науч.-практ. конф. // Вестн. междунар. науч. конф. — Йошкар-Ола, 2015. — № 7 (11). — С. 17–22.
- 10 Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда [Электронный ресурс] / Н.А. Назарбаев // Официальный сайт Президента Республики Казахстан. — Режим доступа: www.akorda.kz.
- 11 Методическое пособие по разъяснению патриотического акта «Мәңгілік Ел». — Ассамблея народа Казахстана, РГУ «Қоғамдық келісім» при Президенте Республики Казахстан, Министерство культуры и спорта РК, Министерство образования и науки РК. — Астана, — 2013. — 50 с.

Г.Т. Телебаев, Ж.О. Жилбаев, Ж.Ж. Наурызбай

«Мәңгілік Ел» идеясының құндылығын патриоттық тәрбиеде пайдалану тұрғысынан әдіснамалық талдау

Мақалада әдіснамалық ұстанымдар контекстіндегі патриоттық тәрбиенің ерекшеліктері айқындалған. Патриоттық тәрбиенің орталық қағидасына – еліміздің этномәдени ерекшеліктеріне сүйенуге назар аударылды. Бұл принцип талдаудың әдіснамалық өрісін құрылымдауға мүмкіндік береді. «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы мен патриоттық актідегі құндылықтарға баса назар аударылды. Бұл құндылықтар әдістемелік тұрғыда қарастырылған, әрбіреуі жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқушыларға қалай ұсыну керектігі тұрғысынан талданды. Сонымен қатар барлық құндылықтар тәрбие үдерісінің контекстінде енгізілген. «Мәңгілік Ел» құндылықтары оқушыларға патриоттық тәрбие беру тұрғысынан жан-жақты талданды. Әрбір құндылықтар патриоттық санамен ерекше байланысты, оны күшейтеді, мақалада байланыс деректері нақты тұрғыда берілген. Бұл мақала Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің грантының «Мәңгілік Ел» құндылықтары негізінде оқушыларды патриоттық тәрбиелеу әдістемесі» жобасын іске асыру аясында дайындалды. Мақала аннотациялармен және әдебиеттер тізімімен жабдықталған. Мектеп мұғалімдеріне, ата-аналарға,

жоғарғы оқу орындарының педагогикалық мамандықтарының оқытушыларына пайдалы болуы мүмкін.

Кілт сөздер: әдістемелік талдау, құндылықтар, оқушыларға патриоттық тәрбие беру, «Мәңгілік Ел» патриоттық идеясы, тәуелсіздік, ұлттық бірлік, зайырлы сана, жоғары руханият, экономикалық өсу, еңбек құндылығы, тарих ортақтығы, ұлттық қауіпсіздік.

G.T. Telebayev, Zh.O. Zhilbaev, Zh.Zh. Nauryzbay

Methodological analysis of the values of the idea «Mangilik El» in the context of application in patriotic education

The article is devoted to the analysis of methodological foundations of Patriotic education of schoolchildren. The authors define the features of Patriotic education in the context of methodological guidelines. Attention is paid to the central principle of Patriotic education – reliance on ethnic and cultural features of the country. This principle allows to structure the methodological field of analysis. The main attention is paid to the values contained in the national idea «Mangilik El» and the Patriotic act. These values are considered in a methodological way, each is analyzed in terms of how it should be presented to schoolchildren, taking into account their age characteristics. In addition, all values are included in the context of the educational process. Values «Mangilik El» are analyzed in detail from the position of Patriotic education of schoolchildren. Each of the values is especially connected with the Patriotic consciousness, reinforces it, in the article these connotations are presented in a specific way. The article was prepared in the framework of the project «Methodology of Patriotic education of students on the basis of values «Mangilik El» grant of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. The article can be useful for school teachers, parents, teachers of pedagogical specialties of universities.

Keywords: methodological analysis, values, Patriotic education of schoolchildren, Patriotic idea «Mangilik El», independence, national unity, secular consciousness, high spirituality, economic growth, value of labor, common history, national security.

References

- 1 Telebayev, G.T. (2018). «Manhilik El» ideiasy — ulttyk bireheilimizdin myzhymas nehizi [The idea of «Mangilik Yel» is an indispensable basis of national identity]. *MIRAS NN journal*, 3(47), 41–46; Telebayev, G.T. (2018). «Manhilik El» ideiasy zhane Nauryz meiramy. «Nauryz – El ulykhtahan uly kun» atty respublikalyk hylymi konferenciya materialdary.(pp.247–251). Astana [in Kazakh].
- 2 Poslanie Prezidenta Respubliki Kazakhstan — Lidera Natsii N.A. Nazarbayeva narodu Kazakhstana «Stratehiia «Kazakhstan-2050»: novyi politicheskii kurs sostoiavshehosia hosudarstva» [Message of the President of the Republic of Kazakhstan — Leader of the Nation N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan «Strategy «Kazakhstan-2050»: a new political course of the established state»].(2012, 14 dekabria). Ofitsialnyi sait Prezidenta Respubliki Kazakhstan – Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. *akorda.kz*. Retrieved from www.akorda.kz; Vystuplenie Prezidenta Respubliki Kazakhstan N.A. Nazarbayeva na XX sessii Assamblei naroda Kazakhstana «Stratehiia «Kazakhstan — 2050»: odin narod — odna strana — odna sudba» [Speech of the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev at the XX Session of the Assembly of People of Kazakhstan «Strategy «Kazakhstan — 2050»: one people — one country — one destiny»]. Astana (2013, 24 aprelia). Ofitsialnyi sait Prezidenta Respubliki Kazakhstan – Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. *akorda.kz*. Retrieved from www.akorda.kz; Poslanie Hlavy hosudarstva narodu Kazakhstana «Kazakhstanskii put — 2050: edinaia tsel, edinye interesy, edinoe budushchee» [Message of the Head of State to the People of Kazakhstan «Kazakhstan Way — 2050: common goal, common interests, common future»]. (2014, 17 yanvaria). Ofitsialnyi sait Prezidenta Respubliki Kazakhstan – Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. *akorda.kz*. Retrieved from www.akorda.kz [in Russian].
- 3 Slovo o Nezavisimosti. Vystuplenie Prezidenta Respubliki Kazakhstan na torzhestvennom sobranii, posviashchennom Dniu Nezavisimosti RK 15 dekabria 2014 h. [«The Word of Independence». Speech of the President of the Republic of Kazakhstan at the solemn meeting dedicated to the Independence Day of the Republic of Kazakhstan on December 15, 2014]. Ofitsialnyi sait Prezidenta Respubliki Kazakhstan – Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. *akorda.kz*. Retrieved from www.akorda.kz; Deklaratsiia dvadtsatipiatiletiiia Nezavisimosti Respubliki Kazakhstan (2016) [Declaration of the Twenty-Fifth Anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan]. Astana. *online.zakon.kz*. Retrieved from <http://online.zakon.kz>; Telebayev, G.T. (2018). Manhilik El: Elbasy ideiasynyn tarikhi tamry Mangilik El: historical roots of leader’s idea. Proceedings from The first President of the Republic of Kazakhstan – Elbasy: a strategy of public administration and the phenomenon of leadership: *mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaiia konferentsiia (Almaty, 11 noiabria 2017 hoda) – International Scientific and Practical Conference*. (pp. 67–75). M.B. Kasymbekova (Eds.). Astana: Biblioteka Pervoho Prezidenta Respubliki Kazakhstan — Elbasy; Telebayev, G.T. (2016). Konfessionalnyi faktor v obespechenii natsionalnoi bezopasnosti hosudarstva [Confessional factor in ensuring the national security of the state]. *Natsionalnaia bezopasnost Respubliki Kazakhstan: politika, ekonomika, informatsiia – National Security of the Republic of Kazakhstan: politics, economics, information*, 95–103. L.M. Ivatova and prof. G.O. Nasimova (Eds.). Almaty [in Russian].

4 Telebaev, G.T. (2017). Zhas urpahkyt khazakhstandykh birtektilik turhhysynan tarbieleu: zhalpyulttykh «Manhilik El» ideiasy [Upbringing the younger generation from Kazakhstan in terms of homogeneity: the idea of the nationwide «Mangilik Yel»]. *Bilim — Obrazovanie – Bilim — Education, 1 (80)*, 50–56. Astana [in Kazakh].

5 Telebaev, G.T. (2015). Kazakhstanskaia model mezhetnicheskoi tolerantnosti v usloviakh globalizatsii [Kazakhstan model of interethnic tolerance in globalization globals]. *XI Konhress antropologov i etnologov Rossii – XI Congress of Anthropologists and Ethnologists of Russia*, 504. (Ekaterinburg, 2–5 yulia 2015 h.). V.A. Tishkov, A.V. Golovnev (Eds.). Moscow; Ekaterinburg: IEA RAN, IliA UrO RAN; Telebaev, G.T. (2015). Mezhetnicheskoe sohlasie cherez sistemu obrazovaniia: kazakhstanskaia model tolerantnosti Interethnic consent through the education system: the Kazakhstan model of tolerance. Proceedings from For the SCO summit. Russia and Kazakhstan: problems and prospects of interstate cooperation in the educational space: *mezhdunarodnaia nauchnaia-prakticheskaia konferentsiia (18–20 fevralia 2015 h.)*. – *International Scientific and Practical Conference*. (pp. 284–288). Ufa: Informreklama [in Russian].

6 Konstitutsiia Respubliki Kazakhstan ot 30 avhusta 1995 hoda (1995) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan on 30 August 1995]. *online.zakon.kz*. Retrieved from <https://online.zakon.kz/> [in Russian].

7 Aliyarov, E.K., & Kalzhekov, T.B. (2013). Mezhkonnatsionalnye i mezhetnicheskie otnosheniia v Kazakhstane: sostoianie i perspektivy razvitiia [Interconfessional and inter-ethnic relations in Kazakhstan: status and prospects of development]. *sarap.kz*. Retrieved from <http://www.sarap.kz/index.php/ru/pol-ob/religiya-i-obshestvo/336> [in Russian].

8 Zakon Respubliki Kazakhstan «O relihoznoi deiatelnosti i relihoznykh obedineniakh» ot 11 oktiabria 2011 hoda No. 483-IV (2011) [Law of the Republic of Kazakhstan «On religious activities and religious associations» dated October 11, 2011 No. 483-IV]. *kodeksy-kz*. Retrieved from http://kodeksy-kz.com/ka/o_religioznoj_deyatel_nosti.htm [in Russian].

9 Tekueva, M.T. (2015). Innovatsii kak instrument obespecheniia ustoiчивoho rosta ekonomiki [Innovation as a tool to ensure sustainable economic growth]. Proceedings from The economic system of the XXI century: problems and prospects of development: *IV Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaia konferentsiia – IV International Scientific and Practical Conference. Vestnik mezhdunarodnykh nauchnykh konferentsii – Bulletin of international scientific conferences*. (No. 7 (11), pp. 17–22). Joshkar-Ola [in Russian].

10 Nazarbaev, N.A. (2012). Sotsialnaia modernizatsiia Kazakhstana: Dvadsat shahov k Obshchestvu Vseobshcheho Truda [Social modernization in Kazakhstan: Twenty Steps to the Universal Labor Society]. *akorda.kz*. Retrieved from <http://www.akorda.kz> [in Russian].

11 Metodicheskoe posobie po raziasneniiu patrioticheskoho akta «Manhilik El» (2013) [Methodological guidance to the explanation of the Patriotic Act «Mangilik El»]. *Assambleia naroda Kazakhstana, RHU «Kogamdyk kelisim» pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, Ministerstvo kultury i sporta RK, Ministerstvo obrazovaniia i nauki RK – Assembly of People of Kazakhstan, RSU «Kogamdyk Kelisim» under the President of the Republic of Kazakhstan, Ministry of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan, Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan*, 50. Astana [in Russian].

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

УДК 371.14

С.Д. Муканова

*Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Институт
повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области, Караганда, Казахстан
(E-mail: mukanova_s@mail.ru)*

Ваучерная система повышения квалификации педагогов: практики организации

В статье актуализирована идея обновления системы повышения квалификации на основе ваучерно-модульной организации. Рассмотрены международные практики организации ваучерной системы обучения взрослых. Выделены основные характеристики ваучера. Обобщены основные выводы результатов международных исследований по организации обучения на основе ваучера. Указаны основные направления модернизации казахстанской системы повышения квалификации работников образования. Рассмотрена организация системы повышения квалификации педагогов Самарской области Российской Федерации на основе принципов использования ваучеров. Сформирована сравнительная таблица организации повышения квалификации педагогов в Казахстане и России на основе ваучеров.

Ключевые слова: повышение квалификации, образование взрослых, дополнительное образование, ваучер, лицензирование организаций, автоматизированная система.

С начала 80-х годов XX столетия в ведущих странах мира дальнейший общественно-экономический прогресс связывали с развитием человеческого ресурса. В этой связи создание новых рабочих мест, трудоустройство безработного населения должны были поддерживаться новыми формами обучения взрослого населения. Это социальное явление было поддержано внедрением системы ваучеров на обучение взрослых. Идея использования ваучеров в процессе образования была предложена экономистом Мильтоном Фридманом (Milton Friedman). В 1962 г. он разработал ваучерную систему образования.

В данной статье рассмотрены международные практики организации ваучерной системы обучения взрослых. Заявленная тема актуальна в контексте обновления казахстанской модели повышения квалификации работников образования на основе принципов ваучерно-модульной организации. Опыт организации обучения на основе распределения ваучеров рассмотрим, используя материалы Отчета программы развития ООН «Система ваучеров: международный опыт», 2004 (далее – Отчет). В международном пространстве, определяя понятие «ваучер», выделяют следующие его характеристики:

- предоставляет доступ к определенным товарам или услугам;
- его можно обменять в специально предназначенных для этого учреждениях и рынках;
- могут предоставлять обеспечение в форме денежных средств, товаров или услуг и, соответственно, выделяют денежные ваучеры, товарные ваучеры и ваучеры на услуги [1].

В странах, активно развивающих различные социальные процессы, внедрение элементов ваучерной системы направлено на поддержку ограниченного круга граждан. Так, в Финляндии, Великобритании, Испании – на безработных, в Италии – на безработных и эмигрантов с целью улучшения

языковых и компьютерных навыков, в Китае – на сельских работников, в США – на детей из мало-численных семей, в Латвии – на сотрудников, которые находятся под угрозой безработицы.

Обобщая материалы указанного выше Отчета, можно констатировать, что идея использовать ваучеры появилась в условиях осмысления эффективности государственного доминирования в подготовке кадров для рынка труда и постоянного увеличения расходов на это. Актуальная линия современного менеджмента основывалась на передаче закупки образовательных услуг из государственного администрирования в частный сектор. При этом ожидается активизация действий граждан в поиске работы или повышении своей квалификации на основе выданного им ваучера. То есть ваучеры рассматриваются ресурсом повышения их конкурентоспособности. Таким образом, при ваучерной системе люди, имея ваучер, могут сами выбирать поставщика на рынке образовательных услуг. Как видно, эта ситуация отличается от ситуации закупки услуг, при которой поставщика образовательных услуг выбирает орган государственного администрирования.

Для целей рассмотрения нами практики организации ваучерных систем на рынке труда представляют интерес следующие обобщенные выводы результатов международных исследований:

- ваучерные системы позволяют снизить зависимость пользователей, ориентированных на получение качественных услуг от государственных образовательных учреждений;
- наличие ваучерных систем не обязательно гарантирует повышение качества подготовки и успеваемости обучающихся;
- поведение пользователей ваучеров в ситуации выбора менее рационально, чем предполагалось в экономической теории Фридмана;
- эффект ваучерных систем зависит от структурных и финансовых рамочных условий и сочетания с другими элементами образовательной политики страны.

Далее полагаем, с практической точки зрения представляет интерес следующая группа выводов, подготовленная нами по итогам рассмотрения Отчета:

- ваучер представляет собой целевое субсидирование стороны спроса, т.е. направлено на определенную группу услуг;
- ваучер работает стимулом, как для стороны спроса, так и для стороны предложения;
- ваучер способствует расширению потребительского выбора путем предоставления им покупательной способности и возможности влиять на сторону рыночного предложения;
- в ваучерной системе:
  - усиливается конкуренция со стороны предложения;
  - расширяется выбор для стороны спроса;
  - повышается эффективность предоставления услуг;
  - повышается автономность потребителей этих услуг;
  - поставщики должны бороться за потребителей надлежащим образом, предлагая высококачественные услуги по разумной цене.

Дискуссии о роли и эффективности ваучеров в активной политике на рынке труда, в том числе в области профессиональной подготовки и повышения квалификации граждан, ведутся с 80-х годов XX столетия, как в теоретической, так и в практической плоскости. В этой связи, полагаем, представляет интерес следующий, сделанный нами срез выводов зарубежных экспертов о «плюсах» ваучерной системы, представленных в Отчете:

- люди могут выбирать поставщиков (учебные заведения) на рынке образовательных услуг;
- люди, если не будут участвовать в продолжении образования, потеряют деньги;
- ваучерная система даст возможность работникам надлежащим образом управлять трансформацией их собственной трудовой карьеры;
- ваучерная система усиливает конкуренцию между поставщиками услуг и будет влиять на повышение производительности и эффективности;
- ваучеры направлены на целевую аудиторию и при этом административные усилия минимизируются;
- правительство перестает быть своего рода монопольным поставщиком прямого, бесконкурентного государственного обеспечения.

Исследователи международных практик организации ваучерного обучения отмечают и наличие проблем, возникающих в ходе реализации образовательных ваучерных программ, в том числе:

- недостаточная осведомленность о потребностях в обучении;
- устаревшие учебные программы;
- неудовлетворительное состояние учебных помещений и материалов;
- плохая подготовка преподавателей (наставников);
- низкий уровень участия частного сектора;
- слишком высокий уровень образования и квалификации безработных;
- финансовые ограничения;
- гендерные стереотипы;
- дисбаланс между спросом на рынке труда и профессиональной подготовкой;
- недостаточное планирование;
- отношение к обучению на протяжении всей жизни просто как к лозунгу (*de Gier, 2008*).

Теперь перейдем к рассмотрению основных трендов в развитии системы образования для взрослых в Казахстане. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 гг. определила стратегию модернизации всех уровней образования как основы подготовки человеческого капитала страны [2]. Реализация задач Программы невозможна без качественно иного состава педагогических кадров. В этих условиях значительным ресурсом профессионального развития педагогов рассматривается система повышения квалификации (далее – СПК).

Можно предположить, что в период 2011–2016 гг. отечественной СПК педагогических работников пройден 1-й этап ее модернизации. Укажем пять основных направлений изменений системы, имевших место в этот период. Во-первых, создан рынок субъектов, предоставляющих образовательные услуги в СПК. Во-вторых, произошла значительная диверсификация образовательных программ ПК, их продолжительности. В-третьих, наблюдается диверсификация разнообразия программ по целям, формам и методам: очные, дистанционные, смешанные, корпоративные и др. В-четвертых, реализуются программы внутрикурсовой работы со слушателями и посткурсовой работы с сертифицированными педагогами. Наконец, создана система внешней оценки качества реализации образовательных программ ПК [3].

Укажем, до 2012 г. организация курсов ПК педагогов была прерогативой областных, городов Астана и Алматы Институтов повышения квалификации. В соответствии с Правилами организации и проведения курсов повышения квалификации педагогических кадров (приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 января 2017 г. № 18), «курсы проводятся следующими организациями образования, реализующими образовательные программы повышения квалификации педагогических кадров: Автономной организацией образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», Национальным центром повышения квалификации «Өрлеу», Национальным научно-практическим, образовательным, оздоровительным центром «Бөбек», высшими учебными заведениями, образовательными центрами, институтами повышения квалификации и юридическими лицами независимо от форм собственности и осуществляющими согласно уставу деятельность по проведению курсов, а также областными, городов Астаны и Алматы методическими кабинетами и методическими кабинетами районных (городских) отделов образования».

Законом Республики Казахстан «Об образовании» (пп. 7-1 ст. 1) одной из форм повышения квалификации рассматривается ваучерно-модульная система (далее – ВМ-система), при которой работнику образования предоставляется возможность выбора организации, содержания и сроков обучения, финансируемого на основе подушевого норматива, установленного государством и оформленного в виде ваучера [4].

Для внедрения ВМ системы ранее Государственной программой развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 гг. предусматривались следующие меры:

- совершенствование нормативной правовой базы;
- обновление программ ПК;
- обновление материально-технической базы ПК;
- реформирование организационной модели ПК;
- распределение ресурсного потенциала на конкурсной основе между субъектами, реализующими повышение квалификации и переподготовки кадров [5].

Достижения задач Программы предполагалось измерять долей педагогов, прошедших повышение квалификации по принципу ВМ финансирования (2015 г. – 15 %, 2020 г. – 70 %). В Программе внедрение ВМ-системы связывали с поднятием статуса казахстанского педагога, которому будет дана

возможность выбора места и времени прохождения курса повышения квалификации путем перечисления суммы оплаты непосредственно самому педагогу. Политика повышения статуса казахстанского педагога обеспечивается возможностью непрерывного его профессионального развития через обучение по образовательным программам дополнительного образования для взрослых как одновременно и непрерывно, так и поэтапно (дискретно), в том числе посредством освоения отдельных предметов, дисциплин (модулей).

Далее рассмотрим организацию СПК Самарской области Российской Федерации на основе принципов использования ваучеров. Полагаем, этот опыт имеет как теоретический, так и практический интерес для Казахстана, учитывая общую в прошлом для Казахстана и России методологию организации образования для взрослых, общие теоретические и практические истоки педагогической науки.

Повышением квалификации педагогов в Самарской области на протяжении 80 лет занимается Самарский институт повышения квалификации и переподготовки работников образования (далее – Самарский ИПК ПРО). Самарский ИПК ПРО – одно из ведущих учреждений дополнительного профессионального образования в Российской Федерации. Самарский ИПК ПРО сочетает в своей деятельности функции учебного заведения, научно-исследовательского и информационно-методического центра образования Самарской области. Российские исследователи указывают, что с середины 90-х годов монополизм указанного государственного учреждения сопровождался рядом факторов, в том числе [6]:

- недостаточной заинтересованностью Самарского ИПК ПРО в совершенствовании своей деятельности, что оказывало влияние на темпы развития региональной системы образования;
- отсутствием у Самарского ИПК ПРО простых и быстродействующих механизмов распространения инновационных практик педагогов;
- слабой ориентированностью Самарского ИПК ПРО на развитие квалификационного потенциала.

Выявление названных проблем создало предпосылки к кардинальному переустройству Министерством образования и науки Самарской области с 1998 г. региональной системы повышения квалификации педагогических кадров. В основе модели ее обновления лежит создание ваучерной системы с заявленными следующими характерными особенностями:

- персонификация государственных обязательств;
- формирование содержания образования индивидуально для каждого слушателя, путем выбора модулей;
- определение педагогами сроков и форм повышения своей квалификации;
- организация внешней экспертизы и конкурсного отбора модулей для обучения слушателей.

В модели повышения квалификации Самарской области персонификация государственных обязательств ваучер представлен именованным образовательным чеком. Согласно Положению об именованном образовательном чеке на повышение квалификации работника образования (2007), Именной образовательный чек (далее – ИОЧ) на повышение квалификации работника образования является мерой социальной поддержки населения по финансовому обеспечению права педагогических работников на дополнительное профессиональное образование один раз в три года.

Условно можно выделить несколько уровней организации повышения квалификации на основе ИОЧ:

– *Нормативный*: принятие Федерального закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации», Постановления, приказы, распоряжения МОН Самарской области; организация деятельности Экспертного совета по рассмотрению программ повышения квалификации Министерства образования и науки Самарской области.

– *Финансовый*: финансовое обеспечение расходов организаций повышения квалификации (далее – Организации) на оказание образовательных услуг реализуется в форме бюджетных ассигнований на социальные выплаты гражданам.

Гарантированное МОН финансирование ПК работников образования на основе ИОЧ осуществляется ежегодно из расчета не более 33,3 процентов от общей численности работников образования.

– *Организационно-технический*: оказание государственной услуги в электронном виде по автоматизации процесса регистрации нового пользователя, размещению программ ПК, графиков курсов, индивидуальных заявок педагогов на ПК, планированию и формированию учебных групп, планированию курсов ПК на год, выдаче сертификатов, ведению отчетности и др.

– *Институциональный*: создание организаций, сопровождающих организацию ПК на основе ИОЧ (Региональный центр трудовых ресурсов, Ресурсные центры).

– *Методический*: обеспечение рекомендаций по разработке Программ ПК (инвариант, вариатив).

Программы повышения квалификации на основе ИОЧ

Программы ПК на основе ИОЧ для педагогов предлагают ведущие вузы Приволжского Федерального округа: Поволжская социально-гуманитарная академия (бывший педагогический университет), Самарский и Тольяттинский государственные университеты, Кинельская сельскохозяйственная академия, Самарский экономический государственный университет. Активно участвует в разработке программ ПК и Самарский ИПК ПРО. Программы обучения разрабатываются указанными организациями в соответствии с требованиями, утвержденными распоряжением МОН Самарской области.

Согласно требованиям программа ПК состоит из трех блоков и предусматривает один инвариантный блок «Психолого-педагогическая подготовка» и два вариативных блока «Предметная подготовка». Для категории «Мастера производственного обучения и преподаватели специальных дисциплин СПО» один вариативный блок ИОЧ предусматривает стажировку (табл. 1).

Т а б л и ц а 1

Структура программы ПК на основе именного образовательного чека

Категория обучающихся	Общий объем часов ИОЧ	Объем часов инварианта, 1 блок «Психолого-педагогическая подготовка»	Объем часов вариатива, 2 блока «Предметная подготовка»
Работники ДОУ	90	18	36 + 36
Работники ОУ	90	18	36 + 36
Работники УДОД	90	18	36 + 36
Преподаватели общеобразовательных дисциплин СПО	90	18	36 + 36
Мастера производственного обучения и преподаватели специальных дисциплин СПО	108	18	36 + 54*

Примечание. * – 54 ч в форме стажировки.

Задание на инвариантную часть ИОЧ формирует МОН Самарской области в соответствии с приоритетными направлениями развития системы образования и доводит его до сведения организаций – потенциальных разработчиков. Например, сейчас – это переход на новые федеральные государственные образовательные стандарты (ФГОС). Содержание вариативной части Программ ПК формируется на основе спроса со стороны педагогов.

В программе ПК разработчик определяет формы и сроки обучения. Также разработчик самостоятельно определяет формы итоговой аттестации по каждому из 3 блоков курса ПК. По результатам успешного прохождения итоговой аттестации работнику образования выдается удостоверение о повышении квалификации, формируемое в автоматизированной информационной системе «Кадры в образовании. Самарская область».

В соответствии с Положением об именованном образовательном чеке на повышение квалификации работника образования (2007), Программы ПК должны иметь заключение Экспертного совета по рассмотрению программ повышения квалификации Министерства образования и науки Самарской области (далее – Экспертный совет). Экспертный совет проводит экспертизу программ ПК руководящих и педагогических работников, выполненных по заказу МОН, в соответствии с критериями. Экспертиза позволяет осуществить независимый, компетентный и объективный отбор программ ПК, соответствующих приоритетам развития систем образования. На основании экспертизы программы ПК Экспертный совет принимает решение о рекомендации программ для реализации образовательными организациями или о возвращении программ на доработку.

Программы ПК после утверждения МОН Самарской области размещаются в открытом доступе в ведомственной Автоматизированной информационной системе «Кадры в образовании. Самарская область» (далее – АИС), которая поддерживает организационно-технический механизм предоставления образовательных услуг ПК на основе ИОЧ.

В целом, порядок работы в АИС утверждается распоряжением МОН Самарской области и размещается на сайте <http://staffedu.samregion.ru/>. Оператором АИС (администрирование и техническое обслуживание) является государственное образовательное учреждение дополнительного профессионального образования (повышения квалификации) специалистов «Тольяттинский центр трудовых ресурсов Самарской области».

Разработчики АИС выделяют следующие задачи системы:

- исполнение указаний Правительства РФ о переводе оказания государственных услуг в электронный вид (все организационные процедуры в рамках ПК осуществляются в режиме реального времени);
- оптимизация процессов планирования и формирования групп с учетом персонифицированного подхода к выбору курса ПК;
- оперативный контроль и учет слушателей, курсов ПК;
- организация обратной связи в рамках ПК.

Игроки повышения квалификации

Обучение педагогов по ИОЧ проводится организациями высшего или дополнительного профессионального образования Приволжского Федерального округа, имеющими лицензию на осуществление образовательной деятельности по дополнительным профессиональным программам ПК. Для заключения договора Организация представляет в МОН копию лицензии на осуществление образовательной деятельности по дополнительным профессиональным программам ПК, а также заявку с указанием программ ПК, реализуемых Организацией и рекомендованных Экспертным советом, и количества слушателей, которых Организация имеет возможность обучить в текущем году. Далее Организации продвигают Программы на рынке образовательных услуг для привлечения наибольшего количества слушателей, в том числе через активную рекламную компанию. В 2000 г. на рынке ПК Самарской области было 3 игрока; в 2005 г. – 7; в 2010 г. – 10 организаций.

По состоянию на июнь 2018 г. услуги на повышение квалификации по ваучерам предоставляли 19 организаций Самарской области федерального и муниципального подчинения, в том числе:

- Самарский институт повышения квалификации и переподготовки работников образования;
- Центр профессионального образования (подготовка педагогов НПО-СПО);
- Центр специального образования (подготовка педагогов для коррекционных образовательных учреждений);
- Региональный социопсихологический центр (подготовка педагогов-психологов, социальных педагогов);
- Региональный центр мониторинга образования;
- Центр трудовых ресурсов;
- Институт повышения квалификации;
- Национальный университет;
- Тольяттинский государственный университет;
- Технический университет;
- Педагогический университет.

Инвариантную часть курса ПК реализуют 6 организаций, подведомственных МОН Самарской области и определяющих региональную систему повышения квалификации, в том числе Самарский ИПК РО. В 2018 г. Самарский ИПК РО имел наибольший объем государственного заказа – 39 %.

Порядок действия Именного образовательного чека

Срок действия ИОЧ – 1 год с даты его выдачи.

Стоимость ИОЧ периодически меняется. Так, согласно приказу МОН Самарской области от 30.01.2018 г., стоимость обучения 1 слушателя по одному блоку ИОЧ составляет: инвариантный блок в объеме 18 ч – 688.28 руб., вариативный блок в объеме 36 ч – 1167.39 руб.

Право на получение ИОЧ имеют работники образования, не повышавшие квалификацию по ИОЧ свыше трех лет. Заявка на ИОЧ подается работником образования или ответственным сотрудником образовательной организации в АИС и одобряется Оператором АИС. В 2018 г. в базе АИС – информация о 45000 педагогах, в том числе 11500 – педагоги системы специального профессионального образования. Педагог, обладая ИОЧ, по согласованию с руководителем образовательной органи-

зации выбирает Организацию, программы, формы и сроки повышения квалификации в соответствии с предложениями Организаций, размещенными в АИС, и определяет очередность прохождения учебных блоков Программы ПК.

Чек с уникальным идентификационным номером формируется в АИС и содержит информацию о работнике образования (фамилия, имя, отчество, место работы, должность), о дате выдачи, памятку по использованию Чека, информацию о пройденных курсах повышения квалификации (название организации, название и объем программы, сроки обучения), информацию о документах, выданных по итогам прохождения курсов повышения квалификации. Таким образом, АИС ведет учет выданных ИОЧ.

Организации, реализующие курсы ПК, посредством АИС информируют владельца ИОЧ об одобрении или отклонении заявки на предоставление образовательных услуг на основе Чека.

По окончании обучения Организация вносит в АИС и Свидетельство информацию о прохождении педагогом выбранного курса и о выданном документе о ПК. На основе указанных Организацией в АИС данных об итогах прохождения курсов ПК формируется реестр обученных.

Отметим, если Организация обязуется обучить, например, 100 человек, ей определяется квота на это количество, но деньги не переводятся. По итогам полугодия она должна представить именные чеки учителей, которых обучила, и тогда получает деньги в точном соответствии с количеством чеков. Если приехало меньше слушателей, то организация получит и меньше средств, а средства, которые не были освоены, будут перераспределены между теми, кто превысил установленные квоты (например, планировали обучить 100 человек, а по факту обучили 120).

Реализация ваучерной системы повышения квалификации в Самарском регионе происходит в условиях федеративного представления субъектов РФ, что позволяет относительно самостоятельно и мобильно обновлять содержательные (даже инвариант организует регион самостоятельно!), финансовые и организационные механизмы. За эти годы пройден значительный путь модернизации системы повышения квалификации с тем, чтобы приблизить ее непосредственно к потребителю! Вместе с тем российские эксперты (Т.Г. Кутейницына) отмечают, что за 12 лет реализации ваучерно-модульной системы повышения квалификации нельзя говорить о создании полноценной конкурентной среды. Проблемы остаются в организации, отборе содержания обучения, финансировании повышения квалификации. Повышение квалификации на основе ваучеров недостаточно распространено в негосударственных учреждениях.

Эксперты отмечают также, что для организаций высшего образования участие в ваучерной системе ПК не приносит особых финансовых поступлений, а имеет в большей степени имиджевый характер, возможность презентовать себя перед будущими абитуриентами. Предполагается, что учителя, заинтересовавшись программами вуза, возможно в дальнейшем обратятся к нему с предложением провести обучение на хозрасчетной основе, вне ваучерной системы. В целом, вузовские преподаватели больше ориентированы на работу со студентами, поэтому главным игроком в организации ПК рассматривается Самарский ИПК РО, ввиду его возможностей обеспечивать качественную работу со взрослыми слушателями (андрогогика).

Т а б л и ц а 2

Казахстан – Россия: ваучерно-модульная система повышения квалификации

№ п/п	САМАРСКАЯ ОБЛАСТЬ (РФ)	КАЗАХСТАН	
		Текущая ситуация	Предлагаемые позиции в Проекте модели ваучерно-модульного повышения квалификации
1	2	3	4
Нормативные правовые основы организации повышения квалификации			
1	– Закон Российской Федерации «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г. № 273-ФЗ; – Комплексная программа повышения профессионального уровня педагогических работников общеобразовательных организаций, утверждена	– Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 г. «Об образовании»; – Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы;	Приказ Министерства образования и науки Республики Казахстан «О внесении изменений в отдельные приказы Министерства образования и науки Республики Казахстан»:

1	2	3	4
	<p>Правительством Российской Федерации от 28.05.2014 г. № 3241п-П8;</p> <p>– Закон Самарской области «Об образовании в Самарской области» от 22.12.2014 г. № 133-ГД;</p> <p>– Постановления Правительства Самарской области по методикам расчета норматива финансового обеспечения образовательной деятельности на одного обучающегося за счет средств областного бюджета от 29 октября 2008 г. № 431, от 10 сентября 2008 г. № 353;</p> <p>– Приказ Министерства образования и науки Самарской области «О внесении изменений в отдельные приказы Министерства образования и науки Самарской области» (25.01.2016 г.);</p> <p>– Приказ Министерства образования и науки Самарской области «Об утверждении методики расчета стоимости Именного образовательного чека на повышение квалификации» (1.03.2011 г.);</p> <p>– Распоряжение Министерства образования и науки Самарской области «Об Экспертном совете по рассмотрению программ повышения квалификации Министерства образования и науки Самарской области» (13.02.2015 г.);</p> <p>– Распоряжение Министерства образования и науки Самарской области «Об утверждении расчета Именного образовательного чека на повышение квалификации работников образования» (2018 г.);</p> <p>– Договор на оказание образовательных услуг по повышению квалификации работников образования на основе Именного образовательного чека</p>	<p>– Закон РК «О языках в Республике Казахстан»;</p> <p>– Типовые квалификационные характеристики должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц;</p> <p>– «Инструкция по организации повышения квалификации педагогических кадров» (<i>далее – Инструкция</i>), утвержденная Приказом и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 4 января 2013 года №1 (утратила силу);</p> <p>– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2016 года № 95 «Об утверждении правил организации и проведения курсов повышения квалификации педагогических кадров»;</p> <p>– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 11 сентября 2013 года № 370 «Об утверждении Типовых правил деятельности видов организаций дополнительного образования для взрослых»</p>	<p>– Об утверждении Правил организации ваучерно-модульной системы повышения квалификации педагогических работников;</p> <p>– Об утверждении методики расчета стоимости именного образовательного чека на повышение квалификации;</p> <p>– Договор на оказание образовательных услуг по повышению квалификации работников образования на основе Именного образовательного чека;</p> <p>– Распоряжение Министерства образования РК «Об Экспертном совете по рассмотрению программ повышения квалификации Министерства РК»</p>
Требования к организациям, реализующим программы повышения квалификации			
2	Наличие лицензии	Требования отсутствуют	Наличие аккредитации
3	Заключение Договора с МОН Самарской области	Договора заключают организации в рамках государственного задания	Заключение Договора с МОН РК
4	Группа подведомственных МОН Самарской области организаций, обеспеченных гарантированным объемом государственного задания на ПК (6): СИПК РО, ЦПО, РСЩ, ЦСО, РЦМО, РЦТР	Группа подведомственных МОН РК организаций, обеспеченных гарантированным объемом государственного задания на ПК: АО «НЦПК «Өрлеу», АОО «НИШ», ННПООЦ «Бөбек», НАО «Холдинг «Кәсіпкер» и т.д.	Ваучер-организация — аккредитованная в установленном порядке — организация образования, реализующая образовательные программы в системе ваучерно-модульного повышения квалификации;

1	2	3	4
			МОН РК организует реестр аккредитованных организаций образования в установленном порядке, реализующих образовательные программы в системе ваучерно-модульного повышения квалификации
5	Ваучерно-модульная система охватывает профессиональный стандарт, региональный и локальный уровни и профессиональные потребности работников образования	Программы курсов ПК отражают требования государственной политики в области обновления содержания образования	Распределение ваучеров не распространяется на курсы повышения квалификации, определенные индикаторами государственных программ и реализуемые в соответствии с государственным заданием
6	Обязательное повышение квалификации в РФ – 1 раз в три года	Повышение квалификации руководящих кадров, педагогических и научных работников организаций образования осуществляется не реже одного раза в пять лет (Закон РК «Об образовании», ст. 37. п.4.)	МОН РК один раз в три года определяет приоритетные направления программ повышения квалификации, подлежащих обеспечению ваучерами (далее – Ваучер-программа)
7	Стоимость ваучера – в соответствии с Таблицей расчета, периодически меняется	Отсутствует	Стоимость ваучера определяется в соответствии с Методикой расчета по определению ваучера
Разработка и утверждение программ повышения квалификации			
8	Продолжительность курсов – 72 ч, 5 модулей	Продолжительность курсов: краткосрочные, свыше 72 ч, 2 недели	Программа предусматривает курс повышения квалификации не менее 72 академических часов
9	Программы курсов ПК отражают требования государственной политики в области образования, региональный компонент	Программы курсов ПК отражают требования государственной политики в области обновления содержания образования	Образовательная программа курсов повышения квалификации организуется на основе принципа модульности. Модули программы имеют четкую функциональность и отражают учебную информацию, направленную на повышение квалификации слушателей. Модули программы во взаимосвязи отражают основные направления и принципы государственной политики в области образования, закрепленные нормативными правовыми актами, психолого-педагогические основы обновления содержания образования, новые методы и

1	2	3	4
10	Программы рассматриваются Экспертным советом по рассмотрению программ ПК при МОН Самарской области (1 раз в год)	Экспертиза программ ПК АО «НЦПК «Өрлеу» проводится Республиканским учебно-методическим советом АО «НЦПК «Өрлеу». В последующем МОН РК организует независимую оценку программ Национальной палатой предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен», Республиканской ассоциацией частных организаций образования «РАЧОО» и Общественным советом при МОН РК	технологии обучения и воспитания Программа проходит оценку в Экспертном совете Министерства образования и науки Республики Казахстан. Программа утверждается МОН РК
Организационно-техническое сопровождение повышения квалификации			
11	Создана автоматизированная информационная база «Кадры в образовании. Самарская область»: <ul style="list-style-type: none"> ▪ База данных всех педагогов области. ▪ База аннотаций утвержденных программ повышения квалификации. ▪ Система выбора учителем модулей курсов. ▪ Самостоятельное определение сроков повышения квалификации и другие 	Автоматизированная информационная база отсутствует	Информационно-аналитический центр – организация, осуществляющая сопровождение единой базы данных педагогических работников (БД ПР), прошедших повышение квалификации. База данных повышения квалификации – единая база данных о сроках и видах повышения квалификации педагогических работников. Электронная очередь – программно-аппаратный комплекс, обеспечивающий формализацию и оптимизацию управления потоком потенциальных обладателей именованного чека
Оценка результатов освоения программ повышения квалификации			
12	Институционально отсутствует	Качество освоения программ обновленного содержания образования, разработанных ЦПМ АОО «НИШ», оценивается Центром педагогических измерений АОО «НИШ». Качество освоения краткосрочных программ АО «НЦПК «Өрлеу» оценивается АО «НЦПК «Өрлеу». Качество освоения краткосрочных программ ННПО-ОЦ «Бөбек» оценивается ННПООЦ «Бөбек»	Национальный центр тестирования – организация, осуществляющая итоговое оценивание результатов повышения квалификации и выдачу по его итогам сертификатов повышения квалификации

В заключение приведем разработанную нами сравнительную таблицу в контексте организации системы повышения квалификации в Казахстане и России на основе ваучеров по ряду позиций (табл. 2), в том числе:

- нормативные правовые основы организации повышения квалификации;
- требования к организациям, реализующим программы повышения квалификации;
- возможности разработки и утверждение программ повышения квалификации;
- организационно-техническое сопровождение повышения квалификации.

Список литературы

- 1 Система ваучеров: международный опыт. Отчет программы развития ООН «Поддержка реформы социального сектора в Украине», 2004. — 95 с.
- 2 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы. — Астана, 2016 // Әділет. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205>.
- 3 Муканова С.Д. Стратегические направления развития системы повышения квалификации педагогов / С.Д. Муканова // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2017. — № 2(86). — С. 159–164.
- 4 Закон РК «Об образовании» от 27.07.2007 г. – Правовой справочник «Законодательство». — Астана: Юрист, 2016.
- 5 Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011–2020 годы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>.
- 6 Овчинников Д.Е. Модель системы повышения квалификации в Самарской области: опыт, проблемы и эффекты [Электронный ресурс] / Д.Е. Овчинников. — Режим доступа: https://www.educat.samregion.ru/activity/povyshenie_kvalifikatsii/doklad_ministra_obrazovaniya_i_nauki_samarskoy_oblasti_d-e_ovchinnikova_-model_sistemy_povysheniya_/.

С.Д. Муканова

Педагогтардың біліктілігін арттырудың ваучерлік жүйесі: ұйымдастыру тәжірибелері

Мақалада ваучерлік-модульдік ұйымдастыру негізінде біліктілікті арттыру жүйесін жанарту идеясы өзектендірілген. Ересектерді ваучерлік жүйеде оқытуды ұйымдастырудың халықаралық тәжірибелері қарастырылған. Ваучердің негізгі сипаттамалары анықталған. Ваучер негізінде оқытуды ұйымдастыру бойынша халықаралық зерттеу нәтижелерінің негізгі қорытындылары жалпыланған. Білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың қазақстандық жүйесін жаңғыртудың басты бағыттары көрсетілген. Ваучерді қолдану қағидалары негізінде Ресей Федерациясының Самара облыстық педагогтардың біліктілігін арттыру жүйесін ұйымдастыруы қарастырылған. Ваучер негізінде Қазақстан мен Ресейде педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастырудың салыстырмалы кестесі құрылған.

Кілт сөздер: біліктілікті арттыру, ересектерге білім беру, қосымша білім беру, ваучер, ұйымдарды лицензиялау, автоматтандырылған жүйе.

S.D. Mukanova

Teachers Professional Development voucher system: organization practice

In the article the idea of professional system update based on voucher modular organization has been actualized. The article considers international practice of adults voucher education system. The main voucher characteristics have been emphasized in the article. The essential international research outputs on voucher-based organization have been compiled. The article points out the main directions of Kazakhstan educators professional development system modernization. The organization of teachers professional development system in Samara region, Russia Federation based on principles of voucher application has been considered. The article author has created a comparative table of teachers professional development organization based on voucher system.

Keywords: organization licensing, professional development, adults education, additional education, voucher, organization licensing, automated system.

References

- 1 Sistema vaucherov: mezhdunarodnyi opyt. Otchet prohammy razvitiia OON «Podderzhka reformy sotsialnogo sektora v Ukraine» (2004) [Voucher system: international experience. Report of the Development Program of UN «Support for Social Sector Reform in Ukraine»] [in Russian].
- 2 Hosudarstvennaia prohramma razvitiia obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan na 2016–2019 hody (2016) [State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016–2019]. *Adilet. Informatsionno-pravovaia sistema normativnykh pravovykh aktov Respubliki Kazakhstan Astana – Adilet. Information and legal system of regulatory legal acts of the Republic of Kazakhstan*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205> [in Russian].
- 3 Mukanova, S.D. (2017). Stratehicheskie napravleniia razvitiia sistemy povysheniia kvalifikatsii pedahohov [Strategic directions for the development of a system of advanced training of teachers]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Serii Pedahohika – Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series*, 2(86), 159–164 [in Russian].
- 4 Zakon RK «Ob obrazovanii» ot 27.07.2007 h. – Pravovoi spravochnik «Zakonodatelstvo» (2016) [Law of the Republic of Kazakhstan «On Education» dated July 27, 2007. Legal guide «Legislation»]. Astana: Yurist [in Russian].
- 5 Hosudarstvennaia prohramma razvitiia obrazovaniia v Respublike Kazakhstan na 2011–2020 hody [State Program for the Development of Education in the Republic of Kazakhstan for 2011–2020]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118> [in Russian].
- 6 Ovchinnikov, D.E. Model sistemy povysheniia kvalifikatsii v Samarskoi oblasti: opyt, problemy i efekty [Model of advanced training system in Samara region: experience, problems and effects]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from https://www.educat.samregion.ru/activity/povyshenie_kvalifikatsii/doklad_ministra_obrazovaniya_i_nauki_samarskoy_oblasti_d-e_ovchinnikova_model_sistemy_povysheniya/ [in Russian].

М.Т. Отыншиева¹, Л.С. Сырымбетова¹, Н. Станчу²

¹Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан;

²Белград университеті, Сербия
(E-mail: Tolgandievna_1982@mail.ru)

Дифференциалды оқыту – үлгермеушілікті жою мақсатында жүргізілетін оқытудың өзіндік түрі

Мақалада «дифференциалды оқыту» туралы түсінікке анықтама беріліп, оның түрлері мен формаларына талдау жүргізілді. Оқытудың бұл түріне қатысты пікірлер мен көзқарастарды зерттеуге бағытталған алыс және жақын шетелдік, сондай-ақ отандық ғылыми әдебиеттерге сараптамалық шолу жасалды. Бірқатар зерттеулерге салыстырмалы талдау жасай отырып, мұғалімдердің дифференциалды оқыту мәселесіндегі ұстанымдарына, тұжырымдамаларына сараптамалар жасалды. Дифференциалды оқытуды жүзеге асыру үшін жүйелі түрде білім алушыларға күрделілігі әртүрлі жұмыстарды жүргізуге, мұғалімдермен пікір алысып, білім алушының өзімен сырласуы, ата-ананы одақтас етіп, ынтымақтастықты арттыру істің нәтижелі болуына мүмкіндік жасайтындығы баяндалды. Сонымен бірге талап-тілектеріне сай қосымша уақыт бөліп, бірлесе сынақ-тәжірибелер жасау, бірлесе жасалатын жұмыстар даярлауда көмекке шақыру, көрнекі көрсетілетін тәжірибелерді жасауда жәрдемдесу, біріге еңбек ету – бұл дифференциалды оқытудың маңызды міндеті болып табылатыны туралы айтылды.

Кілт сөздер: дифференциация, дифференциалды оқыту, саралап-деңгейлеп оқыту, жеке даралау, ішкі және сыртқы дифференциация, деңгей, оқу үрдісі, қабілет, жаңа технология.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында: «Қазақ тілінің басымдығы сақталады. Оның әрі қарай дамуына зор көңіл бөлінеді. Сонымен қатар бүгінде ағылшын тілі – жаңа технология, жаңа индустрия, жаңа экономика тілі. Қазіргі кезде ақпарат 90 % ағылшын тілінде жарияланады. Әрбір екі жыл сайын олардың көлемі 2 есе ұлғайып отырады. Ағылшын тілін меңгермей, Қазақстан жалпы ұлттық прогреске жете алмайды. 2019 жылдан бастап 10–11 сыныптарда кейбір пәндерді ағылшын тілінде оқытатын боламыз. Бұл мәселені тиянақты ойланып, ақылмен шешу қажет», — деді Елбасы [1]. Сондай-ақ кез келген елдегі білім беру жүйесі ұлттық мәдениеттің және танымның көрсеткіші ретінде экономика, саясат, мәдениет салаларындағы өзгерістерге де әсер ететіні анық. Білім бүкіл әлемде тұлғаның әлеуметтік-экономикалық үдеріске тиімді қатысуын қамтамасыз ететін негізгі фактор болып саналады. Сондай-ақ мектептер мен мұғалімдердің деңгейі, әсіресе ауыл мен қалада әртүрлі. Білікті педагогтардың жетіспеу проблемасы да бар. Сондықтан осының барлығын ескеріп, ағылшын тілін кезең-кезеңмен енгізуі керектігін ескертті [2].

Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі білім алушыға оқу қызметінің субъектісі ретінде, өзін-өзі өзектілендіруге, танытуға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде бағытталған. Мұндай жағдайда педагогикалық процестің маңызды құрамы оқу ісіндегі субъектілер – білім алушыға тұлғалық бағытталған өзара әрекеті болып табылады. Қазіргі таңдағы егеменді еліміздің болашағы дарынды, білімді, ізденімпаз, ағылшын тілін жетік меңгерген жастарға байланысты. Осыған орай бүгінгі күні оқу орындарының алдында тұрған басты міндет – өзіндік айтар ой-пікірі бар, жоғары сапалы, белсенді, үш тілді меңгерген мамандар тәрбиелеп шығару. Сондықтан жоғары оқу орындарында шетел тілін оқыту үдерісі жаңа көрініс табуда. Нәтижесінде шетел тілін жақсы меңгерген, сол тілде ғылым мен техниканы, жаңа технологияны түсінетін, әлемдегі жаңалықтар мен тенденциялардан хабары бар, кәсіби шетелдік серіктестермен байланыс орната алатын, шетелдік әріптестермен қарым-қатынас жасайтын, сондай-ақ шетел мамандарының еңбектерін оқу арқылы кәсіби құзыреттілік деңгейін көтерген маман даярлануы шарт. Жас мамандар осындай аспектілерді жүзеге асыру мүмкіндігіне ие болуы керек. Басқаша айтқанда, шетел тілдерін оқыту университетте айқын болуы тиіс. Студенттерге шетел тілін оқыту кәсіби бағытта жүргізілуі тиіс. Курс соңында білім алушыда экономика мен қоғамды одан әрі жаһандандыру контекстінде іскерлік қарым-қатынас жасау және шет тіліндегі кәсіби қарым-қатынасты қалыптастыруға бағытталған құзыреттілік пайда болуы қажет [3]. Сондықтан дифференциалды оқыту қазіргі кезде шетел тілін үйретуде қажетті оқытудың бір түрі болып табылады.

Дифференциация түсінігінде (лат. *difference* — бүтіннің әртүрлі бөліктерге, нысандарға, сатыларға, қадамдарға бөлінуі) үш негізгі аспектіні бөліп көрсетуге болады: білім алушылардың жеке қасиеттерін ескеру; осы ерекшеліктерді басшылыққа алып, білім алушыларды топтастыру; оқу үрдісінің топтарда құбылуы. Оқу үрдісін дифференциациялаудың мақсаты — әрбір білім алушыға жалпы білім беру мазмұнын меңгеру үдерісінде өзінің қабілеттерін, мүмкіндіктерін, когнитивті қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру үшін жағдай жасау [4].

Дифференциалды оқыту — білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, оқытуды саралау және даралау процесі, яғни білім беру процесін ұйымдастыру. Дифференциациялап оқыту жалпы оқыту процесінің құрылымын, мазмұны мен ұйымдастырылуын өзгерту арқылы білім алушылардың қызығушылығын неғұрлым толық ескеруге, олардың қабілетін дамытуға, студенттерге өздерінің кәсіби қызығушылығы мен оқуын жалғастыруға қатысты ұстанған бағыт-бағдарына сәйкес білім беру үшін жағдай туғызуға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда студенттердің жоо-дан ағылшын тілін бірдей деңгейде меңгеріп шығып, бәсекеге қабілетті маман болуы өзекті мәселе және болашақта әлі де өткір болып қала бермек. Ағылшын тілін дифференциалды оқыту тілдік емес мамандық студенттерінің ағылшын тілін бірдей жоғары деңгейде меңгеріп шығуына септігін тигізеді. Бұл оқытудың түрі теория мен практиканың ұштасуы болып табылады. Экономиканың жаһандануы, сондай-ақ шетелдік компаниялар еліміздегі экономиканың құрылымында көрініс табады. Осылайша, еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне кірмей-ақ біздің еліміздің білім беру саясатына тиісті өзгерістер енгізеді. Бүгінде білім беруді интернационалдандыру және оның қарқынды реформасы барлық дамыған елдерде шындық болып табылады. Қазақстан Республикасы білімге негізделген қоғамды қалыптастыру үшін білім беру жүйесіндегі үздік әлемдік тәжірибені пайдалана отырып, әлемде болып жатқан өзгерістермен бірге жүреді [5].

Кейінгі кездері Республика көлемінде оқу бағдарламасына көптеген өзгерістер енгізілуде. Атап айтар болсақ: көпдеңгейлі, интеграцияланған және дифференциалды оқыту т.с.с. Осының ішіндегі «дифференциалды оқыту» жайлы аз тәжірибесі бар мұғалімдер оны жүзеге асыра алмайды. Мұның барлығы мұғалімнің теориялық білімінің әлі де аздығынан, қазақ тілінде жазылған көмекші құралдардың болмауынан және бұл тақырыптың әлі де өз деңгейінде зерттеле қоймағандығынан деп ойлаймыз. Бұл жағдайда Республикамыздағы білім берудің жаңа философиясын, теориялық негізін, практикасын насихаттауды қолға алу қажеттігін көрсетеді. Сондықтан дифференциалды оқытуға байланысты әртүрлі болжамдар мен қате түсініктерді сейілту қажет.

XX мыңжылдықтың 20-жж., яғни алғашқы кезеңде, бұл мектеп тәжірибесінде және педагогикалық теорияда дифференциалды оқыту пікірін жүзеге асырудың бастамасы 1922 ж. Дальтон-план бойынша бастау алды. Дальтон-планының көмегімен оқыту процесіне оқушылардың мүмкіндіктерін ескеретін бағдарламалар енгізілді. Оқу бағдарламаларын күрделілік деңгейіне бөлу, нақты пән бойынша нұсқау, оқушылардың жеке ерекшеліктерін анықтау дифференциалды оқыту принципіне жауап берді. Онымен қоса, ол оқушыларды деңгейлік дайындаудың қазіргі талаптарына үндес болды. Кеңестік мектептерде дифференциалды оқытудың алғашқы формасы болып дарынды балаларды айқындау болды. Дарынды балалармен жұмыстың тәжірибесінде әдебиеттер мен әдістемелер болмағандықтан, дифференциалды оқытудың аталған формасы баланың психикасына яғни, тым ашушаң, қызбалы болуына әкелді. Бірақ оның жағымды да жақтары болды, атап айтсақ: үлгерімі нашар және даму жағынан кем балаларды есіркеу және соған байланысты әдістемелер қолданылды.

«Жеке даралау» және «дифференциация» ұғымдарының арасындағы қатынасты түсіндіріп, талдауда әртүрлі жолдар мен бағыттар бар. Мысалы И.Э. Унт жеке даралауды қандай ерекшеліктерге және қаншалықты ескерілетініне қарамастан, барлық әдістер мен жұмыс түрлері оқушылардың жеке қасиеттері үйрету процесінде ескерілетіндігін айтады [6]. Сондықтан дифференциалды оқыту даралаудың басты нұсқаларының бірі ретінде түсініледі. Дидакт М.М. Скаткин, керісінше, дифференциация жалпы тұжырымдама және бұл тұжырымдама өзіне дараландыруды қамтитындығын айтты.

Осы мәселені зерттеуші Л.С. Славина үлгерімі төмен білім алушылардың келесі топтарын анықтайды: 1) оқуға, білім алуға көзқарастары дұрыс емес балалар; 2) материалды баяу, қиындықтармен меңгеру (білім деңгейінің төмендігі); 3) оқу жұмыстарын орындау дағдысы қалыптаспаған балалар; 4) жұмыс істегісі келмейтін балалар; 5) танымдық және білім алу мүдделері жоқ балалар. Зерттеуші балаларды топтарға бөліп, оларға әртүрлі әдістермен білім үйретіп, бір

деңгейге шығару жолдарын қарастырған. 30-жж. Кеңестік үкімет барлық оқу-тәрбие процесінде қатаң тәртіп белгілеуді жою туралы қаулы қабылдады. Барлық орта білім беру мекемелеріндегі оқушыларды жалпы білім беруге дайындауға және толық емес орта мектептер үшін бірыңғай талаптар бекітілді. Бұл жылдарда мектеп қызметінің бірыңғай оқу жоспары бойынша оқу-тәрбие процесін құруға және оқу пәндерінің мазмұнын қалыптастыруға бағытталды. Педагогика ғылымында келешек үшін дифференциалды оқыту пікірін өңдеу жалғасты. Осыған байланысты дифференциалды оқыту пікірін өңдеу білім берудің регламенттік мазмұны негізінде жүзеге асты. Бірақ ғылыми көзқараста дифференциалды оқытудың шекарасын анықтау қажет болды. Осы мәселеге алғаш рет 1946 ж. Н.К. Гончаров назар аударды. Ол дифференциалды оқытудың шекарасын ғылымның екі тобы – табиғат және қоғам негізінде анықтау керек деді [7]. 50-жж. ортасында орта мектепте дифференциалды оқыту бойынша эксперимент жүргізудің дайындық жұмысы басталды. Бұл жұмысты бастаушылар: М.А. Мельников, А.М. Арсеньев, Н.К. Гончаров болды. Дифференциалды оқыту бойынша жүргізілген экспериментті жұмысты ұйымдастырудың негізгі қағидалары келесілер болды: «Мектеп үш бірыңғай міндетті шешу керек, яғни кәсіптік, политехникалық және жалпы білім беру, дифференциацияны жалпы білім берумен шектемеу керек». Үйлесімді бағдарламалар және пәндер циклдері бойынша бөлімдер құрылғанда дифференциалды оқыту басталды. Жалпы білім берудің бірыңғай көлемі сақталды, дифференциация жалпы білім беру пәндерімен бірге арнайы және тәжірибелі өндірістік дайындық пәндерін қамтиды. Осымен кеңестік мектептегі дифференциалды оқыту шет мемлекеттерінің фуракциясынан ерекшеленді, яғни мұнда дифференциация екі бағыт бойынша: математикалық және гуманитарлық болып жүргізілді.

Мектеп тәжірибесіне пәндерді тереңдетіп оқыту бойынша факультативтерді енгізу ниеттерінің негізін эксперименттік тексеруге байланысты жүргізілген жұмысы 50-жж. аяғында дифференциалды оқыту тұжырымдамасын өңдеумен аяқталды. 1966 ж. Кеңес министрінің «Орта жалпы білім беру мектептерінің жұмыстарын әрі қарай жалғастыру» Қаулысы бойынша дифференциалды оқытудың екі формасы енгізілді: тереңдетілген білім, оқушылардың қабілеттерін, қызығушылықтарын, кәсіптік хабарын жан-жақты дамыту. Сонымен, 60–70 жж. мектеп тәжірибесінде оқу үдерісіндегі дифференциацияның келесі түрлері: факультативтік сабақ, арнайы сыныптар және агробиология, физика, есептеу техникасы, математика пәндерін тереңдетіп оқытатын арнайы мектептер пайда болды. Теоретиктердің берген бағасы тәжірибеге факультативтердің енгізілуі дифференциалды оқытудың берілген формаларын орындауда дидактикалық және әдістемелік жағынан толық өңделмегендігін дәлелдеді. Бірақ зерттеудің әртүрлі (әдістемелік, дидактикалық, психологиялық) аспектілерінің қарқынды жүргізілген жұмыстарының нәтижесінде дифференциалды оқытудың аталған формаларын енгізуде жетістіктерге жетті. Сонымен, В.А. Орлов қорытындылай келе, «факультативтер оқушыларда білімнің жоғары деңгейін қалыптастыруда өзінің кең қажеттілігін және өмірлік қабілетін көрсетті», деді. Ал, 70-жж. басында дифференциалды оқытудың тиімді формасы ретінде арнайы мектеп және сынып шегінде пәндерді тереңдетіп оқыту болып табылды. Дифференциалды оқытудың осы формасының кеңінен таралуы үшін қиыншылықтар болды. Кеңестік мектепте дифференциалды оқыту пікірі құрылуының екінші кезеңін, мектептік білім беруді ұйымдастыруда эгоитарлық тәсіл контекстінде дифференциалды оқыту пікірінің даму кезеңі деп атауға болады. Ол дифференциалды оқытудың екі формасымен ерекшеленді:

- а) факультативтік сабақтар;
- ә) пәндерді тереңдетіп оқытуда арнайы сыныптарға бөлу.

Осы екі форманың да мақсаты: білімді тереңдету, оқушылардың қабілеттерін, қызығушылықтарын, кәсіптік хабарын жан-жақты дамыту. Дифференциалды оқытудың барлық формаларын ұйымдастырудағы жетістіктер негізінен оқушылардың типологиялық ерекшеліктеріне ғана бағытталған еді, ал оқушылардың жеке ерекшеліктері толығымен ескерілмеді. 1990 жж. басы дифференциалды оқыту тұжырымдамасы және жаңа пікірлердің тууы, мектептік білім беруде дифференциация мәселесінің дамуындағы жаңа кезең деп есептелді. Тұжырымдама авторлары дифференциалды оқытудың қажетті шартын халықтық білім беру жүйесінде пайда болған әлеуметтік келісілген тенденция және екі объективті, яғни, кеңестік мектепке бірыңғай талап және тұлғаның дамуына қолайлы жағдай жасауды атап көрсетті.

Авторлар дифференциалды оқытудың мақсатын үш бағытта қарастырды:

- психологиялық-педагогикалық;
- әлеуметтік;
- дидактикалық.

Психологиялық-педагогикалық көзқараспен дифференциалды оқытудың мақсаты былай анықталады: «Әрбір оқушының қабілетін және қызығушылығын дамыту, келешегін анықтау үшін қолайлы жағдай жасауға негізделген оқытудың жекешеленуі». Дидактикалық көзқараспен, авторлар дифференциалды оқытудың мақсаты: «мотивациялық, принциптік ережеге негізделген жаңа әдістемелік жүйе құру жолымен мектеп мәселесін шешу» керек деді. Бұл мақсатты жүзеге асыру үшін, авторлардың ойынша, оқыту процесін икемді оқу әдістемесімен қамтамасыз ету еді. В.М. Монахов, В.А. Орлов, В.В. Фирсов дифференциалды оқытудың келесі формасын ұсынады:

1. Ішкі (деңгейлік) дифференциация – барлық білім алушылардың дайындықтық міндетті базалық деңгейін меңгеруге білімді қабылдауда әртүрлі деңгейдің бөлінуі негізінде білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, ұйымдастыруда оқытудың әдісі, формасы және тәсілінің жиынтығы.

2. Сыртқы дифференциация – білім беру мазмұны және білім алушыларға ұсынылған талаптар ескерілетін, белгілі қағидалар негізінде (қызығушылық, қабілеттілік, нәтижеге жету, бейімделгіштік) тұрақты топ құру. Авторлар алғаш рет ішкі дифференциацияны оқытудың нәтижесін жоспарлауда деңгейлік дифференциация жүйесінің формасында жүзеге асыру мүмкіндігін көрсетті. Өңделген тұжырымдама оқу пәндерін оқытуда дифференциалды оқытудың әдістемелік принциптер жүйесін, оқу жоспарын қалыптастыру және білім беру мазмұнын сұрыптау принципін, қазіргі кезеңде дифференциалды оқытудың негізгі мәселесін шешуде жалпы амалды және дифференциация жүйесін мақсатты құруды анықтады. Сонымен, дифференциалды оқыту пікірін дамытудың қорытынды кезеңін мектептік білім беруді бұқарашылдандыру жағдайында дифференциалды оқытудың жүзеге асуы үшін, жаңа амалдарды анықтау кезеңі деп атап, дифференциацияның сыртқы формасын әрі қарай жетілдіру және дамытумен сипаттады. Дифференциалды оқытудың болашағы оның формаларының жаңа типологиясын жүзеге асырумен байланыстырды. Оның мәні мынада деді:

- білім алушылардың ерекшелігінің типологиясы негізінде тұрақты класс немесе топ құру;
- білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, жан-жақты дайындықты жүзеге асыру [8].

Дифференциацияның мәні — оқушыларды бөлу емес, оларды біріктіруде дер кезінде дифференциалды көмек көрсету. Тиімділігі – үйретуші білім алушылардың жұмысын бақылап қана қоймай, осы уақытта әрбір білім алушымен жекеше жұмыс жасайды. Мұнда білім алушылар үш тәртіпте жұмыс істей алады: мұғаліммен бірігіп (нәтижесі ортақ), жеке (өз бетінше) және мұғалімнің сырттай бақылауымен.

Жаңа технологиялар ішінде дифференциалды оқыту технологиясы маңызды орын алады. Осы технологияны келесі ғалымдар да зерттеген, олар: Н.П. Гузик, Ж. Қараев, Г.Ф. Еркібаевалар. Деңгейлеп оқыту идеясының авторы Н.П. Гузик сыныптағы білім алушыларды да, соған сәйкес оқу бағдарламаларын да *A*, *B*, *C* – үш деңгейге бөлуді ұсынды.

«А» бағдарламасындағы тапсырмалар базалық стандарт түрінде белгіленеді. Оларды орындай отырып білім алушы пән бойынша қайталау деңгейінде нақты материалды меңгереді. Материалды алғаш меңгеру жұмыстарының бұл деңгейінің өзіндік ерекшеліктері бар. Ол материалдың сан рет қайталануын, мағыналық топтарды бөлу, негізгі ойды табу дағдысын, есте сақтау тәсілдерін білуді, т.с.с. талап етеді.

«В» бағдарламасын орындамас бұрын «А» бағдарламасындағы тапсырмаларды әрбір білім алушы орындауға міндетті. «В» бағдарламасын қолдануға арналған есептерді орындау үшін қажет, ол білім алушылардың оқу, ой-әрекетінің арнайы тәсілдерін меңгеруін қамтамасыз етеді. Сондықтан бұл бағдарламаға бірінші деңгейдегі материалды кеңейтетін, негізгі білімді дәлелдейтін, суреттейтін, нақтылайтын ұғымның қолданылуы мен жұмыс істеуін көрсететін қосымша мәліметтер енгізіледі. Бұл деңгей мәліметтер көлемін кеңейтіп, негізгі материалды терең түсінуге көмектеседі.

«С» бағдарламасының орындалуы білім алушыларды алған білімді шығармашылықпен қолданылатын деңгейге көтереді. Бұл бағдарлама оқу жұмысы мен ой-әрекетінің тәсілдерін және деректі оқу материалын еркін игеруді көздейді. Өз білімімен мәселелер шешуде білім алушыға оның логикалық ойлауын дамытатын мәліметтер беріп, оны шығармашылықпен қолдану болашаққа жол ашады. Білім алушыға өзін қосымша жұмыста көрсетуге мүмкіндік береді.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы 1998 оқу жылынан бастап мектептің барлық сатысына, барлық пәндерге еніп, оқу үрдісін жандандыруға үлкен үлес қосып келеді. Профессор Ж. Қараевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жаңаша өзгерген мақсатпен білім алушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін меңгертуді талап етеді. Бұл технологияда бірінші орында білім алушы тұрады және өз бетімен білім алудағы белсенділігіне аса назар аударылды. Педагогика

ғылымдарының докторы, профессор Ж.А. Қараевтың деңгейлеп оқыту педагогикалық технологиясының мақсаты – жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру. Саралап оқыту технологиясы, оқыту процесінің белгілі бөлігін қамтып, ұйымдастырудың шешімдері, оны оқыту құралдарының жиынтығы түрінде көрінеді. Сыныпты, топтарды оқытуға әртүрлі қолайлы жағдай туғызуды қажет етеді; әдістемелік педагогикалық-психологиялық және ұйымдастыру-басқару шаралары біріктіріледі.

Г.Ф. Еркібаеваның деңгейлеп оқыту технологиясы жоғарыда айтқан ғалымдардан басқаша. Ол оқушыларға тапсырмаларды 3 деңгейге бөліп береді:

- Бірінші топқа «4–5»-ке оқитын оқушыларды топтастырып, оларға шығармашылық деңгейдегі тапсырмалар береді.

- Екінші топқа «3–4»-ке оқитын оқушыларды топтастырып, оларға іздену түріндегі тапсырмалар дайындайды.

- Үшінші топқа «2–3»-ке оқитын оқушыларды топтастырып, оларға жалпыға ортақ тапсырмалар береді. Г.Ф. Еркібаеваның пайымдауынша, әр топтағы білім алушылар өз бағыттары бойынша ізденіп, дамып отырады.

Дифференциалды оқыту әрекеті — білім алуға бағытталған әрекет. Ол, өз бетінше, әр мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асады. Біз басшылыққа алып отырған деңгейлеп-саралап оқытудың жүйелік негізін Л. Выготский, А. Леонтьев, Б. Ананьев, С. Рубинштейн, тағы басқа ғалымдар жасаған. Ал бастауыш мектеп кезеңіндегі оқу әрекеті В. Давыдов, Л. Занков, Ш. Амонашвили, тағы басқалардың зерттеулерінде қарастырылады. Деңгейлеп-саралап оқытуды ұйымдастыру арқылы бала ақыл-ой деңгейімен белсенді әрекет арқасында репродуктивті емес өнімді нәтижеге жетеді.

Дифференциалды оқыту технологиясының дидактикалық, педагогикалық, психологиялық негіздемесі С. Рубинштейн, Л.С. Выготский, В.В. Давыдов, Л.В. Занков, Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько, В.М. Монахов, тағы басқа ғалымдардың ғылыми-теориялық идеяларына негізделіп жасалған. Ж.А. Қараевтың «деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының» негізгі идеясы оқытуды ізгілендіру мен демократияландыру жағдайында оқушыны өздігімен даму бағдарын анықтап, дамытын және өздігінен дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі тәрбиелеуші тұлға ретінде қалыптастыру болып табылады.

Педагогика ғылымының докторы Ж. Қараевтың деңгейлік оқыту жүйесі туралы іліміне сүйеніп, әр пән бойынша деңгейлік тапсырмалар дайындауға болады. Өйткені қазіргі экономикалық жағдай оқушының жаңа үрдістерін талап етуде. Сондықтан ғылыми ізденіс барысында педагогика саласында оқытудың деңгейлік жүйесі оқушыларға ғылым негізін меңгерудің негізгі тиімді жолы болып табылады. Деңгейлік оқытудың ерекшелігі – оқушылардың сабақ барысында бірнеше деңгейде жұмыс жасай алатындығында. Сонымен бірге қазіргі жаңа технологиямен оқыту барысында компьютерлер мен оларды басқарушы алгоритмдер біздің қоғамның маңызды бөлігіне айналды. Олай дейтініміз, бүгінгі күнгі жаңадан шығып жатқан электронды оқулықтар оқушыны жаңаша оқытудың жаңа оқу әдістерін, жаңа мазмұнды қажет етеді [9].

Ресей ғалымы В.П. Беспалько бұл деңгейлерді: бірінші деңгей – міндетті, оқытушылық, екінші – алгоритмдік, үшінші – эвристикалық, төртінші – шығармашылық деңгейлердегі қабылдау деп атайды. Сондықтан да оқушылардың білім, біліктілік дағдыларын жетілдіру үшін, деңгейлеп оқытудың жаңа технологиясы бойынша, сабақ түрлеріне арналған жаңа тұрпаттағы оқулықтар мен оқу құралдары қажет дейді. XX ғ. 30-жж. Америкада білім беру мен оқытуда саралау үдерісі кеңінен етек алғаны мәлім. Бұл үдеріс бүгінгі таңда қазақ мектептеріне де келіп жетті. Жалпы саралап оқыту бастауыш мектепті бітіргеннен кейін басталады. Франция мен АҚШ-та барлық жалпы білім беретін мекемелерде сыныптағы оқушыларды топқа бөлу кеңінен таралған. Кейбір пәндерді оқытуда топтарды «жылдамдар», «орташалар» және «баяулар» деп атайды.

Тағы бір зерттеуші Г.К. Селевконың айтуы бойынша, дифференциалды оқыту келесідей:

- 1) әртүрлі топтар үшін өз контингентінің сипаттамаларын ескеру үшін әртүрлі оқу жағдайларын жасау;
- 2) біртектес (біртекті) топтарда оқытуды қамтамасыз ететін әдістемелік, психологиялық, тәрбиелік және ұйымдық басқару шаралары кешенін даярлау. Дифференциацияны жүзеге асырудың шетелдік нұсқаларында бұл педагогикалық үрдіс теориялық негізде, педоцентризм идеясына сүйене құралған (К.Н. Вентзел — Ресей; Дж. Дьюи, Э. Пэрхерст, У. Килпатрик — АҚШ; С. Френет — Франция; М.Монтессори — Италия және т.б.). Мұндай жағдайларда оқу процесі өте дербестендірілген және оның мазмұны едәуір өзгертілген. Сондай-ақ бұл жағдайларда бала да мұғалім де уақытпен де, қатаң құрылған бағдарламамен де немесе жұмыс орнымен де шектелмейді.

Ал отандық педагогика тұрғысынан дифференциалды оқыту оқу үрдісін бұзуға бағытталған «қауіпті тенденция» ретінде ғана қабылданды [10].

Оқытудың бұл түрі, яғни дифференциалды оқыту, ұзақ тарихты қамтиды. Оның білім беру тәжірибесіне енуі ХХ ғасырдың басында бастау алды. Бұл үрдіс Мангейм қаласынан шыққан танымал неміс педагогы Ж.А. Зикингердің есімімен байланыстырады, сондықтан ол кейде «Мангейм жүйесі» деп те аталады. Ж.А. Зиккенгердің жобасына сәйкес сыныптардың 4 түрі құрылды:

1. Негізгі сынып — орташа қабілеттері бар балалар үшін.
2. Екінші сынып — әдетте мектеп бітірмейтін төмен сынып оқушыларына арналған сабақтар.
3. Көмекші сыныптар — ақыл-есі кем балаларға арналған.

4. Шет тілдері сабақтары немесе «өтпелі сыныптар», жалпы білім беретін мектептерде оқуын жалғастыра алатын ең қабілетті студенттер үшін. Бұл мәселеде көптеген ғалымдар білімнің, қабілеттің, дағдының және танымдық қабілеттердің үстемдігі басым болатынын алға тартады. Мысалы, Е.С. Рабунский негізінен оқушылардың маңызды үш ерекшеліктерін басшылыққа алды:

- тапсырмаларды орындау, қабылдау деңгейі;
- өзін-өзі тану деңгейі;
- оқуға қызығушылық танытудағы әрекет ету деңгейі.

Ал А.А. Бударный болса, оқушының жеке басындағы қызығушылықтарын, оқуын, эмоционалдық және еріктілік қасиеттерін ескеру керектігін атап көрсетті [11]. Ал А.Н. Конев жұмысын жүйке жүйесінің қасиеттерінің негізінде зерттеді [12]. В.М. Мерлин мен Э.А. Климовтың жазбаларында дифференциалды оқыту жүйке жүйесінің қасиеттері негізінде жеке қызмет түрін қалыптастыру мәселесі ретінде зерттелді [13].

Қорыта келе, барлық білім алушыларға жалпы және бірдей білім беру бұл білім алушылардың қабілеттерін айқындауға, олардың жеткілікті қарқынды дамуына кепілдік бермейді. Білім алушылардың қабілеттерін оңтайлы түрде қалыптастыруды қамтамасыз ету үшін олардың бейімдері мен ерекшеліктерін ескере отырып, белгілі бір шаралар жүйесін құру қажет. Осылайша, барлығын бірдей және тиімді оқыту үшін, дамытудың оңтайлы режимін қалыптастырудағы қоғамның қызығушылығы дифференциалды оқытуға алып келеді. Демек, әлеуметтік жоспардағы дифференциалды оқытудың міндеттерінің бірі — жас ұрпақтың бейімділігін және қабілеттерін анықтау және барынша арттыру.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы: «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-bashshysy-nazarbaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2017-zhylygy-31-kantar.
- 2 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы: «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylygy-10-kantar.
- 3 Жетписбаева Б.А. О состоянии профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в Республике Казахстан: анализ иноязычной подготовки студентов технических специальностей / Б.А. Жетписбаева, Ж.Г. Шайхызада, Я. Таборек // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2017. — № 2 (86). — С. 166–173.
- 4 Авдеева Г.Ф. Информационные технологии обучения / Г.Ф. Авдеева // Менеджмент в образовании. — 2002. — С. 125–127.
- 5 Жекибаева Б.А. О статусе казахского, русского и английского языков в системе образования Республики Казахстан / Б.А. Жекибаева, Б.Д. Каирбекова, И.Е. Зобнина // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2018. — № 2(90). — С. 110–115.
- 6 Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И.Э. Унт // Педагогика. — 1990. — С. 192.
- 7 Гончаров Н.К. Вопросы педагогики / Н.К. Гончаров // Вестн. АПН РСФСР. — 1960. — С. 374.
- 8 Монахов В.М. Дифференциация обучения в средней школе / В.М. Монахов, В.А. Орлов, В.В. Фирсов // Советская педагогика. — 1984. — № 8. — С. 42–47.
- 9 Жунисбекова Ж.А. Дифференцированное обучение учащихся / Ж.А. Жунисбекова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2015. — № 11. — С. 748–751.
- 10 Копжасарова М. Развитие идей дифференцированного обучения в теории и практике общеобразовательной школы / М. Копжасарова // Поиск. — 2001. — № 1. — С. 123–129.
- 11 Бударный А.А. Индивидуальный подход в обучении / А.А. Бударный // Советская педагогика. — 1965. — №7. — С. 68–72.

12 Конев А.Н. Дифференцированный подход к обучению младших школьников на основе их индивидуально-типологических особенностей / А.Н. Конев // Советская педагогика. — 1966. — № 5. — С. 38.

13 Мерлин В.С. Формирование индивидуального стиля деятельности в процессе обучения / В.С. Мерлин, Е.А. Климов // Советская педагогика. — 1967. — № 4. — С. 98.

М.Т. Отыншиева, Л.С. Сырымбетова, Н. Станчу

Дифференцированное обучение — программа, обучающая устранению неуспеваемости

В статье рассмотрена концепция «дифференцированное обучение» и проанализированы ее виды и формы. Авторами проведен обзор отечественной, ближнего и дальнего зарубежья научной литературы, направленной на изучение мнений и отношения к этому типу обучения. Проведен сравнительный анализ ряда исследований для изучения позиций и концепций учителей в области дифференцированного обучения. В статье также описано, как систематически проводить дифференцированное обучение, чтобы позволить учащимся выполнять различные виды работы, общаться с учителями и учениками, приобщать родителей к эффективному сотрудничеству. А также рассмотрена важнейшая задача дифференцированного обучения — предоставление дополнительного времени в соответствии с пожеланиями, совместные эксперименты, помощь в совместной работе, развитии визуального опыта.

Ключевые слова: дифференциация, дифференцированное обучение, индивидуализация, внутренняя и внешняя дифференциация, уровень, процесс обучения, способность, новые технологии.

M.T. Oтынshiyeva, L.S. Syrymbetova, N. Stanciu

Differentiated teaching is a program that teaches to eliminate academic failure

The article considers the concept of «differentiated teaching» and analyzes its types and forms. The authors conducted a review of both near and far abroad scientific literature aimed at the study of opinions and attitudes towards this type of teaching. A comparative analysis of a number of studies was carried out to study the positions and concepts of teachers in the field of differentiated teaching. The article also describes how to systematically conduct differentiated learning in order to allow students to perform various types of work, communicate with teachers and students, and involve parents in effective collaboration. It is also considered that the most important task of differentiated learning is to provide additional time in accordance with the wishes, joint experiments, assistance in working together, assistance in developing visual experience and working together.

Keywords: differentiation, differentiated teaching, individualization, internal and external differentiation, level, learning process, ability, new technologies.

References

1 Kazakhstan Respublikasynyn Prezidenti N. Nazarbaevtyн Kazakhstan khalkyna Zholdauy: «Kazakhstannyn ushinshi zhanhyruy: zhakhandyk basekehe kabiletilik» [The third modernization of Kazakhstan: global competitiveness. Message to the people of Kazakhstan]. (n.d.). *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-nazarbaevtyн-kazakstan-halkyna-zholdauy-2017-zhylgy-31-kantar [in Kazakh].

2 Kazakhstan Respublikasynyn Prezidenti N. Nazarbaevtyн Kazakhstan khalkyna Zholdauy: «Tortinshi onerkasiptik revoliutsiia zhagdaiyndagy damudyn zhana mumkindikteri» [New development opportunities in the fourth industrial revolution. Message to the people of Kazakhstan]. (n.d.). *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyн-kazakstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar [in Kazakh].

3 Zhetpisbayeva, B.A., Shaikhyzada, Zh.G., & Taborek, J. (2017). O sostoianii professionalno orientirovannogo obucheniia inostrannomu yazyku v Respublike Kazakhstan: analiz inoiazychnoi podgotovki studentov technicheskikh spetsialnostei [The state of professionally-oriented teaching of a foreign language in the Republic of Kazakhstan: the analysis of foreign language training of technical students]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series, 2*, 166 [in Russian].

4 Avdeeva, G.F. (2002). Informatsionnye tekhnologii obucheniia [Information technology training]. *Menedzhment v obrazovanii – Management in education, 4*, 125–127 [in Russian].

5 Zhekibaeva, B.A., Kairbekova, B.D., & Zobnina, I.E. (2018). O statuse kazakhskoho, russkoho i anhliiskoho yazykov v sisteme obrazovaniia Respubliki Kazakhstan [On the status of the Kazakh, Russian and English languages in the education system of

the Republic of Kazakhstan]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series*, 2, 110 [in Russian].

6 Unt, I.E. (1990). Individualizatsiia i differentsiatsiia obucheniia [Individualization and differentiation of teaching]. *Pedagogika – Pedagogy*, 192 [in Russian].

7 Goncharov, N.K. (1960). Voprosy pedagogiki [Pedagogy issues]. *Vestnik APNR – Bulletin of the APS of FR*, 374 [in Russian].

8 Monakhov, V.M., Orlov, V.A., & Firsov, V.V. (1984). Differentsiatsiia obucheniia v srednei shkole [Differentiation of teaching in school education]. *Sovetskaia pedagogika – Soviet pedagogy*, 8, 42–47 [in Russian].

9 Zhunisbekova, J.A. (2015). Differentsirovannoe obuchenie uchashchikhsia [Differentiated student teaching]. *Mezhdunarodnyi zhurnal prikladnykh i fundamentalnykh issledovaniy – International Journal of Applied and Basic Research*, 11, 5, 748–751 [in Russian].

10 Kopzhasarova, M. (2001). Razvitie idei differentsirovannogo obusheniia v teorii i praktike obshcheobrazovatelnoi shkoly [Development of the Ideas of Differential Education in the Theory and Practice of a Secondary School]. *Poisk – Search*, 1, 123–129 [in Russian].

11 Budarnyi, A.A. (1965). Individualnyi podkhod v obuchenii [Individual approach to learning]. *Sovetskaia pedagogika – Soviet pedagogy*, 7, 68–72 [in Russian].

12 Konev, A.N. (1966). Differentsirovannyi podkhod k obucheniiu mladshikh shkolnikov na osnove ikh individualno-tipologicheskikh osobennostei [Differentiated approach to teaching younger students on the basis of their individual typological features]. *Sovetskaia pedagogika – Soviet pedagogy*, 5, 38 [in Russian].

13 Merlin, V.S. (1967). Formirovanie individualnogo stilia deiatelnosti v protsesse obucheniia [Formation of an individual style of activity in the learning process]. *Sovetskaia pedagogika – Soviet pedagogy*, 4, 98 [in Russian].

G.B. Sarzhanova¹, S.V. Romanenko², A.M. Zatyneiko¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*S. Seifullin Kazakh Agrotechnical University, Nur-Sultan, Kazakhstan
(E-mail: galiya008@mail.ru)*

Opportunities of foreign language proficiency on the basis of computer training programs

This article is considered computer programmes in teaching foreign language in modern world, its usefulness and effectiveness. It considers effective ways of teaching at the English lesson. It shows a great interest of pupils in learning the language. Information and communication technology has affected language instruction in higher education. The advent of the Internet and the wide spread of technology in our life create new opportunities for language learning. The Internet is considered as the instrument in increasing their motivation, formation of strong language skills and improvement of foreign language skills. The article discusses the ways of forming information literate personality in the conditions of Digital Kazakhstan. It is also said that, based on advanced information technologies, computer-based training programs are capable of learning a foreign language and with the help of these programs improved skills in writing, listening, reading and speaking.

Keywords: Internet, information technology, computer, exercise, education, foreign language training, educational materials.

Today Kazakhstan steps into the era of the Fourth Industrial Revolution, in other hands; steps into the deep and intensive changes of technological, economic and social spheres. Information technology has become an important factor which determines the place of Kazakhstani society in modern information civilization. The achievement of a state is determined by nation's intellectual position, efficiency of the national education system and ability to respond to the present challenges. Certainly, any citizen should be more competent and more educated in the advanced innovation epoch. It's very important to raise digital literacy of population when Kazakhstan is on the stage of becoming a digital country. At the time of the Internet, the state has fully supported IT technology. The main necessity of modern digital world is teaching ordinary people to the advanced programs. The President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev says in his annual Address to the people: «There is a need for a wide program against the illiteracy of computer science. In 2019, 80 % and in 2020 at least 90 % of public services must be digitalized. Our people should be educated; people around the world keep up with the times». The content of the current year's Address is about the necessity of adapting the education system, communication and industry for the requirements of a new industrialization epoch. We have defined the major approaches to secondary education, and at the current stage, we need to focus on them. He predicts that in 2018 it is necessary to start developing the third five-year plan of industrialization for the formation of the «digital age» industry. That is why we need to continue working on the development of digital educational resources, broad banding the access to the Internet, and equipping our schools with video equipment. There is a big need to form the educational program which takes into account students' digital skills. It is said that video blogs and video tutorials of the best teachers from secondary school, high school and college should be posted in the Internet. In his Address «Mangilik Yel» the President of Kazakhstan says «Our bright future depends on a creation of new opportunities for Kazakhstani people. In the XXI century the people of the developed country must be active, educated and healthy».

The Republic of Kazakhstan is stepping into a new stage of a system of education. The main purpose of education is bringing up knowledgeable, self-motivated, competitive and broad-minded personality [1]. As Kazakh head of the state N.A. Nazarbayev said in his address, «The well-being of the population and accession of Kazakhstan to the list of 30 developed countries are the long-term goals of our independent state. For the twenty-first century, there is no such thing as a new technology, but to embark on this technology and bring it to life, to learn and to develop - is the essence of today's education». We need to know that the key to that faith is in the hands of qualified and educated teachers. At the present time developed information and communication technologies are integral part of the educational policy. The new level and quality of knowledge lies on using the latest achievements in the field of information technology, it is one of the most important goals of nowadays. The use of IT in teaching English can be the basis for a comprehensive study

of students and recognition as a good, well-developed student of our country within trilingual policy. It is important to emphasize that the only goal of education is not bringing up highly educated professionals, but also bringing up the highest level of morality and humanity in a person. Teaching the international language of the Republic of Kazakhstan with the help of New Technologies is relevant to these days. The quality of teaching technology is measured by its final result. Nowadays there are a lot of new pedagogical technologies.

The following issues of pedagogical technologies help:

- to influence on learners to get a high level of language skills;
- to use English in everyday life and develop practical orientation of English;
- to form cognitive abilities of a student;
- to solve the problem in collaboration [2, 3].

At present, an English teacher's mission is not only teaching language skills, but also teaching students to work on themselves. The only task for a teacher is improve student's thinking ability and using new technological methods to have a good education. With the help of new technologies - language skills as writing, listening, understanding and speaking developed easily. As for the psychologists, everybody has computers, laptops, videos and TVs at home, so children perceives things around in this way. The capabilities of new technologies allow students to be successful in reading and learning, to promote creativity, to increase their interest to the subject, to create the best conditions for listening and speaking skills, and to get a qualitative education. The main objectives of IT at English lessons are: increasing motivation, developing language competence, understanding the texts in another language, providing information in a contextual and consistent manner, increasing linguistics and socio-cultural structure of the learning country, increasing ability of learning English individually. IT helps to use the whole complex of methodological, didactic, pedagogical and psychological principles. It makes cognitive process interesting and creative, allows each student to work individually. New technology opens a new kind of cognitive activity which gives a good result in learning, develops cognitive activity of learners and teaches them to search and orientate in the big flow of information. The efficiency of IT at a foreign language lesson depends on teacher skills. The main task of teaching foreign language is to teach language in a communicative way. The learners should be able to share information and exchange opinions, to analyze the responses, critically summarize their own thoughts, to conduct interactive work. Innovative educational technologies have a great impact on the development of the education system. Their use increases the level of student's self-study; making learning process interesting; create unprecedented professional skills and create new opportunities.

The requirements for a modern teacher seek to help the student to learn independently, to awaken his interest to the lesson and after that the student is committed to the knowledge of new things and seeks to improve knowledge. New pedagogical technologies are widely developed in General education systems. Each teacher makes effort to intocrease the level of knowledge of students using the technology they have chosen. Today holding a lesson in a multimedia room, the use of a computer system in the lessons of a foreign language facilitates, the work of both teachers and students increases the motivation of students. In conclusion, today's lesson should be different from the lessons, and tomorrow's lesson should be better than today's lessons. School technologies include: television programmes, Digital television, Internet/ WWW, mobile phone, mobile devices, computer/laptop. Use digital video (video).In addition, the student also learns not only to search for material on the Internet, but also to access the world's communication centers, work with electronic textbooks. The ability to independently use electronic textbooks and computer teaching AIDS allows students to independently use the acquired knowledge to learn the world in the shortest possible time. The possibilities of using Internet resources are very great and allow students and teachers to get any necessary information, wherever the globe is. For example, material on regional studies, news from the life of young people, articles from Newspapers, necessary literature, etc.b. Also students can participate in testing, quizzes, contests, competitions held via the Internet. Talking about the opportunities and services provided by Internet resources in English language learning we can name the following examples.

– students can perform tasks and exercises in documents provided in online groups, conduct correspondence in the target language by e-mail, participate in virtual communication clubs, teleconferences and exchange text messages in real time, listen to the radio programs, watch videos, use any kind of information;

– the ability to deliver information quickly to any distance, the use of remote sources of information, interactivity (the possibility of quick feedback and interviews), search through search engines and independently, the exchange of materials received on various media, etc.;

– The Internet provides a unique opportunity for learning a foreign language to use authentic texts, listen and communicate with natural linguists which creates a natural language environment [4].

The use of information technology in English lessons increases the activity of thinking and independent work of students, develops speech and creativity. The world wide web, e - learning resources can be a good helper for their students, as well as for subject teachers who want to expand their knowledge. The teacher is a tool of organization of independent work with computer and management of it in the course of training work with speech and speech material.

The following principles are important in computer linguodidactics:

- agreement;
- need;
- informativeness;
- reliability.

Learners can use computers at different stages and in different capacities, depending on individual needs.

The computer is often used in the process of learning a personal language for self-study and homework students, used to fill gaps in students' knowledge.

In this case, there are used computer programs specially created for education.

The student for independent work in the programs of computer training :

- Getting a study assignment;
- request additional information necessary for it
- understanding how to complete a task;
- enter answer;
- receive a response to the analysis and evaluation.

In comparison with auditor classes it is possible to note a number of advantages of use of the computer for independent reading of educational material:

- unlimited working time, determined by the requirements of the student;
- free mode of work (choice of working time, determination of breaks in work and speed of assimilation of material);
- exclusion of subjective factors affecting the course of work (no other attitude to any student, not to compare with the results of the work of other students, to evaluate the answer based on explicit criteria, not to disclose the shortcomings of the work).

The method of visualization used while teaching phonetics using a personal computer.

For example, programs «Enjoy Englishwith Professor Higgins».

In the study of grammar:

- formation of literacy skills of reading and listening;
- formation of productive grammatical skills, mainly in writing;
- control the level of formation of grammatical skills on the basis of test programs.

When studying vocabulary:

- formation of receptive lexical abilities of reading and listening;
- formation of productive lexical skills mainly in writing;
- expansion of passive and potential vocabulary.

When learning to read:

- formation of skills of construction of sound letter matches;
- learn to read aloud;
- improvement of teaching methods using the methods of changing the perception zone and intensity of presentation, changing the place of the text,

When teaching listening:

- formation of phonetic listening skills;
- follow the correct understanding of the listened text.

In the study of speech:

- formation of phonetic speech skills;
- organization of communication with pairs and subgroups using role modeling programs.

It is often recommended to use the following computer programs to learn English:

– «Professor Higgins» (version 6.1) - a complete phonetic, lexical and grammatical multimedia reference simulator for those who want to learn to understand and grammatically correct to speak a good and unusual language, which is the norm in English television.

– «Path to Excellence 2» consists of the following levels:

Beginner Level - for those who started to learn English or studied English at school, but completely forgot it.

Intermediate and Advanced-parts of the course are designed for those who want to develop and strengthen their skills in English orally and in writing.

– «English Discoveries» - 12 multimedia CD courses, divided into five main levels for learning English. The program covers all four aspects of language competence using original English and real life situations (reading, writing, speaking and listening). The collection is based on accepted courses, includes all grammatical structures and offers more than 3,500 lexical units. A special feature of «English Discoveries» is its adaptation to different learning styles, as it includes different teaching methods.

– «Tutor English» — a program for users with an initial level of language proficiency, aimed at the development of speech, listening, reading, interpretation and translation skills. Contains a complete grammar course that supports a system of exercises and tests.

– «Learn to Speak English» (Deluxe 10) is a program with more than 50 lessons, created in the form of games for free and easy perception of the material.

– «Irregular verb» is an effective program for reading and repeating irregular verbs.

– «Idioma, quotes, phrases» are fun programs with definite phrases, idioms, cliches and quotes.

– Talk to Me is an interactive computer-based foreign language course. The latest multimedia technology helps you to learn the language quickly and efficiently. This program helps you learn to speak correctly and teaches you to speak fluently. The Talk to Me tutorials will improve your overall speaking skills and will be interesting to people of different ages.

– Assimil is one of the most comprehensive and effective ways to learn a foreign language that has been used worldwide for more than 75 years. It's a real opportunity to learn English, only half an hour a day. The tutorial complements the classroom auditorium and the language proficiency of the speakers. The Tutorial incorporates audio recordings of tutorials and exercises that are taught by language speakers on the CD. The method of assimilation consists of two phases of language development. Passive Phase: You learn only through repetition and understanding of the language. Active phase: Increase vocabulary and form your own sentences. You will understand English well after two months. After three months, you will be able to speak fluent English in modern English.

– Mathmasser (program for selecting conformity) This versatile program is always in demand. The reader should properly add the lexical units of the left and right columns (three lines before the new word). The selection is done by scanning two columns using the pointer. The host device allows you to reproduce exercises on paper for both individual and classroom work.

– Choisiser (program for choosing variants) This is a simple program for creating multi-choice exercises. The programmer can select 3–5 versions of the selection and different number for each example and include an error indicator that records every wrong action when needed. Questions can be either parallel or split. The teacher is not required to follow a certain number of the questions during preparing exercises. The questions can be added after finishing exercises. This is done by the «Fixer» program. The computer assistant can select auditing and training modes. The first one does not know which of the student's responses are correct until the exercise is complete, the second mode is immediately responsible and provides an error indicator. If necessary, the results of the student's work can be printed [5, 6].

– Cloizmaster (program for selecting spaces) The program allows a teacher or a student to enter, record or edit a volume up to 50 lines of text. The student will select the text by name and specify what words should be left in the text (every fifth to fifteenth word) before displaying it on the display. Then they read the text with the numbered spaces and fill them. Texts of different languages with vacancies can be printed in printed form. The trainees can fill the paper at their own convenience and compare their results with the computer data at a convenient time.

– CrosswordMaster (CrossCover MasterCard) The program allows you to create, write, and solve cross-cribes on your computer, and also provide a working mode for both learners. The programmer can determine the diagrams of the charts (from 5 to 15 squares in any direction), where words and spaces

can be pressed. Crosswords can be anywhere - trained and entertaining, with the words or text that you have created.

– Unicef (programmer to set) In the text, the pre-selected words or concepts are separated by a clearer picture. The student should place other words or concepts instead.

– Unilex (text-based software). The program lists all the words in the alphabet and displays the frequency of each word. It can be used to prepare lexical explanations for specific texts.

– Gammasstorm (program to fill spaces) The program allows the teacher to make large texts and define an element - the suffix, annex, word, or concept to be left out. If necessary, it can fix a different, valid answer. Text is input through a special processor. The trainee can fill out spaces in any sequence and select auditing or training modes. Each answer may be with the key that appears during the correct answer. This program is often chosen by teachers to monitor strict control over the use of language units.

– Pinpoint (program for perception) The program offers a game that is widely used to reset the text theme with the least context. It includes 60 text-templates on different themes. The program uses one of the six themes shown on the screen and displays one word in the text. The remainder of this text is reserved. Using a minimal amount of information, the learner will be able to find out which theme of the six sums corresponds to this text. He can ask for additional words until he or she creates a topic.

– Speeddrive (program for speed reading) Text can be displayed on the screen for 8 consecutive periods (the student can select the time displayed: from 1 minute to 9 seconds - for very slow reading, 9 seconds - for fast training). The purpose of the exercises is to teach fast learning content. Questions may be asked for plenty of choice after each page or entire text. The text may be displayed as normal, as well as with a bold font. When choosing display time, the text may be used to test reading skills with a general context of time without restriction.

– Storeport (Text Program) The tutor picks up the screen and writes the text. Using the logic, logic, and language skills, trainees need to reset this text on the screen (the letters in each word are replaced by claws). This exercise stimulates educational activity. During the work, the teacher may lose patience and look at individual letters, but learners, as practice has shown, never try to do it and try to recover the whole text altogether. There are also additional exercises for inventions and inserts [7].

– Testmasters (question-and-answer software) This is an easy-to-use program for any subject at any level. The teacher will be able to prepare a chain of couples of any length, considering the possible answers to the answers. The student must complete the answer. He can answer questions in any sequence and work in auditor and trainer modes [4, 8].

Thus, the program of foreign language teaching not only develops creativity, but also improves the skills of speaking and writing. By analyzing the use of information technologies in English lessons, you can draw the following conclusion: The quality of learning increases, ensures the harmonious development of personality, helps to form a knowledgeable culture of information culture, reduces barriers to language barrier. It is also useful to create pedagogical, psychological conditions that will lead to comprehensive education of the future generations, the business and demand, creativity and free development.

References

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. — 2018 ж. 10 қаңтар [Электронный ресурс]. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: http://kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyyn-kazakistan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar
- 2 Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / П.В. Сысоев // Иностранные языки в школе. — 2001. — № 4. — С. 12–15.
- 3 Бұзаубаева К.Ж. Жаңа педагогикалық технология / К.Ж. Бұзаубаева. — Алматы, 2004. — 119–134-б.
- 4 Nagaosa N. Quantum field theory in strongly correlated electronic systems [Electronic resource] / N. Nagaosa. — Germany, 1999.- 2.65Мб. — Access mode: <https://www.springer.com/gp/book/9783540659815>.
- 5 Методические рекомендации по применению мультимедийных технологий при подготовке и проведении учебных занятий / сост. С.Т. Каргин, Л.П. Любонская, Л.Р. Шевлякова. — Караганда, 2006. — 37 с.
- 6 Лекерова Г. Инновационные педагогические технологии в образовательном процессе / Г. Лекерова, А. Маджуга // Высшая школа Казахстана. — 2001. — № 6. — С. 29–32.
- 7 Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пос. / под. ред. Е.С. Полат. — М., 2002. — С. 271–275.
- 8 Сысоев П.В. Современные учебные интернет-ресурсы в обучении иностранному языку / П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев // Иностранные языки в школе. — 2008. — № 5. — С. 12–14.

Ғ.Б. Саржанова, С.В. Романенко, А.М. Затынейко
**Компьютерлік оқыту бағдарламалары негізінде
шетел тілін меңгеру мүмкіндіктері**

Мақалада қазіргі заман талабына сәйкес шетел тілін оқытуда компьютерлік оқыту бағдарламаларын қолдану жайы, оның маңыздылығы, тиімділігі жөнінде сөз болады. Бұл бағдарламалардың шетел тілін үйренушілерге аутентті мәтінді қолдануға, тіл тасушыны тыңдауға, олармен қарым-қатынас жасауға және тілдік органы қалыптастыруға септігін тигізеді. Интернеттің көмегімен студент фонетикалық, грамматикалық, лексикалық жаттығулар, оқуға және грамматикаға арналған тесттермен жұмыс жасай алады. Ағылшын тілі сабағында материалды компьютер арқылы пайдалана отырып, көптеген дидактикалық мәселелерді шешуге болады. Студенттерге мультимедиялық технологияларды пайдалану, оқып жатқан құбылыстар мен нысан жайында толық және дәл ақпарат береді. Мақалада цифрлық Қазақстанға ену жағдайында ақпараттық сауатты маман тұлғасын қалыптастырудың жолдары көрсетілген. Озық ақпараттық технологиялар негізінде компьютерлік оқыту бағдарламаларын шетел тілін үйренудегі мүмкіндіктері сөз етілген және аталмыш бағдарламалар арқылы педагогикалық қалыптасқан жазу, тыңдау, түсіну, сөйлеу дағдыларын жетілдіру мақсат етілген.

Кілт сөздер: Интернет, ақпараттық технологиялар, компьютер, жаттығу, білім беру, шетел тілін үйрету, оқу материалдары.

Г.Б. Саржанова, С.В. Романенко, А.М. Затынейко
**Возможности овладения иностранным языком на основе
компьютерных обучающих программ**

В статье рассмотрены использование компьютерных образовательных программ в обучении иностранному языку в современном мире, их полезность и эффективность. Компьютерные программы являются инструментом повышения мотивации, формирования прочных языковых навыков и совершенствования владения иностранным языком. Образование с привлечением Интернет-технологий имеет множество точек соприкосновения с изучением английского языка, что становится особенно актуальным в современном мире. Грамотное применение новых видов самостоятельной работы студентов и Интернет-коммуникации при обучении иностранному языку позволяет значительно оптимизировать образовательный процесс и создавать аутентичные ситуации общения, что способствует в значительной мере повышению уровня мотивации студентов при изучении иностранного языка. В статье рассмотрены пути формирования информационно грамотной личности в условиях цифрового Казахстана. Также говорится, что с помощью программ компьютерного обучения совершенствуются навыки письма, аудирования, понимания и разговорной речи.

Ключевые слова: Интернет, информационные технологии, компьютер, упражнение, образование, обучение иностранному языку, учебные материалы.

References

- 1 Kazakhstan Respublikasynyn Prezidenti N. Nazarbaevtyн Kazakhstan halkhyна Zholdauy 2018 zhilhi 10 kantar [Address of the President of Kazakhstan to the People of Kazakhstan dated January 10, 2018]. kz/addresses/addresses_of_president/kazakhstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevtyн-kazakistan-halkhyна-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar
- 2 Sysoyev, P.V. (2001) Yazyk i kultura: v poiskakh novoho napravleniia v prepodavanii kultury strany izuchaemoho yazyka [Language and culture: in search of the new direction in teaching culture of the country of the learned language]. *Inostrannyye yazyki v shkole – Foreign language at school, Vol. 4*, 12–18 [in Russian].
- 3 Buzaubaeva, K.J. (2004). *Zhana pedahohikalyk tekhnolohiia [New pedagogical technologies]*. Almaty [in Kazakh].
- 4 Nagaosa, N. (1999). Quantum field theory in strongly correlated electronic systems. Germany. *springer.com*. Retrieved from <https://www.springer.com/gp/book/9783540659815>.
- 5 Kargin, S.T., Lyubonskava, L.P., & Shevlvakova, L.R. (2006). *Metodicheskie rekomendatsii po primeneniuu multimediinykh tekhnolohii pri podgotovke i provedenii uchebnykh zaniatii [Methodical recommendations on the use of multimedia technologies in the preparation and conduct of training sessions]*. Karaganda [in Russian].
- 6 Lekerova, G., & Madzhuga, A. (2001). Innovatsionnye pedahohicheskie tekhnolohii v obrazovatelnom protsesse [Innovative pedagogical technologies in the educational process]. *Vysshaia shkola Kazakhstana – Kazakhstan High School, Vol. 6*, 29–32 [in Russian].

7 Polat, Y.S. (2002). *Novye pedahohicheskie i informatsionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniia [New pedagogical and information technologies in the education system]*. E.S. Polat (Ed.). Moscow [in Russian].

8 Sysoyev, P.V., & Yevstigneyev, M.N. (2008). *Sovremennye uchebnye Internet-resursy v obuchenii inostrannomu vazyku [Modern educational Internet resources in teaching foreign language]*. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign languages at school, Vol. 5*, 12–14 [in Russian].

J. Taborek¹, L.S. Syrymbetova², A.K. Zhuman²

¹Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland;

²Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: altynaichik91-23@mail.ru)

The main concepts of the research

«Methodology of adapting the best international practices of bilingual education to the condition of Kazakhstani trilingual education»

The article is devoted to the study of the basic concepts of the research problem «Methodology of adapting the best bilingual experience to the conditions of trilingual education», as so in the conceptual and categorical apparatus of the stated problem there should be definitions of all notions. In the article there are collected and analyzed main, key terms. Terms form the basis of a scientific language. The study and development of the conceptual-terminological apparatus presents special tasks of the research work. The authors revealed the essence of the concepts under study by detecting and clarifying the meanings and meanings of terms (concepts). This terminological analysis makes it possible to design, clarify and substantiate the basic working definitions.

Keywords: education, bilingual education, polylingual education, language person, adaptation, methodology, bilingual person, experience.

In the modern life learning foreign languages is an essential part of preparing specialists, knowing several languages. Today in competitive world knowing foreign language is a grant success in professional occupation. Consequently, on the step of professional development to know one language is not enough. It has happened that today the world chooses English language for communication in the international sphere. Along with that, in the epoch of globalization it is being observed the aspiration of national communities to keep and develop their culture and language. Consequently in the modern social practice and in the sphere of linguistic education bilingual education takes its development.

Our research is being devoted to Methodology of adapting the best international practices of bilingual education to the condition of Kazakhstani trilingual education in its conceptual and categorical framework should contain definitions of all key notions involved in the given problem.

The notion «education» takes the central place in this list.

In pedagogical dictionary education is identified as a unique dedicated process of education and teaching which is socially significant benefit and accomplishing in the interest of person, family, community and government, also the summation of knowledge, skills, values, experience, activities and competencies of particular dimension and difficulties in the aim of intellectual, spiritual – moral, artistic, physical and personal professional development, the satisfaction of his educational demands and interests [1; 17].

In the context of our research the notion linguistic education is actualized.

Linguistic education is the education in the sphere of all modern languages (native or foreign languages and cultures [2; 336].

Therefore, if the education is process of teaching, gaining of knowledge and skills, linguistic education is presented as a meaningful segment, concentrated on linguistic knowledge and skills forming personal consciousness which gives an opportunity to enter into open infosphere.

In the conditions of the modern world, in education, much attention is paid to learning a foreign language, respectively, the knowledge of two or more languages is very relevant.

Hence there are appeared new types of education, where lessons are conducted not only in native language but also in other languages. One of these types of education is bilingual education.

There are many interpretation of the term bilingual education in the modern science. Today given educational programs are becoming more popular and their access begins to be spread in many countries.

Having considered the notion of bilingual education it is essential to point out that despite the difference of its structural models it means [3, 4]:

– as the language of education / training, to use not only one language but two - native (first) and second (state, foreign) or the language of the country of residence, if they do not coincide in the learning process;

– the educational scheme in which a child gains knowledge at least in two languages, one of them is native language for some or for all children, and the second language, as a rule, is language for wide communication, official or nonofficial language.

The main difference of bilingual education from traditional education is that in the given situation language of schooling is not only the means of teaching and education but also its main goal.

The peculiarity of given education is that students can effectively learn second language if it is used in some period of time for subject communication.

Along with the concept of bilingual association, the term dual language education is also widely used in linguistics, being a synonym for bilingualism.

If bilingual education alludes schooling in two languages, using three or more languages in the process of education is called trilingual, polylingual or multilingual education. Compared to bilingual and trilingual education, polylingual and multilingual education do not define the exact number of languages using in teaching.

In most literary books these two types relate to the term of bilingual education. According to the concept of UNESCO the notion «multilingual education» was introduced in 1999 and is supposed using at least three languages in education: native language, regional or national language and international language [5].

The analysis of the given notions shows that these terms can be used as synonyms, as so there are not significant differences in their meanings.

As it was mentioned above, in the context of our research, education is the main concept, and in pedagogical science it is the central category and subject of the research. From this we can point out that pedagogy is the branch of science, revealing essence, principles of education, and the role of educational process in developing of personality elaborating practical ways of increasing their resulting quality. Learning process takes an important place in the process of pedagogy. As so during learning, knowledge, skills and abilities are acquired, personal qualities that allow a person to show individuality and adapt to external conditions are formed.

Having reviewed pedagogical works of N.V. Bordovskaya, A.A. Rean, V.A. Slastenin, V.P. Kashirin, L.P. Krivshenko it was identified that all of them has the same meaning of the given notion [6–8].

Learning is a method of organization of educational process and reliable approach of getting systematic education:

– the process of giving and acquisition of knowledge, abilities and skills of work is the main device of training a person to the life and work;

– combined purposeful activity of teacher and student in the course of which personal developing and his education are realizing.

In the modern world there are different types of education, consequently new types of schooling are being appeared. One of the more probable methods of bilingual education is bilingual schooling, which differs from bilingual education that it is represented interim stage in transition from native language education to the second language education and it has little in common with academic education [3; 13].

The term learning is understood as the systematic work of the teacher with students, which is based on the mastery of knowledge and values, as well as the implementation and consolidation of changes in their knowledge. At the heart of any type of training there is the system: teaching and learning. In this process, the activity of the teacher is the teaching, while the activity of the student is the learning.

The analysis of definitions shows that «teaching» is pedagogical management of teaching activity of student and is one of the components of educational process [9; 175]. During teaching process teacher's work is directed to form student's positive motives of studying, to organize the perception, to understand presentational facts and occurrences, to supply them with skills to use gained knowledge and get the knowledge by themselves [7; 166]. Learning is purposeful, conscious, cognitive activity of the student, consisting in the perception and mastering of scientific knowledge, in the compilation of perceived facts, in the consolidation and application of the knowledge gained in practical activities on the instructions of the teacher or based on their own cognitive needs [6; 166]. If the duties of teachers include teaching, conveying information, to give a hand in difficult situations of studying, to motivate students and evaluate their abilities, however student need to master, assign and apply gained knowledge. The results of studying are expressed in knowledge and skills.

Like other science, pedagogy, representing the body of knowledge for the development and preparation of a person for life in society, has its object and subject of study.

Scholars like L.P. Krivshenko, M.E. Vajndorf, V.V. Kraevskij consider the pedagogy as a relatively independent scientific discipline, the function of which is the indirect use of knowledge borrowed from other sciences (psychology, natural science, sociology, etc.) and adapted to solve tasks arising in the field of education or upbringing [10; 43]. The content of such pedagogy is a set of fragmentary ideas about individual aspects of pedagogical phenomena. First of all, pedagogy is closely connected with the sciences that study man, since man is an object of pedagogy. Under the frame of such sciences are philosophy, psychology, sociology, physiology, mathematics, political science, economics, and linguistics.

The set of pedagogical branches form a developing system of pedagogical sciences. In our article we will consider the relationship of pedagogy with such sciences as linguistics, psychologists and philosophy in detail.

In connection with the emergence of new types of education (bilingual, multilingual, multilingual education), and in accordance with the studied problem, the main importance is given to such concepts as bilingualism, multilingual, multilingualism, etc.

Among the sciences which deal with researching such notions as bilingualism, polylinguism and multilingualism linguistic is marked. On the base of different approaches, in the science there are many definitions of the given notions.

Scientists distinguish the term bilingualism from different sides, identifying their classifications depending on the area in which they worked. The concepts of bilingualism and dual language are synonymous and are considered together.

Bilingualism [bi ... + lat. lingua language] - lingua, bilingualism is the ability of a person simultaneously use two languages in the same level (eg. French-English in Canada) [11].

As an object of science, the versatility of bilingualism has given rise to many different theories that solve the problems posed by researchers in the study of one or another aspect of bilingualism.

Language is a function of social groups, to be bilingual means simultaneously to belong to two different groups.

When studying the literature of Western countries, we came across the term «multilingualism». The term «multilingualism» as well as the term «bilingualism» is a term that can refer to the existence of more than one language in relation to: the use of language, the language competence of a person, and the language situation in a geographic space [12].

As a bilingualism, polylinguism is a combination of speaking skills and communicative competence which allow them to use several linguistic systems in communication. Together with the term polylinguistic theorists and experts in linguistic education often use the term «trilingualism» when three languages are used in communication. By this definition, the author cites the example of Russia, which, like Kazakhstan, is a multinational country. Even if a person studies two foreign languages and it is quite possible that they know or are studying their native language or they attend courses in another foreign language, in other words they are polyleggists. However, if we apply this term to the number of languages that they have learned, then we will come across the concept of trilingualism.

Therefore in linguistic there are different notions when we talk about using two or more languages. According to the given definitions polylinguism and multilinguism mean understanding and using two or more languages and the term trilingualism concretize three languages. When the population of the country speaks in several languages, then for the further development of the state there is a need to introduce new programs into the education system.

As our investigated problem connects with the adaptation of bilingual education to the conditions of trilingual education, one of the tasks is to determine the meaning of the concept of adaptation.

Today in pedagogy the word adaptation is often met. This term is used in different spheres of human life, such as: technical, medicine, psychology and in education. There are many scientists who gave their definitions to this notion.

A.A. Rean, A.R. Kudashev and A.A. Baranov consider the concept of «adaptation» and «adaptedness» as synonyms, defining adaptation as a process and result of internal changes of external active adaptation and self-changing of an individual to new existence conditions, and the result of the adaptation process is the adaptedness [10; 17].

The connection of pedagogy with psychological sciences takes special interest, as so psychology studies the law of human psychological development. During teaching it is necessary to understand the characters of human nature, what are the needs and opportunities, also we must take into account mechanisms and laws of

psychological work and development of personality, to form education in accordance with these laws, characters, needs and opportunities.

If in pedagogy adaptation is the result of getting used of person to a new event, in psychological sciences the process of adaptation meaningfully represents as an active formation of strategies for coping with distressing situations through the mechanisms of different levels of regulation.

In the book «Human adaptation and his failures» the notion of adaptation is defined in two ways:

1. As a condition in which the needs of human and the demands of society are fully satisfied. It is condition of harmony among person and nature or social environment.
2. As a process whereby this harmonious state is reached [13].

Adaptation is matching between updated needs of person, his capabilities and resources taking into account certain conditions. The analysis of these terms showed that in both sciences, adaptation is the process of adapting an individual to new conditions and at the same time achieving a harmonious state.

In the process of learning, not only learners, but also new training programs that are being implemented, adapt to external conditions. From this we can point out the notion «Adapted educational program». It is the programme which is adapted for learners with limited means of health taking into account peculiarities of their psycho – physical, individual abilities and if it is necessary to supply the correction of developmental disability and their social adaptation.

In the course of the study, as it was mentioned above, the notion of adaptation has traced its roots from psychology. The process of adaptation of personality is characterized by the activity of a person. Gradually, this concept began to meet in other areas of science. From a pedagogical or educational point of view, in the sphere of inclusive education this word is met frequently. In spite of this the meaning of adaptation is interpreted as getting used to smth new. In our research adaptation means with the help of amending to use specific program.

The main goal of education is the development of a person, respectively, the emergence of new types of education contributes the development of certain concepts related to a person, such as a language personality, a second language personality, as well as a multilingual personality.

In the modern linguistics the study about language personality acquired fabulous popularity, as so it gives an opportunity to investigate communicative essence of language. In the context of linguistic education the notion language personality is actualized. Given phenomenon attracts the attention of many scholars, there are lots of different definitions.

In anthropocentric linguistics cognitive, sociological and cultural trends imply a thorough study of the language personality. However, different interpretations greatly complicate the understanding of this phenomenon and complicate its study. Definitions of linguistic personality were presented in the works of V. Humboldt, K. Vossler, E.W. Barsukov, Yu.N. Karaulov, P. O. Seligey, A. Potebni, A.B. Shakhmatova and etc.

In her book E.V.Barsukova presents linguistic persona as valuable data storage device and as a creator of texts using system language facilities for showing education and visions of surrounding reality for achieving particular goals in this world [14].

Whereas in philosophy language personality is a set of abilities and characteristics of a person with set skills and readiness to realize spoken activities of different levels, classifying according to the types of speech activity (speaking, listening, reading and writing) and according to the level of language (phonetics, grammar, lexicology). The creation and perception of texts differs by

- a) the degree of structurally linguistic complexity;
- b) the depth and accuracy of reflection of reality;
- c) a certain purposefulness.

As it can be seen from the given definitions, the language personality is the person of communication, using the means of the language to create a linguistic text and use it in oral or in written forms. The intention of «language person» and its integrative entity allow maintaining that this theoretical constructs has general pedagogical status [15]:

- in methodology language person is a person expressed in language or through the language;
- from the point of view of pedagogical science, a language personality is a multilayered and multi-component set of linguistic abilities and skills, readiness for speech actions of various degrees of complexity, actions that are classified on the one hand, by type of speech activity, and on the other hand by language levels;
- language person is who assumes language and for whom language is a speech.

The significancy of language person is that language person takes part in all types of communication, consequently during description it is important to take into account an individual characteristics and the norms of speech of any social group. Seligej, P. O. developed the typology of levels of linguistic consciousness, noting that person having high linguistic consciousness is mature linguistic consciousness for whom active, interested and responsible attitude to the language are typical [16].

To implement this concept at the intercultural level, it is necessary to gradually translate the second language to the status of «inappropriate» and form a bilingual, multilingual and polylingual personality.

Summarizing the views of E. Belostok, L.V. Shherba, and K.Bejker it can be argued that bilingual person is a person speaking in two languages at the same level and also acts on both languages on the sociocultural level in different context and for different purposes [17; 17]. The levels of language proficiency may depend on the contexts (for example, street and house) and how often this language is used.

Understanding the roles of language arises the question about efficiency of teaching languages and increasing level of linguistic skills of future specialists. If bilingual personality is a person knowing two languages also there are people who know and use three or more languages. Therefore it is necessary to analyze such term as multilingual personality.

Multilinguism represents a worthless achievement as each person so the whole community. Along with native language knowing other languages has always been considered a sign of high education and culture. According to the definition of Sh. Kemp «Multilingual identity is a person who has an opportunity to use three or more languages separately or in different levels of combinations» [18; 11].

For realization of the person in another country it is not enough to have knowledge, skills and abilities based on native language and culture. From this we can make conclusion that linguistic person is consistent system and second linguistic persona cannot exist without a primary unified system. In linguistic education linguistic persona is a person, who has linguistic skills and is ready to realize speech activities of various degrees of complexity. Having analyzed the notions of linguistic person we come to the conclusion that linguistic persona is a native speaker and the person knowing two or more languages and cultures of the given nations is identified as polylingual/multilingual person.

One of the social sciences with which pedagogy is closely related is philosophy. Philosophy is the methodological basis of pedagogy, which contributes to the understanding of the goals of upbringing and education. The directions of the pedagogical search, the definition of the essential, target and technological characteristics of the educational process depend on the system of philosophical views [6; 12].

The subjects of philosophy and pedagogy considerably coincide. In our investigated problem there are some notions which take their origins from philosophy, one of them is methodology. The word methodology (from gr. «method» is a way, research, investigation) means set of methods, techniques and operations of practical or theoretical development of reality, i.e. the way of knowledge [19]. In the science methodological knowledge provides right methodological position of scientific problem; can be in the role of intellectual techniques of scientific work and also allows optimizing the organization of scientific research.

The main task of our research is to identify the best experience of bilingual education. As the term bilingual education was mentioned above it is necessary to identify the notion experience, which is frequently used in pedagogy. From the philosophic point of view the experience is defined as reflection in human consciousness of objectified world, social practice directed to the world change. It can be educed that experience is knowledge, skills gained in the process of human life.

It is important to emphasize that the basic meaning of generalizing experience is not only the realization of portable and reproducible experience, which serves as the basis for other specialists to develop new options, «personal recipes», but in mastering the positions of «diagnostician», «methodologist», «methodologist», «expert», etc.

Thus, in this article the basic concepts that are directly related to our research were considered. Today, when it comes to education and upbringing, pedagogy is a fundamental science, since theoretical and methodological ideas to pedagogy help to improve educational activities. Accordingly, the development of this science is influenced by other sciences related to the study of humanity.

References

1 Лямзин М.А. Словарь терминов и понятий дополнительного профессионального образования / М.А. Лямзин, М.Т Громкова. — М.: ИРДПО, 2013. — 29 с.

- 2 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: учеб. пос. для студ. линг. ун-тов и фак. ин. яз. высш. учеб. зав. / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. — 2-е изд., испр. — М.: Издат. центр «Академия». — М., 2005. — 336 с.
- 3 Алиев Р. Билингвальное образование: теория и практика / Р. Алиев, Н. Каже. — Рига: RETORIKA A, 2005. — 384 с.
- 4 Млеченко Т. Билингвальное образование: зарубежный опыт и перспективы для Молдовы [Электронный ресурс] / Т. Млеченко, Н. Овренченко. — Режим доступа: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Bilingual%20education_Foreign%20experrience%20and%20prospects%20for%20Moldova.pdf.
- 5 Multilingual education: Why is it important? How to implement it? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002265/226554e.pdf>.
- 6 Крившенко Л.П. Педагогика: учеб. / Л.П. Крившенко, М.Е. Вайндорф; под ред. Л.П. Крившенко. — М.: Проспект, 2010. — С. 9.
- 7 Бордовская Н.В. Педагогика: учеб. для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. — СПб.: Питер, 2000. — С. 64.
- 8 Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пос. — М.: Издат. центр «Академия», 2007.
- 9 Российская педагогическая энциклопедия: [в 2-х т.]. — М.: Большая российская энциклопедия, 1993. —Т. 1. — 1999. — Т. 2.
- 10 Реан А.А. Психология адаптации личности / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. — СПб., 2008 — С. 17.
- 11 Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. — Л., 1974.
- 12 Clyne M. 'Multilingualism'. The Handbook of sociolinguistics / M. Clyne. — Blackwell Publishing, 2007. — P. 301–314.
- 13 Philips L. Human adaptation and his failures / L. Philips. — New York and London: Academic Press, 1968.
- 14 Барсукова Е.В. Языковая личность как категория исторической культурологии (на материале «Архива князя Воронцова»): дис. ... канд. культурологии / Е.В. Барсукова. — Саранск, 2007.
- 15 Baker Colin. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism / Colin Baker. — 3rd edn. British Library Cataloguing in Publication Data.
- 16 Селігей П.О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / П.О. Селігей. — Киев: Києво-Могилянська академія, 2012.
- 17 Cook V.J. Evidence for multicompetence / V.J. Cook. Language Learning 42 (4). — 1992. — P. 557–591.
- 18 Charlotte Kemp. Defining multilingualism / Kemp Charlotte // AILA Applied linguistic series 6. The Exploration of Multilingualism. Development of research on L3, multilingualism and multiple language acquisition / Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. — Vol. 6. — P. 11–26.
- 19 Методология образования. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/456/42456/files/ch2gl5.pdf>.

Я. Таборек, Л.С. Сырымбетова, А.Қ. Жұман

Билингвалды білім берудің ең озық дүниежүзілік тәжірибесін қазақстандық үштілді білім беру жағдайына бейімдеу әдіснамасы зерттеу жұмысының негізгі ұғымдары

Мақала билингвалды білім берудің ең озық дүниежүзілік тәжірибесін қазақстандық үштілді білім беру жағдайына бейімдеу әдіснамасы зерттеу жұмысы аясындағы негізгі ұғымдар талданды, себебі берілген зерттеу мәселесінің тұжырымдамалық және категориялық аппараты негізгі ұғымдарды қамтуы тиіс. Мақалада жалпы ұғымдар жинақталып, талданды. Терминдер ғылыми тілдің негізін құрайды. Тұжырымдамалық және категориялық аппаратын зерттеу және талдау ғылыми-зерттеу жұмысының негізгі міндеттерін көрсетеді. Авторлар терминдердің анықтамаларын анықтау және мағыналарын талдау арқылы зерттеудің негізгі ұғымдарының мәні ашты. Берілген мақаладағы терминологиялық талдау зерттеудің негізгі ұғымдарын жобалау, түсіндіру және анықтауға мүмкіндік берді.

Кілт сөздер: білім беру, тілдік білім беру, көптілді білім беру, тілдік тұлға, бейімделу, әдіснама, тәжірибе.

Я. Таборек, Л.С. Сырымбетова, А.Қ. Жұман

Основные понятия исследования «Методология адаптации лучшего опыта билингвального обучения к условиям трехязычного образования»

В статье произведен анализ основных понятий проблемы исследования «Методология адаптации лучшего опыта билингвального обучения к условиям трехязычного образования», так как в своем понятийно-категориальном аппарате заявленной проблемы должны содержаться дефиниции всех

ключевых слов. В статье собраны и проанализированы ключевые термины. Они составляют основу научного языка. Изучение и разработка понятийно-терминологического аппарата представляют особые задачи научно-исследовательской работы. Авторами была раскрыта сущность исследуемых понятий посредством обнаружения и уточнения значений и смыслов терминов (понятий). Терминологический анализ, произведенный в статье, дает возможность сконструировать, уточнить, обосновать основные рабочие дефиниции.

Ключевые слова: образование, билингвальное образование, полиязычное образование, языковая личность, адаптация, методология, двуязычная личность, опыт.

References

- 1 Ljamzin, M.A., & Gromkova, M.T. (2013). *Slovar terminov i poniatii dopolnitelinoho professionalnogo obrazovaniia [Glossary of terms and concepts of additional professional education]*. Moscow [in Russian].
- 2 Gal'skova, N.D., & Gez. N.I. (2005). *Teoriia obuchenii inostrannym yazykam: Lihvodidaktika i metodika [Theory of Teaching Foreign Languages: Linguodidactic and Methods]*. (2d ed.). Moscow [in Russian].
- 3 Aliev, R., & Kazhe, N. (2005). *Bilinhvalnoe obrazovanie [Bilingual education]*. Riga [in Russian].
- 4 Mlechenko, T., & Ovrenchenko, N. Bilinhvalnoe obrazovanie: zarubezhnyi opyt i perspektivy dlia Moldovy [Bilingual education: foreign experience and prospects for Moldova]. *ibn.idsi.md*. Retrieved from https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Bilingual%20education_Foreign%20experrience%20and%20prospects%20for%20Moldova.pdf [in Russian].
- 5 Multilingual education: Why is it important? How to implement it? *unesdoc.unesco.org*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002265/226554e.pdf>.
- 6 Krivshenko, L.P., & Vajndorf, M.E. (2010). *Pedahohika [Pedagogy]*. L.P. Krivshenko (Ed.). Moscow: Prospekt [in Russian].
- 7 Bordovskaja, N.V., & Rean, A.A. (2000). *Pedahohika [Pedagogy]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 8 Teoriia obuchenii inostrannym yazykam. Lihvodidaktika i metodika [Theory of learning foreign languages. Lingvodidactics and method]. (2007). Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiiia» [in Russian].
- 9 *Rossiiskaia pedahohicheskaia entsiklopediia [Russian Pedagogical Encyclopedia]*. (1999). Moscow: Bolshaia rossiiskaia entsiklopediia [in Russian].
- 10 Rean, A.A., Kudashev, A.R., & Baranov, A.A. (2008). *Psikholohiia adaptatsii lichnosti [Psychology of personal adaptation]*. Saint Petersburg [in Russian].
- 11 Shherba, L.V. (1974). *Yazykovaia sistema i rechevaia deiatelnost [Language system and speech activity]*. Leningrad [in Russian].
- 12 Clyne, M., (2007). 'Multilingualism'. *The Handbook of sociolinguistics*. Blackwell Publishing, 301–314.
- 13 Philips, L. (1968). *Human adaptation and his failures*. New York and London: Academic Press.
- 14 Barsukova, E.V. (2007). *Yazykovaia lichnost kak katehoriia istoricheskoi kulturolohii (na materiale «Arkhiva kniazia Vorontsova») [Language personality as a category of historical cultural studies (on the material of the «Archive of Prince Vorontsov»)]*. *Candidate's thesis*. Saransk [in Russian].
- 15 Cook, V.J. (1992). Evidence for multicompetence. *Language Learning*, 42 (4), 557–591.
- 16 Seligej, P.O. (2012). *Movna svidomist: struktura, tipolohiia, vikhovannia*. Kiev: Kievo-Mohilianska akademiia [in Ukraina].
- 17 Baker Colin. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. (3rd edn.). British Library Cataloguing in Publication Data.
- 18 Charlotte Kemp (2009). *Defining multilingualism // AILA Applied linguistic series 6. The Exploration of Multilingualism. Development of research on L3, multilingualism and multiple language acquisition / Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Vol. 6, 11–26.*
- 19 *Metodologiia obrazovaniia [Methodology of education]*. *window.edu.ru*. Retrieved from <http://window.edu.ru/resource/456/42456/files/ch2gl5.pdf> [in Russian].

K.A. Tazhenova¹, A.S. Kudussov¹, R.K. Kaztaev¹, G.K. Ibragimova²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*FAO «NTsPK» Orleu» IPK PR, Karaganda, Kazakhstan
(E-mail: kalampur90@mail.ru)*

Model of professional self-determination of schoolchildren in the IT-sphere

The article presents a model of professional self-determination of schoolchildren in the IT sphere, which is a system of organizing the preparation of students for professional choice, taking into account their abilities, aptitudes and interests, as well as the economic situation in the country. The research methodology consisted of methods of analysis and generalization of legal documents in the field of general secondary education, as well as research works of domestic and foreign scientists in the field of student profiling and professional self-determination of students. The results obtained in the process of testing this model make it possible to predict the possibility of its successful implementation in schools. All this will contribute to the purposeful preparation of young people for the conscious choice of their future profession, which can be considered the key to success in their subsequent work activities.

Keywords: profiling, IT-sphere, model of professional self-determination of schoolchildren, extracurricular activities.

The particular complexity of the problem of professional self-determination of schoolchildren in modern conditions is determined, on the one hand, by a combination of economic, social and psychological problems, on the other hand, by the insufficient preparation of an individual to exercise professional and personal choice not only in the process of schooling, but throughout life.

Professional self-determination of an individual is interpreted from different perspectives: how to design one's life, which is based on the correlation of personally significant goals and methods of their realization (K.A. Abulkhanova - Slavskaya, N.F. Geyzhan); as «Self-concept of an individual, reflecting understanding, experiences and intentions, substantive actions of professional activity in specific social conditions» (S.N. Chistyakova, A.L. Zhurkin), etc. [1]. Recently, there has been a tendency to unite various approaches to the definition of the essence of professional self-determination, in which the situation of choice is associated with the process of independent and conscious finding by a person of the meanings of work performed, all life activities in specific conditions (E.A. Klimov, K.M. Levitan, K.K. Platonov, N.S. Pryazhnikov, V.D. Semenov) [2].

In the scientific literature of recent years, professional self-determination is considered inseparable from personal and life, since the principle of self-development is at the heart of both. Personal self-determination as a psychological phenomenon occurs on the border of older adolescence and younger adolescence, when there is a transition from dependent childhood to independent adulthood (L.I. Bozhovich, I.S. Kon and others). Psychologists and educators rightly point out that a specific neoplasm in senior school age is an orientation toward the future, the development of a personal and professional perspective. It was during this period that the need arises for the realization of one's own «I», of one's place in this world, the installation of a teenager on personal self-determination.

N.F. Geyzhan, E.F. Zeer, N.S. Pryazhnikov, V.D. Semenov and others highlight such a necessary condition for the successful preparation of students for professional self-determination, such as the personal position of teachers who carry out this training, the help of educational psychologists, value-orientation unity of the pedagogical team and its readiness to assist students in their professional choice.

Professional responsibility of teachers, their task is to guide the development of students as future subjects of professional work, and first of all, to carry out the pedagogical guidance of professional self-determination of high school students [3].

However, studies of psychologists, sociologists, teachers show that «recently the contradictions between poorly expressed professional plans of young people and the lack of readiness of the school as a social institution to provide the necessary assistance to students in choosing their future profession, as well as the contradiction between significant uncertainties of students' knowledge about principles, rational bases, rules and conditions for solving problems of choosing a profession and achieving success in professional activities

and the urgent need and the need to choose to define themselves» [4]. These contradictions emphasize the need to determine the pedagogical conditions for preparing students for professional choice, taking into account their life experience and cultural, historical and economic situation in the country.

These contradictions have identified the **problem of research**: what are the pedagogical conditions for the successful preparation of schoolchildren for professional self-determination in the IT sphere and further socialization.

The purpose of this article is to describe the model of professional self-determination of schoolchildren in the IT sphere, which is a system for organizing the preparation of students for professional choice, taking into account their abilities, aptitudes and interests, as well as the economic situation in the country.

Testing of the proposed Model is carried out in the «School-lyceum number 101» of Karaganda.

The research methodology consisted of methods of analysis and generalization of legal documents in the field of general secondary education, as well as research works of domestic and foreign scientists in the field of student profiling and professional self-determination of students.

The model of professional self-determination of schoolchildren in the IT sphere is focused on advancing, continuous replenishment of the «baggage of knowledge», and most importantly, it takes into account the demand for new professions in the labor market.

As the President of Kazakhstan N.A. Nazarbayev noted in his speech, «Already in secondary school it is important to carry out professional diagnostics and orientation of children to the most popular specialties. This will allow to build an individual learning path» [5].

For successful education and work, a person must possess a number of competencies, among which the most important are information technology. In the modern world, possession of information technology is put on a par with the ability to read and write.

Computer science is one of the fundamental branches of scientific knowledge, forming a system-information approach to the analysis of the surrounding world. Recently, not only the general educational, but also the vocational guidance importance of this school subject has significantly increased, since the IT sector of the world economy is undergoing unprecedented development. In connection with this, the demand for IT-specialists is growing. Some specialties in the IT field, for example, a professional blogger, a seo optimizer, headhunter, and others, were not known in the early 2000s, and now they have become popular and highly paid [6].

Moreover, as noted in the Atlas of New Professions, by 2020–30 years, the number of professions requiring programming skills and, accordingly, system thinking, which is also formed as a result of learning programming, will increase significantly. Obviously, it is necessary to form new personnel today, as potential IT-specialists are now studying in high school.

The model of professional self-determination of schoolchildren in the IT sphere is based on the profiling of a coherent system of work that covers almost all participants in the educational process throughout all educational levels, including various areas and forms of activity.

Profile education is a means of differentiation and individualization of education, when due to changes in the structure, content and organization of the educational process, students' inclinations and abilities are more fully taken into account, conditions are created for the education of high school students in accordance with their professional interests and intentions regarding continuing education [7].

The main «core» of the designed model of professional self-determination of schoolchildren in the IT-sphere (Fig. 1) is the design technology, around this «core» there are 3 components: educational and cognitive, personal-social, technological.

As part of the educational component, the curriculum provides for the study of basic (according to the SES of RK) and variable subjects (elective courses, elective courses), providing an in-depth level. This component is implemented by subject teachers, school teachers of the lyceum.

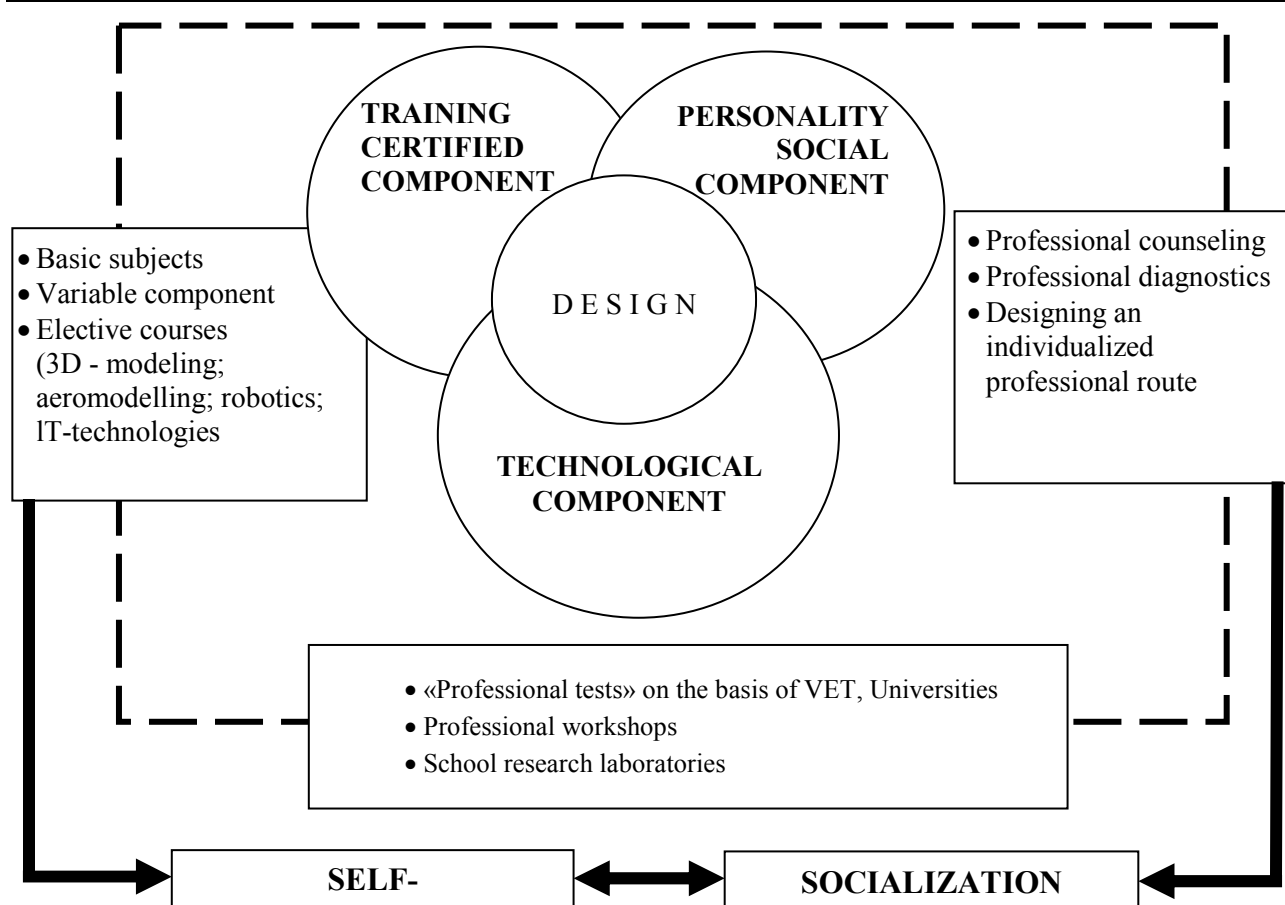

Figure 1. Model of professional self-determination of schoolchildren in the IT-sphere

The function of the *personality-social component* is to identify propensities, abilities, interests, as well as to form the whole range of semantic and professional values among schoolchildren. It is carried out by educational psychologists, social educators.

The *technology component* is aimed at obtaining special knowledge using «professional samples» both within the school (professional workshops, laboratories, etc.), as well as at enterprises and organizations that are social partners of the school. It is implemented by subject teachers, technology teachers.

For the formation of students' competences in the field of information technologies, we identified the following most significant methods: visualization, play and creative activity, stimulation and motivation, formation of information competence, practical, heuristic (partially exploratory), project method, methods of self-control of educational activities, use of multimedia presentations, interactive teaching methods.

At different stages of the study of the subject «Informatics» provides for the implementation of students of individual creative work, which allows to solve the problems of deeper development of the material under study and the development of creative abilities.

At the initial acquaintance with the subject, many computer science concepts are introduced at a descriptive or intuitive level. Therefore, the program has a concentric design, i.e., it contains a multiple reference to the same material at different levels of training, complication and expansion of its content.

An important resource for the successful profiling of schoolchildren is the extra-curricular work provided for by the standard, which is defined as the activity-based organization of classes based on the variable component of the basic educational (educational) plan. Within the framework of extracurricular activities, circles of interest are organized: 3D modeling, aeromodelling, unmanned control, robotics, IT technologies. This creates additional conditions for the development of the identity of the student in a variety of developing environments. In the process of performing practical and design and research work, when creating computer 3D models, students master engineering and computer programs used in enterprises, which, firstly, forms the skills of working with three-dimensional models, and, secondly, helps self-determination of students in choosing further learning paths. Training is focused on the development of technical and creative abilities, the formation of logical thinking, the ability to analyze and design.

In addition to the formation of skills in a particular area of study in circles, it is possible to study technical subjects in-depth: physics, mathematics, and computer science. Groups of several steps work in circles. Starting from 7 to 8 years of age and gradually increasing their level to the upper classes, schoolchildren can participate in scientific exhibitions and conferences, demonstrating the projects developed. Being engaged in a circle, each child can make his own discovery: invent something useful, new and creative, invent and demonstrate, explain and prove.

Aeromodelling is another technical area of circle activities that implements digitalization of education. The design of aircraft - the process of knowledge of many areas of science: aerodynamics, mechanics, materials science, electronics. The work on the construction of aircraft allows students in the form of a cognitive game to generate ideas and develop the skills necessary in later life. Here, not only the development of independent technical creativity, but also teamwork is important.

An integral part of the class is the study, step-by-step execution of instructions, during which students build models of gliders and airplanes. Simplicity, combined with the wide design capabilities of aircraft, allow pupils to see at the end of the lesson a model made by their own hands that solves the task set by them.

As part of extracurricular activities, work is also organized in groups of different age groups, which includes students in grades 5-11. At such classes, exchange of experience between the participants of groups on a pre-selected topic. Topics are determined by teachers of informatics on topical issues or offered by the students themselves. Subjects of classes were as follows: «Creating 3D images», «Working with files in the Turbo Pascal environment», «Satellite communications», «Using Java sprites when creating Web pages», «Working in MS PowerPoint», etc. At the same time plays the role of an observer or spotter.

At all stages, the student is accompanied by a teacher-psychologist (the second component of the proposed model). Conducted: the diagnosis of aptitudes and typological features of students, according to the results of the diagnosis, the design of an individual educational route, psychological consultations.

The technological component creates optimal conditions for the professional self-determination of students. «Professional» samples are provided in the framework of cooperation and networking of the school-lyceum with school technical laboratories, with higher and vocational schools, enterprises, business, etc. The project «Two weeks at the parent's enterprise» has proven itself well. One of the objectives of such a partnership is to familiarize students with how science is used in production, for example, how production technology is improved through robotization or working with CNC machines and others. Students in educational practices master the techniques of solving creative problems, modeling, designing, prototyping and programming, mastering experience in projects.

In order to assess the development of IT competencies and expand the possibility of acquiring new professions among students in the 8th grade, the ICT competition «Virtuosos at the computer» was held. Tasks for assessing the level of development of IT competencies were developed in the format of an international study ICILS.

Informatics teachers and specialists of FAO NTSP «Orleu» IPK PR in the Karaganda region compiled test tasks for IT competence levels: knowledge of standard e-mail practice (specifying recipients and sender, using the «Copies»); knowledge and application of basic navigation skills (introduction of the URL into the address bar, correct introduction and launch of a search), creation of a poster, video presentation, clip, video, flyer. The Olympiad tasks in each module were built around a single theme - the students' professional self-determination using the information resource «Atlas of Professions» developed by the Moscow School of Management Skolkovo.

For each class and for all selected IT competencies (graphical, user, and information and communication), the indicators of formation were determined incrementally, in accordance with the steps of learning.

Pupils of the 8th grades, already the second year participating in the approbation of the model of professional self-determination of schoolchildren in the IT sphere, were used as the basis for the study. Number of participants 192 people, 8 classes.

Students were offered 5 tasks. For each correctly performed task, 10 points were awarded. The maximum number of points is 50. The recommended time is 90 minutes. As a result of protocol processing, it was established that in all classes the average score was higher than the average. The minimum average score is 21, the maximum is 48. The average scores of students for the results of participation in the competition are shown in the diagram (Fig. 2).

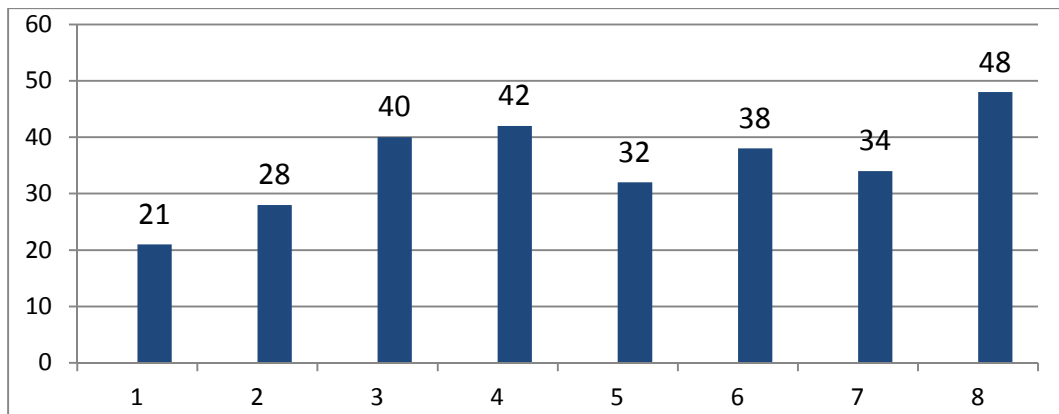

Figure 2. The results of the formation of IT-competences on the Olympiad tasks (average mark)

Disclosure of potential opportunities, the study of in-depth subjects and practice-oriented activities with network partners have allowed students of the school-lyceum to achieve the following results:

- in the project «Engineers of the Future»: in 2017, following the results of the regional competition of engineering and computer three-dimensional modeling, they were awarded a Diploma and a Diploma of 3rd degree in the nomination «Tehnikalyq Oryndau»;
- in the regional competition in robotics awarded the Diploma of III degree;
- in the competition of technical creativity - Diploma «I-Robot»;
- in 2018 became winners of the International Engineering 3D Modeling Competitions in St. Petersburg, at the IV International Festival in Robotics;
- in the competition on programming and innovative technologies in the city of Karaganda won Diplomas of the 2nd and 3rd degree.

As a result of the experimental work, students learned to understand the importance of information technology in society and their own lives. Pupils have developed a need for a new type of social awareness of studies and the world, a subjective attitude to the study of computer and information technologies, the ability to use ZUN in the field of informatics and ICT not only in the classroom, but also in life situations, in practical activities, which testifies to their competencies.

Interpretation of the results allows us to conclude that the early start of the formation of IT competencies ensures higher achievements of students, since the development of IT competencies at the level above the average is a factor in the success of training in this field. This in turn contributes to the formation of professional intentions, professional self-determination and the training of older students.

Conclusion

This paper is devoted to the actual problem of the formation of professional self-determination of high school students in the IT sector. The Model of professional self-determination of schoolchildren in IT-sphere is presented, the feature of which is the interrelation of 3 components: educational and cognitive, personal-social and technological.

The results obtained in the process of testing this model make it possible to predict the possibility of its successful implementation in schools. The use of the proposed model will provide the necessary conditions for the high quality of education through the use in the educational process of new educational approaches, information and communication technologies. All this will contribute to the purposeful preparation of young people for the conscious choice of their future profession, which can be considered the key to success in their subsequent work activities.

The direction of further research we see in the search for methods to assess the effectiveness of this model.

References

- 1 Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. — М.: Мысль, 1991. — 299 с.
- 2 Пряжников Н.С. Профессиональное самоопределение: теория и практика / Н.С. Пряжников. — М.: Академия, 2008. — 320 с.

3 Гребенникова В.М. Проектирование индивидуального образовательного маршрута как совместная деятельность учащегося и педагога / В.М. Гребенникова, С.С. Игнатович // *Фундаментальные исследования*. — 2013. — № 11-3. — С. 529–534.

4 Егоров В.В. Профессиональное самоопределение учащихся в условиях ресурсного центра и социального партнерства: моногр. / В.В. Егоров, Ж.О. Жилбаев, Б.К. Утемуратова. — Караганда: Изд. КарГТУ, 2015.

5 Послание Президента РК Н. Назарбаева народу Казахстана, Астана 5 октября 2018 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-5-oktyabrya-2018-g.

6 Атлас новых профессий. — М.: Сколково, 2014. — 168 с.

7 Макарова Л.Н. Профильная подготовка в научных обществах школьников, организуемых в учреждениях дополнительного образования [Электронный ресурс] / Л.Н. Макарова, Р.И. Кузьмич. — Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=14309114>.

К.А. Таженова, А.С. Кудусов, Р.К. Казтаев, Г.К. Ибрагимова

IT-саладағы оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау моделі

Мақалада IT-салада оқушыларды кәсіби бейіндеудің моделі ұсынылған. Ондай үлгі оқушылардың кәсіби мамандық таңдауда олардың қабілеті, қызығушылығы және бейімділігін және еліміздің экономикалық ахуалды есепке ала отырып дайындау ұйымдастыру жүйесі болып табылады. Зерттеу әдіснамасы ретінде жалпы орта білім саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттарды талдау мен жүйелеу әдістері және оқушылардың кәсіби өзін-өзі бейіндеу және отандық ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстары құрайды. Қолжеткізілген нәтижелер аталған үлгінің мектептерде сәтті жүзеге асыруды болжауға мүмкіндігін болжауға негіз береді. Осылардың бәрі жастарды болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға мүмкіндік береді, яғни оларды еңбек іс-әрекетінде табысқа жету кепілі ретінде есептеуге болады.

Кілт сөздер: бейіндеу, IT-сала, оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау моделі, сабақтан тыс іс-әрекет.

К.А. Таженова, А.С. Кудусов, Р.К. Казтаев, Г.К. Ибрагимова

Модель профессионального самоопределения школьников в IT-сфере

В статье представлена модель профессионального самоопределения школьников в IT-сфере, которая представляет собой систему организации подготовки учащихся к профессиональному выбору с учетом их способностей, склонностей и интересов, а также экономической ситуации в стране. Методологию исследования составили методы анализа и обобщения нормативно-правовых документов в сфере общего среднего образования, а также научно-исследовательских работ отечественных и зарубежных ученых в области профилизации обучения и профессионального самоопределения учащихся. Полученные в процессе апробации данной модели результаты позволяют прогнозировать возможность ее успешной реализации в школах. Все это будет способствовать целенаправленной подготовке молодежи к сознательному выбору будущей профессии, что можно считать залогом успешности в последующей трудовой деятельности.

Ключевые слова: профилизация, IT-сфера, модель профессионального самоопределения школьников, внеурочная деятельность.

References

- 1 Abulkhanova-Slavskaya, K.A. (1991). *Stratehiia zhizni [Strategy of life]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- 2 Pryazhnikov, N.S. (2008). *Professionalnoe samoopredelenie [Professional self-determination. Theory and practice]*. Moscow: Akademia [in Russian].
- 3 Grebennikova, V.M., & Ignatovich, S.S. (2013). *Proektirovanie individualnogo obrazovatel'nogo marshruta kak sovmestnaia deiatel'nost uchashchegosia i pedahoha [Designing an individual educational route as a joint activity of a student and a teacher]*. *Fundamentalnye issledovaniia – Fundamental research, Vol. 11–3*, 529–534 [in Russian].
- 4 Egorov V.V., & Zhilbaev Zh.O., Utemuratova B.K (2015). *Professionalnoe samoopredelenie uchashchikhsia v usloviakh resursnogo tsentra i sotsialnogo partnerstva [Professional self-determination of students in a resource center and social partnership]*. Karaganda: Publishing house Karaganda State Technical University [in Russian].
- 5 Poslanie Prezidenta RK N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana, Astana 5 oktiabria 2018 [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan, Astana, October 5, 2018]. *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-5-oktyabrya-2018-g [in Russian].

6 Atlas novykh professii (2014) [Atlas of new professions]. Moscow: Skolkovo [in Russian].

7 Makarova, L.N., & Kuzmich, R.I. Profilnaia podhotovka v nauchnykh obshchestvakh shkolnikov. Orhanizuemye v uchrezhdeniiakh dopolnitelnogo obrazovaniia [Profile training in scientific societies of schoolchildren. Organized in additional education institutions]. *elibrary.ru*. Retrieved from <http://elibrary.ru/item.asp?id=14309114> [in Russian].

G.K. Tleuzhanova¹, N. Stanciu², A.B. Mekezhanova¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Belgrade University, Serbia
(E-mail: brunettie@mail.ru)*

Modeling of Language Training of the Students of Natural Sciences

The given article is devoted to identifying the components of modeling of foreign-language training of biology students. Currently, this topic is particularly relevant, since the knowledge of a foreign language by modern specialists is a necessity in the context of globalization and provides for the formation of students' foreign language professional competence. The modeling of foreign language vocational training includes the purpose, task and content of vocational training of a foreign language; analysis of the procedural component of the pedagogical modeling of foreign language teaching; requirements for the qualifications of teachers of natural sciences in terms of learning a foreign language; recommendations on the observance of the conditions for the effective organization of teaching a foreign language; an expected learning outcome. The modeling of foreign language training is based directly on the practical professional orientation of foreign language training and should reflect all modern requirements imposed on graduates by the society, forms and means of foreign language vocational training, as well as the definition of its expected results. The authors of the article have clarified the main goal of foreign language vocational education, considered the requirements for foreign language orientation of qualifications of future biologists, justified the need and socializing potential of active forms of education.

Keywords: foreign language training, modeling, natural science direction, trilingual education, educational process, foreign language professional competence.

Introduction

The implementation of trilingual education focused on integration into the world educational space, intercultural, informational and innovative development in Kazakhstan makes it necessary to revise the training of the future teacher. Since the 2019-2020 school year, at the choice of school, senior school pupils will begin to study subjects of the natural science cycle, namely Chemistry, Biology, Physics, and others in English, foreign language professional training is becoming the most important component of the professional training of a teacher of natural sciences and the result of personality development of the future specialist [1].

Use of English as a means of professional training is practiced in other countries, too. In Europe, the Middle East, Southeast Asia and Japan it is realized with the help of the CLIL approach (Content and Language Integrated Learning) [2; 389]. In North America this approach is known as Content Based Instruction (CBI). According to these approaches one of the conditions for language training is the parallel training of profile disciplines in English [3; 70]. Combining discipline and language is also widely used in the US in the approach known as «sheltered instruction» in all subject areas and at all levels [4; 4237].

The peculiarity of foreign language professional training of future teachers lies in the practical professional orientation of the formation of their foreign language communicative competence. This means that it is necessary to closely link English with a number of special disciplines.

N.D. Galskova studied the issue of using of a foreign language as an effective means of professional and social orientation of a student in a non-linguistic university, paying special attention to the establishment of a two-way connection between mastery by the student of special knowledge of the discipline and mastery of a foreign language [5; 4]. Now, when foreign language communication is becoming an integral component of the teacher's future professional activity, it becomes necessary to raise the level of practical knowledge of a foreign language so that future teachers are ready to teach in a foreign language, as well as to conduct foreign language communication in specific professional, business and scientific fields and situations taking into account characteristics of their professional thinking.

Thus, it is necessary to rethink aspects of foreign language learning and to simulate the modern process of foreign language education so that it provides a high level of foreign language professional competence [6; 394].

Method

The research methodology is the study and analysis of psychological, pedagogical and methodical literature. The basis is taken in the works in the field of: modeling foreign language training (V.A. Burmistrova, N.A. Svich [7]; O.A. Kozyreva [8]; G.K. Kosmaganbetova [9]); the theory of professional and communicative orientation of the educational process in teaching foreign languages (R. Cross [2]; M.B. Ganachevskaya [6]; U.I. Kopzhasarova, N. Stanciu, A.S. Mustafina [10]; B.H. Kussanova, G.U. Utelbayeva, A.B. Zhuminova, K. Zhubanov [11]; L.Yu. Minakova, O.A. Obdalova [12]; S. Roussel, D. Joulia, A. Tricot, J. Sweller [3]; V.V. Safonova [13]; D.J. Short [4]; T.V. Sidorenko, O.M. Zamyatina [14]); methods of foreign language training (N.D. Galskova [5], N.I. Gez [15]; S.S. Kunanbayeva [16]; R.P. Milrud, I.R. Maximova [17]; Ye.I. Passov [18]; M.G. Yevdokimova [19]); development of pedagogical conditions for the organization of foreign language training for students of non-linguistic specialties (A.B. Mekezhanova, G.K. Tleuzhanova [1]).

The descriptive method, which includes the study of psychological, pedagogical, and methodological literature, modeling techniques, classification, and generalization, is fundamental to the research being undertaken.

Results and Discussion

Occupying an important place along with such methods of scientific research as observation and experiment, **modeling** is a general scientific research method, the main purpose of which is to determine the essence of the object under study [16; 159]. The analysis of pedagogical and scientific methodical literature, the study of the work experience of foreign language teachers in non-linguistic universities have led to the conclusion that it is advisable to include the following components in the structure of pedagogical modeling of foreign language professional training:

- *target* — involves determining a block of goals and objectives of foreign language professional training;
- *content* — involves the selection of the content of educational material;
- *procedural* — provides the choice of methods, forms and means of training;
- *diagnostic and performance component* — describes the expected results of foreign language training, as well as associated with periodic control of the course of training and evaluation of its results [7].

We consider it expedient to start modeling of the teacher's foreign language professional competence with the identification of the specifics of his professional activity.

The goal of **foreign language professional training** of future specialists in higher education is the formation and development of such a level of foreign language competence that will allow the future specialist to successfully use a foreign language in the classroom, communicate in a foreign language in business, scientific and professional areas of communication [11; 53].

The content of foreign language teaching is based on the following components:

- the sphere of communicative activities, themes, situations and programs for their deployment, communicative and social roles, speech actions and speech material (texts, speech images, etc.);
- language material, the rules of its presentation and skills of operating with it;
- a complex of special (speech) skills that characterize the level of practical mastering a foreign language as a means of communication, including those in intercultural situations;
- a system of knowledge of national cultural features and realities of the country of the language being studied, a minimum of etiquette forms of speech and the ability to use them in various spheres of speech communication;
- educative and compensating (adaptive) skills, rational methods of mental work, providing a culture of learning the language in the educational environment and a culture of communication with native speakers [5].

To clarify the **content of foreign language professional training**, one should add to this list the sphere of professional activity, including topics and situations of professional communication, as well as professionally oriented speech material in the form of special terminology and skills to use it.

As for the **procedural component** of the pedagogical modeling of foreign language teaching, it is based on the technologies of communicative and competence-based learning. According to the communicative approach, the ultimate goal of foreign language training is the formation of students' communicative competence, namely, «the ability to adequately address the most diverse situations of communication

(by goal, by role relationships, by form, by content, etc.) receptive types of linguistic means and methods appropriate to any specific situation» [18; 28].

The competence model of the specialist, being the methodological basis for the development of state standards and training programs, is aimed at developing a number of key competences for the student, which are the professionally important qualities of the modern teacher of natural sciences, including the foreign language professional competence.

The competence model of training in the university contains the following competencies:

– *Professional competences*, which refer to theoretical and practical knowledge, skills, abilities and competencies in a particular subject area. Moreover, a modern professional activity is not limited to the development of skills related to a professional sphere, but also involves the development of global and critical thinking, possession of cognitive competence to understand the background knowledge and ideas of foreign partners in professional communication [19; 13].

– *General scientific competencies*: understanding, connections, knowledge, allowing to relate various factors with each other, assessing the role of individual components in the system, planning changes in the system and creating new systems [14; 141].

– *Instrumental competencies*: the ability to understand and use ideas and conclusions, environmental management, time management, building learning strategies, making decisions, computer skills, information management skills.

– *Interpersonal competences*: conscious expression and motivation of their attitude to something, ability to think critically and self-criticism, as well as social interaction and cooperation, ability to work in a group, take on social and ethical obligations [14; 141].

R.P. Milrud adds *subject competence* to this list, considering it an integral indicator of the organization of the process of foreign language training of specialists. It refers to «the realization of cognitive abilities, systematic knowledge assimilation, educational autonomy and effective interpersonal communication, participation in individual and group projects, periodic self-control and self-testing, ensuring sustainability and growth of learning results by one's own efforts» [17; 30].

– *Foreign language communicative competence*, implying practical knowledge of a foreign language, ensuring the achievement of communication goals for the purposes of communication [10; 36]. It does not only carry communicative and sociocultural value, but also suggests using English as an additional tool for gaining advantages in a competitive world [20; 488].

Let us dwell on foreign language communicative competence.

The main components of the foreign language competence of a bachelor of non-linguistic specialty are: knowledge component (knowledge of vocabulary, grammar and authentic use of a foreign language), formation of speaking, reading, listening, writing skills, use of language in extracurricular time (extensive reading by interests, searching for necessary information on the Internet, using translation of authentic scientific and popular science literature for participating in scientific conferences, assisting in the creation of didactic materials and teaching aids, etc.) [9; 105].

N.D. Galskova and N.I. Gez, in their turn, distinguish the following components of the foreign language communicative competence:

– linguistic (knowledge of the language system and formation of the skills of using language means of communication on their basis);

– pragmatic (knowledge and skills that allow to understand and create foreign language statements on a specific communicative situation, in accordance with the task and communicative intention);

– sociolinguistic (competences that allow to build verbal and non-verbal foreign language communication in accordance with the national cultural characteristics of the native speakers of a foreign language) [15; 21].

A broader list of competencies that make up the foreign language communicative competence is presented by the Council of Europe for cultural cooperation. We agree with the opinion of V.V. Safonova, who summarized a number of works devoted to this problem and highlighted the following components of the communicative competence:

– linguistic competence (proficiency in vocabulary, rules for constructing lexical units into meaningful utterances, ability to build grammatically correct forms and sentences, semantic segments of speech);

– sociolinguistic competence (the ability to use and organize language forms in accordance with the situation of communication, readiness of a person to an intercultural dialogue as a participant and mediator);

- discursive competence (the ability to construct and interpret individual statements in meaningful communicative models);
- sociocultural competence (familiarity with the national-cultural specifics of foreign language speech behavior relevant to the creation and understanding of speech from the point of view of native speakers);
- social competence (the ability to enter into a communicative act with a communication partner in accordance with the needs, motives, a certain attitude towards the communicator, as well as one's own self-esteem);
- strategic competence (the ability to compensate for the lack of language skills with special means, speech and social experience of communication in a foreign language environment) [13; 34].

Thus, analyzing the competences aimed at building the process of foreign language learning in accordance with the developed model, we should highlight: *foreign language communicative competences* (linguistic, sociolinguistic, discursive, sociocultural, social, strategic), *professional competences*, *general cultural competences* (instrumental, interpersonal, systemic) [8; 145].

Based on the above competencies, it is possible to formulate **tasks** specifying the goals of foreign language professional training for students of non-language faculties, as follows:

1. To develop appropriate competences in all types of foreign language activities (reading, listening, speaking, writing), which are the basis of linguistic (foreign language) competence.
2. To develop general cultural competences by acquiring knowledge about the culture of the country of a foreign language being studied and the development of skills and abilities to use the knowledge and ideas obtained in foreign language communication.
3. To form the professional competence of future specialists through a foreign language.
4. To develop competencies (linguistic, sociolinguistic, sociocultural, discursive, strategic) that facilitate the implementation of foreign language professional communication through foreign language professional content.
5. To develop the ability to self-study for a foreign language, as well as the ability to use foreign language teaching materials [21].
6. To establish a positive attitude (motivation) to learning a foreign language due to the practical use of the knowledge, skills, abilities and competencies gained [12; 145].

To realize the potential of a foreign language as an effective means of professional and social orientation in a non-linguistic university, in the opinion of N. D. Galskova, it is advisable to comply with the following **conditions**:

- a clear statement of the goals of foreign language speech activity;
- social and professional orientation of this activity;
- the satisfaction of students in solving particular problems;
- the formation of the students' ability to creatively approach the solution of private tasks;
- a favorable psychological climate in the educational group [5].

We can also add to this set of conditions the following:

- a combination of the competence (target component), information (methodological component) and personality-oriented (emotional component) approaches;
- comprehensive mastering of all components of communicative competence with an emphasis on sociocultural and discursive competence in the process of educational and professional foreign language communication that simulates professional situations;
- ensuring the integration of the foreign language with disciplines of general professional and a special block of disciplines;
- the creation of an information-competence environment conducive to the effectiveness of professional language training.

Since the foreign language discourse acts as a carrier of information and a unit of communication when teaching a foreign language, in the new socio-economic conditions for a foreign language course, the methodology of foreign language teaching of natural science students should be based on the specifics of the professional communication of this contingent of students with a bias in the ability to teach in a foreign language, the representation of scientific knowledge, the ability to work with information of a research nature, critically analyze the experimental data and create original products of the verbal and cognitive activity in English.

Let us consider the modern **requirements** for the qualifications of teachers of natural sciences.

According to the standard curriculum of the discipline «Professionally Oriented Foreign Language» for students of the specialty 5B011300 - Biology, as the results of studying a foreign language students **should know**: the basic forms of life, levels of biological organization and properties of biosystems, the genetic basis of individual development, general grammar in a biological context, rules speech etiquette in the professional sphere [22; 26].

Students **should be able to**: analyze and evaluate social information, plan and carry out activities, taking into account the results of the analysis; read and understand authentic articles on professional topics in order to general understanding of the content and search for the necessary information; express opinions on the issues discussed; understand oral authentic messages, conversations and interviews, work with dictionaries and reference books; translate, annotate and study texts; write business letters, prepare reviews and presentations [22; 26].

Also, students **should acquire**: a foreign language to the extent necessary to obtain professional information from foreign sources, as well as for oral and written communication with foreign partners, the skills of informal communication in English and translation of texts relating to professional activities [22; 26].

The linguistic component occupies an increasingly significant place in the teaching model of the modern teacher of natural sciences, being a means of preparing the latter for future pedagogical activity, international academic, scientific and professional cooperation. In the context of Kazakhstan's higher pedagogical education, foreign language training is laid within the framework of the program providing study of Foreign Language in the 1st year of study, as well as Professionally-Oriented Foreign Language in the 3rd year of study, which are part of the compulsory component disciplines cycle, as well as subjects of the elective component (for example, «Language for special purposes»). Nevertheless, the limited number of study hours (3 hours per week), lack of development of effective methods of foreign language teaching and the low level of students' motivation to learn a foreign language prove the need to revise the **procedural component** of modeling foreign language professional training of students in Kazakhstani pedagogical specialties [9; 105].

When choosing a training technology in the process of forming the above competencies, a maximum approximation of the educational process to the immediate professional activity or its imitation is required, which can be achieved if the optimum conditions for interaction between the participants of the study group, the individual position in relation to the problem are observed, discussion and evaluation professional character, which is typical for the realities of professional activity. Pay attention to the use of **active group forms**, for example:

– *the method of developing cooperation*, which is characterized by the formulation of tasks that are difficult to accomplish individually, requiring the distribution of work in a group, the cooperation of students' efforts;

– *the project method* as a set of educational and cognitive techniques that allow to solve problems as a result of independent actions of students with the mandatory presentation of the results of activities;

– *business game*, which helps to approach the situation of real communication, imitation of the roles of professional activity, etc. [12; 146].

As for the **diagnostic and performance component**, the expected result of foreign language professional training of students of pedagogical specialties is the formation of a foreign language professional competence, manifested in accordance with the statement given to the topic of professional communication; the number of phrases based on the models of the language being studied; variety of models; phonetic and grammatical correctness of speech; the ability to keep up the conversation.

Conclusions

The integration of professional and foreign language training at university contributes to the successful socialization of graduates, contributes to their entry into the world of human culture.

A necessary condition for the development of an effective foreign language professional training program is the use of communicative and competence-based approaches, since their methodological basis provides the teacher with the opportunity to fill the educational process with value-semantic and personality-oriented content, to build a learning process that promotes the development of socially significant competencies, realizes the communicative orientation of learning, reveals creative potential of students, raises tolerance in the process of intercultural interaction.

The socializing potential of active forms of education is important, since their use contributes to the formation of both common communication skills and effective interaction skills to solve problems in the

field of professional communication, as well as awareness of the need to learn a foreign language and increase motivation to learn it.

Today training of students of natural sciences in the field of foreign language training should reflect all modern requirements imposed on graduates by society, it is focused on the formation of highly qualified specialists in professional activities and professional and foreign language communication. Based on the analysis of the standard program of the discipline «Professionally Oriented Foreign Language» for students of the specialty 5B011300 - Biology and the work of teachers, we have figured out that the main goal of higher education is to master a foreign language as a means of free communication at the professional and business level, as well improvement of knowledge of a foreign language in the process of professional activity and, on the contrary, the acquisition of new knowledge in the specialty and increase of professional skills asterism through the use of a foreign language.

The modeling of foreign language professional training of future teachers in the natural science direction is of great interest on the part of researchers and practitioners, since it involves revising and clarifying goals and objectives, content, methods, forms and means of foreign language vocational training, as well as determining its expected results.

References

- 1 Mekezhanova A.B. Pedagogical conditions for forming the professional foreign — language communicative competence of future teachers of vocation — related subjects / A.B. Mekezhanova, G.K. Tleuzhanova // *Education and Science without borders*. — 2017. — Vol. 8. — No. 16. — P. 62–65.
- 2 Cross R. Language and content ‘integration’: the affordances of additional languages as a tool within a single curriculum space / R. Cross // *Journal of Curriculum Studies*. — 2016. — Vol. 48. — No. 3. — P. 388–408.
- 3 Roussel S. Learning subject content through a foreign language should not ignore human cognitive architecture: A cognitive load theory approach / S. Roussel, D. Joulia, A. Tricot, J. Sweller // *Learning and Instruction*. — 2017. — Vol. 52. — P. 69–79.
- 4 Short D.J. How to Integrate Content and Language Learning Effectively for English Language Learners / D.J. Short // *Eurasia Journal of Mathematics Science and Technology Education*. — 2017. — Vol. 13. — P. 4237–4260.
- 5 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранному языку: пос. для учителя / Н.Д. Гальскова. — М.: АРКТИ-Глосса, 2000. — 165 с.
- 6 Ганачевская М.Б. Современный подход к моделированию профессионально-ориентированной иноязычной подготовки студентов и магистрантов / М.Б. Ганачевская // *Вестн. Казан. технолог. ун-та*. — 2014. — № 20. — С. 394–397.
- 7 Бурмистрова В.А. Модель профессионально-ориентированного обучения иностранному языку студентов горных специальностей [Электронный ресурс] / В.А. Бурмистрова, Н.А. Свич. — Режим доступа: <http://group-global.org/ru/publication/47377-model-professionalno-orientirovannogo-obucheniya-inostrannomu-yazyku-studentov>
- 8 Козырева О.А. Методология моделирования профессиональной компетентности педагога / О.А. Козырева // *Educational Technology & Society*. — 2008. — № 11(1). — С. 375–377.
- 9 Космаганбетова Г.К. Моделирование профессионально-ориентированной системы обучения бакалавриата иностранному языку в техническом университете / Г.К. Космаганбетова // *Вектор науки ТГУ. Сер. Педагогика, психология*. — 2014. — № 1(16). — С. 104–107.
- 10 Kopzhasarova U.I. Development of foreign professional communicative competence of students of the specialty «International Law» / U.I. Kopzhasarova, N. Stanciu, A.S. Mustafina // *Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series*. — 2018. — No. 2. — P. 34–42.
- 11 Kussanova B.H. Post formation of students of foreign language communicative competence / B.H. Kussanova, G.U. Utelbayeva, A.B. Zhuminova, K. Zhubanov // *Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series*. — 2018. — No. 3. — P. 53–58.
- 12 Минакова Л.Ю. Компетентностный подход в реализации профессионально-ориентированных проектов при обучении иностранному языку / Л.Ю. Минакова, О.А. Обдалова // *Вестн. Том. гос. ун-та*. — 2012. — № 365. — С. 143–148.
- 13 Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: Современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. Сер. О чем спорят в языковой педагогике / В.В. Сафонова. — М.: Еврошкола, 2004. — 236 с.
- 14 Сидоренко Т.В. Профессиональные компетенции студентов неязыкового вуза и возможности их формирования в процессе обучения иностранному языку / Т.В. Сидоренко, О.М. Замятина // *Вестн. Том. гос. ун-та*. — 2013. — № 368. — С. 141–147.
- 15 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова. — М.: Академия, 2005. — 336 с.
- 16 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования / С.С. Кунанбаева. — Алматы: Казах. ун-т междунар. отношений и мировых языков, 2010. — 344 с.
- 17 Мильруд Р.П. Обеспечение качества обучения иностранным языкам / Р.П. Мильруд, И.Р. Максимова // *Иностранные языки в школе*. — 2011. — № 6. — С. 29–33.
- 18 Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения говорению / Е.И. Пассов. — М.: Просвещение, 1985. — 208 с.

19 Евдокимова М.Г. Система целей обучения иностранному языку в неязыковом вузе в контексте новой парадигмы высшего образования / М.Г. Евдокимова // Проблемы современной лингвистики и лингводидактики: сб. науч. тр. / под ред. М.Г. Евдокимовой. — М.: МИЭТ, 2008. — С. 11–21.

20 Perez A. European bilingual models beyond lingua franca: key findings from CLIL French programs / A. Perez, F. Lorenzo, V. Pavon // Language Policy. — 2016. — Vol. 15. — P. 485–504.

21 Al-Issa Ali S.M. Qualities of the professional English language teacher educator: Implications for achieving quality and accountability [Electronic resource] / S.M. Al-Issa Ali // Cogent Education. — 2017. — No. 4. 1326652. — Access mode: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2017.1326652>

22 Типовая учебная программа дисциплины «Профессионально-ориентированный иностранный язык» для студентов специальности 5В011300 — «Биология». — Алматы, 2016. — С. 24–33.

Г.К. Тлеужанова, Н. Станчу, А.Б. Мекежанова

Жаратылыстану ғылыми бағыты студенттерінің тілдік дайындығын үлгілеу

Мақала биолог-студенттерін шет тілінде даярлаудың үлгілеу компоненттерін анықтауға арналған. Қазіргі уақытта бұл тақырып өте өзекті, себебі жаһандану жағдайында осы заманның мамандарына шет тілін игеру қажетті болып табылады және студенттерде шет тілде кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруды көздейді. Шет тілді кәсіби даярлықты модельдеу мақсат, міндеті мен шет тілінде кәсіби даярлаудың мазмұнын; шет тілде оқытудың педагогикалық модельдеу процедурасының компонентін талдауды; шет тілін оқыту тұрғысынан жаратылыстану ғылымдары оқытушыларының біліктілігіне қойылатын талаптарды; шет тілін оқытуды тиімді ұйымдастыру шарттарын сақтау бойынша ұсыныстарды; оқытудың күтілетін нәтижесін қамтиды. Шет тілде даярлықты модельдеу шет тілді оқытудың практикалық кәсіби бағытына негізделген, түлектердің барлық заманауи талаптарына сәйкес болуы, кәсіби қызметте және кәсіби-шет тілді коммуникацияларда жоғары білікті мамандарды қалыптастыруға бағытталған, бұл өзге тілді кәсіби оқытудың мақсаттары мен міндеттерін, мазмұнын, әдістерін, нысандары мен құралдарын қайта қарау мен нақтылауды, сондай-ақ оның күтілетін нәтижелерін анықтауды көздейді. Авторлар шет тілде кәсіби білім берудің негізгі мақсатын нақтылап, шет тіліне бағытталған болашақ биологтардың біліктілігіне қойылатын талаптарды қарастырады, белсенді оқыту формасының әлеуметтендіруші әлеуетінің қажеттілігі негізделген.

Кілт сөздер: тілдік дайындық, модельдеу, жаратылыстану ғылыми бағыты, үш тілде білім беру, білім беру процесі, шет тілді кәсіби құзыреттілік.

Г.К. Тлеужанова, Н. Станчу, А.Б. Мекежанова

Моделирование языковой подготовки студентов естественнонаучного направления

Статья посвящена выявлению компонентов моделирования иноязычной подготовки студентов-биологов. В настоящее время данная тема особенно актуальна, поскольку владение иностранным языком современными специалистами является необходимостью в условиях глобализации и предусматривает формирование у студентов иноязычной профессиональной компетенции. Моделирование иноязычной профессиональной подготовки включает цель, задачу и содержание профессиональной подготовки иностранного языка; анализ процедурного компонента педагогического моделирования обучения иностранному языку; требования к квалификации преподавателей естественных наук с точки зрения обучения иностранному языку; рекомендации по соблюдению условий эффективной организации обучения иностранному языку; ожидаемый результат обучения. Моделирование иноязычной подготовки основывается непосредственно на практической профессиональной направленности иноязычного обучения. Иноязычная подготовка должна отражать все современные требования, предъявляемые обществом к выпускникам, ориентирована на формирование высококвалифицированных специалистов в профессиональной деятельности и профессионально-иноязычных коммуникациях, что предполагает пересмотр и уточнение целей и задач, содержания, методов, форм и средств иноязычного профессионального обучения, а также определение его ожидаемых результатов. Авторами статьи была уточнена основная цель иноязычного профессионального образования, рассмотрены требования к иноязычной направленности квалификации подготовки будущих биологов, обоснована необходимость и социализирующий потенциал активных форм обучения.

Ключевые слова: языковая подготовка, моделирование, естественнонаучное направление, трехязычное образование, образовательный процесс, иноязычная профессиональная компетенция.

References

- 1 Mekezhanova, A.B., & Tleuzhanova, H.K. (2017). Pedagogical conditions for forming the professional foreign – language communicative competence of future teachers of vocation - related subjects. *Education and Science without borders*, Vol. 8, 16, 62–65.
- 2 Cross, R. (2016). Language and content ‘integration’: the affordances of additional languages as a tool within a single curriculum space. *Journal of Curriculum Studies*, Vol. 48, 3, 388–408.
- 3 Roussel, S., Joulia, D., Tricot, A., & Sweller, J. (2017). Learning subject content through a foreign language should not ignore human cognitive architecture: A cognitive load theory approach. *Learning and Instruction*, Vol. 52, 69–79.
- 4 Short, D.J. (2017). How to Integrate Content and Language Learning Effectively for English Language Learners. *Eurasia Journal of Mathematics Science and Technology Education*, Vol. 13, 4237–4260.
- 5 Galskova, N.D. (2000). *Sovremennaiia metodika obucheniia inostrannomu yazyku [Modern Methods of Teaching a Foreign Language]*. Moscow: ARKTI-Hlossa [in Russian].
- 6 Ganachevskaiia, M.B. (2014). Sovremennyi podkhod k modelirovaniu professionalno-orientirovannoi inoiazychnoi podgotovki studentov i mahistrantov [Modern Approach to the Modeling of Professionally-Oriented Foreign Language Training of Students and Undergraduates]. *Vestnik Kazanskogo tekhnolohicheskogo universiteta – Bulletin of Kazan Technological University*, 20, 394–397 [in Russian].
- 7 Burmistrova, V.A., & Switch, N.A. (2017). Model professionalno-orientirovannogo obucheniia inostrannomu yazyku studentov hornykh spetsialnostei [Model of Professionally-Oriented Foreign Language Teaching of Students of the Mining Specialties]. *group-global*. Retrieved from <http://group-global.org/ru/publication/47377-model-professionalno-orientirovannogo-obucheniia-inostrannomu-yazyku-studentov> [in Russian].
- 8 Kozyreva, O.A. (2008). Metodolohiia modelirovaniia professionalnoi kompetentnosti pedahoha [Methodology for Modeling Professional Competence of a Teacher]. *Educational Technology & Society*, 11(1), 375–377 [in Russian].
- 9 Kosmahanbetova, H.K. (2014). Modelirovanie professionalno-orientirovannoi sistemy obucheniia bakalavriata inostrannomu yazyku v tekhnolohicheskoi universitete [Modeling of a Professionally-Oriented System of Teaching Foreign Language to Undergraduates at a Technical University]. *Vestnik nauki THU. Seriya Pedahohika, Psikhohiia – Bulletin Science of TSU. Series Pedagogy, Psychology*, 1 (16), 104–107 [in Russian].
- 10 Kopzhasarova, U.I., Stanciu, N., & Mustafina A.S. (2018). Development of foreign professional communicative competence of students of the specialty «International Law». *Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series*, 2, 34–42.
- 11 Kussanova, B.H., Utelbayeva, G.U., Zhuminova, A.B., & Zhubanov, K. (2018). Post formation of students of foreign language communicative competence. *Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy Series*, 3, 53–58.
- 12 Minakova, L.Yu., & Obdalova, O.A. (2012). Kompetentnostnyi podkhod v realizatsii professionalno-orientirovannykh proektov pri obuchenii inostrannomu yazyku [Competence-Based Approach to the Implementation of Professionally-Oriented Projects in Teaching a Foreign Language]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of Tomsk State University*, 365, 143–148 [in Russian].
- 13 Safonova, V.V. (2004). *Kommunikativnaia kompetentsiia: Sovremennye podkhody k mnohourovnevomu opisaniiu v metodicheskikh tseliakh. Ser. O chem sporiat v yazykovoii pedahohike [Communicative Competence: Current Approaches to the Multi-Level Description for Methodological Purposes. Ser. What They Argue about in Language Pedagogy]*. Moscow: Evroshkola [in Russian].
- 14 Sidorenko, T.V., & Zamiatina, O.M. (2013). Professionalnye kompetentsii studentov neiazzykovogo vuza i vozmozhnosti ikh formirovaniia v protsesse obucheniia inostrannomu yazyku [Professional Competence of Students of a Non-Linguistic University and Possibilities of Their Formation in the Process of Learning a Foreign Language]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of Tomsk State University*, 368, 141–147 [in Russian].
- 15 Galskova, N.D., & Gez, N.I. (2005). *Teoriia obucheniia inostrannym yazykam: Lihvodidaktika i metodika [Theory of Teaching Foreign Languages: Linguodidactics and Methods]*. Moscow: Akademiia [in Russian].
- 16 Kunanbaeva, S.S. (2010). *Teoriia i praktika sovremennogo inoiazychnogo obrazovaniia [Theory and Practice of Modern Foreign Language Education]*. Almaty: Kazakhskii universitet mezhdunarodnykh otnoshenii i mirovykh yazykov [in Russian].
- 17 Milrud, R.P., & Maksimova, I.R. (2011). Obespecheniie kachestva obucheniia inostrannym yazykam [Ensuring the Quality of Teaching Foreign Languages]. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign Languages at School*, 6, 29–33 [in Russian].
- 18 Passov, Ye.I. (1985). *Kommunikativnyi metod obucheniia hovoreniu [Communicative Method of Teaching Speaking]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 19 Yevdokimova, M.H. (2008). Sistema tselei obucheniia inostrannomu yazyku v neiazzykovom vuze v kontekste novoi paradimhy vysshhego obrazovaniia [The System of Goals of Teaching a Foreign Language in a Non-Linguistic University in the Context of a New Paradigm of Higher Education]. *Problemy sovremennoi lihvvistiki i lihvodidaktiki – Problems of modern linguistics and linguodidactics*. M.H. Yevdokimova (Ed.). Moscow: Moskovskii institut elektronnoi tekhniki, 11–21 [in Russian].
- 20 Perez, A., Lorenzo, F., & Pavon, V. (2016). European bilingual models beyond lingua franca: key findings from CLIL French programs. *Language Policy*, Vol. 15, 485–504.
- 21 Al-Issa Ali, S.M. (2017). Qualities of the professional English language teacher educator: Implications for achieving quality and accountability. *Cogent Education*, Vol. 4: 1326652. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/2331186X.2017.1326652>.
- 22 Tipovaia uchebnaia prohramma distsipliny «Professionalno-orientirovannyi inostrannyi iazyk» dlia studentov spetsialnosti 5V011300 — «Bioloiiia» [Standard Academic Program. POFL 3207 Professionally Oriented Foreign Language for Students of the Specialty 5B011300 — «Biology»] (2016). Almaty.

М. Серік¹, А.К. Садвакасова¹, Я. Култан²

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан;

²Братислава экономикалық университеті, Словакия
(E-mail: sak79@bk.ru)

Академиялық бұлтты құру және оны болашақ информатика мұғалімдерінің оқыту үдерісінде қолдану

Мақалада болашақ информатика мамандарын даярлау үдерісін таратылған технологиялар негізінде жетілдіру мәселелері қарастырылған. Жоғарғы оқу орнында бұлттық технологияларды қолдану мүмкіндіктері мобильділік пен қолжетімділік тарапынан зерттелді. Бұлттық технологияларды оқу үдерісіне ендіру арқылы оның нәтижелілігін жоғарылату мүмкіндіктеріне көңіл бөлінеді. Сонымен қатар бұлттық қызметтерді ұсынудың кең тараған модельдеріне негізделген мәселенің бірнеше жүзеге асыру жолы ұсынылды. Зерттеу міндеттерінің бірі – бұлттық технологияларды оқыту үдерісін ұйымдастыру құралы ретінде қолдану қарастырылды. Оқытуда ашық коды бар программалық камсыздандыруды құру мен пайдалану тәжірибесі келтірілді. Бұлттық технологияларды оқыту үдерісінде қолданудың негізгі тәсілдері ұсынылды. Academ-cloud.kz бұлттық қоймасын құрып, оқыту үдерісінде пайдалану мысалы келтірілді. Бұлттық ресурстар негізінде білім алушыларды оқыту барысында нәтижелі қолдануға болатын, контекстік білім беру ортасын құру мүмкіндігі қарастырылды.

Кілт сөздер: бұлттық технологиялар, бұлттық қойма, жоғары білім, оқу үдерісі, болашақ мамандардың даярлығын жетілдіру.

«Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламасының міндеттерінің бірі — жоғары білім беруде цифрлық сауаттылықты арттыру [1]. Жас ұрпаққа жаңа талаптарды ескере отырып, креативті ойлау мен техникалық дағдыларын дамыту арқылы жоғары мектептің білім беру мазмұнын қайта қарау қажеттілігі туындап отыр. Бұл педагогикалық кадрлардың білімін, құзыреттілігін үнемі жаңартып және білім беру жүйесін жетілдіруге мүмкіндік беретін жағдай жасауды қажет етеді. Соңғы уақытта Интернет желісінің қарқынды дамуы нәтижесінде жаңа серпін алып, қолданысқа кеңінен ене бастаған таратылған технологиялар сол жаңа салалардың бірі. Зерттеуіміздің алдыңғы нәтижелерінен алынған тұжырымдардан [2] бұлттық технологиялар — таратылған деректер технологияларының негіздерінің бірі ретінде қарастырылып, оқу үдерісінде кеңінен қолдануы жүзеге асырылуда. Аталған мақалада таратылған технологияларды қолдануды біз жеке меншік авторлық бұлттық қойма құру тарапынан қарастырамыз.

Білім беру мақсатында бұлттық ресурстарды білім алушылардың оқыту үдерісін нәтижелі ұйымдастыруда қолдануға болады. Бұлттық технологияларды білім беруде қолданудың мысалы ретінде электронды күнделіктер мен журналдар, білім алушылар мен оқытушылардың жеке кабинеттерін, тағы басқаларын келтіруге болады. Бұлттық технологиялар әртүрлі бағдарламалық камсыздандыруға қолжеткізуді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялардың бұл түрінің барлық мүмкіндіктерін оқу үдерісінде қолдану, мобильді оқытуды ұйымдастырудың платформасы қызметін атқара алады. Сонымен қатар бұлттық технологияларды қолдану оқыту үдерісіне кеткен шығынды азайтып, бұлттық сервистерді қолдану арқылы оқу материалдарына бірлесіп қолжеткізу, бұлттық қойма құруға үйретуге арнап жасалған оқу материалдарын ұсыну мен бұлт құру дағдыларын қалыптастыру арқылы болашақ информатика мамандарын даярлауды жетілдіруге мүмкіндік береді.

Зерттеушілер білім берудегі бұлттық технологиялардың келесі мүмкіндіктерін бөліп көрсетеді [3]:

- резервті көшірме алу (компьютер істен шықсада, бұлттағы мәліметтер сақталады);
- сақтау (бұлт мәліметтердің кез келген түрін сақтауға мүмкіндік береді);
- қолжетімділік (мобильді құрылғылардан да, бұлттағы мәліметтерге қолжеткізуге болады);
- әріптестік (бұлт бір уақытта бірнеше қолданушыға жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Бұл қызметтің көмегімен топтық жобалар жасалып, аудиториядағы оқытушы мен білім алушылардың әріптестік жоспары тиімді құрылады);
- ресурстар мен уақыт тиімділігі (оқытушыға оқу материалдарының көшірмесін жасау қажеттігі жоқ, ал білім алушылар оқу материалдарына онлайн қолжеткізе алады);
- тапсырмалар (білім алушылар өз тапсырмаларын бұлтта сақтай алады, оқытушы бұл материалдарға кез келген уақытта қолжеткізе алады).

Бұлтты технологиялар келесі модельдер түрінде жүзеге асырылады [4]:

Software-as-a-Service (SaaS) — қашықтықтағы серверлерде орнатылған, провайдер қызметкерлерімен бапталып, басқарылатын бағдарламалық қамсыздандыруға қатынауға рұқсат беру.

Platform as a Service (PaaS) — әртүрлі мақсаттағы бағдарламалық қамсыздандыруға қатынауға қолданушы деңгейінде жүзеге асыратын қызметтер жиыны.

Infrastructure as a Service (IaaS) — платформа құрылатын база негізі — мәліметтерді өңдеудің физикалық құрылғылар жиыны (серверлер, қатты дискілер және т.б.).

Аталған модельдерді білім беру мәселелерін шешуде қолдану да жүзеге асырылады. Осы мақалада Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің «Информатика» мамандығының білім беру үдерісінде Academ-cloud.kz бұлттық қоймасын құрып, пайдалануды қарастырамыз.

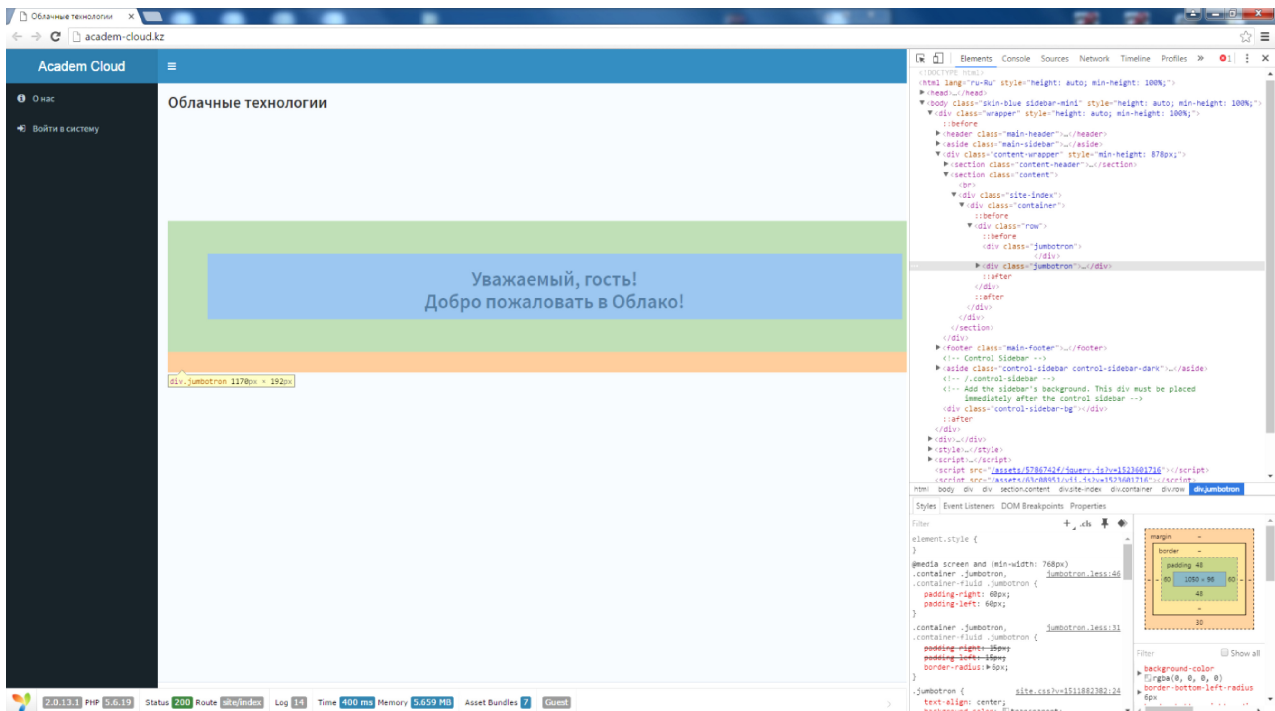
Academ-cloud.kz академиялық бұлттың құрудағы біздің мақсатымыз:

- жоғарғы оқу орнында оқу үдерісінде қолдану;
- бұлттық сервис ретінде пайдалану;
- бір құжатпен бірнеше қолданушыға қолдану мүмкіндігін ұйымдастыру;
- бағдарламалық қамсыздандыру, құрылғылар мен лицензия сатып алу қажеттігін талап етпеу;
- кез келген уақытта қажетті баптауларды жасау мүмкіндігінің болуы;
- болашақ информатика мұғалімдерін таратылған деректер бойынша дайындығын жетілдіруде бұлттық технологияларға оқыту құралы ретінде қолдану;
- бұлттық қойманы құрудың әдістерін білім алушыларға үйрету.

Осындай ойлардан кейін жасалған бұлтты біз «Академиялық бұлт» деп атадық.

Құрылған «академиялық бұлт» Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің «Информатика» мамандығының оқу бағдарламасына ендірілген «Бұлттық технологиялар негіздері», «Бұлтты есептеулер» таңдау пәндерінің оқыту үдерісінде жүзеге асырылды. Оқу үдерісі барысында білім алушылар бұлттық қойманы құрудың технологиясын теория жүзінде ғана емес, практикада бұлттық қойма құру арқылы үйренді. Оқу үдерісінде білім алушылар құрылған бұлттық қойманың дискілік кеңістігін ғана қолданып қоймай, құжаттарды, файлдарды жүктеу, басқа қолданушылармен бөлісу мүмкіндігі бар бұлттық қойма әзірлеу, желіде жариялау дағдылары қалыптастырылды.

Бұлттық қойманы құруда Freamwork Yii2 бағдарламалық платформасы, MBS технологиясы, MySQL мәліметтер қоры, PHP, HTML бағдарламалау тілдері, Admin LTE шаблону қолданылды. Бағдарламалық кодты жазуға PhPStorm-платформалық интегралданған ортасы пайданылды (1-сур.).

1-сурет. Академиялық бұлттық қойманы құру барысы

Құрылған академиялық бұлттық қоймада авторизация, тіркеу, пароль қою, файлдарды жүктеу, файлмен бөлісу, өзгерістер тарихын бақылау, бұлттық қойманы желіге орнату мүмкіндіктері жүзеге асырылады.

Ақпаратты басқару саласы бойынша келесі мәселелер бөліп қарастырылды:

- ақпараттардың біртұтас архивін құру, ең алдымен, оқу материалдарының;
- оқу материалдарын, файлдарды жүктеу мен түсіруді жеңілдететін шешімдер құру;
- файлдармен бөлісу ішкі жүйесін құру;
- білім алушылардың өзара ақпарат алмасуының қазіргі жүйесін ұйымдастыру;
- бұлттық сервис ретінде басқа қолданушыларға қатынауға рұқсат беру.

Бұлттық қойманы құру кезеңдері:

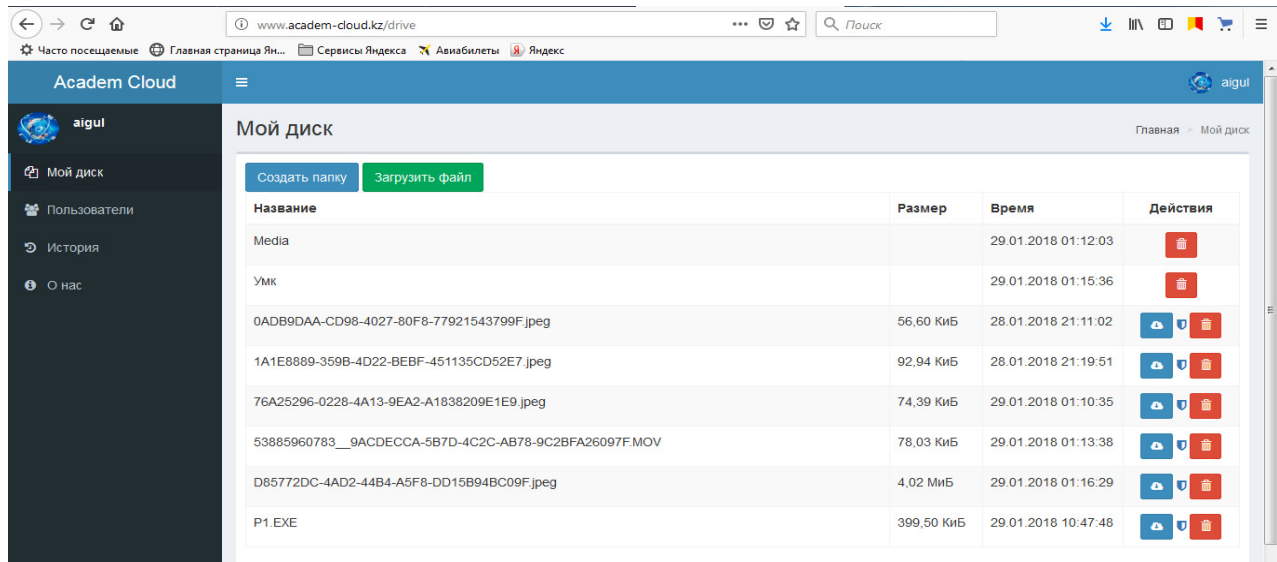
- болашақ шешімдер кешеніне арналған техникалық тапсырманы құру және негіздеу;
- шешімдер прототипін құру;
- авторизация, басқа қолданушыларға қатынауға рұқсат беруді ұйымдастыру;
- бұлттық қойманы интернет желісіне орнату.

Бұлттық қойманың интерфейсі мен навигациясы қолдануға ыңғайлы, түсінікті жасалған. Бұлттық қойманың терезесі негізгі 3 қосымшадан тұрады: менің дискім, қолданушылар, өзгертулер тарихы. Төмендегі суретте әрбір қосымшаның мүмкіндіктері көрсетілген (2-сур.).

Менің дискім	<ul style="list-style-type: none"> • бұлттық қоймада бума жасау; • бұлтқа файл жүктеу; • бұлттағы файлға қатынауға рұқсат беру; • бұлттың басқа қолданушылармен файлмен бөлісу; • бұлттық қоймада drag-and-drop технологиясын қолдану
Қолданушылар	<ul style="list-style-type: none"> • жана қолданушы қосу; • ID номер немесе e-mail бойынша қажетті қолданушыны іздеу; • күнтізбедегі уақытты көрсетіп, соңғы өзгерістерді көру; • қолданушы профилін қарау, редакциялау
Өзгертулер тарихы	<ul style="list-style-type: none"> • қолданушының жасаған өзгерістерін қарау; • белгілі бір уақыттағы өзгерістерді қарау; • таңдалған іс-әрекет бойынша өзгерістерді қарау; • комментарий бөлімдерінің қажеттісін таңдап, өзгерістерді қарау

2-сурет. Қолданушы қосымшалары

Қолданушы Web-интерфейсі міндеттерді ағындық орындауға бағдарланған: құжаттарды қарап шығу, қолданушыларды рольге бөлу, қазіргі серверлерді қолдау т.б. Құрылған академиялық бұлт жабық бұлттық қойма болып табылады және құжат, сурет, видео, тағы басқа кез келген типтегі файлдарды сақтауға, басқа қолданушылармен бөлісуге мүмкіндік береді. Бұлттық қойманы OpenServer арқылы локалды желіде немесе хостинг ұйымдастыру арқылы Интернет желісінде орналастыруға болады. Біздің оқыту мақсатында құрған академиялық бұлтымыз <http://academ-cloud.kz/> адресімен Интернетте жарияланған (3-сур.).

3-сурет. Құрылған академиялық бұлттық қойманың «Менің дискімі» бөлімі

Бұлттық қоймамен кез келген ақпарат тасымалдаушы арқылы (телефон, планшет т.б.) жұмыс жасауға болады. Қолданушылар, компьютерлер және мобильді құрылғылар арасында файлдарды синхронизациялау жүзеге асырылады. Админ роліндегі қолданушы бұлттық қоймадағы ақпаратты толық басқарады және басқа қолданушыларға файлдар мен бумаларға қатынауға, бірге қолдануға рұқсат бере алады.

Академиялық бұлттық қоймада білім алушыларға арналған оқу материалдары, пәннің жұмыс бағдарламасы, пәннің оқу-әдістемелік кешені, цифрлы оқыту ресурстары орналасқан. Білім алушылардың орындаған жұмыстарын электронды түрде жүктеп, оқытушыға жібереді. Бұлттық қойманың дискілік кеңістігін қолдану білім беру ортасын құрады:

- оқу үдерісінің қаысушылары: оқытушы мен білім алушыларға файлмен бірлесіп жұмыс жасауға мүмкіндік береді;

- білім алушылар мен оқытушының жеке ақпараттық ресурстарына қолжеткізу, оқу үдерісінің әрбір қатысушысына оқу ресурсын жеке бағдарлауға мүмкіндік береді;

- Интернетке шығу мүмкіндігі қажетті контекстте кез келген керекті ақпаратқа қолжеткізуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар әрбір білім алушы өз тобындағы басқа білім алушылардың жұмысымен оқып танысып, қажет болса, бұл идеяларды өзінің есебін шығаруда қолданып, ары қарай дамыта алуы үшін ортақ бумада орналастырды. Нәтижесінде, жұмысты орындаған соң, білім алушылар информатиканың белгілі бір тақырыптарын оқытуда бұлттық технологиялардың ресурстарын қолданудың әртүрлі нұсқаларын ұсынады. Білім алушылардың шығармашылық жұмысына талдау жасай отырып, келесі қорытынды жасауға болады:

- білім алушыларға шығармашылық тапсырма ұсына отырып, оқытушы жаңа білімді қалыптастыруды жүзеге асырады;

- бұлттық қойма мазмұнындағы ресурстар контекстік білімдердің прототипі болып табылады;

- бұлттық қойма құру дағдыларын қолданып, тапсырманы орындау нәтижесінде білім алушылар осы ресурстарды мектеп бағдарламасының белгілі бір тақырыптарын оқытуда қолданудың әдістемесі туралы жаңа білім қалыптастырды;

- ортақ дискілік кеңістіктің болуы өз тапқан жаңалықтарын топтың басқа мүшесімен бөлісуге мүмкіндік берді. Осылайша, топтың барлық мүшелеріне қолдануға, дамытуға және өзгеріс енгізуге болатын интеллектуалды өнім жасалды.

Оқу үдерісінде бұлттық қойманы құруға қатысқан білім алушылар оның келесі артықшылықтарын атап өтті:

- білім алушылардың іс-әрекетінің әртүрлі түрін ұйымдастыру (жеке, топтық, ұжымдық);

- файлдардың кез келген түрін жүктеп, қолдану мүмкіндігі (сурет, видео, бағдарлама);

– зерттелетін нысандар мен үдерістерді тәжірибе жүзінде қолдану (өз бетімен бұлттық қойма құру);

– оқытушының тапсырманың орындалуын бақылауды автоматты түрде жүргізуі және білімді объективті тексере алу мүмкіндігі;

– оқытушы топтық тапсырманы орындауда әрбір топ мүшесінің қосқан үлесін көре алуы;

– қолдану қарапайымдылығы, бұлттық қоймаға кез келген тасушыдан қатынау мүмкіндігі;

– кез келген көлемді ақпаратты сақтау мүмкіндігі;

– интерфейс ыңғайлылығы, файлдармен бөлісу, кез келген уақытта, кез келген құрылғыдан көру мүмкіндігі.

Олардың кейбіреуінің берген бағаларына тоқталайық: «бұлттық қойма құруды үйрену арқылы шығармашылық тапсырманы орындау үдерісі қызықты болды»; «бұлттық ресурстар білім беруде оқушыларды дамытудың ыңғайлы құралына айналуға», «бұл оқытушыларға ыңғайлы деп санаймын. Егер мектепке жұмысқа барсам, міндетті түрде бұлттық технологиялармен жұмыс жасаймын».

Осылайша, құрылған академиялық бұлттық қойма жаңа білімді қалыптастыруға, жетілдіруге мүмкіндік беретін білім беру ортасын жасау құралы бола алады. Білім алушылар бұлттық қойманы алғашқы қадамынан бастап, локалды немесе Интернет желісіне жариялауға дейін құру арқылы бұлттық қойманы әзірлеу туралы субъективті жаңа білім алады.

Білім беру үдерісінде бұлттық технологияларды қолданудың нәтижелілігі екі құраушыдан тұрады: техникалық және ұйымдастырушылық-педагогикалық [5].

Техникалық құраушы бұлттық технологиялардың артықшылықтарымен байланысты:

– Интернетке қосылған кез келген компьютерден қатынау мүмкіндігі;

– кез келген құрылғыдан ақпаратпен жұмыс жасау мүмкіндігі;

– кез келген операциялық жүйеде жұмыс жасау мүмкіндігі;

– бір-бірінен үлкен қашықтықта орналасқан мәліметтерді қолданушылардың бірге қолдана алуы;

– бағдарламалық қамсыздандыруды сатып алуға, қолдануға және жаңартуға кететін шығындарды азайту;

– ақпарат өзектілігі деңгейінің жоғарылығы.

Әдебиеттер тізімі

1 Государственная программа «Цифровой Казахстан» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.zerde.gov.kz/upload/docs/Digital%20Kazakhstan_ru.pdf.

2 Sadvakassova A. Cloud technologies in educational system of republic of Kazakhstan / A. Sadvakassova, M. Serik // Journal of Theoretical and Information Technology. — 2017. — June 15. — Vol. 95. — No. 11. — 2434–2441.

3 Weaver D. Six Advantages of Cloud Computing in Education [Electronic resource]. — 2013. — Access mode: <http://www.pearsonschoolsystems.com/blog/?p=1507#sthash.y6Inwp0j.dpbs>.

4 Соснин В.В. Облачные вычисления в образовании [Электронный ресурс]. — 2017. — Режим доступа: http://www.intuit.ru/goods_store/ebooks/9155.

5 Schmidt P. Cloud computing v miestnei samospráve / P. Schmidt, J. Kultan // In Ekonomické aspekty v územnej samospráve II [elektronický zdroj]: recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej korešpondenčnej konferencie, Košiciach. — 2012. — S. 159–167.

М. Серік, А.К. Садвакасова, Я. Култан

Разработка и применение академического облака в процессе обучения будущих учителей информатики

В статье рассмотрены проблемы процесса совершенствования подготовки будущих учителей информатики в аспекте распределенных технологий, возможности применения облачных технологий в высшем учебном заведении в аспекте повышения мобильности и доступности. Особое внимание уделяется тем непосредственно входящим в учебный процесс или поддерживающим его задачам, чья эффективность может возрасти при условии внедрения облачных технологий. Кроме того, предложено несколько путей реализации подобного подхода, основанных на широко распространенных моделях предоставления облачных услуг. Изучена одна из задач исследования – применение облачных технологий как инструмента организации учебного процесса. Приведен опыт создания и использования программного обеспечения с открытым исходным кодом при обучении. Представлены

основные способы применения облачных технологий в процессе обучения. Дан пример в качестве образца разработки облачного хранилища Academ-cloud.kz и его использования в учебном процессе. Обсуждена возможность формирования на основе облачных ресурсов контекстной образовательной среды, которая может продуктивно применяться при обучении студентов.

Ключевые слова: облачные технологии, облачное хранилище, высшее образование, учебный процесс, совершенствование подготовки специалистов.

M. Serik, A.K. Sadvakassova, J. Kultan

Development and application of the academic cloud in the process of training future computer science teachers

The article considers the problems of the process of improving the training of future computer science teachers in the aspect of distributed technologies. The possibilities of using cloud technologies in a higher educational institution in the aspect of increasing mobility and accessibility are considered. Particular attention is given to those directly involved in educational process or supporting its tasks, whose effectiveness can increase in the case of cloud technologies implementation. Besides, there are several ways to implement this approach, based on widespread models of providing cloud services. In addition, the main task of the research was considered: using cloud technologies as a tool in organizing education process. The experience of using open source software in training is given. The basic methods of using cloud technology in the learning process are presented. An example of the create of cloud storage Academ-cloud.kz and application of the educational process is given. The possibility of forming a contextual educational environment based on cloud resources, which can be used efficiently in the teaching of students, is discussed.

Keywords: Cloud technologies, cloud storage, higher education, educational process, improving the training of specialists.

References

- 1 Hosudarstvennaia prohramma «Tsifrovoy Kazakhstan» [State program «Digital Kazakhstan»]. *zerde.gov.kz*. Retrieved from https://www.zerde.gov.kz/upload/docs/Digital%20Kazakhstan_ru.pdf [in Russian].
- 2 Sadvakassova, A., & Serik, M. (2017, June 15). Cloud technologies in educational system of Republic of Kazakhstan. *Journal of Theoretical and Information Technology, Vol. 95, No. 11*, 2434–2441.
- 3 Weaver, D. (2013). Six Advantages of Cloud Computing in Education. *pearsonschoolsystems.com*. Retrieved from <http://www.pearsonschoolsystems.com/blog/?p=1507#sthash.y6Inwp0j.dpbs>.
- 4 Sosnin, V.V. (2017). Oblachnye vychisleniia v obrazovanii [Cloud computing in education]. *intuit.ru*. Retrieved from http://www.intuit.ru/goods_store/ebooks/9155 [in Russian].
- 5 Schmidt, P., & Kultan, J. (2012). Cloud computing v miestnej samospráve. In *Ekonomické aspekty v územnej samospráve II [elektronický zdroj]: recenzovaný zborník príspevkov z vedeckej korešpondenčnej konferencie, Košiciach*, 159–167.

Sh.M. Maigeldieva, D.A. Arkabayeva

*Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kazakhstan
(E-mail: sharban56@mail.ru)*

On the issue of professional competence and competency of the educational psychologist

In this article the authors from scientific-methodological position define the content and structure of the professional competence of the educational psychologist. There is also pointed out that in today's pedagogy of education, the key concepts are understood as «competence» and «competency». Based on this offer there are different opinions of both as foreign and local scientists to understand these concepts. The study of scientific material on this problem, experience in the European projects, participation in scientific seminars allowed the authors to state that both competence and competency are based on knowledge, skills but competence includes attitude to the results, subject, object, process of activity and tools. When talking about competency-based approach there is a conception that expected results of learning will be the competencies and competence of students. In general, competence-based approach is an approach to the definition as goals, selection of content, organization of the educational process, the choice of educational technologies and evaluation of results. Taking into account this opinion the authors reveal the content of professional competence of the educational psychologist.

Keywords: professional training of the educational psychologist, types of professional activity of the educational psychologist, higher education, educational process of the university, bachelor's training, professional competencies, competence, professional competence, competence-based approach, professional activity

The new paradigm of education based on the competence approach, includes the concepts of «competence» and «competency» and their relationship to each other. The main reason for interpreting the result of education in terms of competency/competence according to the introduction of the competence-based approach is its dependence on the European and world trend of integration, globalization of the world economy and particularly the steadily increasing processes of harmonization is «the structure of the European higher education system» which is associated with Bologna process. It is significant that along with the universal transformation in the field of degrees, training cycles (undergraduate and graduate); degree level for incomplete higher education; ensuring student and teaching mobility; international recognition of degrees, educational loan system and their implementation, The Bologna process implies a certain terminological unification that applies to terms such as competency/competence [1].

Russian scientist A.A. Verbitsky notes that the introduction of the competence-based approach changes not only effective target basis of education conforming to its goals, criteria and procedures for diagnosing the level of their real achievement, but also changes the type of training with different content that is adequate to these goals, criteria and content of the procedures, forms, methods, facilities, organization of an appropriate educational environment and activities of students and trainees in it. The solution of this problem is connected with the modernization of the content of education, optimization of the methods and technologies of organizing the educational process, furthermore rethinking of the goal and result of education. The goal of education has become correlated with the formation of key competencies/competence.

The concept «competence» appeared in 60–70 years in the 20th century in the Western literature and in the late 1980s in Russian literature. At this time begins special direction as a competence-based approach to general and vocational education, possibilities of a competence-based approach to pedagogical activity are being studied, the difference between the concepts of «competency» and «competence» is revealed and attempts are being made to assess pedagogical activity on the basis of competencies.

According to the opinion of N.V. Kuzmina, L.M. Mitina that consider professional competencies of the educator as following:

- the ability to act in accordance with limitations and requirements;
- knowledge, abilities, skills, methods and techniques;
- effective use of knowledge and skills;
- valuable orientations, motive, relationships;
- knowledge and experience in a particular area;
- awareness in terms of issues;

- level of professionalism, creativity;
- qualities providing problems to solve [2, 3].

Competence is considered as a general readiness to establish a link between knowledge and a situation, to formulate a procedure for solving a problem. Some educators understand by competence a certain alienated, pre-set requirement for the student's educational preparation and by competence his personal quality (characteristic) that has already taken place.

I.G. Agapov and S.E. Shshov sees competence as «a general ability and willingness of an individual to work based on knowledge and experience that acquired through training which focuses on the independent participation of the individual in the learning and cognitive process. They are aimed at its successful integration into the activity» [4; 59].

I.A. Zimnya understands competence as «some internal, potential, hidden psychological neoplasm, representing knowledge, ideas, programs (algorithms) of actions, value systems and relationships which are then revealed in human competence» [1; 35].

G.K. Selevko notes that «competence focuses education on the creation of conditions for mastering the complex of competencies necessary for a graduate to survive and sustain life in modern conditions» [5; 26].

A.V. Hutorsky considers competence as «a pre-set requirement for the graduate's educational preparation, something that he must master after completing his education at a certain level» [6; 60].

According to U.V. Vardanyan competence is manifested in an individual person as «the willingness and ability of an individual to use theoretical knowledge and practical experience to solve certain tasks» [7; 36].

Kazakhstan scientist-educators Taubaeva Sh.N. and Laktionova S.N. through competence understand those personalities that characterize the willingness and ability to integrate the knowledge and skills acquired in life experience to achieve the goal in a specific context. *Competence* is the ability to carry out activities with quality providing professional tasks, the achievement of goals and results. But *competency* is the ability to carry out activities with quality of relevant standards and public expectations [8; 24–26].

Participation in the EDUCA-TEMPUS project allowed to be introduced with the opinion of professors of the Otto-fon-Gerike (Germany), University of Alicante (Spain), Lithuanian University of Pedagogical Sciences, University of Columbia (UK) on the concepts of competence and competence-based approach. Most of them believe that competencies in the frame of the Bologna process perform as:

- characterization of the ability of the individuality to realize their knowledge and experience in successful activity with a high degree of self-regulation, self-esteem and quick, flexible and adaptive response to the dynamics of circumstances and environment;
- one of the distinguishing features of qualifications (degrees, steps, levels);
- compliance with qualified requirements taking into account regional needs and demands of labor markets;
- the ability to perform specific kinds of activities and works depending on the tasks and situational problems.

In their opinion the development of competencies is the goal of educational programs, competencies are formed in different course units and evaluated at different stages. «Competencies can be subdivided into subject area (reflecting the specific areas of study) and universal (common to all degrees). Competencies include knowledge and understanding, knowledge how to act, knowledge how to be. In the framework of Bologna process competencies act as one of the main reference points of the characteristics (descriptions) of qualifications (degrees, steps, levels)» [9].

Competencies have positive meaning for:

- ensuring the further transparency of academic and professional degree profiles (educational programs) and strengthening the emphasis on results;
- the development of a new paradigm of student-centered education;
- increasing the employability of graduates and their civil culture;
- the formation of a more adequate language for consultation with stakeholders.

In the pan-European project TUNING were formulated the results of educating in subjects through competencies which ensures transparency and efficiency when comparing training. In the TUNING project the concept of competence includes knowledge and understanding (theoretical knowledge of an academic field, ability to know and understand), knowledge of how to understand (practical and operational application of knowledge to specific situations), knowledge of how to be (values as an internal part of the way of perception and life with others in a social context) [10].

Within the framework of the competence-based approach education and training become integrated, multifactorial. Educated students are transferred not only knowledge and skills and not all the knowledge and skills, but only those that are needed to develop the necessary competencies. Psychological preparation is also being developed, concrete algorithm of effective activity are being accumulated. A competence-based approach to learning and education is very targeted by nature. Not just a general practitioner is trained but a person who will be well able to perform a very specific circle of work.

This approach to the definition of core competencies is consistent with the understanding of the fundamental goals of education set forth in UNESCO documents:

- educate to gain knowledge (educate to learn);
- educate to work and earn (teaching for labor);
- educate to live (teaching for being);
- educate to live together (teaching for living together).

Analysis of the scientific literature has shown that:

1. Competence is a paradigm of practical activity.
2. Competence is the level of mastering productive activities.
3. Competence is the testing objects of individual qualification.
4. Competence is the specific strategy of successful activities that provide for solving problems, overcoming obstacles and achieving goals.

Professional competence is an integrated personal resource that ensures successful activity due to learned effective strategies. Professional competence consists of competency which is provided by competences and is found in competencies. In Table we showed the basic approaches to the definition of the term «professional competence of an educational psychologist» existing in pedagogical science and defined the components of professional competence, that is professional competency.

Table

Approaches of various authors to the definition of «professional competence of the educational psychologist»

Authors	Definition of concept 'professional competence'	Components of professional competence (professional competencies)
1	2	3
E.I. Rogova	Professionalism (connects the concepts of professionalism and competence) - is a set of psycho-physiological, psychological and personal changes occurring in the teacher's process of mastering and long-term performance of activities providing a qualitatively new, more effective level of solving complex professional problems in special conditions	<ul style="list-style-type: none"> – cognitive; – emotional and valuable; – practical (activity)
A.K. Markova	Professionally competent is such work of an educator in which pedagogical activity and pedagogical communication are carried out at a sufficient high level, the personality of a teacher of pre-school education is realized in which good results are achieved in the training and education of children. A.K.Markova identifies the dominant block of professional competence of the educator – the personality which highlights in the structure: 1) personality motivation (orientation of the personality and its types); 2) properties (pedagogical abilities, character and his features, psychological processes and state of the individual); 3) integral characteristics of the personality (pedagogical self-consciousness, individual style, creativity as a creative potential)	<ul style="list-style-type: none"> – professional (objectively necessary) pedagogical knowledge (Gnostic component); – professional pedagogical positions, educator's installations required in his profession (valuable – semantic component); – professional (objectively necessary) pedagogical skills (activity component); – personal characteristics that ensure the mastery of professional knowledge and skills (personality component)

1	2	3
L.M. Mitina	The concept «pedagogical competence» includes knowledge, skills, abilities as well as methods and techniques for their implementation in activities, communication, development (self-development) of personality	<ul style="list-style-type: none"> – Activity – Communicative – Social
N.V. Kuzmina	The ability of the educator is to transform the specialty into the means of forming a student's personality, taking into account the restrictions and prescriptions imposed on the educational process by the requirements of the pedagogical standard in which it is carried out	<p>Special and professional competence in the field of the educating discipline.</p> <p>Methodological competence in the field of methods forming student's knowledge and skills.</p> <p>Social-psychological competence in the field of communication processes.</p> <p>Auto psychological competence in the field of advantages of their own activities and personality</p>

The analysis of scientific literatures shows that scientists studying the problem of educator's competence use in their investigation the term «professional competence» (B.S. Gershunsky, T.V. Dobudko, A.K. Markova) or the term «pedagogical competence» (L.M. Mitina), or use both terms (N.N. Lobanova). Sometimes these terms are combined by analog with professional and pedagogical activity as «professional and pedagogical competence» (Yu.N. Kulyutkin, G.S. Sukhobskaya) [11].

In this way the main features of the competence-based approach to the training of specialists are:

- society general and personal significance of the formed knowledge, skills, abilities, qualities and ways of productive activity»;
- a clear definition of the goals of professional and personal development, expressed in behavioral and evaluative terms;
- identification of certain competencies, which are also the goals of personal development;
- the formation of competencies as a set of semantic orientations based on the comprehension of the national and universal culture;
- the presence of a clear system of measurement criteria that can be processed by statistical methods;
- offering pedagogical support to forming personality and creation for it «a zone of success»;
- individualization of the strategy selection program to achieve the goal;
- creating situations for complex testing the skills of practical use of knowledge and the acquisition of valuable life experience;
- integrative characteristics for manifestations of the personality, associated with its ability to improve existing knowledge, skills and ways of activity as socialization and accumulation of life experience .

In the State Compulsory Standard of Higher Professional Education it is noted that Bachelors in the specialty 5B010300 – Pedagogy and Psychology [12] can perform the following types of professional activities:

- organizational and technological;
- production and management;
- projecting;
- scientific research;
- educational.

Basing on these student should have professional competencies corresponding to the main types of professional activity as organization of the process of training and education based secondary institutions; in any type of scientific research organizations, modeling and implementation of scientific research projects, as well as teaching Pedagogy and Psychology, training and retraining of staff, interaction and ability to maintain a «subject-subject» relationship. Namely the content of the professional activity of an educator-psychologist includes the organization of psychological and pedagogical process at the level of the requirements of pedagogical science and practice, working with parents of students, communication with extracurricular educational institutions, scientific-methodological communication with extracurricular educational institutions,

scientific-methodological communication with colleges, implementation of the goal and objectives of the Concepts for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan.

Basing on these student should have professional competencies corresponding to the main types of professional activity as organization of the process of training and education based on pedagogical technology; modeling of education in secondary schools and special secondary institutions; in any type of scientific research organizations, modeling and implementation of scientific research projects, as well as teaching Pedagogy and Psychology, training and retraining of staff, interaction and ability to maintain a «subject-subject» relationship. Namely the content of the professional activity of an educator-psychologist includes the organization of psychological and pedagogical process at the level of the requirements of pedagogical science and practice, working with parents of students, communication with extracurricular educational institutions, scientific-methodological communication with colleagues, implementation of the goal and objectives of the Concepts for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan.

Based on the theoretical principles we can identify a number of professional competencies of the future educational psychologist allowing him to carry out the training and development of schoolchildren and students of secondary special institutions:

a) social competence: the ability of personality to exchange information, to express his needs and interests, to show tolerance to other people and their opinions, to have a certain emotional stability, to be able to provide various assistance to other people, to participate in a team work;

b) cognitive competencies: independently process information, concentrate on studies or work, transfer learned methods of learning to new situations, find sources of information, independently process and structure information etc;

operational competencies:

c) operational competencies: to determine goal and work procedures, to be able to deal with uncertainty and lack of assurance, to be able to make and implement decisions, summarize the results of work, determine the time for work;

d) special competencies are to plan methods for solving problems, to practice self-control, to have professional activity, to adapt flexibly in new situations, to evaluate and correct plans, to identify errors and to find adequate ways to eliminate them [13, 14].

Professional competencies are the basis for introduction of a competence-based approach into the pedagogical process, which allows the educational psychologist of an educational institution to integrate knowledge, skills, abilities and intellectual abilities in the implementation of innovative activities and practical application of modern education technologies [15].

The implementation of the competence-based approach in the system of advanced training allows considering the problem of the quality of training of specialists from a new approach. The basic criterion for assessing the quality of education is professional competence as «the integral characteristic of a specialist» which determines his ability to solve professional activity using knowledge and life experience, values and inclinations. Ability in this case is understood not as a predisposition but as a skill [16, 17].

Professional competencies are formed in activities and always manifest themselves in organic unity with human values, since only under the condition of a value attitude to activities and personal interest a high professional result is achieved [18, 19].

In this way the educating profession is both transformed and governing. In order to manage the development of personality everyone needs to be competent. The concept of professional competence and professional competency of an educational psychologist expresses the unity of his theoretical and practical readiness for pedagogical activity and characterizes his professionalism. The professional competencies of the future educational psychologist are a multi-factor phenomenon that includes the system of theoretical knowledge of a teacher and how they are used in specific pedagogical situations, teacher's value orientations as well as integrative indicators of his culture (speech, style of communication and relation towards themselves and their activities, knowledge with related area etc).

References

1 Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.

2 Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. — М.: Высш. шк., 1991. — 207 с.

- 3 Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина, А.А. Реан. — СПб.: Знамя, 1993. — 154 с.
- 4 Шишов С.Е. Компетентностный подход к образованию: прихоть или необходимость? / С.Е. Шишов, И.Г. Агапов // Стандарты и мониторинг в образовании. — 2002. — № 2. — С. 58–62.
- 5 Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пос. / Г.К. Селевко. — М.: Народное образование, 1998. — 256 с.
- 6 Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторский // Народное образование. — № 2. — 2003. — С. 58–64
- 7 Варданян Ю.В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога / Ю.В. Варданян / под науч. ред. В.А. Сластенина. — М.: Изд-во МПГУ, 1998. — 180 с.
- 8 Таубаева Ш.Т. Педагогическая инноватика как теория и практика нововведений в системе образования / Ш.Т. Таубаева, С.Н. Лактионова. — Алматы, 2001. — С. 24–26.
- 9 20 лет программе TEMPUS // Альма-матер. — Спецвып. — 2010. — № 9. — С. 2–80.
- 10 Байденко В.И. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект TUNING) / В.И. Байденко. — М., 2009. — 217 с.
- 11 Компетентностный подход в педагогическом образовании: колл. моногр. / под ред. В.А. Козырева, Н.Ф. Радионовой, А.П. Тряпицкой. — СПб., 2005. — 240.
- 12 Государственный общеобязательный стандарт высшего образования / утв. Постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080.
- 13 Заир-Бек Е. Подготовка специалистов в области образования к участию и использованию международных программ оценки качества образования для всех: национальное видение [Электронный ресурс] / Е. Заир-Бек, А. Тряпицына. — Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/zair/.
- 14 Жакашов Н.Ж. Теория компетенции как основа достижения лучших результатов в образовательном процессе [Электронный ресурс] / Н.Ж. Жакашов, А.Е. Ержанова, Г.Ю. Пругло. — Режим доступа: http://www.rusnauka.com/6_NITSHB_2011/Medecine/13_80738.doc.htm
- 15 Майгельдиева Ш.М. К вопросу о понятиях компетенции, компетентности и компетентностном подходе к обучению / Ш.М. Майгельдиева // Вестн. КазНПУ им. Абая. Сер. Педагогические науки. — 2016. — № 1. — С. 76–80.
- 16 Архабаева Д.А. Болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық негіздері // Білім берудегі қазіргі зерттеулер: теория, әдіснама, практика: Халықарал. қашықтықтан өткізілетін ғыл.-практ. конф. материалдары. — Ақтөбе, 15 наурыз, 2017. — 214–216-б.
- 17 Omarov D. On the Problem of Formation of the Future Teacher's Willingness to the Museum Materials / D. Omarov, Sh. Maigeldiyeva, ets. // IJME MATHEMATICS EDUCATION. — 2016. — Vol. 11. — No. 6. — P. 1607–1620.
- 18 Тәжіғұлова Г.О. Жоғары оқу орнының білім беру үрдісі / Г.О. Тәжіғұлова, Г.С. Шрайманова, Д.Қ. Бәкей, Б.А. Нуркеева // Қарағанды ун-нің хабаршысы. Педагогика Сер. — 2017. — № 4(88). — С. 55–59.
- 19 Tran L.U. Teaching science in museums: The pedagogy and goals of museum educators / L.U. Tran // Science Education. — 2007. — No. 91(2). — P. 278–297.

Ш.М. Майгельдиева, Д.А. Архабаева

Педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі мен құзыреті туралы

Мақала авторлары ғылыми-әдіснамалық тұрғыдан педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігінің мазмұны мен құрылымын көрсетіп отыр. «Бүгінгі күні білім берудің педагогикасында негізгі ұғымдар — «құзырет» және «құзыреттілік», — деп пайымдайды авторлар. Сол себептен олар аталған ұғымдарды түсіну үшін шетелдік және отандық ғалымдардың әртүрлі пікірлерін сұрыптап беруде. Бұл мәселені жан-жақты зерттеуге авторлардың еуропалық жобаға, ғылыми семинарларға қатысуы үлкен көмек берді. Осыған орай, авторлар құзырет пен құзыреттілік білім мен дағдыға негізделгенін білдіретін пайымдады, бірақ құзыреттілік нәтижелерге, пәнге, объектіге, процеске және құралдарға сүйенетінін көрсетіп отыр. Құзыреттілік тәсілдері туралы айтқан кезде олар күтілетін оқу нәтижесі студенттердің құзыреті мен құзыреттілігі екенін ескереді. Жалпы алғанда, құзыреттілік тәсіл — бұл мақсаттарды анықтау, мазмұнды таңдау, оқу процесін ұйымдастыру, білім беру технологияларын таңдау және нәтижелерді бағалау тәсілі. Осы пікірді ескере отырып, авторлар педагог-психологтың кәсіби біліктілігінің мазмұнын анықтады.

Кілт сөздер: педагог-психологтың кәсіби даярлығы, педагог-психологтың кәсіби қызметінің түрлері, жоғары білім беру, жоғарғы оқу орнындағы оқу үдерісі, бакалаврды дайындау, кәсіби құзыреттілік, тұғыр, кәсіби қызмет.

Ш.М. Майгельдиева, Д.А. Архабаева

К вопросу о профессиональной компетентности и компетенции педагога-психолога

В статье с научно-методологической позиции раскрыты содержание и структура профессиональной компетентности педагога-психолога. Авторы подчеркивают, что в педагогике образования ключевыми понятиями сегодня являются понятия «компетенция» и «компетентность». Исходя из этого, предлагают различные мнения как зарубежных, так и отечественных ученых на понимание этих понятий. Изучение научного материала по данной проблеме, опыт работы в европейских проектах, участие в научных семинарах позволили авторам статьи констатировать, что и компетенция, и компетентность основываются на знаниях, умениях, навыках, но компетентность включает и отношение к результатам, субъекту, объекту, процессу деятельности и орудиям труда. Когда говорят о компетентностном подходе, имеют в виду, что ожидаемыми результатами обучения будут компетенции и компетентность обучающихся. В целом, компетентностный подход — это подход к определению: целей, отбору содержания, организации образовательного процесса, выбору образовательных технологий и оценке результатов. С учетом данного мнения авторы раскрывают содержание профессиональной компетентности педагога-психолога.

Ключевые слова: профессиональная подготовка педагога-психолога, виды профессиональной деятельности педагога-психолога, высшее образование, учебный процесс вуза, подготовка бакалавра, профессиональная компетентность, компетентностный подход, профессиональная деятельность.

References

- 1 Zimnya, I.A. (2003). *Kliuchevye kompetentsii — novaia paradihma rezultata obrazovaniia* [Key competencies — a new paradigm of the result of education]. *Vysshee obrazovanie sehodnia – Higher education today*, 5, 34–42 [in Russian].
- 2 Verbitsky, A.A. (1991). *Aktivnoe obuchenie v vysshei shkole: kontekstnyi podkhod* [Active higher education: a contextual approach]. Moscow: Vysshaia shkola [in Russian].
- 3 Kuzmina, N.V., & Rean, A.A. (1993). *Professionalizm pedahohicheskoi deiatelnosti* [Professionalism of pedagogical activity]. Saint Petersburg: Znamia [in Russian].
- 4 Shishov S.E., & Agapov, I.G. (2002). *Kompetentnostnyi podkhod k obrazovaniu: prikhot ili neobkhodimost?* [Competence-based approach to education: whim or necessity?]. *Standarty i monitorinh v obrazovanii – Standards and monitoring in education*, 2, 58–62 [in Russian].
- 5 Selevko, G.K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii* [Modern educational technology]. Moscow: Narodnoe obrazovanie [in Russian].
- 6 Khutorsky, A.V. (2003). *Kliuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoi paradihmy obrazovaniia* [Key competencies as a component of the personality-oriented education paradigm]. *Narodnoe obrazovanie – Public Education*, 2, 58–64 [in Russian].
- 7 Vardanyan, Yu.V (1998). *Stanovlenie i razvitie professionalnoi kompetentnosti pedahoha i psikhologa* [Formation and development of professional competence of a teacher and psychologist]. V.A. Slstenin (Ed.). Moscow: Izdatelstvo MPHU [in Russian].
- 8 Taubaeva, Sh.T., & Laktionova, S.N. (2003). *Pedahohicheskaiia innovatika kak teoriia i praktika novovvedenii v sisteme obrazovaniia* [Pedagogical innovation as a theory and practice of innovations in the education system]. Almaty [in Russian].
- 9 20 let prohramme TEMPUS [20 years for the program TEMPUS (2010)]. Alma-mater – Alma-Mater. Special edition, 9, 2–80 [in Russian].
- 10 Baydenko, V.I. (2009). *Bolonskii protsess: poisk obshchnosti evropeiskikh sistem vyssheho obrazovaniia (proekt TUNING)* [The Bologna Process: the search for common European systems of higher education (project TUNING)]. Moscow [in Russian].
- 11 Kozyrev, V.A., Radionova, N.F., & Tryapitsyna, A.P. (Eds.). (2005). *Kompetentnostnyi podkhod v pedahohicheskome obrazovanii* [Competence approach in pedagogical education]. Saint Petersburg [in Russian].
- 12 Hosudarstvennyi obshcheobiazatelnyi standart vyssheho obrazovaniia [State obligatory standard of higher education]. *Utverzhen Postanovleniem Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ot 23 avhusta 2012 hoda No. 1080 – Approved by the Government of the Republic of Kazakhstan, 23 August 2012, No. 1080* [in Russian].
- 13 Zaire-Bek, E., & Tryapitsyna, A. *Podgotovka spetsialistov v oblasti obrazovaniia k uchastiiu i ispolzovaniiu mezhdunarodnykh prohramm otsenki kachestva obrazovaniia dlia vsekh: natsionalnoe videnie* [Preparation of specialists in the field of education for participation and use of international programs for assessing the quality of education for all: a national vision]. *gumer.info*. Retrieved from http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/zair/ [in Russian].
- 14 Zhakashov, N.Zh., Erzhanova, A.E., & Pruglo, G.Yu. *Teoriia kompetentsii kak osnova dostizheniia luchshikh rezultatov v obrazovatelnom protsesse* [The theory of competence as the basis for achieving the best results in the educational process]. *rusnauka.com*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/6_NITSHB_2011/Medecine/13_80738.doc.htm [in Russian].
- 15 Maigeldieva Sh.M. (2016). *K voprosu o poniatiiakh kompetentsii, kompetentnosti i kompetentnostnom podkhode k obucheniiu* [On the issue of the concepts of competence, competence and competence-based approach to training]. *Vestnik KazNPU imeni Abaia. Serii Pedahohicheskie nauki – Bulletin of KazNPU named after Abay. Series Pedagogical sciences*, 1, 76–80 [in Russian].

- 16 Arkabayeva, D.A. (2017). Bolashak mamandardyn kasibi kuzyrettilihin kalyptastyrudyn pedahohikalyk nehizderi [The pedagogical bases for formation of professional competence of experts]. Proceedings from Modern research in education: theory, methodology, practice: *Khalykaralyk kashykyktan otkiziletin hylimi-praktikalyk konferentsiia – International distance scientific and practical conference*. (pp. 214–216). Aktobe [in Kazakh].
- 17 Omarov, D., Maigeldiyeva, Sh., & ets. (2016). On the Problem of Formation of the Future Teacher's Willingness to the Museum Materials. *IEJME Mathematics Education, Vol. 11, No. 6*, 1607–1620.
- 18 Tazhigulova, G.O, Shraymanova, G.S, Bakey, D.K., & Nurkeeva, B.A (2017). Zhohary oku ornynyn bilim beru urdisi [Educational process of higher education]. *Karahandy universitetinin khabarshysy. Pedahohika Seriiasy – Bulletin of Karaganda University. Pedagogy Series, 4 (88)*, 55–59 [in Kazakh].
- 19 Tran, L.U. (2007). Teaching science in museums [The pedagogy and goals of museum educators]. *Science Education, 91(2)*, 278–297.

G.N. Dukembay, K.Zh. Zhaksylyk

*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan
(E-mail: zhaksylykkorkem@mail.ru)*

Gamification as an innovative educational approach to second language learning

In the article the possibilities of using educational computer games for the development of cognitive activity of students of higher educational institutions are discussed. In the theoretical part of the article the approaches to the analysis of cognitive activity in gamification teaching are described, which need to be carried out in the context of consciousness of the subject in action in the «here and now» mode and to be regarded in the unity of subject and context, operation and logic, emotion, motivation and value components, etc. In this article the use of gaming technology as the use of the game approach and game elements for educational purposes is considered. We offer the implementation of the idea of creating gamification as powerful strategies for applying game mechanics to non-game activity with the purpose of motivating students' interests to study. The form of the game retains its appeal, the ability to meet the needs for self-actualization, competition and success. Gamification is defined as a new technological resource for involving students in cognitive activity, which promotes the formation of individual ways of designing knowledge in the learning process.

Keywords: education, innovation, gamification, second language learning.

Introduction

The use of technology in education has become necessary to fortify the teaching and learning experience in the 21st century. Throughout the years we've seen dramatic changes and experienced transitions that had moved forward computer hardware and software, along with web-based technologies towards instruction. Most of all, we've experienced dramatic changes in the educational interests and the ways to teach different generations. Nowadays, most of the students are digital natives, and they learn and process information differently [1; 1]. The so called millennial generation shares information and is used for blogging, gaming and social networking. Instead of emails they prefer to text and have created a language based on acronyms. They are focused toward everything that is web-based and are not afraid of expressing or assuming an individual or shared vision. Based on this type of learner plenty of instructors from different subjects, including L2 teachers, are implementing several teaching strategies that use plenty of Information and Communication Technologies (ICT's), Distributed Learning, Mobile Learning resources and Game-Based Learning. In addition, these educators are aware of new trends in educational technology and are integrating gamification to their teaching. According to the NMC- Horizon Report, gamification is building support in teachers and the time of adoption is around two to three years. The report established clearly that the gamification of education is gaining support among educators who recognize that effectively designed games can stimulate large gains in productivity and creativity among learners [2].

In addition, gamification has become a tendency in online learning and in professional development for educators. The report presents the example of Kaplan University, which embedded gamification software to their LMS and web applications; they ran a pilot program in one of their information technology courses with plenty of success as the NMC-Horizon Report, it mentions the following: «Students' grades improved 9 % and the number of students who failed the course decreased by 16%».

In regards to professional development for educators the report presents the case of the Deloitte executive firm. They developed the Deloitte Leadership Academy and implemented educational gamification. Some of the game elements they instituted were the use of badges for those who completed the curriculum-based missions. As part of the reward mechanism, learners were able to share their badges in their LinkedIn profile for worldwide view through the Internet.

Gamification has been the subject of research, discussion, and application in L2 learning and second language acquisition a few years now. The objective for integrating Gamification towards education is to unchain a more attractive and effective learning experience for the student. Following this aspect, the L2 learner feels attracted towards having this experience. This is based on the idea the L2 education has been immersed in technology innovation for many years. In order to change or set off a specific behavior, the learners need to be motivated and gamification opens the door for the L2 learner to enhance his language learning experience and at the same time acquire the skill to solve any task or challenge which the class, the

unit, or the topic presents. In addition, gamification offers the learners an opportunity to interact among them as it's implied in a social game. Following this criteria gamification and several of the most common approaches and techniques in L2 teaching are being integrated. Another detail is that when people perceive any form of social presence they tend to respond in a natural way to feelings such as happiness, empathy, and frustration, or even follow social rules like taking turns [3].

A very important aspect in gamification with educational purposes is based on the implication that envisions educational objectives. These educational objectives will be seen by the learner as challenges to be accomplished in order to move from one stage to another. At the end the challenge and moving from one stage to another becomes a part of the learning outcome. This provides alternatives for L2 educators in order to plan effectively toward the language learning experience and fluency levels they are working with and rethink their practices based on the similarities they find in games and learning. For example, by implementing gamification the L2 learner could think of him or her as a player looking forward to complete a level. If this is translated to the psycho-pedagogical aspect, the learner will be moving forward after successfully completing a unit, module, or task and the language learning is assessed through a variety of game like experiences [4; 409]. Moving Educational Gamification into the L2 learning process lets the instructor plan instruction using a gamified shared vision, along with an increase in the time dedicated to the learning tasks and in the level of difficulty, in this case fluency towards the language approach. By following this, learners become more engaged and motivated. In addition, motivation increases in a gamified instructional environment when the learner performance is publicly recognized through a reward system of prizes/awards [5; 667]. In the case of gamification in L2 and when badges are implemented, its use serves as a motivational tool and can become a form of formative assessment along with developing a higher classroom setting standards for the challenges that the learner presents while in the quest of achieving fluency in L2 [6]. An analog example of a reward system was when the teacher publicly recognized a student by giving him/her a golden star. The use of badges or another reward-gamified system should motivate the students in more competitive tasks, for example creating a research paper, and should never substitute to be exempt of a test. If this occurs the real learning process can be affected [7; 487].

Figure 1. Educational gamification five step model (adapted from Huang and Soman)

Figure 1 represents educational gamification five step model proposed by Huang and Soman that is important for our practical part. In order to apply gamification, regardless of the course, to the teaching and learning process series of steps are need to be followed. These will guide the instructor to plan accordingly the gamification aspect. In order to gamify instruction, the educators follow a five-step model. This model is presented in an image below from the work of Huang and Soman [8; 18].

In order to deal with step one, Understanding the Target Audience and the Context, the instructor needs to know who his or her students are. A combination of the target audience is necessary along with analysing the context to understand several key factors like group size, environment, skills sequence, and length. It is in this step that the «pain points» appear. Those pain points are several factors that prevent the learner advancement of the program. There are some common pain points in education: focus, motivation, skills, pride, learning environment and nature of the course, and physical, mental and emotional factors. By understanding these points, the educator will be ready to determine the gamification elements to implement.

Defining Learning Objectives, step two, is always necessary for a successful teaching and learning experience. These objectives need to have general instructional goals, specific learning goals, and behavioral goals. In order to have a successful learning experience through gamification the instructor needs to have the ability of combining and implementing the learning objectives.

Step three of the five-step model, Structuring the Experience, looks to break down the program and identifies the main points. In this stage the instructor prepares the sequence and quantifies what the student needs to learn and achieve by the end of each stage. If students are staying behind, the instructor needs to rethink and provide a push for motivation in order to complete the stage. The educator needs to move his edu-

educational program from simple to complex by starting with easier milestones so that the student stays engaged and motivated.

As seen in the figure above, Identifying Resources is step four of this model. At the moment the stages have been identified, the teacher will have complete assurance of which stage can or can't be gamified. The instructor needs to reflect in regards to several aspects that need to be considered. These are: tracking mechanisms, currency, levels, rules, and feedback. The last step of Huang and Soman model is Applying Gamification Elements. In this step the educator decides which gamification elements should be applied. The elements are divided in self and social. Self-elements most of the time use badges, levels and time restrictions. They focus on making students compete with themselves and recognize self-achievement. Meanwhile, interactive competitions along with cooperation are seen as social elements. Within this type of element that students' achievements are made public and the students become a part of a community.

By following the previous steps, educators will have the opportunity for strategic planning which can become a heaven of educational creativity towards the teaching and learning process. There is a plenty of activities that educators can implement through Educational Gamification. These activities can be transferred toward L2 instruction. Some might include the use of online educational games, best guess, rewards system, badges, use of Nintendo Wii or Xbox and the Internet for plenty of educational digital game based activities, and combining social platforms and social education platforms where badges and progression can be located and seen. All of the previous are focus on engaging the learner in healthy competition.

Nowadays, one key essential need for the learners is to be motivated and that is the core that moves gamification. Through the use of game elements like avatars, badges, leaderboards, progress charts, among other learners will receive an extra input, similar to the one they have in console games that will motivate them to achieve another educational task or even learn a second language.

Motivational Implications between Gamification and Second Language Learning Personality factors influence dramatically the L2 learning process. Brown presents several of these and suggests that they contribute positive in successfully learning L2. These factors include: the Affective Domain, Self-Esteem, Inhibition, Risk-Taking, Anxiety, Empathy, Extroversion, Myers-Briggs Character Types, and Motivation. The common denominator between L2 learning or SLA and gamification is Motivation. According to Shcunk, Pintrich, and Meece, motivation is the psychological process responsible for initiating and continuing goal directed behaviors. It is frequently demonstrated by an individual choice to engage in an activity and the intensity of effort or persistence in the activity [9; 4]. There are two types of motivation that are essential in L2 learning and are considered personality factors. These are Intrinsic and Extrinsic motivation. But before explaining these two clusters it is necessary to understand three motivational concepts that were part of significant studies in L2 learning that will contribute to enhance the motivational aspects and work with gamification. These are: instrumental, integrative and assimilative motivation. The studies conducted by Gardener and Lambert and demonstrated by Brown, presented instrumental and integrative motivation.

Instrumental motivation refers to motivation acquiring a language as means for attaining instrumental goals: furthering a career, reading technical material, translation, and so forth. On another hand, integrative motivation is employed when learners wish to integrate themselves within the culture of L2 group to identify themselves with and become part of society [10]. Another scholar who established a definition towards motivation and L2 learning was Graham. He was able to define assimilative motivation as the drive to become an indistinguishable member of the speech community and it usually requires prolonged contact with the second language culture. Assimilative motivation is a characteristic of people at a very young age, who learn a second language and second culture [11].

Turning back to intrinsic and extrinsic motivation, when people are intrinsically motivated they tend to take an activity for their own sake, for the enjoyment it provides, the learning it permits, or the feeling of accomplishments it evokes. On another hand, when people become extrinsically motivated, they obtain some reward or avoid punishment [12; 289]. Gamification combines these two types of motivation [13; 323]. In addition, the game elements will adjust greatly for the L2 learner. For example, by using extrinsic rewards, like levels, points, and badges to improve engagement while intrinsically motivating towards the achievement, mastery, autonomy, and sense of belonging. In addition, competition, social interaction, and cooperation the second language learner becomes motivated.

Instructors find a gap between what they were experienced in school in the mid to late 20th century and the experiences of students entering college nowadays. This generation, born in the 1990s and known as the Games Generation, Generation Me, or Generation Y, interacts so differently with the world than the generations that came before, even including the Millennial Generation caught between X and Y, born

1980–1989, though these dates are disputed. According to the Beloit College, the class of 2016 entering college freshmen has always lived in cyberspace, addicted to a new generation of «electronic narcotics» [14]: Yes, these children might be considered lucky, surrounded by technology that previous generations not only dreamed of, but also worked hard to bring to life. However, in the United States, this influx of almost universal access to technology has marked this generation in a way the previous generations must work to understand. The technology that has always been available to the Games Generation continues to change the way humans think about the world. It is clear that if this technology has changed our lives as adults, it has almost rewired this younger generation to think differently than previous generations.

A YouTube® video illustrates how this rewiring of the human brain works. The video shows a one-year-old baby who is familiar with an iPad® functions. As far as she knows, when she touches the screen, things move. She understands how to scroll through the different screens and how to zoom in and out through pinching her fingers on the tablet. She is then given a magazine, but when she touches this «iPad», it does not work. Nothing moves. She looks to her parents filming and shows her finger while babbling in baby talk as if asking whether her finger is broken. She even checks to make sure her finger is not broken but finds that she can still use her fingers. Why then does not the magazine work? The clip ends with a message from one of her parents: «For my 1-year-old daughter, a magazine is an iPad® that does not work. It will remain so for her whole life. Steve Jobs has coded a part of her OS» [15]. The change in how children think is apparent in the learning capabilities of a child who cannot talk yet. This situation is not an isolated incident. Students now learn differently than students did even a generation ago. The problem is instructors' use «...yesterday's education for tomorrow students. Where is the programming, the genomics, the bioethics, the nanotech—the stuff of their time? It's not there. Not even once a week on Fridays». Teachers of all levels of education risk losing the interest of students when the choice of curriculum falls short of student need. Educators must start looking at how students learn, and why learning occurs.

Gamification is a strategy that employs game mechanics, techniques, and theory in areas that traditionally do not function like a game. The word can be traced back as early as 2004, but the concept goes back further. The boy scouts, sports, and the military uses forms gamification, in which a person can gain a «level» or rank when successfully completing enough tasks. New and digital ranking takes shape in gamified apps like Foursquare, in which a «player» is able to earn points, badges, and «mayorship» of businesses, homes, and other points of interest by letting friends and companies know that they are «checked in». Facebook®, which is one of the largest continually used collections of gamified applications, has the Words with Friends application that maintains 7.3 million daily users [16]. Applications like these improve mundane tasks, by making them not only more likely to get done, but also enjoyable while being simple, pervasive, and easy to use. Apps like Chore Wars and Epic Win help encourage people to finish daily and tedious chores. Players experience internal motivation when completing tasks because the tasks are low-risk. Games are low-risk because players are not just doing, they are having fun. Games are plays, and play is a primeval education technology. Play differs across cultures, but collectively culture is inundated by play, because play and culture are actually interwoven. Even animals play as a way to teach offspring survival techniques. Play allows humans and other creatures to master skills, concepts, and conflict resolution without deadly consequences. In fact, some of the largest growth experienced in the early human experience is centered on play, and «... games often do a better job of teaching than decontextualized, skill-and-drill instruction». As children's age, they are introduced to specific acts of play that encourage physical or mental growth. Playing with blocks is thought to lead to learning about: the physical properties of objects, hand-eye coordination, cause and effect, object permanence, and specific concepts related to shape and gravity. Humans learn how to survive through fun or play. Play can be deferred or suspended at any time, allowing for play and education to make way for more pressing needs. More specifically, games are plays with rules and limits that help to define play from other parts of reality.

Gaming industry is responsible for 25.1 billion dollars of revenue each year. A consumer not only buys games, which is where he spends majority of the money, he also buys the platforms and accessories. Part of the reason that the gaming industry commands so much money from the economy is now marketed towards both men and women, young and old. Families also play together, meaning that games influence entire households. Mobile gaming has also expanded how we interact with games. As a new handheld platform, cell phones allow for constant connectivity not only to social networks, but also to games. For example, 65 percent of the 2 billion apps downloaded are games, reports Apple app store. What motivates someone to play a game, whether video, computer, board or others? People do not play games for the thrill of beating

Halo 4 or Skyrim, but rather for the experience each game creates: an adrenaline rush, a vicarious adventure, a mental challenge.

As the rules separate play from reality, one thing is for sure. Games are different from ordinary life. This is sometimes through simulation in which a game takes on a portion of real life, and distorts or changes it. Games are generally simple concepts that follow simple sets of rules that regulate game play. Those rules show players correct behavior through feedback of either success or failure. A well-built game is, in essence, a series of short-term feedback loops, delivering assessment in small, frequent doses. Unlike most institutional learning systems, games associate learning with fun and allow for trial and error (basically the freedom to make mistakes) [17]. Gaming works because players do not fear failure. Even death is just a minor setback in the course of a game. In games, failure presents an opportunity for improvement/adjustment to player behavior. Players can make multiple attempts at a quest, fight or engagement, with low risk to the fun or motivation of the player. This low-risk failure changes learning from a short-term to a long-term endeavor, in which mastery is the end result, not scores. By adopting a gamified mind-set, learning returns to its historical function, allowing students to learn through low-risk fun, which increases participation. The participation increases in subtle ways as the general population becomes more enthralled with all things gamified.

Gamification is so rich in possibilities because gamers of all skill levels happily work hard and rely on internal motivation to complete game-like tasks. However, motivation is just one of the components that make gaming successful, potentially productive, and ever evolving. Gamers are willing to work, as long as this work challenges them in some way, because, in a game, players (learners) will endure frustration and challenges that in other situations would cause them to give up [18].

This challenging play/work is more fun and healthier for people than entertainment. While watching TV can be relaxing, watching large amounts stops being fun, and quickly drains personal resources, such as happiness and stamina. In order to understand the hard best, yet satisfying, play/work found in games, it breaks down in the following ways: high stakes/hard work, busy work, mental work, physical work, discovery work, team work, and creative work. Perhaps the hardest to understand this is why hard work is a beneficial mechanism of games. High stakes, or hard work, is a type of work that players easily find in video games. A player might experience fantastic success, but she/he might also fail spectacularly. Part of what makes games fun is the challenge that a game presents to the body and mind of a player in ways that are not monotonous and that are not so hard that she becomes discouraged. A player enjoys this work when he is down to his last health bar, surrounded by enemies, relying on skill, and a little luck to get his past the zombies, monsters, or bad guys without dying. If he dies, death occurs because of overwhelming odds, but if he succeeds he becomes a goddess of gaming. Problems such as numerous deaths on a single quest, or slow feedback make the game too challenging and not fun. Game designers must balance quests to be challenging, without being impossible for a new player or monotonous for an experienced player. When the high stakes work becomes too overwhelming, a gamer can seek out busy work, sometimes within the same game. Busy work keeps the mind entertained but with minimal effort, even though busy work sounds like a bad thing. After all, many adults can remember being given coloring activities, repetitive math sheets or crosswords by an elementary school teacher as work to keep busy while the teacher struggled to address the needs of the entire class. However, busy work is meaningful and necessary. Unlike watching television, busy work still adds to happiness because busy work is easy fun. Games encourage easy and fun completion of tasks allowing for quick feedback and easy turnover [19]. It is common to find mental and physical work separately, but each function is best when combined together. Mental work is found in strategy games like Risk or Settlers of Catan, or quiz-based games like Trivial Pursuit, in which the thrill of a correct answer or a winning strategy stimulates the brain. Brain training games like Big Brain Academy or the website Luminosity are just as popular and claim to make you smarter and more mentally fit. Physical work, also known as exertion games, stimulates the body instead of the mind and causes the body to rush endorphins to the brain in games such as Dance Central 2, Kinect Adventures, or Dance Revolution. Players feel good from playing not only physically, but have the feeling of fun. Combining the mental and physical work leads to deeper learning for hands-on learners. Paintball or laser tag combines mental and physical work, as players use both body and mind to navigate the course and formulate a strategy to win. Sports are also a historical example wherein physical and mental work meets as sports are physically invigorating and mentally stimulating which contributes to player happiness. Happiness also increases when a player discovers something new. Many gaming situations incorporate an element of exploration. Exploring in a game gives a gamer the experience and thrill of discovery. As players fly around as a superhero in DC Universe, they discover new cities as well as new perspectives that players cannot easily find in real life. The new environments, especially when not filled with

hostile creatures or humanoids, offer a real opportunity for a player to gaze in wonder in a virtual world. Computer technology simulates new territories to explore, to conquer, and to settle that would be otherwise impossible.

Many video games offer ways of exploring, where players can fly, ride or walk around a new world that gives them some insight into the world map. While traditional video games offer one way of exploring, Foldit uses the strength of human discovery to find patterns in proteins that are linked to AIDS. According to the Foldit website, humans recognize patterns in proteins and learn to fold them differently, much faster than a computer. Gamers contribute to the collective understanding of cancer and Alzheimer's. As players work together they experience the thrill of teamwork and, more importantly, success.

School, work, and play require individuals to work together in order to succeed. Teamwork requires players to contribute to and collaborate with a group, as well as socialize with others. Players play games for relaxation, fulfillment of social needs or for excitement. As many gamers can attest, unlike the «real world», «within these groupings, players can communicate easily, meet, support one another, and share resources». The sense of community changes how a person interacts with a game and how a game interacts with a person. People enjoy contributing to a larger cause, even if that cause works towards a mutual virtual end.

EQ2 has raids in which up to 24 players work together to complete larger tasks that would be impossible to complete with a single player. As part of a raid group players bond not only as a team, but also as a family. Groups learn each individual's strengths and weaknesses, as well as learn how to deal with undesirable traits. Virtual teamwork gives the satisfaction of gaming and live teamwork that is hard to find in the «real world». People are able to enter into friendly competition within a game and have that competition stay within the space of the game. When players can experience failure or success in teamwork in a low-stakes situation, they transfer the abilities and concepts into a «real world» situation. Games and actions that fall within a virtual realm rely on teamwork via social interaction or networking. Creative work also has transferable qualities that make it valuable to both players and non-players.

Creative work allows players to feel capable, and is necessary for humans to thrive. Players can manifest creativity in the creation of a backstory for a Massively Multiplayer Online Role Playing Game (MMORPG), the singing of karaoke in Sing Star, or the wailing on a guitar during Guitar Hero or Rockband. A Michigan University study found that children who play video games have higher creativity inside and outside the game instances. So, not only creative work functions within a game, creativity affects how students behave in the «real world». In fact, role-playing games like EQ2 are not so far from a child's make-believe on the playground. Creative work, such as role-playing, can be further justified by the greater degree of freedom of experimentation with explicit and implicit rules which are available in RPGs than in the usual organizational realities [20]. Just as with the other kinds of work, creative work makes a space where players have the ability and comfort to succeed and fail creatively without any embarrassment or humiliation. All of these kinds of work enhance the internal motivation that many gamers experience.

In games, players are motivated internally more than externally, however in other areas of life individuals must rely on external or extrinsic motivation. Extrinsic motivation comes from a source outside of oneself. Sometimes resources like money, shelter, and food to live are a necessary external motivation. However, reliance on external motivation in classroom settings actually demotivates students, and 71 percent of the demotivational factors are related to teachers' perceived performance. Grades are another form of extrinsic motivation that has been failing and demotivating students, parents, and teachers for years. The mandatory restrictions the school places upon students cause stress, and when an external source places too much stress upon a person, his/her body starts to combat that stress through emotional responses like anger or escapism. Extrinsic motivation does not contribute to happiness of a person the way intrinsic motivation does.

Internal or intrinsic motivation is a self-rewarding work, meaning that a gamer or student needs nor wants external rewards for the work required. Internal motivation is not changed by the amount or difficulty of work and hard work leads to greater inspiration. The emotions associated with internal motivation are a driving force towards success, as failure or success is partially self-determined. Failure looks different for different situations, such as for school, gaming, social, and relational situations. In an educational situation, students who are internally motivated prove to work harder and longer than those who rely on motivation from grades or teacher praise. This internalized motivation is «inherently constructive and self-directed». Players experience game play, receive feedback, and then reevaluate previous actions to change the outcome. This view of feedback reduces the stress associated with failure and relies on internal motivation to continue going after the feedback process. Internal motivation makes learning, work, chores or anything else that is normally hard not only bearable, but a renewable source of happiness.

Conclusion

Gamification encourages people to rely on internal motivation by making seemingly mundane tasks fun. While a game in an everyday part of life is still a fledgling concept, gamification of life is the way much of our consumer world is heading. Some think that gamification will better contextualize our work and making sure that the theme or setting is psychologically conducive to the activity itself. Kind of like how you go to Disneyworld and everything, down to the trash bins near the line for the rides all fit within the setting and don't break you out of that mindset of enjoying the ride. Games are designed to engage the player as a participant. The insider principle with gaming is by showing that a player is not just a consumer of the game, but also customizes his or her experiences within the game. The idea that a person acts as a participant instead of just a player might help to involve non-players, and those who doubt the purpose of games in everyday life in the concept of gamification. Many areas of life are already being gamified, such as politics, marketing, and even healthcare. Gamification offers distinct advantages when reaching new and younger audiences.

References

- 1 Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrant, Do they really thing differently?* Horizon publishers, 104.
- 2 New Media Consortium. *Horizon Report on Technology and Higher Education*. *nmc.org*. Retrieved from <http://www.nmc.org/publication/nmc-horizonreport-2014-highereducation-edition/>, 2014.
- 3 Fogg, B.J. (2002). *Persuasive technology: using computers to change what we think and do*. Ubiquity publishers, 150.
- 4 Ames, C. (1990). *Motivation: What Teachers Need to Know*. Teachers College Record publishers, 457.
- 5 Pintrich, P.R. (2003). A Motivational Science Perspective on the Role of Student Motivation in Learning and Teaching Contexts. *Journal of Educational Psychology*, 95(4), 702.
- 6 Buckingham, J. (2014). Open Digital Badges for the Uninitiated. *The Electronic Journal for English as a Second Language*, 18(1), 11.
- 7 Meece, J.L., Anderman, E.M., & Anderman, L.H. (2006). Classroom Goal Structure, Student Motivation, and Academic Achievement. *Annual Review of Psychology publishers*, 589.
- 8 Huang Hsin Yuan, W., & Soman, D. (2013). *A Practitioner's Guide to Gamification of Education*. Research Report Series: Behavioral Economics in Action. University of Toronto –Rotman School of Management publishers.
- 9 Schunk, D.H., Pintrich, P.R., & Meece, J.L. (2008). *Motivation in education (3rd ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.
- 10 Gardener, R., & Lambert, W. (1972). *Attitudes and Motivation In Second Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House Publishers.
- 11 Graham, C.R. (1984). Beyond Integrative Motivation: The development and influence of assimilative motivation. Paper presented at the TESOL Convention, Houston TX, March.
- 12 Lepper, M.R. (1988). Motivational considerations in the study of instruction. *Cognition and Instruction*, 5(4), 385.
- 13 Muntean, C.I. (2011). Raising engagement in e-learning through gamification. *Proceedings 6th International Conference on Virtual Learning ICVL*, Cluj-Napoca publishers, Romania, Europe (379 p.).
- 14 Prensky, M. (2001). The games generations: How learners have changed. In *Digitalgame-based learning*. *marcprensky.com*. Retrieved from <http://www.marcprensky.com/writing/prensky/learning.pdf>.
- 15 Beloit College. *The Mindset List 2016*. *beloit.edu*. Retrieved from <http://www.beloit.edu/mindset/2016>, 2016.
- 16 User Experiences Works. *A Magazine is an iPad that does not work [Videofile]*. *youtube.com*. Retrieved from <http://www.youtube.com/watch?v=aXV-yaFmQNK>, 2011.
- 17 Prensky, M. (2005). Engage me or enrage me: What today's learners demand. *Educause review*.
- 18 Geuter, S. (2012). Did you think gamification was a new concept? Think again! *wonnova.es*. Retrieved from <http://wonnova.es/2012/07/did-you-think-gamification-wasanew- concept-think-again/>.
- 19 Ward, B. (2012). Words with Friends is Facebook's fastest growing app [Blog post]. *allfacebook.com*. Retrieved from http://allfacebook.com/facebook-fastest-growing- 2_b72192.
- 20 Lee, J.J., & Hammer, J. (2011). Gamification in education: What, how, why bother? *Academic Exchange Quarterly*, 15(2), 198.

Г.Н. Дүкембай, К.Ж. Жақсылық

Геймификация екінші шет тілін үйренуге арналған инновациялық білім беру тәсілі ретінде

Мақалада жоғарғы оқу орындарындағы студенттердің танымдық белсенділігін дамыту үшін оқу компьютерлік ойындарын қолдану мүмкіндіктері қарастырылды. Жұмыстың теориялық бөлігі ойын-сауық саласындағы танымдық белсенділікті талдаудың тәсілдерін анықтайды, ол «дәл қазіргі кезде

және қазіргі» режимінде актердің сана-сезімінде жүзеге асырылуы тиіс және пәндік, операциялық-логикалық, эмоционалды, ынталандырушы, құндылық және басқа компоненттердің бірлігін ескереді. Сонымен қатар ойын технологиясын және ойын элементтерін жоғарғы оқу орындарында білім беруде пайдалану көрсетілген. Авторлар геймификация идеясын іске асыруды студенттерді оқуға ынталандыру үшін ойындардың механикасын ойындардан тыс әрекеттерге қолданудың стратегиясын ұсынған. Ойынның нысаны өзінің тартымдылығымен, студенттердің бәсекелестік пен табысқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыра алады. Геймификация студенттерді танымдық қызметке тарту үшін жаңа технологиялық ресурс ретінде айқындалды, бұл білім берудегі білімді және жеке тәсілдерін қалыптастыруға ықпал етті.

Кілт сөздер: білім, инновация, геймификация, екінші тіл үйрену, танымдық қызмет, ынталандыру.

Г.Н. Дукембай, К.Ж. Жаксылык

Геймификация как инновационный образовательный подход к изучению второго языка

В статье рассмотрены возможности использования обучающих компьютерных игр для развития познавательной деятельности студентов в вузе. В теоретической части работы определяются подходы к анализу познавательной деятельности в игрофикационном обучении, которые должны проводиться в контексте сознания действующего субъекта в режиме «здесь и теперь» и рассматриваться в единстве предметно-содержательного, операционно-логического, эмоционального, мотивационно-ценностного и других компонентов. Кроме того, показано использование игрового подхода и игровых элементов в образовательных целях. Авторами предложена реализация идеи создания геймификации как мощная стратегия применения игровой механики к неигровой деятельности с целью мотивации интересов студентов к учебе. Форма игры сохраняет свою привлекательность, способность удовлетворять потребности в самореализации, конкуренции и успехе. Игрофикация определяется как новый технологический ресурс для вовлечения студентов в познавательную деятельность, которая способствует формированию индивидуальных способов конструирования знаний в обучении.

Ключевые слова: образование, инновации, геймификация, изучение второго языка, познавательная деятельность, стимулирование.

R.K. Jumaniyazova

*Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Almaty, Kazakhstan
(E-mail: info@conservatoire.kz)*

Grassroots Projects as a model for the globalization of Central Asian traditional music and as a subject of research

The article is devoted to the substantiation of a new subject of modern culture study. In the article the concept of Grassroots Projects as a cultural phenomenon is discussed that is widespread in America and involves projects initiated by musicians without the support of the state or large institutions. Such projects are now becoming one of the most effective and high-quality examples of the globalization of Central Asian traditional music. The obvious novelty and relevance of the article is connected with the emerging new perspectives for musicians and researchers of Kazakhstan. The possibility of the existence of certain and new musical groups on their own terms, without government funding, allows to implement of independent projects at the expense of the community of professionals and music lovers. It is important that such Grassroots Projects should have value for the community, which can unite representatives of different countries and social strata. Globalization processes are an objective and unavoidable reality, they can contribute to the development and prosperity of national cultures. The interchange of cultural and scientific values is a part of natural evolution. The difference between American and Kazakhstani musicology is indicated which is manifested both in research methodology and in the direct connection between science and practice. In conclusion, the existence of all the conditions for the initiation and development of Grassroots Projects in Kazakhstan is indicated. It is also proposed to develop Grassroots Projects within the framework concert and performing practice of Kazakhstan, initiating joint concert programs. The importance of studying the phenomenon of Grassroots Projects and introduction of the experience of such projects into modern practice is emphasized.

Keywords: traditional music, Grassroots Projects, musicology, globalization, Kazakh music, cultural tolerance.

Introduction

Current musical culture demonstrates a huge variety of the types and styles of music, of the ways of the existence of musical art as well. The development of modern technology allows for the existence of even virtual (online) orchestras. In this regard, the international experience of the development of musical culture and the characteristics of the cultural landscape as a whole are a kind of principle interest for our national musicology, creative industry and education.

The focus of this article is on Grassroots Projects, traditional music of Central Asia, and globalization of culture. The concepts of «globalization» and «globalization processes» have undergone a certain evolution. In the twentieth century, art historians and cultural scientists carried out direct analogies between globalization and the westernization of culture, emphasizing American economic expansion. Moreover, globalization and cultural diversity were considered irreconcilable concepts. In Russian-speaking sources, «globalization» was interpreted as a one-sided process of cultural influence, the source of which was considered the «American cultural empire».

However, our reality shows almost polar opposite results, globalization now has equal significance for all cultures, including non-European ones [1]. A.Kh. Arystanbekova notes: «Globalization is an objective historical process that contributes to the strengthening of interconnections and interdependence between people, societies and states in all spheres of activity at the global level. This is a relatively new phenomenon, and it requires fundamental changes in the understanding of world political and economic processes» [2]. Fears of crowding out the national principle of non-national, unification of cultural diversity have proven to be unconfirmed. In our opinion, globalization is an inevitable and progressive element of civilizational development. The cultural programs designated by the government of Kazakhstan also imply the globalization of traditional samples of music, literature, cinema and other types of art. The interaction of national cultures can contribute to the mutual enrichment and prosperity, the creation of a new musical language and new works of art [3, 4].

Studying processes of globalizing different types of world music, especially in contemporary and traditional genres, is one of the actual scientific and social problems that have been closely connected with solving various educational tasks. More effective and most efficient methods for studying these processes

and influencing the environment, society and the development of culture, are the use of tools and capabilities from Grassroots Projects.

First of all, we should clarify the main concept. So what is the essence of Grassroots Projects? What is this? This is certainly a polysemous concept that may be related to social movements and communities. In this point we mean by this term a more specific phenomenon, namely, projects that were initiated and implemented by musicians and music communities without financial and organizational support from the state or large institutions. The idea of studying such projects was born in a dialogue with the American ethno-musicologist Tanya Merchant, the author of the book «Women Musicians of Uzbekistan. From Courtyard to Conservatory» [5]. Such projects in their pure form can be observed in the cultural landscape of America. Each Grassroot Project has its own goals, rules and opportunities that equally provide the cultural diversity of our world.

On the base of the example of Grassroots Projects, we can consider the specific conditions and peculiarities of the existence of non-European music in its traditional genres in the modern globalizing world. These problems and questions currently have a fundamental sound for both the scientific community and performing groups in many non-European cultures [6]. These questions are raised by many researchers, including undergraduates and doctoral students [7, 8]. In practice, the author is faced with the relevance of designated issues as the head of doctoral and master's theses, producer of radio CLASSIC, a cultural and public figure.

Thus, the main purpose of the article is to articulate the relevance and perspective of studying the phenomenon of Grassroots Projects for the dissemination and scaling of this experience as a tool for the globalization of Central Asian music. This may be surprising, but it is USA where there is a sufficient number of grassroots project examples that are efficient in the development of the Central Asian music in the contemporary world. Today's culture of the USA demonstrates a unique experience of existing of the utmost diversity of musical communities that develop various national musical schools and genres. Such «cultural tolerance», efficiency and impact of the American musicology onto real cultural processes causes the desire to research this experience and extrapolate it to different countries, including Kazakhstan.

The main part

Literally, the Grassroots Projects phenomenon is considered for the first time in connection with the globalization of Central Asian traditional music. At the same time, modern scientific knowledge has accumulated a sufficient amount of work, in which the problems of the traditional Central Asian culture are raised in the designated perspective. The researches that are significant in their methodology can be put into the following categories: musical and historical works on USA music history, works on history and theory of music of Central Asia; theory of globalization, works on art projects and creative industries; theories of inter-cultural interaction.

The Post-soviet and American musicology are different in principle, based on a variety of parameters: the methodology of research, prioritized themes, efficiency and validity of the results, application of modern technologies, the interaction of research and practice [9]. It should be noted that such comparison often favors the American science.

The present theme acquires different presentation in the research by Cultural Variation, it contributes to preservation of the cultural identity in the meantime. Among the most significant research works of the non-European cultures there are works by Yunusova (2007, 2009, 2014, 2015), and works by Mikhailov, who has founded a unique methodological system of research of World's musical cultures and he has founded Scientific and Art Center «World Music Cultures» at the Moscow Conservatory (1981, 1986). The newest methodological approaches to inter-cultural interaction are rooted in semiotic concepts by Bakhtin, 1994, Lotman, 1992, Kristeva, 1993. The actual implementation of the cultural dialogue in music is studied together with the idea of musical semiotics by Tarasti, 2002, and others.

Similar issues are referred to English musical literature in works of art historians and ethnomusicologists. Of particular interest are studies of Uzbek music by T. Merchant-Henson (2006), as well as works by E. Bates (2012), Megan Rancier (2014) [10, 11]. Among the few available literatures on this and a related topic, mention should be made of prospective studies of Rogers Brubaker (1996), Lawrence Sidra (2017) and others. A lot of research works dedicated to the issues of globalization of the central Asian music is carried out by the musicologists in my country, including myself. The most significant works were done by Kunanbayeva, Kuzembay, Mukhambetova, Shegebayev, Utegaliyeva, Kaliev and others [12].

Summing the above, today the scientific thought demonstrates a significant amount of works that can successfully support the new research direction.

Grassroots Projects. So, at present, the impact of grassroots projects on the daily change of the cultural landscape of the world is seriously underestimated. The processes occurring in the culture and in the musical world in particular, often anticipate serious scientific discoveries in various spheres of human activity. The music of Central Asia contains microintonation, specific timbres, free improvisational forms [13] — those elements of the musical language that are the most actual for present day and that are investigated by leading composers and musicologists, and even by such respectable organizations as IRCAM (Paris), CIRMMT (Montreal), etc. In our opinion, it was the richest and most relevant basic characteristics of traditional music of Central Asia that caused Grassroots Projects specializing in this content to spread.

In America, interest in Asian music can be seen in the example of such professional communities that emerged in the 20th century, as the Society for Asian Music, Silk Road House, Society for Ethnomusicology, some ensembles.

Society for Asian Music is an academic community founded in 1959. Ten years later, in 1969, the Asian Music magazine of the same name appeared, which was devoted to questions of ethno music and was supervised in different years by such authoritative scientists as Mark Slobin, Martin Hatch, Sean Williams, Ricardo Trimillos. As an important goal, this message formulated «the cultivation of gratitude and love for the music and art of Asia». Society for Asian Music has become a very influential and efficient community that has been organizing concerts, seminars, publishing books and magazines for almost 60 years.

Another unique organization is Silk Road House. This is a cultural and educational center dedicated to the culture and art of Central Asia. Here creative meetings with musicians, artists, scientists of Central Asia are held. Alma Kunanbayeva, a well-known Kazakh musicologist, who moved to America more than 20 years ago, directs Silk Road House activities [14].

Society for Ethnomusicology is an international community founded in America in 1955. The community currently has about 1800 members, bringing together academics, teachers, students, musicians, activists, curators, and other professionals. American colleagues managed to create a kind of comprehensive forum for sharing knowledge about non-European traditional music. Moreover, the community declares the protection of the interests of non-European music as an important task. The Society for Ethnomusicology organizes annual meetings, regularly publishes the journal *Ethnomusicology*, and even instituted its own prizes for outstanding research in the field of ethno-musicology.

Of particular interest are musical groups and ensembles that promote traditional music. One such amazing example is Eurasian Ensemble. This group brings together enthusiasts who have devoted their time to studying and performing a repertoire based on the music of the Eurasian continent. The focus is on the vocal and instrumental traditions of the people of Central Asia. Ethnomusicologist Tanya Merchant leads the team.

All designated projects were born as initiatives of interested musicians, have neither government funding, nor grants, these projects are not works paid for by a separate structure. In fact, all of them belong to the category of Grassroots Projects, demonstrating rare effectiveness, regularity and quality, popularizing traditional music of Central Asia, contributing to its development, study, and distribution.

It should be noted that in Kazakhstan, traditional Kazakh music has become a field for speculation and ideological experiments in recent decades. Such attention to traditional music from the side of state organs and organizations brings both advantages and problems for this sphere [15]. The advantage is support in the form of financing, the main disadvantage is the dependency position and minimization of free creativity. Nevertheless, a vivid example of ideological support was the declared state program «Ruhani Zhangyru», within which a significant number of music projects are being implemented [16].

It can be stated that at the present time traditional music is interpreted on the one hand as a strategic ideology of the state, on the other hand as an equal product of the modern art market [17]. This status causes contradictions both from the point of view of designation of the prospects for the development of this direction, and from the standpoint of today's urgent management decisions [18].

Perhaps the emergence and wide distribution of traditional music in the format of Grassroots Projects will become an important component of the culture of modern Kazakhstan, ensuring its stability and natural environment.

Conclusion

Initiate a new direction. In fact, existing examples of Grassroots Projects all over the world require special study, as promising and important tool for the development of traditional non-European music. Such research can and should have specific goals, among which would be indicated:

- Study theoretical works and practical experience of the globalization of Central Asian traditional and contemporary music based on the American musical life and culture;
- Put together a database for Grassroots Projects related to the Central Asian traditional and contemporary music in USA;
- Develop and implement new concert programs in traditional and contemporary music in Central Asia on the Eurasian Ensemble basis (California). Include the latest works of composers from Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan into the concert programs.

The research of the development of Central Asian music in America via grassroots projects implies the use of the methods of musicology, art management and, in part, sociology [19, 20]. Besides that, the study requires a series of interviews with musicians, leaders of Grassroots Projects, the working with audio and video archives of universities in America, a particular investigation of the databases of university radio stations.

The initial data, including the name, general description of the projects, photos and, if possible, audio and video recordings, should be fixed by standard software tools (Microsoft Word, Excel, Windows Media Player). Afterwards it can be based either on Microsoft Access or on My SQL for creating the grassroots projects database.

Terms and conditions of separation and intellectual property rights for the results of the research should be governed by copyright laws and agreements, with articles of publications in scientific journals.

Realization of the proposed new research direction will allow the preservation and development of the traditional and contemporary music in Central Asia, integration of the most interesting examples of this music into the global cultural context. The cultural diversity is, in its part, the foundation for mutual understanding and collaboration of every country in the world.

Today there is a vague understanding of terminology related to the Central Asian music. It is really important to examine how Central Asian music has globalized and that some of that has happened under the auspices of what is called «world music», but other dissemination has occurred outside of large institutional projects (i.e. the grassroots) (from dialogues with Tanya Merchant).

The structure and contents of the musical market has become a problem in Kazakhstan and other countries of the Central Asian region: the main stream consists either of pop music or classical music of the 18th — 20th centuries. Traditional and contemporary music, something that has been created by nations from within, not something brought from outside is pushed to the periphery. The important thing is that it is the content of those genres that can be considered as a contribution to the global musical treasury.

We guess that the above questions open up new perspectives for the further existence and development of traditional music in the global world. The results of the proposed research direction would aim to cardinal change of the current situation via implementing the new and progressive American experience into concert practice, musical research, and education. I assume that new professional contacts will allow the attraction of America's best specialist to the future shared conferences, research and art projects.

References

- 1 Lowrence S. Performing desire: Race, sex, and the Ethnographic Encounter. *Ethnomusicology* / S. Lowrence. — 2017. — Vol. 61, No. 3. — P. 468–485.
- 2 Арыстанбекова А.Х. Глобализация / А.Х. Арыстанбекова. — Алматы: Дайк-Пресс, 2007. — P. 304.
- 3 Raimkulova A., Jumaniyazova R. Eurasian neoarchaism as creative concept in the artworks of Kazakhstani composers on example of «Misty Dreams' flow» by T. Nildikeshev. *The Strategies of Modern Science Development: XIII International scientific-practical conference (3–4 October)*. — CreateSpace, North Charleston, SC, USA, 2017. — P. 122–126.
- 4 Raimkulova A., Jumaniyazova R. Eurasian intercultural interaction and archaic images in cello music of Kazakhstan (on example of pieces by A. Raimkulova and S. Bayterekov). *1 st International Congress on Social Sciences and Humanities*. 2nd October, 2017. — Vienna, Prague, 2017. — P. 3–6.
- 5 Merchant T. Women Musicians of Uzbekistan. *From Courtyard to Conservatory* / T. Merchant. — USA, 2015, August.
- 6 Amanzhol B. Musical instruments of Tengrianism. Paper presented at the «Musical Geographies of Central Asia» International Conference of the Middle East and Central Asia Music Forum. — London, 2012.

- 7 Манасбаева М.А. Дәстүрлі қыл қобыз орындаушылығының стильдік ерекшеліктері (Сағынтай Елепанов, Қазбек Әбенов, Н. Шәменұлы, М. Жарқынбеков шығармашылығын негізінде: магистр. ... дис. автореф. / М.А. Манасбаева. — Алматы, 2016.
- 8 Узбекова Д.И. Казахская кобызовая традиция в творчестве современных композиторов для кобызы прима и скрипки: автореф. дис. ... магистр / Д.И. Узбекова. — Алматы, 2016.
- 9 Тукеев В.Е. Казахская национальная музыка / В.Е. Тукеев // SCI-article. — 2013. — № 4.
- 10 Rancier M. The musical instrument as national archive: a case study of the Kazakh qyl-qobyz / M. Rancier // Ethnomusicology. — 2014. — Vol. 58, No. 3. — P. 379–404.
- 11 Rancier M. The Kazakh Qyl-qobyz: Biography of an Instrument, Story of a Nation: PhD dissertation. — Los Angeles: University of California, 2019.
- 12 Омарова Г. Казахский кюй: культурно-исторический контекст и региональные стили: автореф. дис. ... д-ра иск. / Г. Омарова. — Ташкент, 2012.
- 13 Утегалиева С.И. Звуковой мир музыки тюркских народов (на материальных инструментальных традициях Центральной Азии): автореф. дис. ... д-ра иск. / С.И. Утегалиева. — М., 2016.
- 14 Kunanbaeva A. Kazakh music. In the Garland Encyclopedia of World Music / A. Kunanbaeva; edited by Virginia Danielson, Scott Marcus, and Dwight Reynolds. — New York: Routledge. — Vol. 6 (The Middle East). — P. 949–964.
- 15 Карсакбаева А. Проблемы нотирования музыки для кобызы в рамках развития современной кобызовой школы / А. Карсакбаева, Р. Джуманиязова // Педагогика и психология. — 2018. — Vol. 4.
- 16 Назарбаев Н.А. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» [Электронный ресурс] / Н.А. Назарбаев. — 2017. — 12 апр. — Режим доступа: <http://www.akorda.kz>.
- 17 Tang C. Focus Kazakhstan: Bread and Roses / C. Tang // Art Asia Pacific Magazine. — 2018.
- 18 Оспанова А. Традиционная казахская музыка в современной структуре арт-рынка / А. Оспанова // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. — 2018. — № 2/1 (56).
- 19 Cameron S. The Hungry Steppe: Famine, Violence and the Making of Soviet Kazakhstan / S. Cameron. — New York: Cornell University Press, 2018. — 294 p.
- 20 Esenova S. Soviet National, Identity, and Ethnicity in Central Asia: Historic Narratives and Kazakh Ethnic Identity / S. Esenova // Journal of Muslim Minority Affairs. — 2002. — No. 22 (1). — P. 11–38.

Р.К. Джуманиязова

Grassroots Projects Орталық Азиядағы дәстүрлі музыка жаһандануының үлгісі және зерттеу тақырыбы ретінде

Мақала заманауи мәдениетті зерттейтін жаңа пәнді негіздеуге арналған. «Grassroots Projects» тұжырымдамасы Америкада кеңінен таралған және мемлекеттің немесе ірі институттардың қолдаусыз музыканттардың бастамасымен болжанатын жобаларды мәдени құбылыс феномені ретінде қарастырылды. Мұндай жобалар қазіргі таңдағы Орта Азияның дәстүрлі музыкасын жаһандандырудың ең тиімді және сапалы үлгілерінің бірі болып табылады. Мақаланың айқын жаңалығы мен өзектілігі Қазақстанның музыканттары мен зерттеушілері үшін ашылатын мүмкіндіктермен байланысты. Мемлекеттік қаржыландырусыз құрылған жаңа және бұрыннан келе жатқан жекеменшік шарттағы музыкалық ұжымдар, кәсіпқой және әуесқой музыка сүйешілер қоғамдастығының есебінен тәуелсіз жобаларын жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Өртүрлі елдердің өкілдері мен әлеуметтік топтарын біріктіретін Grassroots Projects сияқты жоба қоғамдастық үшін құндылықты болуы өте маңызды. Жаһандану үдерістері объективті және сөзсіз шындық болып табылады, олар ұлттық мәдениеттің дамуы мен өркендеуіне ықпал ете алады. Мәдени және ғылыми құндылықтармен өзара алмасу – бұл табиғи эволюцияның бір бөлігі. Автор американдық және қазақстандық музыкатанудың арасындағы зерттеу әдіснамасында да, ғылым мен практиканың тікелей байланысында да байқалатын айырмашылықтарды белгіледі. Grassroots Projects жобасын Қазақстанда бастамашылық етіп, оны әрі қарай дамытуға бар жағдайдың бар екені белгіленеді. Сондай-ақ Қазақстанның концерттік және орындаушылық тәжірибесі шеңберінде Grassroots Projects жобасын әзірлеу мен бірлескен концерттік бағдарламаларға бастамашылық ету ұсынылады. Grassroots Projects феноменін зерделеудің және осындай жобалардың тәжірибесін заманауи дағдыға енгізудің маңыздылығы аталып өтілді.

Кілт сөздер: дәстүрлі музыка, Grassroots Projects, музыкалық білім, жаһандану, қазақ музыкасы, мәдени төзімділік.

Р.К. Джуманиязова

Grassroots Projects как модель глобализации и предмет исследования традиционной музыки в Центральной Азии

Статья посвящена обоснованию нового предмета исследования современной культуры. Рассмотрено понятие «Grassroots Projects» в качестве феномена культурного явления, распространенного в Америке и предполагающего проекты, инициированные музыкантами без поддержки государства или крупных институций. Такие проекты в настоящее время становятся одним из самых эффективных и качественных примеров глобализации традиционной музыки Центральной Азии. Очевидная новизна и актуальность статьи связаны с открывающимися новыми перспективами для музыкантов и исследователей Казахстана. Возможность существования уже имеющихся и новых музыкальных коллективов на собственных условиях, без государственного финансирования, позволяет реализовывать независимые проекты за счет сообщества профессионалов и любителей музыки. Важно, что такие Grassroots Projects должны иметь ценность для сообщества, которое может объединять представителей разных стран и социальных слоев. Глобализационные процессы являются объективной и неизбежной реальностью, они могут способствовать развитию и процветанию национальных культур. Взаимообмен культурными и научными ценностями — это часть естественной эволюции. Автором обозначена разница между американским и казахстанским музыкознанием, проявляющаяся как в методологии исследований, так и в непосредственной связи науки и практики. В качестве выводов обозначается наличие всех условий для инициирования и развития Grassroots Projects в Казахстане. Предложена также разработка Grassroots Projects в рамках концертной и исполнительской практики Казахстана, инициирование совместных концертных программ. Подчеркнута важность изучения феномена Grassroots Projects и внедрения опыта таких проектов в современную практику.

Ключевые слова: традиционная музыка, Grassroots Projects, музыкознание, глобализация, казахская музыка, культурная толерантность.

References

- 1 Lowrence S. (2017). Performing desire: Race, sex, and the Ethnographic Encounter. *Ethnomusicology*, Vol. 61, 3, 468–485.
- 2 Arystanbekova, A.Kh. (2007). *Hlobalizatsiia [Globalization]*. Almaty: Daik-Press [in Russian].
- 3 Raimkulova, & A. Jumaniyazova, R. (2017). Eurasian neochalchism as creative concept in the artworks of Kazakhstani composers on example of «Misty Dreams' flow» by T. Nildikeshev. *The Strategies of Modern Science Development. XIII International scientific-practical conference*. (pp. 122–126). 3–4 October. CreateSpace, North Charleston, SC, USA.
- 4 Raimkulova, A., & Jumaniyazova, R. (2017). Eurasian intercultural interaction and archaic images in cello music of Kazakhstan (on example of pieces by A. Raimkulova and S. Bayterekov). *1 st International Congress on Social Sciences and Humanities*. 2nd October, 2017. Vienna, Prague. Pages 3–6.
- 5 Merchant, T. (2015). Women Musicians of Uzbekistan. From Courtyard to Conservatory. USA (2015, August).
- 6 Amanzhol, B. (2012). Musical instruments of Tengrianism. Paper presented at the «Musical Geographies of Central Asia» International Conference of the Middle East and Central Asia Music Forum, London.
- 7 Manasbaeva, M.A. (2016). Dasturli kyl kobyz oryndaushylyhynyn stildik erekshelikteri (Sahyntai Elepanov, Kazbek Abenov, N. Shamenuly, M. Zharkynbekov shyharmashylyhynyn nehizinde) [Features of the style of performers on traditional kobyz (on the examples of Sagyntaj Elepanov, Kazbek Abenov, N. Shamenuly, M. Zharkynbekov)]. *Extended abstract of Master's thesis*. Almaty [in Kazakh].
- 8 Uzbekova, D.I. (2016). Kazakhskaya kobyzovaya traditsiia v tvorchestve sovremennykh kompozitorov dlia kobyz primy i skripki [Kazakh kobyz tradition in the works of modern composers for kobyz and violin]. *Extended abstract of Master's thesis*. Almaty [in Russian].
- 9 Tokeev, B.E. (2013). Kazakhskaya natsionalnaya muzyka [Kazakh national music]. *SCI-article*, 4 [in Russian].
- 10 Rancier, M. (2014). The musical instrument as national archive: a case study of the Kazakh qyl-qobyz. *Ethnomusicology*, Vol. 58, 3, 379–404.
- 11 Rancier, M. (2019). The Kazakh Qyl-qobyz: Biography of an Instrument, Story of a Nation. *PhD. dissertation*. Los Angeles: University of California.
- 12 Omarova, G. (2012). Kazakhskii kui: kulturno-istoricheskii kontekst i rehionalnye stili [Kazakh kui: cultural and historical context and regional styles]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Tashkent [in Russian].
- 13 Utegalieva, S.I. (2016). Zvukovoi mir muzyki tiurkskikh narodov (na materiale instrumentalnykh traditsii Tsentralnoi Azii) [The sound world of music of Turkic peoples (on the material of instrumental music of Central Asia)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
- 14 Kunanbaeva, A. Kazakh music. In *the Garland Encyclopedia of World Music, vol. 6 (The Middle East)*, edited by Virginia Danielson, Scott Marcus, and Dwight Reynolds, 949–964. New York: Routledge.
- 15 Karsakbaeva A., & Jumaniyazova R. (2018). Problemy notirovaniia muzyki dlia kyl kobyza v ramkakh razvitiia sovremennoi kobyzovoi shkoly [The Problems of Notation Music for the Kyl Kobyz in the Development of the Modern Kobyz School]. *Pedahohika i psikhologhiia – Pedagogy and Psychology, Vol. 4* [in Russian].

16 Nazarbaev, N.A. (2017). Stacia Hlavy hosudarstva «Vzhliad v budushchee: modernizatsiia obshchestvennoho soznaniia» [Article of the Head of State «Looking to the future: the modernization of consciousness»]. 12 apreliia. *akorda.kz*. Retrieved from <http://www.akorda.kz> [in Russian].

17 Tang, C. (2018). Focus Kazakhstan: Bread and Roses. *Art Asia Pacific Magazine*.

18 Ospanova A. (2018). Traditsionnaia kazakhckaia muzyka v sovremennoi strukture art-rynka [Traditional Kazakh music in the modern structure of the art market]. *Kazakstannyn hylomy men omiri – Science and life of Kazakhstan, 2/1 (56)* [in Russian].

19 Cameron, S. (2018). *The Hungry Steppe: Famine, Violence and the Making of Soviet Kazakhstan*. New York: Cornell University Press.

20 Esenova, S. (2002). Soviet National, Identity, and Ethnicity in Central Asia: Historic Narratives and Kazakh Ethnic Identity. *Journal of Muslim Minority Affairs 22 (1)*: 11–38.

Р.К. Джуманиязова, А.М. Оспанова

*Казахская национальная консерватория им. Курмангазы, Алматы, Казахстан
(E-mail: rau_j@mail.ru)*

Анализ современного состояния рынка креативных индустрий в Казахстане

В статье рассмотрены проблемы современного состояния рынка креативных индустрий в Казахстане. Очевидный рост интереса к творческим профессиям и продуктам креативных индустрий в Казахстане имеет объективные причины и конкретные результаты. Новизна и ценность настоящего исследования определяются тематикой, объемом собранных статистических данных, методологическими находками. Авторами представлены базовые теоретические понятия, связанные со сферой креативных индустрий. Впервые изучены три типа организации креативной деятельности, которые принципиально отличаются друг от друга и оказывают максимальное влияние на формирование и развитие арт-рынка страны: международные институты; государственные проекты или проекты, поддерживаемые государственными институциями; частные инициативы и независимые проекты. Как уникальный и специфический сектор арт-рынка, характеризующийся популярностью, национальным содержанием и перспективностью, анализируется рынок казахской традиционной музыки. Приведены самостоятельно собранные на основе анкетирования данные и показатели по основным областям Казахстана. В заключение обозначены преимущества и недостатки, проблемы и перспективы реального арт-рынка Казахстана. Формирующийся почти хаотично сектор традиционной казахской музыки обладает всеми качествами, чтобы претендовать на статус базового арт-сектора страны.

Ключевые слова: креативные индустрии, арт-рынок, казахская традиционная музыка, арт-проект, музыкальная культура Казахстана.

Введение

Креативные индустрии в современном Казахстане переживают период бурного развития. Ежегодное появление новых проектов и продуктов искусства связано со стремительным ростом значения и финансового влияния креативных индустрий во всем мире. Этот сектор экономики для Казахстана достаточно нов, но имеет безусловный экспортный потенциал и вполне может быть использован для формирования позитивного имиджа страны. В настоящее время рынок креативных индустрий растет, в основном, за счет двух главных мегаполисов страны – Алматы и Астаны, в которых частные инициативы наращиваются до стабильных постоянно функционирующих структур (арт-кафе, частные фестивали, лектории, мастерские, выставки и галереи, ансамбли и оркестры, арт-площадки). Хаотичный на первых порах рост данного сектора начинает привлекать внимание серьезных финансовых институтов, международных организаций, государственных органов. Как следствие, все четче осознаются проблемы данного сектора, связанные с недостаточно развитой инфраструктурой, отсутствием профессиональных коммуникаций и т.д. Более того, арт-рынок Казахстана начинает четко структурироваться по ключевым «игрокам».

К вопросу об основных понятиях и терминологии. Креативная экономика многогранна и полифонична: это литература, музыка, театр, кино, дизайн, реклама, мода, фотография – словом, творчество в самом широком понимании.

Креативные индустрии как особая сфера культуры стали предметом теоретического осмысления во второй половине XX в. Значимость культурного потенциала и творческого труда была обоснована с помощью экономических показателей. Все творческие виды деятельности и обслуживающие их производства объединены в экономический сектор, который получил название «креативные индустрии». Этот термин быстро распространился, вошел в риторiku чиновников и административного аппарата, а также в научный дискурс. Как в административных документах, так и в научных исследованиях два понятия – «креативные индустрии» и «культурные индустрии» часто встречаются рядом.

Международный опыт демонстрирует разные трактовки этих терминов. К примеру, в австралийской практике [1] культурные индустрии включают все виды творческой деятельности, в том числе государственные и субсидируемые организации, а креативные индустрии – коммерческие организации, организации индивидуальных предпринимателей и бизнес-проекты в сфере искусства и культуры. В концепции креативной Британии [2, 3] эти понятия отождествляются. Также креативные и культурные индустрии упоминаются как одна из основ различных типов постиндустриаль-

ной экономики, таких как культурная экономика, экономика знаний, экономика впечатлений, экономика переживаний и т.д. Ученые Квинслендского технологического университета предлагают рассматривать креативные индустрии как социальные сетевые рынки.

Исходя из сложившихся на сегодня концепций и подходов, мы в настоящей работе к креативным индустриям относим деятельность в области исполнительских и визуальных искусств, дизайна и ремесел, кино, телевидения и медиа. Поэтому креативные (творческие) индустрии можно также определить как тип социально-культурных практик, доминирующей и объединяющей идеей в которых выступают творческие и культурные компоненты, а также как отрасль экономики, объединяющую предпринимателей и предприятия, продукция которых несет в себе потенциал создания, производства и эксплуатации творческой интеллектуальной собственности.

В Казахстане терминология «креативные индустрии», «арт-рынок» и «арт-менеджмент», по сравнению с западными странами, стала известна относительно недавно, причем управление искусством, как отдельно взятой областью, считается исключительно молодой отраслью, чье развитие начало интенсивно реализовываться в 2000-х годах. Арт-рынок же Казахстана начал развиваться уже после обретения независимости страны в 1990-е годы. Однако данное становление рынка искусства в Казахстане, как утверждают специалисты, более интенсивным и результативным было в сфере изобразительного искусства. Данный тренд был обусловлен открытием первых казахстанских частных художественных галерей, таких как «Тенгри-Умай» и «АРК», и проведением ряда международных выставок. По словам искусствоведа Ольги Батуриной, толчком для развития арт-рынка стал отказ от цензуры: «90-е действительно раскрепостили среду. Картины наших художников в то время в среднем продавались по 1000 долларов. В 2000-е объемы продаж галерей были выше, чем сегодня. То было время больших денег, они были легкими и непредсказуемыми...» [4]. Показательно, что именно художники сейчас активно монетизируют и продвигают свой продукт, ярким примером последних достижений может быть проект Focus Kazakhstan BREAD & ROSES: Four Generations of Kazakh Women Artists [5].

Актуальность данного исследования связана со стремительным темпом развития креативных индустрий во всем мире. Достижения Казахстана последних лет, включая феномен Димаша Кудайбергена и Данелии Тулеш, блестящую работу Самал Еслямовой, успех Молданазара, серию актуальных выставок современных художников, привлекают серьезное внимание не только потребителей, но и исследователей арт-рынка. Особенный интерес представляют такие примеры креативных индустрий, которые находятся вне поля субсидируемого сектора, являются достаточно самостоятельными в принятии решений и способствуют развитию творческого труда в современных социально-экономических условиях в Казахстане.

Основная часть

Существующий международный опыт позволяет определить структуру арт-рынка Казахстана. В настоящее время он представлен разнообразными отраслями и направлениями, такими как киноискусство, кинематография, музыка, хореография, фэшн индустрия и т.д. В крупном плане структура арт-рынка Казахстана может иметь следующий вид (см. рис.):

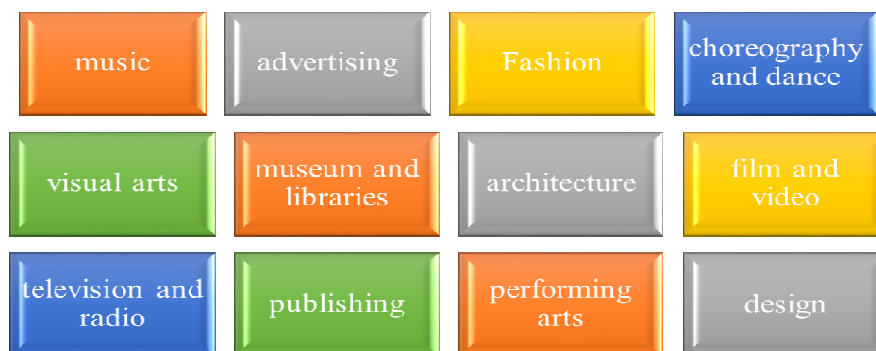

Рисунок. Арт-рынок Казахстана

Безусловно, рынок имеет более сложную иерархическую структуру и может быть детализирован дальше. Так, собственно core creative arts представлены следующими направлениями: Literature, Mu-

sic, Performing arts, Visual arts. Более того, сектор Music, в свою очередь, содержит различные жанры, существующие и развивающиеся достаточно автономно.

В рамках данной статьи мы рассматриваем три типа организации креативной деятельности, которые принципиально отличаются друг от друга и оказывают максимальное влияние на формирование и развитие арт-рынка страны:

1) международные институты, деятельность которых существенно меняет арт-рынок и вообще картину креативных индустрий в Казахстане. В этом ряду как наиболее активных мы рассматриваем Гёте-Институт и Британский совет;

2) государственные проекты или проекты, поддерживаемые государственными институциями. Яркий пример – деятельность Фонда Первого Президента;

3) частные инициативы и независимые проекты. В музыкальной сфере в качестве образцов рассматриваются *Ne prosto orchestra* и ансамбль «Хассак».

Можно утверждать, что в настоящее время обозначенные три типа «игроков» арт-рынка формируют основные тренды в сфере культуры, представляют наиболее характерные черты и проекты данной отрасли.

Деятельность международных организаций. На территории Казахстана действует большое количество международных организаций. Среди них, в качестве наиболее эффективных, стабильных и регулярных, можно обозначить работу Goethe Institute (Гёте-Институт) и British Council (Британский совет).

Goethe Institute функционирует в Казахстане с 1994 г., поддерживает международное сотрудничество в области культуры через проведение и содействие проведению культурных мероприятий, участие в международном культурном обмене, распространение информации о культурной жизни Германии. В числе уже реализованных ярких арт-проектов последних лет могут быть названы фестиваль «Unsound Dislocation» Молодёжный театральный фестиваль «Немецкий язык на сцене» в г. Алматы, музыкальные проекты, связанные с джазом, классической и contemporary музыкой, мастер-классы и лекционные курсы отдельных художников и многое другое.

Показательна стратегия выбора арт-проектов Институтом Гёте. Их анализ позволяет сформулировать приоритеты организации: актуальность и современность проектов, долгосрочность, влияние на развитие культуры Казахстана. В ряду долгосрочных проектов можно назвать джазовый фестиваль. Один из самых примечательных примеров последнего года, который свидетельствует о влиянии деятельности института на культурный ландшафт Казахстана, – мастер-классы Хайнера Геббельса весной 2018 г. Хайнер Геббельс – выдающийся немецкий композитор и театральный режиссер современности, который выступил с публичной лекцией и представил русское издание своей книги «Эстетика отсутствия». Приезд Хайнера Геббельса включал презентации и показы его спектаклей. Данный проект получил широкий резонанс как в средствах массовой информации, так и в арт-социуме Алматы. Практическим результатом этого стал появившийся через год новый спектакль казахстанского производства. Режиссер Рустем Бегенов, считающий Х. Геббельса своим единомышленником и наставником, создал произведение на основе творчества и дневников Сергея Калмыкова. Спектакль «Светопредставление. Сергей Калмыков» – технологичный спектакль-инсталляция, созданный ведущей инновационной творческой компанией Центральной Азии – Центром универсальных искусств ORTA. Безумная постановка, сочетающая современную электронную музыку, наивный театр, настоящих масштабных роботов, изобретательные световые технологии и предметы из повседневной жизни, была вдохновлена трагической и полной веселья и свободы жизнью художника-авангардиста Сергея Калмыкова. Спектакль уже стал хэдлайнером международного фестиваля «Новая драма» (Москва, Россия) в июне 2018 г. В настоящее время спектакль вошел в лонг-лист престижной премии им. Сергея Курёхина.

Другой влиятельный международный институт, активно действующий в культурной среде Казахстана – это Британский совет. Деятельность *British Council* немного отличается от деятельности Гёте-Института. Они больше сосредоточены на наращивании научного потенциала, обмене кадрами и создании совместных исследовательских центров в рамках Партнерской программы «Ньютон – Аль-Фараби», созданной в 2004 г.

В рамках проблематики настоящей статьи особенный интерес представляет аналитическая работа Британского совета по проблемам креативной индустрии. Именно *British Council принадлежит первый международный анализ*, первые отчеты о сфере культуры Казахстана. Международный форум «Культурные индустрии в Казахстане: модели, проблемы, стратегии», состоявшийся в 2018 г.,

включал дебаты и дискуссии с представителями сектора культурных индустрий Казахстана (из сфер архитектуры, театра, декоративно-прикладного искусства, моды, дизайна) и Центра развития г. Алматы. Британский совет, совместно с университетами Казахстана и Великобритании, провел первое картирование креативных индустрий в Казахстане. Полученные данные свидетельствуют о существовании в Казахстане культурной экономики, которая становится важным фактором национального роста в целом и роста городов (Алматы и Астаны, в частности). К примеру, на январь 2018 г. в реестре юридических лиц насчитывается 17 581 креативное предприятие, которые можно отнести к креативным индустриям Казахстана, что составляет 3,8 % от общего числа зарегистрированных в стране юридических лиц [6]. По количеству зарегистрированных предприятий на январь 2018 г. креативная экономика в Казахстане превосходит размерами как в сфере недвижимости, так и в сфере бизнес-услуг.

Следует отметить серьезный опыт данной организации в подобных исследованиях. Даже сегодня к этим исследованиям присоединяются новые академические ученые, тем самым дополняя построенные модели существующих креативных связей и цепочек, основанных на социологических и статистических исследованиях. Данные исследования стали основой методологии и нашей работы по картированию музыкальных индустрий Казахстана.

В прошлом году Британский совет объявил конкурс Creative Spark на гранты для разработки и реализации проектов, нацеленных на обучение предпринимательским навыкам и развитие креативных индустрий в странах Центральной Азии, Южного Кавказа и в Украине. Цель грантов Creative Spark – развить существующие партнёрства или создать новые между высшими учебными заведениями и национальными институтами креативного сектора Соединенного Королевства и эквивалентными институтами в странах, участвующих в программе. Creative Spark представляет действительно новые перспективы для творческих вузов и профессий Казахстана. Другими влиятельными направлениями работы British Council являются сфера киноиндустрии (глобальный форум короткометражных документальных фильмов Global Short Docs Forum, GSDF), а также работа со всеми музыкальными жанрами – от электронной музыки до джаза, от традиционной музыки до классики и инди.

Такие международные организации, как Гёте-Институт, British Council вносят огромный вклад в развитие креативной индустрии в Казахстане – новыми идеями, конкретными обучающими курсами, содействием профессиональным контактам и даже финансированием.

Государственные проекты и проекты, поддерживаемые крупными институциями. Крупнейшим государственным проектом нашего времени, оказывающим прямое влияние на развитие креативной индустрии, является Государственная программа «Рухани жаңғыру». Среди шести обозначенных в рамках Программы специальных проектов особый интерес представляет «Казахстанская культура в современном мире». В 2017 г. в штаб-квартире ЮНЕСКО в Париже состоялась презентация Программы «Рухани жаңғыру», проведены мероприятия, продемонстрировавшие зарубежной аудитории различные направления казахстанской культуры. К настоящему времени организовано около 20-ти зарубежных гастролей, выставок и других культурных мероприятий с участием отечественных театров, музеев и музыкальных коллективов; проведены Дни казахстанского кино в США и Италии с показом 7 кинокартин; организован первый международный литературный конкурс «Рух», нацеленный на выявление новых талантливых авторов и произведений; оцифровываются музейные фонды.

Масштабы реализации культурных проектов в рамках Программы «Рухани жаңғыру» начинают оказывать стимулирующее влияние на реальную практику. Отдельно важно отметить открытие официального проектного офиса Программы, курирующего многочисленные проекты по всей стране.

Казахстан впервые участвовал в сессиях Комитета на правах члена данного престижного органа ЮНЕСКО. Обряды «кымыз мурындык» (употребление первого кумыса), «бие байлау» (привязывание кобылиц) и «айгыр косу» (включение жеребца в табун) были включены в репрезентативный список нематериального культурного наследия человечества под номинацией «Традиционные весенние обряды казахских коневодов».

Крупной институцией, влияющей на развитие креативных индустрий, является Фонд Первого Президента. Финансируя начинания молодых, креативных студентов и предпринимателей, Фонд дает возможность показать свой потенциал каждому. Социально направленные проекты и благотворительность – второе приоритетное направление Фонда. Именные студенческие стипендии Фонда присуждаются для поощрения учебной, научной и творческой деятельности студентов. Серьезным стимулом для студентов творческих профессий является ежегодный конкурс на соискание

премий в сферах науки и искусства, конкурс на звание лучшего Совета молодых ученых, Премия Фонда Первого Президента РК — Елбасы за лучший казахоязычный интернет-сайт, фотоконкурс «Асыл мұра», конкурс «Алтын Тобылғы», конкурс трэвел-грантов, конкурс грантов для поддержки творческих проектов, Международный конкурс молодых художников «Энергия. Молодость. Искусство». Важно отметить, что Фонд поддерживает и независимые проекты в сфере культуры. Один из примеров – Международный фестиваль джаза.

Серьезное внимание развитию креативной индустрии уделяют и муниципалитеты городов. Только в Алматы при поддержке акимата прошел первый международный фестиваль скульптур и малых архитектурных форм, где созданные арт-объекты позволили улучшить облик города, эмоциональный фон жителей; фестиваль Spirit of Tengri; ARTPOINT (выставочное пространство под открытым небом) и многие другие проекты.

Для государства и государственных структур, для серьезных институций творческие индустрии и арт-проекты становятся стратегическим приоритетом, реальным сектором экономики и культуры страны.

Частные проекты и независимые инициативы. Пожалуй, такая форма существования и развития арт-проектов представляет наибольший интерес. Инициаторы и руководители таких проектов изначально рассчитывают не только содержательную часть, но и финансовую, позволяющую обеспечить независимое существование.

В творчестве частные инициативы – это всегда рискованный шаг, потому что вложенные усилия и инвестиции могут не окупиться. В пространстве страны уже достаточное количество успешных примеров, наиболее ценные для общества проекты получают и социальную поддержку. Постепенное вовлечение аудитории позволяет на основе краундфандинга обеспечить издание книг, создание фильмов и даже обустройство стационарной базы для независимого театра «АРТиШОК».

В ряду музыкальных частных инициатив хотелось бы отметить этно-фольклорный ансамбль «Хассак», оркестр Ne prosto orchestra, а также проект «Целинный». Первые два проекта созданы студентами, последний масштабный проект осуществляется за счет инвесторов.

Этно-фольклорный ансамбль «Хассак» был организован в 2010 г. В состав вошли студенты и выпускники Казахской национальной консерватории им. Курмангазы. Ансамбль «Хассак» работает в жанре казахской традиционной музыки, создавая уникальные авторские обработки, максимально соответствующие современности. Помимо популярных песен и кюев, ансамбль возрождает редкие забытые произведения через их переложения на разные инструменты (кыл кобыз, домбыра, жетіген, сыбызғы, шертер, нар кобыз, саз сырнай, шаң кобыз, даңғыра, дауылпаз, дабыл, су сылдыр, коңырау и т.д.). Этно-фольклорный ансамбль «Хассак» имеет свой репертуар, сложившуюся целевую аудиторию, международную известность. Ансамбль не имеет своего помещения и постоянной площадки для выступлений, существует за счет гонораров и коммерческих выступлений.

Еще один проект, существование которого сложно было представить всего 3-5 лет назад, Ne prosto orchestra — симфонический оркестр из Алматы. Уникальность связана с масштабом коллектива, в котором около 65 человек. Организован оркестр дирижером Мадияром Тойболды и его единомышленниками. Изучив рынок, увидев потребность слушателей и незанятую нишу, молодые люди сконцентрировались на исполнении саундтреков из популярных фильмов. Только за один год симфонический оркестр успел дать шесть крупных концертов. Это первый оркестр в Казахстане, который исполняет саундтреки из «Властелина колец», «Звездных войн», «Игры престолов», «Гарри Поттера» и других культовых фильмов. Их первое выступление настолько поразило зрителей, что они поставили его три раза, и в итоге его посетили 1 700 человек. Следует отметить, что все концерты проходят при полном аншлаге, что позволяет молодым музыкантам не только окупить аренду концертного зала, но и заработать средства на развитие. У оркестра нет ни государственной поддержки, ни кураторства авторитетного наставника. Проект полностью самостоятельный и независимый. Концерты сопровождаются видеорядом, рекламой; продвижением оркестра занимаются сами музыканты. В прошлом году оркестр впервые был приглашен на гастроли в Астану.

Отдельно необходимо отметить самый крупный частный проект последних лет – Центр современной культуры «Целинный». Полноценное открытие и работа Центра заявлены на 2020 г. Однако в 2018 г. «Целинный» провел ряд мероприятий и презентаций, которые продемонстрировали небывалый для Казахстана масштаб частного проекта. Главным инвестором и основателем Центра стал известный бизнесмен Кайрат Боранбаев. Базой Центра стал нефункционирующий кинотеатр «Целинный», что тоже показательно как модель переосмысления пространства. 14 сентября 2018 г.

открылось несколько выставок. За это короткое время «Целинный» запустил проект «Начало», в который вошли кинопоказы, лекции, дискуссии, воркшопы и экскурсии. Проект осуществлен при участии Московского музея современного искусства «Гараж». В бывшем кинозале была развернута экспозиция «Открытый архив. Алматы». Здесь через фотографии, копии проектов, видео и разные артефакты рассказывается о 20-ти алматинских зданиях, построенных в 1960–1980-х годах. Можно прогнозировать, что «Целинный» действительно может стать центром современной культуры, уже на стадии презентации сплотившим современных художников, музыкантов, дизайнеров, актеров.

Из всего перечисленного выше следует отметить, что частные инициативы многогранны и фантазиям человечества нет предела. Каждая из этих частных инициатив абсолютно уникальна; они запускаются без какой-либо поддержки со стороны государства. Это новый этап развития креативных индустрий.

Резюмируя обзор разных типов организации креативной деятельности, следует отметить разнообразие и эффективность обозначенных способов организации, растущий профессионализм менеджеров культуры и качество осуществляемых проектов, появляющуюся рентабельность.

Уникальность и специфика традиционной музыки Казахстана. В пространстве креативных индустрий страны абсолютно уникальным и специфическим сектором, характеризующимся популярностью, национальным содержанием и перспективностью, является казахская традиционная музыка. Для понимания специфики арт-рынка традиционной казахской музыки важно определиться в следующих характеристиках:

1. Казахская традиционная музыка – высокохудожественное наследие казахского народа, имеющее безусловную эстетическую, философскую, историческую ценность.
2. Казахская традиционная музыка репрезентирует страну на уровне всего мира.
3. Казахская традиционная музыка имеет самостоятельные яркие исполнительские инструментальные и песенные школы. В их числе: домбровые токпе и шертпе школы, мангышлакская традиция сыбызгы, блестящая аркинская песенная традиция, школа жетысу и многие другие.
4. Казахская традиционная музыка в настоящее время активно развивается, демонстрирует яркие достижения в творчестве как самодеятельных, так и профессиональных исполнителей и коллективов.
5. В настоящее время казахская традиционная музыка представлена практически во всех регионах страны.

Осознание уникальности традиционной музыки автоматически ведет к стремлению современных арт-менеджеров разработать релевантные методы продвижения этого продукта на арт-рынке. Вместе с тем, до сих пор не существует целостной картины данного рынка. В целях объективизации анализа нами предусмотрен комплексный метод, совмещающий первичные и вторичные источники информации. Для определения масштаба традиционного музыкального рынка также планируется анкетирование в нескольких фокус-группах. Анкета была выбрана основным инструментом опроса и методом эмпирического исследования. В анкете были отражены следующие вопросы: название коллектива/музыканта, адрес; состав коллектива/музыканта; источник финансирования; репертуар коллектива/музыканта; частота выступлений; среднее количество слушателей; характеристика аудитории; участие на республиканских и международных конкурсах, фестивалях; основные встречающиеся проблемы (реклама, маркетинговые подходы, пропаганда, финансирование, менеджмент, профессиональные кадры, курсы повышения квалификации, мотивация т.д.).

Разработанная анкета была разослана 27 государственным учреждениям городов Астаны, Алматы, Алматинской, Акмолинской, Атырауской, Восточно-Казахстанской, Западно-Казахстанской, Жамбылской, Карагандинской, Кызылординской, Мангыстауской, Павлодарской, Северо-Казахстанской и Южно-Казахстанской областей. На настоящий момент собраны первичные данные, получены ответы из Алматы, Астаны, Атырау, Караганды, Кокшетау, Кызылорды и Алматинской области.

Предварительный обзор полученной информации позволяет зафиксировать, что на сегодняшний день в Казахстане функционируют 44 коллектива, пропагандирующие традиционную казахскую музыку. Наиболее активными и популярными из них являются 11 оркестров: Казахский государственный академический оркестр народных инструментов им. Курмангазы; оркестр народных инструментов «Фараби сазы»; оркестр государственной академической филармонии; оркестр народных инструментов им. М. Толебаева; *Государственный фольклорно-этнографический оркестр*

Отрар сазы» им. Н. Тлендиева; КГКП «Академический оркестр казахских народных инструментов им. Дины Нурпеисовой Управления культуры, архивов и документации Атырауской области»; Академический оркестр им. Таттимбета; оркестр народных инструментов им. Турмагамбета; оркестр народных инструментов Западно-Казахстанской области; оркестр народных инструментов им. Абылая Таракулы; Казахский симфонический оркестр.

По результатам анкетирования, самым большим регионом где существует максимальное количество групп и ансамблей (22), является территория Алматы и Алматинская область. Следующим регионом по численности традиционных групп является город Астана. Там зарегистрировано 19 групп. В Атырау – 1 оркестр, 1 группа; в Кокшетау – 1 ансамбль; в Кызылорде – 1 оркестр, 3 ансамбля; в Караганде – 1 оркестр, 1 ансамбль, 3 группы. Наименьшее количество музыкальных коллективов зарегистрировано в Кокшетау.

Активность рынка традиционной музыки в городах Астана и Алматы связана не только с количеством музыкантов и коллективов, но и с частотой выступлений. Например, группа «Quartet Premium» дает в год 35-40 концертов; «Qaz made» выступает 1-2 раза в неделю; ; группа «The Song» – несколько раз в неделю; оркестр имени Таттимбета и группа «Tarlan's» – 3-4 раза в месяц; группа «Толғау» – 2-3 раза в месяц; дуэт «Хан Шатыр» – каждый день; Rivende II – 3-4 дня в неделю; фольклорный ансамбль «Айнакөл» – 4-5 выступлений в месяц; фольклорный ансамбль «Мұрагер» дает 2-3 концерта в месяц; фольклорный ансамбль «Ақмешіт» – 35 концертов в год.

Во время анкетирования были сделаны попытки выявить проблемные зоны в работах традиционных групп или исполнителей (нехватка рекламы и маркетинговых методов, пропаганды, финансирования, менеджмента, профессиональных кадров, мероприятий по повышению квалификации, мотивации и пр.).

По результатам проведенного анкетирования были определены следующие основные проблемы развития рынка традиционной казахской музыки: нехватка рекламы и маркетинговых методов, пропаганды (назвали 11 групп); недостаточное финансирование (12 групп); отсутствие профессионального менеджмента (8 групп). 2,7 % респондентов указали проблему нехватки профессиональных кадров; 2,7 % отметили недостаточность мероприятий по повышению квалификации; 8,8 % показали отсутствие мотивационных мер как основную проблему.

Резюмируя результаты анкетирования, можно рассмотреть другие показательные детали музыкального сектора арт-рынка, который является не самым технологичным и развитым, но одним из самых масштабных. Данный сектор разнороден по составу и включает различные сегменты/жанры. Рынок традиционной музыки представлен различными игроками, основными из которых могут быть названы оркестры, ансамбли, любительские коллективы и солисты. Все эти игроки работают на одну целевую аудиторию, предлагая свой «продукт» на фестивалях, концертах, ТВ и радио, на «той бизнес». В этом ряду уникальным явлением музыкального рынка является так называемый «той бизнес». В настоящее время это самое прибыльное направление сбыта музыкальных продуктов, предполагающее выступление на свадьбах и специальных мероприятиях. Согласно данным Euro Event Agency, рынок отечественного шоу-бизнеса оценивается в \$10 млн, и 80 % доходов генерируется именно той-бизнесом. Оставшиеся 20 % распределяются равномерно между «корпоративами» и концертами.

Выводы

Итак, арт-рынок Казахстана представлен разнообразными продуктами. При этом сам рынок находится лишь в стадии становления, следовательно, переживает серьезные структурные и качественные затруднения. Одна из очевидных проблем, артикулируемая всеми представителями творческих профессий, это малая востребованность представителей творческих специальностей в Казахстане. Согласно данным аналитиков, каждый год рынок Казахстана обогащается 1500 специалистами традиционного профиля, более 30 % из них — это специалисты музыкального искусства. При этом наблюдается дисбаланс между количеством специальностей творческого профиля и емкостью инфраструктуры, в результате которого и происходит излишняя подготовка или переработка специалистов данного профиля [7].

Кроме того, можно обозначить следующие серьезные проблемы креативной индустрии Казахстана: недостаток и недостаточная квалификация менеджеров; неразвитость инфраструктуры; хаотичность развития рынка; однотипность художественного продукта; идеологизация и политизация сферы.

В данный момент креативные индустрии не имеют четких норм и рамок для их регулирования, как на федеральном, так и на региональном уровнях. Задача определения правового поля деятельности креативных (творческих) кластеров имеет первостепенное значение.

При всех существующих противоречиях и сложностях креативные индустрии бурно развиваются – как в мире, так и конкретно в Казахстане. Активное развитие арт-рынка Казахстана связано с политикой государства и с объективными реалиями глобального рынка. При всем его сегодняшнем многообразии и разновекторности самой уникальной сферой является, безусловно, рынок традиционной казахской музыки. Данный рынок наиболее перспективен и конкурентоспособен, но — одновременно — и наиболее сложен.

Новый экономический статус арт-индустрии, изучаемый и анализируемый в развитых странах как потенциал для экономического роста, для Казахстана может значить необходимость развития отрасли.

Список литературы

- 1 Commonwealth Department of Communications and the Arts. Creative nation: Commonwealth cultural policy. — Canberra, 1994. — 102 p.
- 2 The Department of Culture Media and Sport. Creative Industries Mapping Documents 2001. — 21 p. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.culture.gov.uk>. (Accessed: 06th February 2014).
- 3 The Department of Culture Media and Sport. The Creative Britain Strategy, 2008. — 79 p. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.agcas.org.uk/assets/download?file=567&parent=253>. (Accessed: 06th February 2014).
- 4 Батурина О. Основные аспекты изучения современного искусства // Менеджмент социокультурной сферы: тенденции и перспективы развития: материалы Междунар. конф. (9, 10 апреля, 2009). — Луганск, Украина: Гос. ин-т культуры и искусства, 2009. — С. 85–90.
- 5 Clara Tang. Focus Kazakhstan: Bread And Roses. ArtAsiaPacific Magazine. — 2018. October 20.
- 6 «Креативная Центральная Азия». Астанинский форум Отчет 2017 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://24.kz/ru/news/social/item/207799-forum-kreativnaya-tsentralnaya-aziya-prokhodit-v-astane>.
- 7 Левченко И.И. Значение «креативной экономики» в современном инновационном развитии: зарубежный опыт / И.И. Левченко // Креативная экономика. — 2014. — № 12.

Р.К. Джуманиязова, А.М. Оспанова

Қазақстандағы креативті индустрия нарығының ағымдағы жағдайын талдау

Мақалада Қазақстандағы заманауи креативті индустрия нарығының мәселелері жан-жақты зерттелді. Шығармашылық мамандықтарға деген қызығушылықтың және креативті индустрия өнімдеріне деген сұраныстың күрт өсуінің өз себептері мен айқын нәтижелері бар. Авторлар креативті индустрия саласына байланысты базалық теориялық ұғымдарды көрсеткен. Зерттеу жұмысының жаңалығы мен құндылығы зерттеу тақырыптамасы, жиналған статистикалық мәліметтердің көлемі және әдіснамалық табыстар арқылы анықталды. Креативті индустрия саласындағы негізінен бір-біріне мүлдем ұқсамайтын және еліміздің арт-нарығының қалыптасуы мен дамуына барынша ықпал ететін үш ұйым түрі алғаш рет қарастырылды, олар: халықаралық институттар; мемлекеттік жобалар, немесе мемлекеттік институтиялардың қамқорлығындағы жобалар; жеке бастамалар және тәуелсіз жобалар. Арт-нарығының бірегей әрі ерекше бөлімі ретінде жалпыға танылған, ұлттық мазмұны терең, болашағы зор қазақтың дәстүрлі музыкасының нарығы талданды. Өз бетінше сауалнама жүргізу арқылы және Қазақстанның негізгі облыстарының көрсеткіштері арқылы жиналған мәліметтер келтірілді. Қазақстанның шынайы арт-нарығының жетістіктері мен кемшіліктері, мәселелері мен келешегі толыққанды көрсетілді. Авторлар өздігінен қалыптасып келе жатқан дәстүрлі қазақ музыкасы еліміздің арт-бөлімінің негізі деген мәртебеге әбден лайық екендігі туралы қорытындыға келді.

Кілт сөздер: креативті индустрия, арт-нарығы, дәстүрлі қазақ музыка, арт-жоба, Қазақстанның музыка мәдениеті.

R.K. Jumaniyazova, A.M. Ospanova

Analysis of the current situation of the market of creative industries in Kazakhstan

In the article the problems of contemporary state of creative industries market of Kazakhstan are considered. The obvious growth of interest in creative professions and products of art industries has objective reasons and concrete results in Kazakhstan. The authors present the basic theoretical concepts related to the sphere of creative industries. The novelty and value of this research is determined by the subject, the volume of collected statistics data, methodological findings. For the first time, three types of creative activities organization are considered, which are fundamentally different from each other and have the maximum influence on the formation and development of the country's art market: international institutions; governmental projects or projects supported by government institutions; private initiatives and independent projects. The market of Kazakh traditional music is analyzed as a unique and specific sector of the art market, characterized by popularity, national content and perspective. Self-collected data and indicators for the main regions of Kazakhstan are collected on the basis of the survey. In conclusion, the advantages and disadvantages, problems and prospects of the real art market of Kazakhstan are defined. Forming almost chaotically, the Kazakh traditional music sector has all the qualities to claim the status of the country's basic art sector.

Keywords: creative industries, art market, Kazakh traditional music, art-project, musical culture of Kazakhstan.

References

- 1 Commonwealth Department of Communications and the Arts. Creative nation: Commonwealth cultural policy. (1994). Canberra.
- 2 The Department of Culture Media and Sport. Creative Industries Mapping Documents 2001. *culture.gov.uk*. Retrieved from <http://www.culture.gov.uk>. (Accessed: 06th February 2014).
- 3 The Department of Culture Media and Sport. The Creative Britain Strategy, 2008. *agcas.org*. Retrieved from <http://www.agcas.org.uk/assets/download?file=567&parent=253>. (Accessed: 06th February 2014).
- 4 Baturina O. (2009). Osnovnye aspekty izucheniia sovremennoho iskusstva [The main aspects of the study of contemporary art]. Proceedings from Socio-cultural management: trends and development prospects: *Mezhdunarodnaia konferentsiia (9, 10 aprelia, 2009, Lugansk, Ukraina: Hosudarstvennyi institut kul'tury i iskusstva) – Proceedings of the International Conference*. (pp. 85–90) [in Russian].
- 5 Clara Tang. (2018). Focus Kazakhstan: Bread And Roses. *ArtAsiaPacific Magazine*. October 20.
- 6 «Kreativnaia Tsentralnaia Aziia». Astaninskii forum Otchet 2017 [«Creative Central Asia» Astana Forum Report 2017]. (2017). *24.kz/ru*. Retrieved from <https://24.kz/ru/news/social/item/207799-forum-kreativnaya-tsentralnaya-aziya-prokhorodit-v-astane> [in Russian].
- 7 Levchenko, I.I. (2014). Znachenie «kreativnoi ekonomiki» v sovremennom innovatsionnom razvitii: zarubezhnyi opyt [The value of «creative economy» in modern innovation development: international experience]. *Kreativnaia ekonomika – Creative economy*, 12 [in Russian].

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

INFORMATION ABOUT AUTHORS

- Arkhabaeva, D.A.** — PhD student of the specialty «Pedagogy and Psychology», Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kazakhstan.
- Drink, B.** — Doctor PhD, Professor, University of Leipzig, Germany.
- Dukembay, G.N.** — Candidate of philological sciences, Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Dyakov, D.V.** — Candidate of philological sciences, Head of the department of the education quality assessment and monitoring, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Garkusha, K.G.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Department of social work and social pedagogy, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Ibragimova, G.K.** — Head of the department of management and the quality of education FAO «NTsPK» Orleu» IPK PR in Karaganda region, Karaganda, Kazakhstan.
- Jumaniyazova, R.K.** — Candidate of art, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Almaty, Kazakhstan.
- Kaztaev, R.K.** — Undergraduate, Department of physics and nanotechnology, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Khajayeva, Zh.B.** — Master in pedagogical sciences, Doctoral student, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Kokhanover, T.A.** — Master of pedagogical science, Senior teacher, Department of theory and methodology of foreign languages training, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kostina, Ye.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor, Department of English language of Novosibirsk State Pedagogical University, Russia.
- Kudusov, A.S.** — Candidate of physical and mathematical sciences, Head of the department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kyltan, J.** — Ing., PhD, Faculty of applied Informatics, University of Economic, Bratislava, Slovakia.
- Maigeldiyeva, Sh. M.** — Doctor of pedagogical Sciences, Professor, Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kazakhstan.
- Mekezhanova, A.B.** — PhD student of the Faculty of foreign languages, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Nauryzbay, Zh.Zh.** — Doctor of pedagogical science, Professor, Chief Researcher, I. Altynsarin National Academy of Education, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Odintsova, S.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Department of pedagogy and methodology of primary education, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Ospanova, A.K.** — Master of pedagogical science, Senior teacher, Department of english language and lingua didactics, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Ospanova, A.M.** — Master of arts, Senior lecturer, Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Almaty, Kazakhstan.
- Otynshiyeva, M.T.** — PhD student of the specialty 6D011900 — «Foreign language: two foreign languages», Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Romanenko, S.V.** — Candidate of pedagogical sciences, Senior Lecturer, Department of standardization metrology and certification, S. Seifullin Kazakh AgroTechnical University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

- Sadvakassova, A.K.** — PhD Student, Faculty of information technology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Sarzhanova, G.** — Doctor of philosophy (PhD), Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Serik, M.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Department of computer science, Faculty of information technology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Stambekova, A.S.** — Candidate of pedagogical sciences, Senior lecturer, Department of pedagogy and methods of primary education, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Stanciu, N.** — PhD, Associate professor, University of Belgrade, Serbia.
- Syrymbetova, L.S.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Taborek, J.** — PhD, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland.
- Tazhenova, K.A.** — Undergraduate, Department of physics and nanotechnology, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Telebayev, G.T.** — Doctor of philosophy (PhD), Professor, Vice-President, Kazakhstan Philosophical Congress, Library of the First President – Elbasy of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Tleuzhanova, G.K.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zatyneiko, A.M.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Department of transport and vocational training, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhaksylyk, K.Zh.** — Master student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Zhetpisbaeva, B.A.** — Doctor of pedagogical science, Professor of the Chair of theory and methodology of foreign training, Dean of foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhilbaev, Zh.O.** — Doctor of pedagogical science, Professor, President, I. Altynsarin National Academy of Education, Nur-Sultan, Kazakhstan.
- Zhuman, A.K.** — PhD student, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.